MUZEUL
PITEȘTI

STUDII ȘI COMUNICĂRI

1971

MUZEUL PITEȘTI

STUDII
ȘI COMUNICĂRI

PITEȘTI
1971

Apare sub îngrijirea colectivului științific al Muzeului Pitești

Redactor responsabil
RADU STANCU

Editat de Muzeul județean Argeș — Pitești
Str. Horia, Cloșca și Crișan nr. 44, telefon 1.46.47
ROMÂNIA

Edité par Musée Départemental Argeș — Pitești
Str. Horia, Cloșca și Crișan nr. 44, telefon 1.46.47
ROUMANIE

MUZEUL PITEŞTI

STUDII ŞI COMUNICĂRI

— 1971 —

SUMAR

ŞTIINŢELE NATURII

Pag.

ISTORIE

MUSEE PITESCI

ÉTUDES ET COMMUNICATIONS

— 1971 —

SOMMAIRE

SCIENCES NATURELLES

HISTOIRE

ŞTIINŢELE NATURII

GEOMORFOLOGIA JUDEŢULUI ARGEŞ

MIRCEA ILIE

Starea actuală a teritoriului judeţului Argeş reprezintă o fază şi o consecinţă a evoluţiei sale. Înfăţişarea sa geografică de astăzi ne arată continuitatea stărilor anterioare, toate fiind realizate după aceleaşi legi. Relieful a rezultat din lupta permanentă dintre deformările arhitectonice şi acţiunea eroziunii. Înfăţişarea actuală a pămîntului este explicată prin succesiunea stărilor geografice anterioare şi este strîns legată de componenţa geologică. Natura şi arhitectura subsolului influenţează direct suprafaţa terenului. Judeţul Argeş, întinzîndu-se peste cîteva unităţi mari geologice, prezintă reliefuri diferite de la muntele accidentat la cîmpia tabulară. Raporturile dintre geologie şi relief formează preocuparea unei ştiinţe relativ recente, geomorfologia. Particularităţile geomorfologice fac să deosebim relieful glaciar al munţilor cristalini Făgăraş-Iezeru, relieful carstic al bazinului intermontan Rucăr-Dîmbovicioara, relieful depresionar intramontan Loviştea, colinele monocline argeşene şi Cîmpia Română.

RELIEFUL MUNŢILOR CRISTALINI

Partea de nord a judeţului Argeş pînă pe linia localităţilor Arefu-Albeşti este ocupată de munţii cristalini ai Făgăraşului, care reprezintă partea de est a Carpaţilor meridionali. Aceşti munţi se caracterizează geologic prin omogenitatea litologică şi tectonică simplă. Rocile alcătuitoare, şisturile cristaline, formează o succesiune unitară prin prezenţa aceloraşi asociaţii minerale. Ele reprezintă corespondentul metamorfozat al unor pachete uriaşe de roci sedimentare argiloase, argilo-marnoase şi calcare. De asemenea, în succesiunea şisturilor cristaline sînt cuprinse şi roci de origină eruptivă. În cuprinsul judeţului Argeş, munţii Făgăraşului sînt constituiţi din următoarele tipuri de roci cristaline mai puternic metamorfozate faţă de cele din versantul muntos nordic : micaşisturi, amfibolite, calcare şi gnaise granitoide. Eroziunea diferenţială nu scoate în relief anumite tipuri de roci preferenţiale, toate avînd aceeaşi rezistenţă la eroziune şi aflîndu-se într-o repetată alternanţă. Structura cutată, de asemenea, nu apare morfologic, fiind reprezentată printr-un anticlinoriu

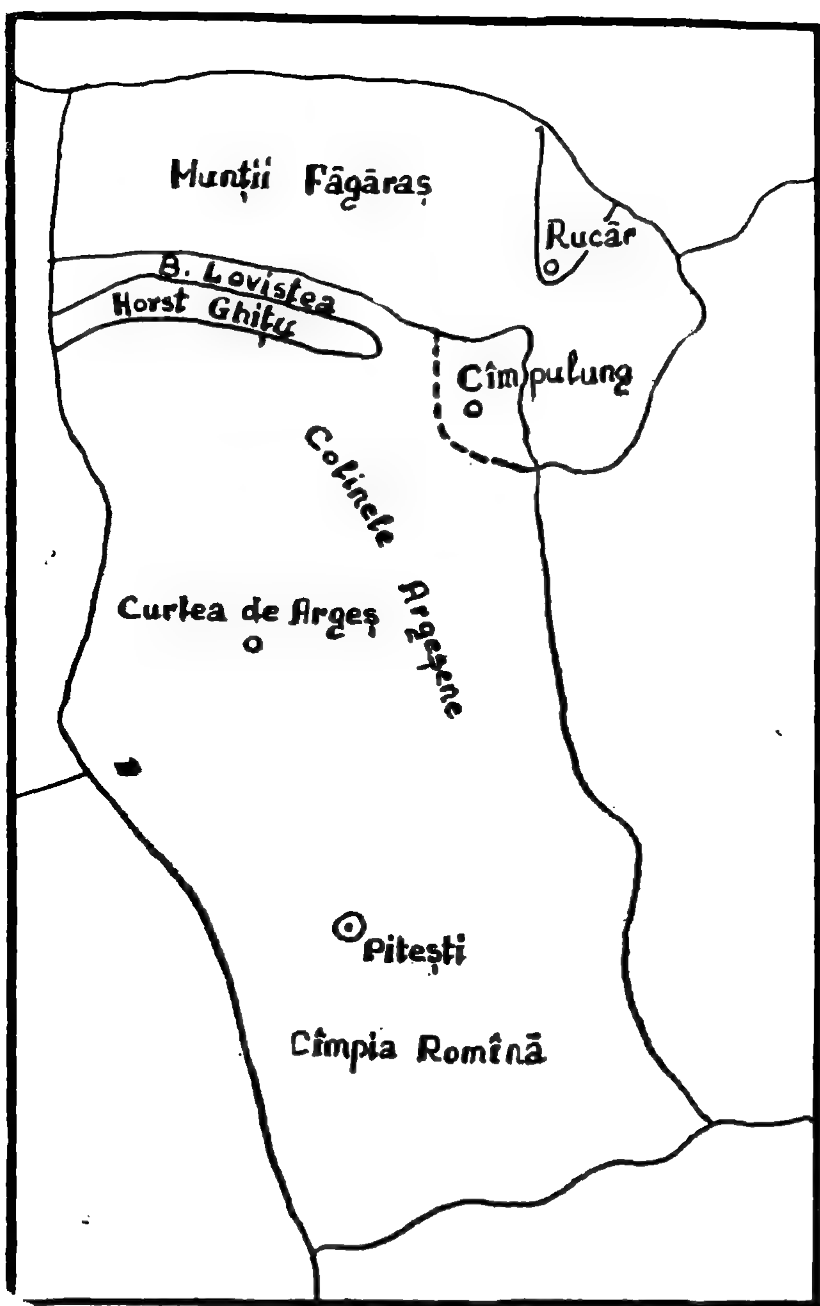

Fig. 1. Regiunile geomorfologice ale județului Argeș

(Făgăraş), alcătuit din numeroase cute strînse, în constituţia cărora nu apar roci diferenţiate prin rezistenţa la eroziune.

Orografic, munţii Făgăraşului reprezintă un masiv muntos, bine individualizat şi delimitat net faţă de unităţile geografice limitrofe. Relieful înalt domină ceilalţi munţi carpatici ; vîrfurile cele mai ridicate ale Carpaţilor noştri se află aici : Moldoveanu (2 543 m) şi Negoiu (2 535 m). Longitudinal, prezintă o creastă alpină orientată E-V accidentată, fragmentată de circuri glaciare şi dantelată prin alterare. Transversal, catena este disimetrică ; pe flancul nordic prezintă un abrupt de 2 000 metri, iar flancul sudic se prelungeşte cu o pantă lină pînă pe la 1 200 m. Geomorfologic, munţii Făgăraşului se caracterizează prin relief glaciar, suprafeţe de eroziune şi o reţea hidrografică cu evoluţie variată.

Relieful glaciar este o moştenire a trecutului ; formele de teren au fost sculptate de gheţarii cuaternari. Agenţii nivo-glaciari (zăpadă, gheaţă) au fost factorii principali ai modelajului. Alternanţa desgheţ-îngheţ ajută şi acum la dezagregarea rocilor, transformîndu-le în dale, monoliţi prismatici sau piramidali şi fîşii de descuamare. Circurile glaciare din munţii Făgăraş se dezvoltă pe culmea principală şi pe versantul sudic. Dezvoltarea largă a circurilor a împrumutat crestei caracterul alpin rezultat din decuparea acesteia. Formele largi de cuvetă, delimitată de pereţi inalţi, caracterizează circurile din zona crestei. Caracterul alpin stîncos se datoreşte apropierii acestor pereţi, care se transformă prin eroziunea glaciară avansată în muchii ascuţite, forme piramidale sau vîrfuri izolate. Ele s-au format în fazele pleistocene superioare, Riss şi Würm. Morfologia lor este tipică, caracterizată prin fundament cristalin, masivitate şi alti-

Fig. 2. Dale de şisturi cristaline rezultate prin dezagregare.

tudine mare. Circurile sau căldările ghețarilor au fost golite la sfîrșitul ultimei perioade glaciare, iar locul lor este ocupat de zănoage sau lacuri glaciare. Aceste lacuri glaciare se dezvoltă la nord de județul Argeș ; pe teritoriul său s-au identificat circurile de vale și circurile suspendate de tip pirenian. Pe versantul sudic al Făgărașului se întîlnesc circurile de vale, instalate pe zonele aplatizate ale văilor de ghețar, care își trag origina din amfiteatrele întinse ale căldărilor de creastă de tip Făgăraș. Actual, circurile de vale se află sub dominația eroziunii postglaciare, care modelează și degradează formele anterioare. Lacurile glaciare păstrează aspectul vechi al căldărilor, cu stîncile șlefuite și pereții dantelați. În munții Iezer a fost identificat tipul de ghețar pirenian cu căldarea suspendată și ocupată astăzi de un lac care a împrumutat numele masivului. Extinderea mare a glaciațiunii din Făgăraș este comparabilă cu aceea din masivul Retezat ; mărturiile glaciare au ca limită inferioară 1 300—1 400 metri.

Văile glaciare alpine apar în partea de nord a județului Argeș, izvorăsc din lacurile ghețarilor și au direcția de curgere N-S. Ele sînt perpendiculare pe creasta alpină, prezintă ramificații pectinate și au lungimi de 6—8 km. Au servit ca pat ghețarului și au fost amenajate de acesta fără ca să fie creația lui totală. Ghețarul carpatic a folosit panta văilor preexistente și a modificat puternic văile preglaciare. Inițial văile prezentau profilul transversal în forma literei V ; prin intervenția ghețarului valea a suportat un modelaj complex datorită acțiunii morfogenetice periglaciare și supraglaciare. Profilul transversal în V s-a transformat în forma literei U prevăzut cu umeri laterali, modelați de partea superioară a ghețarului. Acești umeri pot reprezenta, de asemenea, mărturia unei văi largi sau pot avea o origină structurală, cînd ei corespund unor roci rezistente. Valea ghețarului propriu zisă, generată sub influența masei profunde macro-plastică, are profilul transversal neuniform ; el variază în funcție de volumul ghețarului. Versanții devin asimetrici în zonele de confluență ale ghețarilor. Prin îmbucarea a doi ghețari s-au format circurile suspendate de pe valea superioară a Argeșului. Reamenajarea reliefului glaciar se constată și în profilul longitudinal al văilor, care se prezintă în trepte înalte de cîteva zeci de metri și cuprind între ele bazine mici etajate. Întreruperile de pantă se datoresc faptului că limba ghețarului nu poate corecta profilul văilor afluente, cum procedează văile fluviale, prin eroziunea regresivă. Aceste trepte ale profilului longitudinal sînt ocupate astăzi de cascade (Bîlea, Șerbota, Capra) care se instalează pe locul fostelor confluențe ale ghețarilor. Văile de ghețar în trepte se întîlnesc, în morfologia actuală, pe văile Topolog, Argeș și Vîlsan, pe o distanță de 6—8 km de la izvoare spre aval.

Formele de acumulare glaciară (morene, blocuri de dezagregare, blocuri șlefuite) sînt foarte reduse în masivul cristalin al Făgărașului. În circurile glaciare s-au păstrat blocuri de ordinul metrilor cubi, care au rezultat prin desprinderea, de pereții circulari ai căldării, datorită fenomenului de gelificare. Morenele înalte, rezultate în urma topirii ghețarului și care au format cordoane pe versanții văilor sau pe umeri, au fost spălate de apele fluviale. Terasele de obturație glaciară, depuse de ghețarul principal în dreptul văilor afluente au fost distruse și ele de eroziunea fluvială. Acumulările frontale rezultate din topirea ghețarului,

fiind depuse la altitudine mare, au dispărut, de asemenea, antrenate de apele văilor postglaciare. După topirea gheţarilor a revenit eroziunea fluvială, care şi-a continuat activitatea anteglaciară modelînd văile de gheţar. Modelarea nouă fluvială constă în spălarea formelor de acumulare, în modificarea profilului transversal al văilor glaciare, prin instalarea văilor tinere, şi în tendinţa de atenuare a treptelor din profilul longitudinal.

Masivul cristalin Iezeru-Păpuşa se leagă de munţii Făgăraşului prin culmea Oticu-Mezea-Călţunu, care reprezintă culmea de separare a apelor Rîului Doamnei şi Dîmboviţa. El prezintă, de asemenea, urmele glaciaţiunilor cuaternare însă, la scară redusă. Crestele ascuţite şi fragmentate din jurul căldărilor, care împrumută Făgăraşului caracterul alpin, sînt absente în masivul Iezeru (2 463 m) — Păpuşa (2 379 m). Relieful glaciar este reprezentat prin lacul de gheţar Iezeru şi prin văi glaciare scurte, cu profilul longitudinal în trepte, prevăzut cu cascade la întreruperile de pantă.

Creasta cristalină Cozia (1 677 m) — Ghiţu (1 621 m) se dezvoltă la sudul munţilor Făgăraş, de care o desparte bazinul intramontan Loviştea, conturat de curînd de V. Dragoş, care i-a descoperit legătura cu depresiunea Cîmpulung. Această creastă se desprinde din munţii Lotrului la vest de localitatea Brezoi, atinge maximum de lărgime în defileul Oltului la Turnu şi se continuă pe direcţia E-V, pînă în versantul stîng al văii Vîlsanului. Geologic, reprezintă o ridicătură tectonică (horst), mărginită pe ambele flancuri de depozite terţiare. Versantul său nordic este abrupt din cauza intervenţiei unei falii de acoperire, pe care eroziunea diferenţială a scos-o în evidenţă. Versantul sudic prezintă o pantă continuă care face trecerea între rocile cristaline rezistente la eroziune şi depozitele eocene. Eroziunea selectivă litologică explică reapariţia masei cristaline din creasta Cozia-Ghiţu. Abruptul tectonic, scos în evidenţă de eroziunea diferenţială a fundamentului geologic, este străbătut de văile Topolog, Argeş, Vîlsan şi Rîul Doamnei, care se prezintă cu un caracter epigenetic pronunţat. Aceste văi au fragmentat creasta cristalină prin chei şi defilee. Cheile Argeşului au oferit condiţii favorabile construirii barajului de beton în arc, Vidraru.

Suprafeţe de eroziune. Masivitatea munţilor cristalini de pe teritoriul judeţului Argeş a prilejuit pe lîngă relieful glaciar şi dezvoltarea unor platouri întinse, situate la diferite altitudini. Aceste suprafeţe de eroziune şi denudaţie, larg ondulate, numite peneplene, reprezintă suprafeţe vechi de aplanizare, resturi create de eroziunea fluvială în decursul anilor, care a activat pînă la reducerea cvasitotală a reliefului anterior. Repetarea în spaţiu a peneplenelor este explicată tectonic prin ridicarea şi coborîrea anumitor compartimente ; o dată cu o nouă ridicare a catenei, văile modelează din nou vechile suprafeţe, generînd o peneplenă mai tînără, situată la o altiudine mai mică decît precedenta. Fenomenul s-a repetat de cîteva ori în masivul Făgăraş şi evoluţia morfogenetică continuă în prezent. Mişcările tectonice au provocat, în timp, noi puncte de plecare pentru activitatea erozivă fluvială, generatoare de suprafeţe de eroziune.

Din acţiunile erozive fluviale, succesive, au rezultat peneplenele etajate din Carpaţii români, care au fost studiate la începutul secolului nostru de către renumitul geograf francez Emm.de Martonne (1906—1908).

Analiza morfogenetică datorită acestui savant a condus la descrierea caracterului și la descifrarea timpului de formare al peneplenelor carpatice, care stau și astăzi la baza cunoștințelor noastre. Studiul inițial al suprafețelor de eroziune a fost făcut în Carpații meridionali și extins apoi în Munții Apuseni. Peneplanarea carpatică a durat în timp și prin reluare au rezultat suprafețele de eroziune Borăscu, Rîul Șes și Gornovița. Emm. de Martonne a deosebit în partea nordică a munților Făgăraș platforma Borăscu, iar în jumătatea sudică a acestei catene, în masivele Iezeru-Păpușa și Leaota, a identificat platforma Rîu-Șes. La sudul munților cristalini a localizat platforma Gornovița, de vîrstă pliocenă.

Conturarea peneplenelor a întîmpinat dificultăți din cauza hărților topografice necorespunzătoare și a terenurilor păduroase, care nu oferă perspectivele necesare urmăririi secvenței fenomenului. Ridicările topografice noi așteaptă cercetătorii care să urmărească pulsațiile sincrone, înscrise pe suprafețele de aplanizare, necesare descifrării ultimelor faze de evoluție geomorfologică. Suprafața de eroziune cea mai veche este localizată pe culmea principală a catenei. Instalarea circurilor glaciare au redus-o la creasta golașe, cu profil dințat de tip alpin. Martorii acestei eroziuni vechi se află deasupra platformei Borăscu și ei jalonează platforma Făgăraș, dezvoltată între 2 200—2 400 m ; fiind supusă unei eroziuni succesive, modelajul său a suferit mult. Forțele erozive au geluit toate suprafețele anterioare ; platforma Făgăraș a fost puternic influențată de eroziunea glaciară prin juxtapunerea căldărilor. De aceea martorii săi sînt izolați, au suprafețe restrînse și nu se pot sincroniza ; vîrsta lor poate fi cretacică superioară sau mai veche ; ele aparțin fazei de modelare austrică sau kimerică.

În ordinea vechimei urmează platforma Borăscu, aflată la altitudinea de 2 000 metri, la care a ajuns prin sacadele manifestate din paleogen pînă astăzi. Această platformă cuprinde platourile largi care nu depășesc 2 000 metri, corespunde interfluviilor Capra, Vîlsan, Rîul Doamnei și se întinde pînă în Iezeru-Păpușa și Leaota. Peneplena inițială a suferit o serie de deformări, din cauza mișcărilor tectonice ulterioare, care îngreunează racordarea suprafețelor de eroziune separate de văi adînci. Platforma Borăscu este considerată ca aparținînd fazei de modelare laramică. Ea a suferit ridicări prin sacade pe verticală, puse în evidență de suprafețele de eroziune care au urmat. Relieful său a fost influențat de eroziunea glaciară pe o suprafață restrînsă, prin amenajările arătate mai sus. Eroziunea glaciară a spălat doar zona de alterație superficială și a conturat detalii structurale prin acțiunea ei selectivă. Ea a operat prin retușări, iar depozitele sale slabe nu oferă date pentru precizarea cronologiei fenomenelor morfogenetice. Influența glaciației asupra platformei Borăscu s-a exercitat și asupra văilor contemporane, caracterizate prin profilul transversal larg deschis, versanții îndepărtați, slab înclinați, prevăzuți cu acumulări aluviale importante și avînd profilul longitudinal cvaziorizontal. Episodul glaciar a provocat adîncirea acestor văi prin torenții datoriți topirii ghețarului.

Între cotele 1 000—1 800 m au fost identificate 5 nivele de eroziune, al căror sincronism este greu de stabilit. Secvența evenimentelor nu poate fi precizată geologic din cauza fragmentării masivului vechi printr-o rețea

ortogonală de linii rupturale, care au deplasat pe compartimente suprafeţele de eroziune etajate, în urma mişcărilor verticale diferenţiale. Cercetarea morfogenetică nu este ajutată nici de terasele, care însoţesc suprafeţele de aplanizare şi nici de modelajul văilor.

Caracterele geomorfologice ale masivului Făgăraş, îl conturează ca o provincie morfogenetică. Relieful său policiclic a reieşit din concursul tectonicei vechi şi a mişcărilor epirogenetice cu acţiunea de eroziune normală pre şi postglaciară, precum şi eroziunea glaciară. Undaţia Făgăraşului, datorită echilibrului izostatic al anticlinoriului orientat E-V, a creat formele complexe de teren actuale.

Reţeaua hidrografică a versantului sudic al munţilor Făgăraş este simplă şi are obîrşia în lacurile glaciare. La alcătuirea ei iau parte văile principale : Topolog, Argeş, Vîslan şi Rîul Doamnei. Cursul apelor este orientat nord-sud şi străbate transversal sistemul plicativ al catenei. Aceste văi transversale prezintă oarecari devieri, puse pe seama intervenţiei liniilor rupturale. Sistemul ortogonal disjunctiv modelează abaterile de la orientarea nord-sud a văilor, care împrumută local caracterul văilor longitudinale. Schiţa alăturată demonstrează relaţia strînsă dintre schimbarea sensului de curgere a apelor şi liniile de falie, care străbat masivul muntos.

Sistemul hidrografic manifestă origini diferite şi suprapuse în zona morfogenetică a Făgăraşului. Bazinele superioare prezintă caracterul văilor glaciare, rezultat din retuşarea reliefului fluvial anterior. După văile fluviale vechi, au urmat văile gheţarilor, cu particularităţile amintite, precum şi adîncirea primelor prin intervenţia torenţilor glaciari. După glaciaţii a revenit integral eroziunea fluvială, care tinde să refacă profilul iniţial. Văile principale amintite îşi păstrează caracterul transversal pe teritoriul depresiunii intramontane Loviştea. Este de observat faptul că văile ajunse în această depresiune cu depozite noi, terţiare, nu urmează lungul ei ci, străbate prin chei adînci creasta cristalină Cozia-Ghiţu. Pentru înţelegerea fenomenului se impune apelul la istoria întregii reţeli hidrografice legată de evoluţia reliefului şi privită pe o suprafaţă mai întinsă, care să intersecteze valea Oltului.

Prin schimbările brusce de direcţie, prin defileele străbătute şi prin traversarea întregii catene a Carpaţilor meridionali, valea Oltului a atras permanent atenţia cercetătorilor. Partea sa superioară, de la izvoare la Turnu Roşu, străbate depresiunile periferice ale bazinului Transilvaniei urmînd un curs paralel şi interior faţă de catena carpatică. Bazinul inferior al Oltului traversează Carpaţii meridionali, Depresiunea getică şi Cîmpia Română ; de asemenea, străbate şi defileele maselor cristaline de la Turnu Roşu, Cîineni şi Cozia, după ce în partea superioară traversase defileele de la Tuşnad şi munţii Perşani. În depresiunea Făgăraşului intervine fenomenul, care a făcut pe cercetători să elaboreze diferite explicaţii. Aici, cursul meandriform al Oltului, care-i demonstrează maturitatea, se dezvoltă în lungul unei depresiuni periferice, la capătul căreia în loc să urmărească, în continuare, depresiunile circumtransilvane Cibin şi Secaş, alcătuite din depozite mobile, terţiare, îşi schimbă direcţia cu 90°

şi se angajează în traversarea întregei catene a Carpaţilor meridionali. În locul adîncirii văii în depozite moi, Oltul a preferat să taie defilee adînci în masa rezistentă a şisturilor cristaline puternic metamorfozate şi să traverseze depresiunea intramontană Brezoi-Cîmpulung.

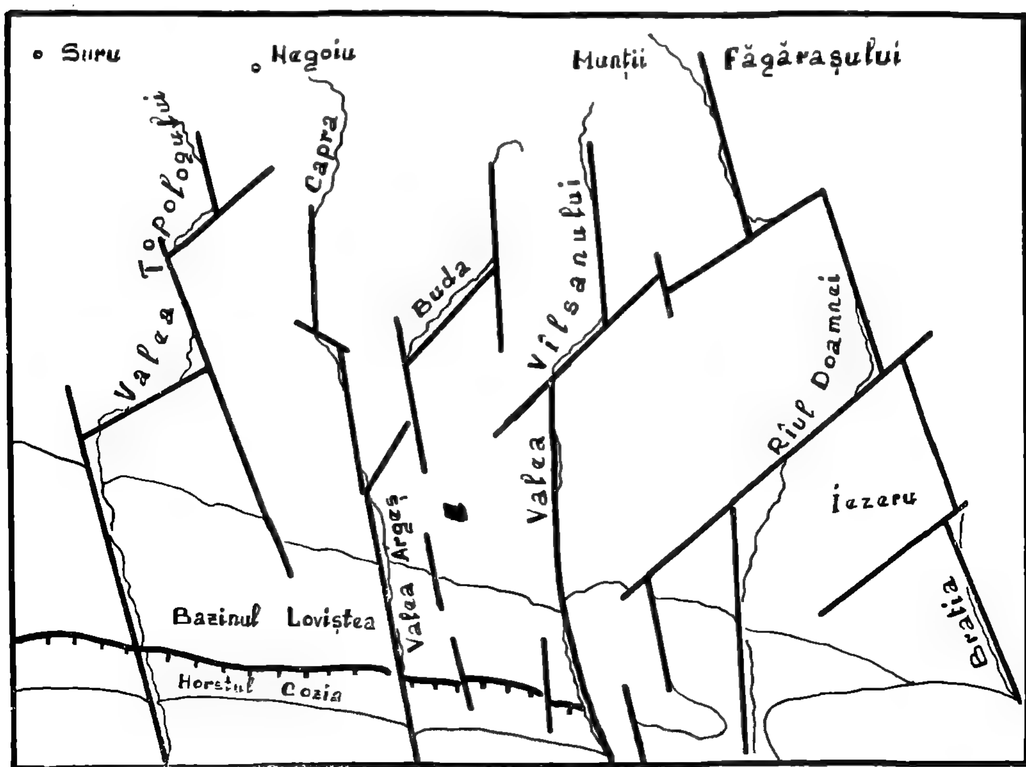

Fig. 3. **Relaţiile dintre reţeaua hidrografică şi sistemul disjunctiv din sudul munţilor Făgăraş**

Originea văii Oltului a fost studiată de numeroşi cercetători care au epuizat toate ipotezele. La început, Inkey a considerat Oltul transversal ca fiind instalat în lungul unei falii, care nu a fost confirmată de studiile lui L. Mrazec. Astăzi se cunoaşte un sistem de falii cu valori diferite şi paralele între ele, orientate nord-sud şi situate imediat la vest de valea Oltului, între localităţile Sadu-Boiţa-Cîineni. Geograful francez Em. de Martonne, studiind Carpaţii meridionali, în ansamblul lor, a elaborat ipoteza originii epigenetice a Oltului, pentru sectorul defileelor Turnu-Roşu şi Cozia. Văile epigenetice fiind localizate în zone, caracterizate printr-o imobilitate tectonică, majoritatea autorilor (N. Orghidan, H. Wachner), au opinat pentru antecedenţă. În această din urmă ipoteză Oltul şi-ar fi menţinut acelaşi curs şi în cazul unei mişcări pozitive pe

verticală a întregii catene. Cursurile vechi, mai largi şi situate la nivele superioare celui actual, pledează pentru antecedenţa Oltului. În mod obişnuit, Oltul este înglobat în grupa văilor antecedente împreună cu Dunărea şi Buzăul (P. Coteţ). De asemenea, a fost considerată de către cercetători şi ipoteza capturilor ; diferenţa de păreri apare numai în privinţa locului, în care a avut loc fenomenul, rezultat al eroziunii normale. Argumentul principal, care pledează pentru capturi, îl constituie cotul principal al Oltului de la Turnu Roşu şi nivelul de bază coborît, care a atras apele din Transilvania peste masivul cristalin al Carpaţilor meridionali. Captura, ca unic fenomen al evoluţiei Oltului, necesita menţinerea aceleiaşi diferenţe de altiudine dintre culmi şi văi de la instalarea reţelei hidrografice pînă astăzi. Este indiscutabil însă, faptul că raporturile hipsometrice au variat în timp şi anume, în prelevantin culmile muntoase erau mai joase cu cîteva sute de metri, iar depresiunile intramontane sau adiacente nu se deosebeau de relieful muntos învecinat, aşa cum se prezintă astăzi. I. P. Voiteşti a precizat că procesul de captură ar fi avut loc între valea Băieşilor şi Lotru, în dreptul localităţii Cornetu, după culmea de separare a apelor Vîrful Robu-Cozia. Timpul realizării capturii a fost precizat de acest autor ca fiind cuprins între depresiunea terasei superioare şi a celei inferioare a Oltului, ţinînd seama de schimbarea direcţiei de înclinare a acestora.

Prin aplicarea acestor ipoteze asupra originii văii Oltului, nu s-a descifrat ansamblul multiplilor factori, care au contribuit la formarea văii actuale şi nici la succesiunea în timp a prefacerilor. Traseul preferenţial al Oltului inferior corespunde unei zone depresive, care s-a manifestat încă din timpul invaziei mării tortoniene, făcînd legătura între Bazinul Transilvaniei şi Depresiunea Getică, aşa cum a demonstrat recent M. Paucă (1969). Caracterul ereditar al acestei depresiuni transversale a continuat şi după retragerea apelor marine. Cursul iniţial al Oltului nu s-a localizat în depresiunea Sadu-Cîineni, cum ne-am fi aşteptat ci, relieful contemporan a oferit alte zone pentru acumularea şi scurgerea apelor de suprafaţă. În faza iniţială au existat două văi principale, care drenau apele de pe versanţii catenei. Prima vale, Oltul transilvan, parcurgea depresiunile circumtransilvane : Ciuc, Trei Scaune, Ţara Bîrsei, Ţara Făgăraşului, Cibin, Secaş. O bună parte din cursul său se suprapunea văii actuale, cu deosebirea că bucla din munţii Perşani lipsea, iar la Turnu Roşu apele erau orientate pe aceeaşi cale a depresiunilor periferice pînă la vărsarea în Mureş, prin valea actuală a Secaşului. Pe toată întinderea sa, Oltul transilvan prezenta caracterul de vale longitudinală, însoţind partea internă a lanţului carpatic şi colectînd apele de pe versanţii lor de vest şi nord. Pe versantul sudic al Carpaţilor meridionali apele erau colectate de un alt rîu cu dispoziţia longitudinală şi orientat în sens invers faţă de Oltul transilvan. Cursul acestuia era localizat în lungul depresiunilor intramontane Balu şi Brezoi-Cîpmpulung, precum şi pe depresiunea contactului tectonic dintre seriile cristalofiliene Lotru şi Parîng. El urmărea versantul sudic al munţilor Făgăraş şi părăsea masivul muntos prin depresiunea Cîmpulung. Acest curs vechi a fost numit Lotru vechi (M. Ilie, 1967).

În această fază a dezvoltării văii Oltului se constată tendința generalizată a individualizării a două cursuri longitudinale cu afluenți pectinați, consecvenți și obsecvenți : Oltul transilvan și Lotrul vechi. În interiorul lanțului carpatic se dezvolta Oltul transilvan, cu traseul semicircular, prin șiragul de bazine circumtransilvane și se vărsa în Mureș. Lotrul vechi curgea de la vest la est, străbătînd bazinele longitudinal-intramontane ale Carpaților meridionali (Balu, Brezoi-Cîmpulung) și părăsea catena prin poarta Vîlsanului. Sensul invers de curgere al acestor văi longitudinale și eroziunea capturantă a afluenților au contribuit la instabilitatea rețelei hidrografice inițiale.

Evoluția orografică a catenelor învecinate Oltului a înregistrat repetate discontinuități, care au influențat cursul văilor afluente și sînt înscrise pe culmile nivelate policiclic. Nivele de eroziune, legate de structură și de rezistență la eroziune a rocilor, sînt numeroase. Alături de aceste sculpturi create de eroziunea diferențială se dezvoltă pe culmile munților învecinați, prispe largi, dispuse în amfiteatru. Maximum de dezvoltare al acestor platforme de eroziune apare în zonele de disimetrie orografică, urmează culmile mijlocii cu prispele intermediare, iar treapta inferioară a amfiteatrului divergent este localizată pe terenurile terțiare. Succesiunea acestor suprafețe de aplanizare aparține acțiunii ritmice a agenților subaerieni, exercitată asupra reliefului întinerit de mișcări strofice pozitive, manifestate în timp prin sacade. Lipsa de uniformitate a acestor mișcări pe verticală în partea de nord și sud a catenei, ca și jocul zonelor de scufundare învecinate, au contribuit la instabilitatea relativă a rețelei hidrografice primitive.

Din modelarea veche a spațiului muntos a rezultat succesiunea suprafețelor de peneplenizare, descrise mai sus care se dezvoltă în munții din vecinătatea Oltului, într-o serie de prispe plane sau ușor ondulate, ce se suprapun în spațiu și se succed în timp. Sensul de înclinare al culmilor actuale și al platformelor de eroziune suprapuse concordă cu sensul de curgere al văilor actuale, fapt ce dovedește persistența mișcărilor tectonice. Văile de peneplenă se întîlnesc astăzi în zonele înalte, care inițial se aflau la cote inferioare. Individualitatea geografică primitivă a munților Făgăraș și Lotru a fost întreruptă zonar de rețeaua hidrografică evoluată prin fenomenele de captură, decapitări și schimbări în orientarea cursurilor de apă, care au influențat suprafețele de aplanizare contemporane. Din rețeaua inițială s-au păstrat numai liniile mari ale traseelor săpate în relieful policiclic.

Eroziunea regresivă a apelor fluviale a provocat instabilitatea accentuată a hidrografiei prin capturile duble produse de afluenții primitivi ai Lotrului și Oltului. Capturile reluate ciclic au fost urgentate de deformările tectonice, care au intensificat eroziunea regresivă a văilor transversale. Analiza geomorfologică demonstrează că aceste văi urmează trasee antecedente, pe zone scufundate tectonic sau prevăzute cu coborîri axiale.

Capturile datorate eroziunii regresive au fost ajutate de mișcările de ridicare ale catenei, fapt dovedit de intensificarea lor pe văile orientate nord-sud. Antecedența rețelei majore a însoțit paleomodelarea spa-

ţiului orografic. Ridicarea în bloc a catenei s-a petrecut la sfîrşitul terţiarului şi a prezentat amplitudini diferite în sens transversal şi longitudinal. Persistenţa reţelei hidrografice majore se constată în regiunile privilegiate.

Culmea Făgăraşului, cuprinsă între bazinul Transilvaniei şi depresiunea Brezoi-Cîmpulung, prezintă o disimetrie produsă de ridicarea pe verticală a axului catenei şi o scoborîre treptată către Depresiunea Getică şi totodată şi spre valea Oltului. Individualitatea geomorfologică a depresiunii tectonice Brezoi-Cîmpulung întrerupe zonar munţii Făgăraşului şi ai Lotrului. Acest bazin reprezintă o depresiune de eroziune diferenţială suprapusă unei depresiuni tectonice cretacic superior-terţiar, dezvoltată la periferia Carpaţilor meridionali ; prezintă o ridicare axială la vest (Brezoi) şi o scufundare spre est (Cîmpulung). Vechimea planului general de modelare fluvială a domeniului muntos cu căderi în trepte corespunzătoare nivelelor de eroziune, suprafeţe etajate şi îmbinate între ele, s-a dezvoltat într-un interval lung de timp, cînd s-au manifestat mişcări tectonice, care explică antecedenţa reţelei hidrografice majore, actuale. Adîncirea ritmică a văilor din masivul Făgăraş corespunde ciclurilor de modelare. Mişcările de ridicare pe verticală au fost pozitive în zonele de granitizare iar cele negative au avut loc în regiunile Brezoi-Cîmpulung şi Sadu-Cîineni, producînd culuarele tectonice ale Loviştei şi Oltului. Aceste mişcări epirogenetice au schimbat poziţia liniilor de separare ale apelor şi au provocat contrastul dintre versantul nordic şi cel sudic al Făgăraşului. Selecţia litologică la eroziune a masivului cristalin faţă de cel sedimentar a contribuit sensibil la modelarea reliefului. Eroziunea diferenţială sau fluvial regresivă şi mişcările tectonice locale sau regionale au colaborat la realizarea reliefului disimetric al depresiunii longitudinale Brezoi-Cîmpulung, la fragmentarea horstului Cozia-Ghiţu şi la formarea reţelei hidrografice actuale.

Pe culmile depresiunilor tectonice sau diferenţiale s-au efectuat capturile principale. Afluenţii din nordul şi sudul crestei cristaline Cozia, prin acţiunea regresivă au distrus linia de separare a apelor şi s-au transformat în văi transversale. Cînd antecedenţa a devenit predominantă s-au stabilit văile transversale Topolog, Argeş şi Vîlsan. Totodată, Oltul getic a depăşit culmea Coziei, un horst orientat E-V, lung de 40 kilometri şi lat de 1,5—6 km. Horstul Cozia-Ghiţu a fost fragmentat de aceste văi, care colectează apele de pe versantul sudic al Făgăraşului şi cele din bazinul Brezoi-Cîmpulung. În urma acestor capturi şi a formării văilor transversale, porţiunea estică a Lotrului a dispărut din configuraţia hidrografică. Lotrul s-a izolat de vechiul curs longitudinal şi s-a vărsat în Oltul getic. Aceeaşi colaborare a eroziunii regresive cu antecedenţa se observă şi în depresiunea Sadu-Cîineni, rezultată din falieri transversale şi scufundări axiale. Oltul getic tinzînd tot mai mult către cursul linear actual a avansat regresiv spre nord şi a capturat Oltul transilvan. O dată cu realizarea acestei duble capturi Oltul a căpătat caracterul de vale transversală prin racordare cu Oltul transversal, luînd înfăţişarea actuală.

Evoluţia îndelungată şi complexă a Oltului a rezultat din concurenţa petrecută în timp a mişcărilor tectonice, eroziunii litologice şi fluviale regresive. Într-o primă fază existau două cursuri longitudinale, la periferia şi în interiorul catenei. orientate în sens invers : Oltul tran-

silvan şi Lotrul vechi. A urmat fragmentarea horstului Cozia-Ghiţu de către Oltul getic şi văile Topolog, Argeş, Vîlsan. Valea Oltului printr-o dublă captură a determinat dispariţia părţii răsăritene a Lotrului vechi şi prelungirea sa nordică, lineară. La începutul cuaternarului exista Oltul actual, rezultat din racordarea Oltului transilvan, longitudinal cu Oltul getic, transversal.

DEPRESIUNEA INTRAMONTANĂ BREZOI-CÎMPULUNG

Depresiunea Brezoi-Cîmpulung se dezvoltă în partea sudică a masivului Făgăraş, fiind delimitată la sud de horstul Cozia-Frunţi-Ghiţu. La începutul secolului nostru, I. P. Voiteşti a numit-o bazinul Brezoi-Titeşti, în urma identificării eocenului fosilifer. Prin lucrările executate în vederea construirii barajului Vidraru s-au determinat depozitele terţiare din valea Argeşului. Extinderea spre răsărit a făcut să fie numită Depresiunea Loviştei. Studiile realizate acum două decenii de *V. Dragoş* au precizat legătura dintre depresiunile Loviştea şi Cîmpulung, iar numele a devenit Depresiunea intramontană Brezoi-Cîmpulung. Pe teritoriul judeţului Argeş această depresiune, încastrată adînc în masa şisturilor cristaline, se dezvoltă între văile Topolog şi Vîlsan, pe o lungime de 20 km şi o lărgime medie de 5 km. Depozitele de umplutură se succed în ordine cronologică de la vest spre est; cele mai tinere dezvoltîndu-se la est de valea Topologului.

Flancul nordic al acestora se reazemă normal pe fundamentul cristalin, pe cînd cel sudic este acoperit de încălecarea scurtă a horstului Cozia-Ghiţu. În afară de această falie de acoperire Brezoi-Nucşoara, dispusă longitudinal se întîlnesc cîteva falii transversale, reflectate din fundamentul cristalin. Falia Titeşti, orientată N-S, delimitează blocul cristalin E, Boişoara, iar falia Podeni întrerupe liniar eocenul de Titeşti şi încadrează la est micul horst cristalin Boişoara. Faliile Argeş şi Vîlsan sînt, de asemenea, transversale şi delimitează compartimentul eocen, ridicat între aceste văi. Faliile transversale de pe versantul sudic se dezvoltă în partea de est a depresiunii; ele sînt prelungiri din horstul Ghiţu în depozitele de umplutură, care aparţin tortonianului. În sfîrşit V. Dragoş (1954), a identificat cîteva falii transversale în zona de racordare cu bazinul tectonic al Cîmpulungului.

Geomorfologic, această regiune a întîmpinat iniţial dificultăţi din cauza necunoaşterii particularităţilor şi integrităţii bazinului. S-a crezut, la început, că avem de-a face cu o acumulare de depozite glaciare, antrenate din zonele înalte, iar depresiunea era considerată ca fiind formată din şisturi cristaline slab metamorfozate şi erodate diferenţial litologic. Descifrarea componenţei stratigrafice, a complicaţiilor tectonice şi evoluţiei acestui bazin fac posibile consideraţii geomorfologice reale.

Diferenţa de relief între masivul Făgăraş, horstul Ghiţu şi depresiunea intramontană Brezoi-Cîmpulung constă în dicotomia stratigrafică şi tectonică. Masivul Făgăraş este rezultatul cutărilor vechi, repetate, care au remaniat permanent dispozitivul structural. Episoadele orogenice antecambrian şi hercinice au contribuit la intensificarea cutărilor ; fiecare criză orogenică avînd ca efect consolidarea masei cristaline. Soclul cristalin

a pierdut treptat plasticitatea; consolidarea sa progresivă se datoreşte injecţiilor repetate de magme şi fenomenelor de metamorfism larg dezvoltate. Consolidarea accentuată şi rigiditatea de ansamblu a soclului cristalin a făcut să devină inert dramelor orogenice tinere, suportînd numai mişcări diferenţiale, al căror rezultat a fost reîntinerirea catenei şi modelarea repetată a peneplenelor. Aceste mişcări au provocat fracturarea intensă, care a subordonat cursul văilor principale — cum s-a arătat mai sus — şi au generat zona de scufundare intramontană, afectată de mişcări pe verticală negative. Ridicarea părţii axiale a soclului cristalin Făgăraş a atras această scufundare periferică, care a funcţionat în timpul terţiarului ca zonă de subsidenţă. Prins între fragmentarea masivului vechi, bazinul intramontan s-a instalat pe o zonă suplă situată la marginea soclului, opunîndu-se permanenţei şi stabilităţii relative a anticlinorului Făgăraş adînc înrădăcinat (M. Ilie, 1956), prin jocul său de subsidenţă. Această zonă structurală, slabă iniţial, a devenit ulterior o zonă de subsidenţă şi apoi o zonă seismică. Sedimentaţia abundentă este constituită din depozite detritice anteglaciare provenite din masele cristaline învecinate şi transportate torenţial. După încheierea sedimentării terţiare, s-au suprapus conuri de dejecţie provenite din material morenic, care au produs confuzii în primele cercetări. În timpul funcţiei litogenetice de subsidenţă, bazinul intramontan a înregistrat o migraţie ombilicală liniştită, dirijată de la vest spre est. Plasticitatea dispozitivului structural a devenit cadrul fenomenului de surecţie plicativă manifestată prin 2—3 cute scurte la extremităţile bazinului. Întreaga zonă intramontană desenează un sinclinal unic orientat E-W; flancul nordic normal este rezemat pe marginea sudică a Făgăraşului, iar cel sudic suportă anormal şariajul horstului Cozia-Ghiţu. Aceste deformări plicative, prin particularităţile sale, aparţin grupului de cute subordonate, generate de strînsoarea compartimentelor cristaline.

Geomorfologia bazinului intramontan se datoreşte contrastului de relief faţă de cadrul muntos. Caracterul dicotomic al soclului cristalin rigid şi fracturat şi al zonei labile de subsidenţă recentă stă la baza diferenţei accentuate de relief, la care a contribuit, în măsura cuvenită, şi selecţia litologică a eroziunii normale. Caracterul transversal al văilor principale, care desenează apele bazinului, a fost lămurit mai sus. Valea largă a Argeşului, în sectorul care străbate depresiunea intramontană, a oferit terenul convenabil pentru plasarea lacului de acumulare al barajului Vidraru.

BAZINUL INTERMONTAN RUCĂR-DÎMBOVICIOARA

În nord-estul judeţului Argeş se dezvoltă o parte din bazinul Rucăr-Dîmbovicioara, cuprins între sectorul oriental al munţilor Făgăraş şi masivul Leaota. Poziţia sa geografică îl situează printre bazinele intramontane carpatice, iar componenţa sa geologică aparţine jurasico-cretacicului, de natură calcaroasă şi conglomeratică. Funcţiunea de sedimentare s-a manifestat într-un interval de timp relativ scurt; ea a durat de la mijlocul jurasicului şi pînă la sfîrşitul cretacicului. Deformările tectonice de natură, amploare şi vîrstă diferită a creat deranjamente importante în

poziția inițială a stratelor, așa fel că particularitățile geometrice au întîmpinat dificultăți în identificarea lor. Poziția geologo-geografică a acestui bazin a determinat pe cercetători să-l considere ca aparținînd Carpaților orientali sau Carpaților meridionali. Controversa se datorește faptului că este situat în zona de joncțiune a acestor ramuri carpatice ; fundamentul aparține Carpaților meridionali, iar depozitele de umplutură prezintă legături de continuitate cu cele ale Carpaților orientali.

Relieful carstic. Natura calcaroasă predominantă a depozitelor, prin fenomenele sale carstice, contribuie la pitorescul acestui bazin. Calcarele sînt roci formate din carbonat de calciu (CO_3Ca) amorf sau semicristalizat (calcita), masiv sau stratificat în bancuri sau plăci și solubil în apa de ploaie, încărcată cu bioxid de carbon (CO_2). Acțiunea mecanică a îngheț-dezghețului fragmentează calcarul și-l transformă în grohotiș, aglomerat la baza pereților calcaroși. Acțiunea de dizolvare și precipitare a calcarului generează fenomenele carstice de suprafață (chei, doline) și adîncime (peșteri). Calcarul este dizolvat sub influența acidului carbonic (CO_3H_2), rezultat din asociația apei cu bioxidul de carbon ($H_2O + CO_2$) ; acidul carbonic în contact cu carbonatul de calciu formează bicarbonatul de calciu [$(CO_3H)_2Ca$], care circulă pe crăpăturile masivului calcaros. Apele saturate cu acest bicarbonat de calciu ajungînd în contact cu aerul din peșteri precipită carbonatul de calciu, iar apa și bioxidul de carbon rămîn libere [$(CO_3H)_2Ca$] $\rightarrow CO_3Ca + H_2O + CO_2$. Fenomenele carstice produc forme geomorfologice tipice, care au denumiri populare variate după regiuni și folosite în descrierile științifice. Apariția lor în peisaj este pusă obișnuit pe seama legendelor. La suprafață, acțiunea apelor formează în calcare : chei, lapiezuri, doline, polje, uvale și humuri. Cheile sînt văi cu pereți abrupți, tăiate epigenetic în calcare și uneori au folosit liniile rupturale. Dolinele sînt forme de pîlnii adînci de 2—200 metri și cu diametrul de 10—400 metri, acoperite cu un strat de terra rosa, rezultată din solvirea calcarului, de către apele scurse prin aceste gropi. Polja este o depresiune plată, închisă în masa calcarelor, dezvoltată pe suprafețe de mai multe zeci de km², și creată pe un fundament faliat. Uvala este, de asemenea, o formă depresivă, rezultată din asociația a două, sau mai multe doline și care prezintă tendința de evoluție către polje. Mărturiile eroziunii carstice cu forme de teren înalte și izolate se numesc humuri. Cîmpuri întinse acoperite de caneluri, tuburi, gropițe rotunde, creste ascuțite sau ramificate, dezvoltate la suprafața calcarelor se numesc lapiezuri.

Carsturile din profunzime sînt reprezentate prin caverne (peșteri) etajate, domuri, galerii în zig-zag și canale modelate de apele de circulație pe fețe de stratificație, diaclaze și falii, prin acțiunea de dizolvare. Din procesele de precipitare au rezultat în domeniul subteran stalactite, stalagmite, coloane, draperii etc. Apele superficiale pătrunzînd în masivul calcaros au produs cu timpul, în condiții normale, o rețea subterană de drenuri și canale, care a evoluat la o rețea organizată în adîncime și cu apariții la suprafață prin exurgențe și resurgențe. Rețeaua hidrografică subterană poate fi alimentată de apa văilor superficiale, care își părăsește cursul și dispare în adîncuri prin sorburi ; circulă prin galerii sau grote și reapare la suprafață ca izvoare cu debite mari (izbucuri, văi ascunse).

Evoluţia acestei reţele subterane este condusă de nivelele de bază locale. Terenurile carstice se caractezizează de asemenea prin prezenţa văilor seci, folosite periodic la căderea ploilor.

Carstul bazinului Rucăr-Dîmbovicioara nu cuprinde întreg complexul de forme; lipseşte seria dolina-uvala-polja iar cavernele nu sînt supraetajate şi nu formează labirinturi întinse. Lipsesc de asemenea avenele, văile ascunse şi podurile naturale. Reţeaua hidrografică subterană nu este organizată cu drenuri şi canale numeroase, asociate cu grote. Fenomenele carstice, în acest bazin intermontan, sînt reduse la chei, lapiezuri, doline şi peşteri.

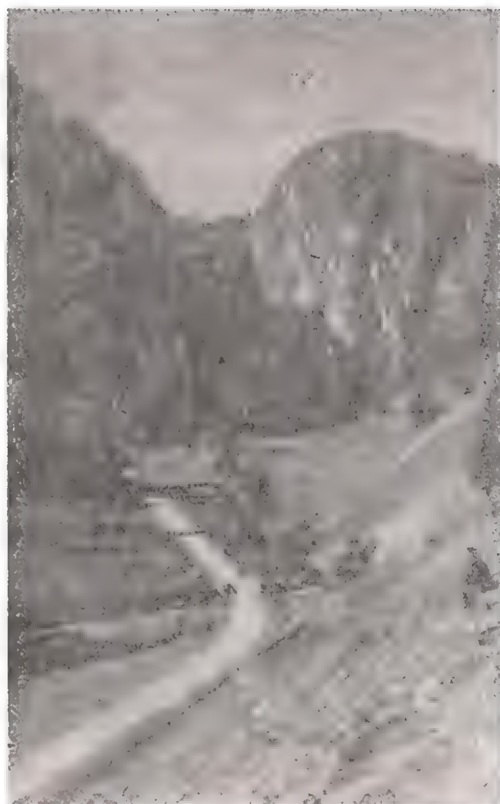

Fig. 4. Cheile Dîmbovicioarei

Cheile sînt cele mai frecvente forme carstice ale regiunii Rucăr-Dîmbovicioara. Alături de peşteri, cheile sînt cele mai vizitate de drumeţi şi se intîlnesc în toate masivele de calcare. Ele reprezintă spintecături adînci, prin care apele îşi deschid porţile, zdrobind stăvilarele de piatră. Rîurile sînt însoţite în lungul lor de strînsori şi praguri, datorită stîncilor puternice. În strîmtorile cheilor, vuietul apelor străbate ganguri uriaşe şi se loveşte de stîncile primejdioase. Pe creasta trecătorilor se sprijină doar o fişie azurie de cer. Urmele acţiunii apelor se înscriu pe abrupturi : deasupra, stînca goală este despicată în turnuri şi poartă cleanţuri şi brîne. Apele se rostogolesc, formînd vîrtejuri şi bulboane ; străbătînd muchiile de calcar îşi sapă adînc făgaşuri cu pereţi abrupţi. Dacă panta văilor este tăiată în trepte, apele limpezi se învolburează şi se aruncă în vîltoare într-o singură zvîcnire ; trecînd vijelios peste pragurile înalte se desfac în şiroaie spumoase, zvîrlite de la înălţimi şi stîrnesc ecourile. Căderile de apă sau cascadele sînt numeroase şi se ivesc în locurile unde albia se întrerupe brusc din cauza intervenţiei unor roci mai moi decît calcarul. Ele diferă de cascadele văilor de gheţari. În afară de structura apelor în chei şi de saltul lor peste ziduri şi prăpastii, apele rîurilor îşi croiesc coveţi adînci, în care se frămîntă spumegînd pînă scapă de vîrtejul lor. Văile cu cascade şi repezişuri sînt semănate cu gropi săpate de învîrtejirea apelor, şi care poartă numele de căldările uriaşilor. Căderea

apelor ajutată de bolovăniş adîncesc căldări sau marmite, iar şanţuri şerpuitoare le împreunează în şiraguri.

Cheile Dîmbovicioarei apar în lungul văii cu acelaşi nume, pe o lungime de 2 km, între localităţile Dîmbovicioara şi Podul Dîmboviţei. În calcarele jurasice din Culmea Zacotelor sînt tăiate cheile Rudăriţa-valea

Fig. 5. Cheile Dîmboviţei

Corvului, dezvoltate pe o lungime de peste 5 km. În lungul văii Dîmboviţa, între localităţile Podul Dîmboviţei şi Rucăr, apar pe o lungime de 3 km, cheile Dîmboviţei săpate, de asemenea, în calcarele jurasice ; ele se prelungesc cu lungimi diferite pe valea Cheia (1,5 km) şi valea Ghimbavului (3 km).

Modul de formare al cheilor este destul de greu de lămurit ; am văzut cîte ipoteze au fost emise pentru explicarea traversării prin defilee a Oltului. În cazul cheilor din bazinul Dîmbovicioara explicarea nu este unică, fiecare avînd origini diferite. Parte din aceste chei au folosit iniţial faliile majore din masa calcarelor şi ele se numesc chei de falie. Altele au provenit prin epigeneză ; apele şi-au tăiat la început, cursul într-o pătură uniformă de strate cretacice, cu timpul au descoperit calcarele, mai dure, pe care au continuat să le ferestruiască, săpînd cheile actuale. Modelarea a fost ajutată de reţeaua diaclazelor, galeriilor şi cavernelor. Un alt mod de formare a cheilor este antecedenţa, prin care roca rezistentă, calcarul, nu este descoperită numai prin simpla îndepărtare a păturii de roci moi de la suprafaţă ci, intervine şi ridicarea treptată a masivului calcaros.

Lapiez. O altă sculptură carstică a calcarelor din bazinul Rucăr-Dîmbovicioara poartă numele de lapiez sau lapiaz. Lapiezurile se datoresc acţiunii de şiroire a apelor de precipitaţie asupra suprafeţei calcarelor. Apele în curgerea lor sapă în părţile mai uşor solubile şenţuleţe

orientat în sensul de înclinare al pantei terenului. Cu timpul, ele se adîncesc şi se complică prin formarea de caneluri, tunele şi adîncituri, dînd terenului înfăţişarea unor brazde, peste care se trece cu greutate. Calcarele bazinului Dîmbovicioara prezintă lapiezuri slab reliefate şi care nu formează cîmpuri întinse. Această particularitate dovedeşte tinereţea lor relativă. Formarea lor nu s-a realizat de la ridicarea calcarului din fundul mării jurasice ci, a prezentat întreruperi importante, manifestate în timp. Prima fază de modelare a lapiezurilor a avut loc în timpul cretacicului. A urmat o întrerupere de ordin tectonic, care a deplasat în spaţiu masele de calcar, în timpul cretacicului mediu. A urmat invazia mării cenomane care a acoperit, în bună parte lapiezurile existente, iar după retragerea apelor cretacice superioare datează lapiezurile de pe suprafaţa liberă a calcarelor.

Dolinele reprezintă modelarea carstică, dezvoltată în calcarele bazinului intramontan Rucăr-Dîmbovicioara. Ele sînt gropi rotunde sau ovale la gură şi ascuţite spre bază în forma unei pîlnii, în care apele de suprafaţă sînt strecurate în adîncuri prin fisuri şi diaclaze. Vîrsta lor tînără, explicată prin aceleaşi fenomene tectonice şi de joc al mărilor vechi, face ca aceste doline să prezinte dimensiuni reduse şi să nu fuzioneze între ele prin eroziunea avansată, evoluînd la uvală şi polje. Masivele de calcar importante din Munţii Apuseni (Bihor, Pădurea Craiului) nu au suferit deplasări tectonice şi nici invazia mărilor mai tinere. Aici dolinele au diametrul de 100—400 metri, adîncimea poate ajunge la 200 metri, iar eroziunea avansată contribuie la alăturarea pereţilor şi la transformarea într-o şa de separare. Continuitatea fenomenului în timp în aceşti munţi a generat polje.

Peşterile, prin varietatea ornamentaţiei, sînt cele mai frumoase dintre fenomenele carstice. Cavernele au rezultat din acţiunea de dizolvare a calcarului datorită apelor de circulaţie subterană, care a construit la început un sistem de culoare. Pe măsura lărgirii acestora pereţii dintre ele s-au prăbuşit şi au format goluri, care prin eroziunea continuă au construit domuri. Din precipitarea carbonatului de calciu a rezultat formarea ornamentelor interioare. Intrarea în peşteră se face prin portaluri înalte (Peştera Dîmbovicioara), în formă de ogivă, sau prin puţuri naturale, numite avene. Peşterile au forma de hrube sau domuri ; bolţile lor sînt leagănul stalactitelor, care atîrnă asemenea ţurţurilor de gheaţă, prinşi iarna de streaşini. Formarea lor se datoreşte apelor de ploaie, care în căderea pe pămînt împrumută din aer bioxidul de carbon, pătrund pe fisurile calcarului, pe care-l dizolvă — cum am văzut mai sus — şi-l poartă în drumul lor pînă ajung în golurile largi şi aerate ale peşterilor. Bicarbonatul de calciu fiind instabil, bioxidul de carbon îşi ia libertatea, carbonatul de calciu precipită, iar picăturile de apă cad pe patul peşterii. Pe bolta peşterii se formează, la apariţia primelor picături, un inel de calcar care creşte continuu, luînd forma conică foarte alungită. Alimentarea cu apă se face prin canalul interior al stalactitei, ce apare în secţiunea transversală şi în care se mai observă şi cristale aciculare de calcită cu dispoziţia radiară. Pe podeaua peşterilor cresc trunchiurile stalagmitelor în forme conice cu baza largă ; corpul lor este ondulat, iar vîrful are o mică depresiune, în care picură apa din vîrful stalacti-

telor. Spre deosebire de stalactite, stalagmitele nu prezintă canalul median, iar prin înălţare se unesc cu stalactitele şi formează coloane. Pereţii peşterilor sînt îmbrăcaţi în draperii cu falduri, prin şiroirea apelor pătrunse pe crăpături.

În bazinul Dîmbovicioara, bogat în masive calcaroase, se cunosc puţine peşteri, situate la acelaşi nivel şi cu extindere mare în adîncime. Cea mai cunoscută şi care a fost cercetată din primii ani ai turismului este Peştera Dîmbovicioara. Se află pe versantul stîng al văii cu acelaşi nume, numai la un kilometru distanţă de satul Dîmbovicioara. Intrarea se face printr-un portal larg deschis, în calcarele jurasice superioare aflate pe versantul abrupt. Interiorul se prezintă în forma unui dom, de tavanul căruia atîrnă numeroase stalactite, iar pe podea se înşiră stalagmite puternice, de înălţimi diferite. Peştera „Colţul Surpat" este formată din galerii spaţioase şi tuneluri, prevăzute cu stalactite, stalagmite şi coloane, iar de tavan atîrnă ciorchini de lilieci. Se află pe versantul drept al văii Dîmboviţei, la distanţă de 1,5 km de satul Dîmbovicioara şi este construită, de asemenea, în calcare jurasice. A fost descoperită în anul 1951 ; intrarea se face printr-un portal înalt de 20 m, iar galeria principală lungă de 180 m se termină cu „Gangul Urşilor", bogat în resturi de Ursus spaeleus.

Comparînd formele carstice din bazinul Rucăr-Dîmbovicioara cu cele aflate în alte regiuni calcaroase se observă o penurie evidentă. Lapiezurile nu formează suprafeţe întinse cum apar în Bucegi şi nu prezintă complicaţiile şi relieful acestora. Dolinele au dimensiuni foarte reduse în comparaţie cu cele din Pădurea Craiului (Munţii Apuseni) şi nu arată evoluţia la uvale şi polji ca cele din Podişul Mehedinţi. Peşterile, foarte reduse la număr, nu sînt supraetajate şi nu constituie şiraguri legate prin culoare şi tuneluri aşa cum se cunosc în munţii Bihor şi Pădurea Craiului. Reţeaua hidrografică nu este organizată, iar apele nu apar în resurgenţe impunătoare, aşa cum se cunoaşte în regiunea Drăgan-Iad, din partea meridională a Pădurii Craiului. Inconsistenţa sistemului carstic din bazinul Dîmbovicioara, care reiese din compararea cu alte regiuni carstice, construite în calcare de aceeaşi vîrstă, poate fi lămurită prin analiza geomorfologică regională. Regiunile carstice din Podişul Mehedinţi, Pădurea Craiului şi Bihor se caracterizează prin sisteme structurale carstice evoluate, reprezentate prin doline cu treceri la uvale şi polji, prin prezenţa humurilor, a peşterilor dispuse pe nivele repetate, prin apariţia podurilor naturale şi a reţelei hidrografice subterane organizate, comparabilă cu cea de la suprafaţă. Carstificarea profundă, cu evoluţie îndelungată şi forme morfologice mature sau senile, caracterizează regiunile calcaroase, care şi-au păstrat structura geologică iniţială. Evoluţia neîntreruptă a avut ca rezultat generarea formelor carstice, organizate într-un ansamblu matur prevăzut cu semne de îmbătrînire.

Bazinul Dîmbovicioara face parte dintr-un ansamblu arhitectural, care a suferit o divizare a maselor calcaroase, produsă printr-o structură brizantă datorită unor cauze diferite, în epoci variate. În adevăr, în acest bazin s-a identificat recent o structură în pînză a calcarelor jurasice, care constă din schimbarea de poziţie a acestora, ceea ce a avut drept consecinţă întreruperea proceselor carstice. Structura în pînză reiese din caracterul predominant hipsometric al calcarelor jurasice faţă de creta-

cicul inferior. În condiţii normale jurasicul ar fi trebuit să ocupe relieful jos, iar cretacicul să se întîlnească pe culmile înalte. Raporturile inverse jurasic- cretacic sînt evidente în valea Strîmba, unde apare o semi-

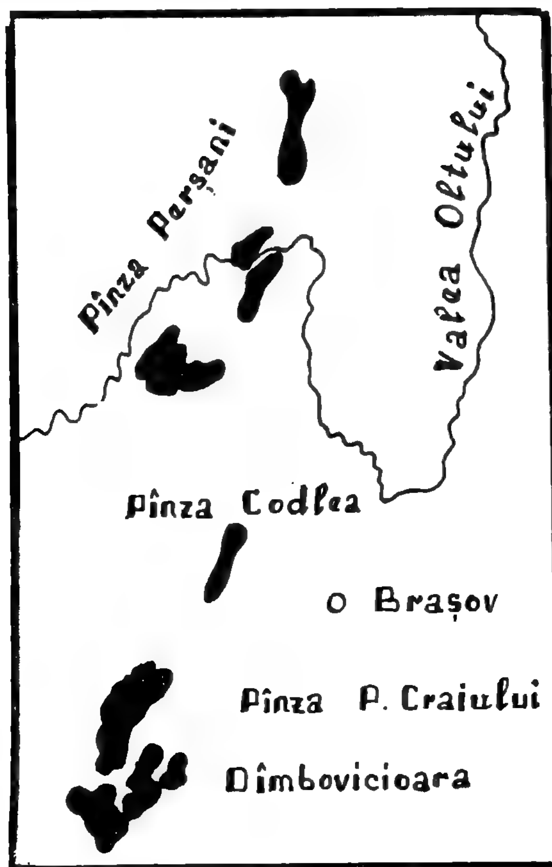

Fig. 6. Partea meridională a pînzei supratransilvane (M. Ilie)

fereastră tectonică. Jurasicul din Muntele Ghimbav se desenează ca un veritabil petic de acoperire. Poziţia geometric superioară a calcarelor jurasice de la Vîntarniţa-Muntele Giuvala-Piscul Ciuciului pledează, de asemenea, pentru suprapunerea tectonică faţă de cretacicul inferior din valea Dîmbovicioara-Dealul Sasului-Valea Cheia. Continuitatea fenomenelor în natură impune admiterea aceleiaşi poziţii tectonice şi calcarelor de la Fundata-Moieciu de Sus. Înlăturînd pătura discordantă a depozitelor cenomane rezultă imaginea întregită a masei jurasice de la Vîntarniţa-Giuvala. Ansamblul acestor mărturii de eroziune, cu valoarea peticelor de acoperire, formează pînza Dîmbovicioara, de vîrstă mezocretacică (M. Ilie, 1969), precizată de ultimul termen şariat (apţian) şi de primul termen al cuverturii discordante (vraconian). Mecanismul de formare se datoreşte desprinderii masei jurasice de pe fundamentul cristalin Iezeru-

Păpuşa şi alunecării peste cretacicul inferior al bazinului Rucăr-Dîmbovicioara. Această tectonică gravitaţională, generată de decolarea jurasicului de pe cristalinul adiacent şi antrenarea sa peste un autohton cretacic, se datoreşte ridicării soclului cristalin şi apelului exercitat de depresiunea adiacentă.

Pînza mezocretacică Dîmbovicioara nu este o unitate tectonică izolată, ci aparţine unei serii de pînze dezvoltată în lungul Carpaţilor Orientali. Prima unitate mare din această serie a fost identificată în Munţii Perşani, unde depozitele triasico-jurasice se află în raporturi inverse faţă de cretacicul inferior. Contactul tectonic dintre aceste depozite mezozoice se observă în partea meridională a catenei, unde sînt conturate cîteva ferestre tectonice; peticile de acoperire, rezultate din descompunerea pînzei prin eroziune, sînt numeroase în partea mediană a catenei (Defileul Oltului). Din punct de vedere mecanic pînza mezocretacică a Munţilor Perşani (M. Ilie, 1950), se prezintă ca o lamă de şariaj importantă, detaşată de fundament şi antrenată în zona depresivă adiacentă. Discontinuitatea structurală a acestei pînze este bine localizată în timp, seria încălecîndă fiind cuprinsă între cretacicul superior şariat şi cuvertura cenomaniană discordantă.

Recent s-au identificat noi pînze gravitaţionale de aceeaşi vîrsta austrică, antealbiană. Pînza Rarău (M. Ilie, 1967), este reprezentată printr-un larg sinclinal de calcare jurasice, care formează corpul principal al pînzei, iar în faţa sa s-a păstrat peticul de acoperire Pietrele Todirescului-La Popi. Pînza Hăşmaş (M. Săndulescu, 1968), prezintă mari afinităţi cu pînza Rarău; are aceeaşi vîrstă mezocretacică şi aceeaşi origine gravitaţională. Corpul principal de forma unui sinclinal susţinut de cretacicul inferior este însoţit în partea orientală de peticul de acoperire Piatra Şugăului-Făgeţel. Pînza Codlea (M. Ilie, 1969) constituită, de asemenea, din calcare jurasice şi susţinută de cretacicul inferior, are aceeaşi vîrstă şi se datoreşte aceluiaşi mecanism gravitaţional; diferenţa constă în lipsa peticului de acoperire însoţitor şi în completarea autohtonului cu depozite triasice. Această nouă pînză mezocretacică pusă în evidenţă după identificarea structurii în pînză a bazinului Dîmbovicioara, se desenează ca un sinclinal puternic strivit prin acţiunea exercitată de extremitatea masivului Făgăraş. Pînza Piatra Craiului (L. Mrazec, E. Jekelius) se dezvoltă între pînza Dîmbovicioarei la sud şi pînza Codlea la nord prezentîndu-se ca un larg sinclinal susţinut pe flancul oriental de cretacicul inferior şi invadat parţial de conglomeratele cenomane. Pînza Dîmbovicioara reprezintă extremitatea sudică a seriei de pînze gravitaţionale mezocretacice, care a căzut parţial sub cuvertura discordantă a cenomanianului. Această succesiune de pînze mezocretacice, cu excepţia pînzei munţilor Perşani, are aceeaşi constituţie, vîrstă şi mecanism de formare şi este dispusă pe acelaşi meridian. Aceste particularităţi, care dovedesc afinităţi consanguinare, demonstrează apartenenţa iniţială la o unică pînză tectonică. Privite în ansamblu aceste pînze mezocretacice sînt strîns legate de soclul cristalin, de pe care s-au deslipit şi au alunecat gravitaţional în sens carpatic. Pînza de Rarău şi pînza Piatra Craiului-Dîmbovicioara situată la extremităţile acestei serii de pînze sînt acoperite de cretacicul superior, cauza identificărilor tardive. Pînza Hăşmaş şi pînza Codlea din partea mediană a seriei au scăpat de înve-

lişul discordant aşa fel că raporturile pînză-autohton au fost recunoscute mai uşor. Ambele pînze se aseamănă între ele prin adaosul succesiunii triasicului la formaţiunile autohtone.

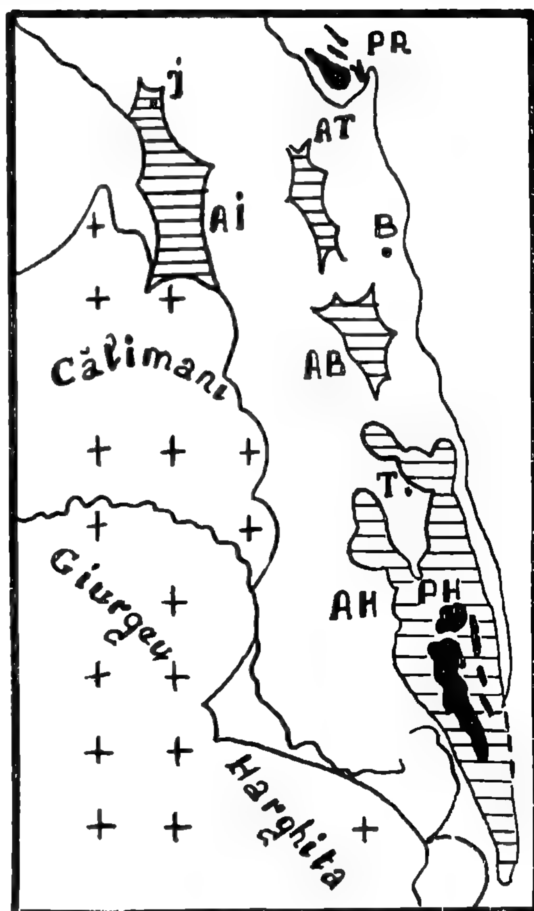

Fig. 7. Partea septentrională a pînzei supratransilvane. P.R., Pînza Rarău ; P.H., Pînza Hăsmaş ; A.I. : Anticlinoriul Iacobeni-Vatra Dornei ; A.T., Anticlinoriul Tomnatic ; A.B., Anticlinoriul Budacu ; A.H., Anticlinoriul Hăsmaş ; B., Broşteni ; T., Tulgheş, I., Iacobeni

Pînza munţilor Perşani este de asemenea o pînză gravitaţională mezocretacică care s-a deplasat carpatic ca şi celelalte pînze amintite ; ea se deosebeşte prin situaţia sa în interiorul zonei cristaline iar la alcătuirea sa participă şi depozitele triasice. La extremităţile seriei de pînze gravitaţionale (Rarău, Dîmbovicioara) se observă tendinţa de independenţă a maselor jurasice, care se desprind de triasic şi formează peticele de acoperire cele mai avansate. Se pare că soclul cristalin a constituit un obstacol selectiv pentru alcătuirea pînzelor din faţa zonei crista-jurasice să participe singure la alcătuirea pînzelor din faţa zonei cristaline centrale. Acţiunea selectivă a cristalinului faţă de componenţa pînzelor mezocretacice a generat seria unităţilor tectonice din partea orientală a fundamentului cristalin central, carpatic. Această independenţă a jurasicului poate sta la baza configurării a două unităţi mari tectonice. Simpla eşalonare de avangardă a jurasicului nu poate servi însă, la jus-

tificarea prezenţei unei noi pînze, deoarece fenomenul se observă, în fază incipientă, chiar în zonele înaintate ale pînzei Perşanilor.

Identificarea recentă a seriei de pînze mezocretacice din Carpaţii Orientali ne pune în situaţia de a le îngloba sub o denumire generală, necesară la prezentarea unei sinteze tectonice la scară mare. Pînzele Rarău, Hăşmaş, Codlea, Piatra Craiului, Dîmbovicioara şi Perşani au constituit iniţial o pînză unică, care ulterior a fost fracturată prin sisteme de falii transversale şi compartimente, deplasate pe verticală. Termenul potrivit pentru ansamblul acestor pînze tectonice este de *Pînza Supratransilvană;* denumirea este justificată de poziţia sa superioară pînzei transilvane (V. Uhlig, I. P. Voiteşti), care prezintă în componenţă o bună parte din soclul cristalin şi a generat dintr-o tectogeneză diferită faţă de pînzele mezocretacice.

După lămurirea structurii în pînză, instalată în bazinul Dîmbovicioarei, care formează caracterul general al întregii catene a Carpaţilor orientali revenim la geomorfologia carstului limitat. Comparînd sistemul carstic din regiunea Rucăr-Dîmbovicioara cu cel al munţilor Metaliferi unde a fost descifrată mai de mult structura în pînză (M. Ilie, 1934), observăm că în ambele regiuni sistemul carstic este nedezvoltat, fiind reprezentat prin forme morfologice reduse ca tipuri sau dimensiuni şi cu reţeaua hidrografică neorganizată. Deducem că fracturarea geomorfologică, pe culmi şi vîrfuri izolate a calcarelor participante la lamele impozante de şariaj, a condus la divizarea maselor de calcare şi la întreruperea bruscă şi de durată a evoluţiei sistemului carstic în timpul cretacicului, cînd s-a dezvoltat carstificarea profundă a calcarelor jurasice, nederanjate tectonic din Podişul Mehedinţi, munţii Pădurea Craiului şi Bihor.

În bazinul Dîmbovicioara nu apare geomorfologic contrastul reliefului de pînză, care constă în conturarea puternică a calcarelor din peticele de acoperire faţă de fundamentul autohton ca în munţii Metaliferi. Inversarea de relief nu se observă, de asemenea, în calcarele acestui bazin. Fenomenul caracterizează pînzele de Rarău şi Hăşmaş şi se datoreşte apariţiei sinclinalelor de calcare jurasice pe culmile cele mai înalte. Absenţa în geomorfologia bazinului Dîmbovicioarei a inversărilor de relief, manifestate de peticele de acoperire şi corpul principal al pînzei, se datoreşte unei structuri brizante post-paroxismale, care a subdivizat masele calcaroase prin compartimente denivelate, ce au contribuit la întreruperea carstificărilor profunde şi evoluate. Fracturarea masei calcaroase a condus, de asemenea, la dezorganizarea reţelei hidrografice profunde, care nu a ajuns să stabilească o curgere centrală şi o colectare în resurgenţe sau apariţia izvoarelor în talvegul văilor. Invadarea compartimentelor scoborîte de către depozitele cenomane au definitivat dezorganizarea sistemului carstic. obturînd discontinuităţile carstului. Tectonica gravitaţională, fracturarea post-paroximală însoţită de compartimentare şi invaziunea mării cenomane au împiedicat dezvoltarea carstului evoluat şi apariţia geomorfologică a inversărilor de relief, caracteristice regiunilor cu structura în pînză. Analiza geomorfologică a bazinului Dîmbovicioara poate reconstrui totodată paleorelieful antecenoman prin trasarea carsturilor reperabile şi înlăturarea umpluturii post-tectonice.

COLINELE ARGEŞENE

Colinele argeşene cunoscute sub numele de *muscele* fac parte din marea unitate geologică numită Depresiunea Getică. Pe teritoriul judeţului Argeş ele se dezvoltă la sud de creasta cristalină Frunţi-Ghiţu pînă la paralela Piteştilor, la est se opresc în valea Dîmboviţei, iar la vest se continuă pînă în valea Oltului. Constituţia stratigrafică aparţine terţiarului, iar depozitele alcătuitoare sînt, în cea mai mare parte, mobile ; numai cele din apropierea marginei de nord sînt consolidate. Arhitectura lor este simplă ; ea se datoreşte structurii monoclinale, care se menţine pe tot cuprinsul. Numai la sud de Curtea de Argeş apar în adîncime cute terţiare, purtătoare de ţiţei, dar care nu se reflectează la suprafaţă, unde se menţine stilul monoclinal. Succesiunea stratigrafică se dezvoltă normal de la nord la sud ; depozitele cele mai vechi (eocene) apar în zona nordică, iar cele mai tinere (levantin) ocupă partea de sud. Direcţia stratelor este E-V, adică paralelă cu marginea munţilor cristalini, iar înclinarea lor este permanent sudică ; numărul de grade descreşte treptat de la nord spre sud.

Condiţiile structurale ale colinelor argeşene sînt favorabile dezvoltării formelor geomorfologice, uşor de identificat. Sistemul structural cu pantă continuă şi descrescîndă de la nord spre sud, terenul alcătuit din depozite mobile uşor de modelat, orogeneza recentă fără efecte la suprafaţă şi mişcările verticale au contribuit la morfogeneza colinară. Eroziunea fluvială a modelat uşor terenul constituit din argile, nisipuri şi pietrişuri neconsolidate. Geomorfologia se caracterizează prin suprafeţe de aplanizare, forme structurale, însoţite de surpări şi alunecări de teren, versanţi reglaţi, pante îndulcite şi o torenţialitate activă în două faze principale.

Suprafeţe structurale. Structura monoclinală a generat forme geomorfologice specifice : cueste, interfluvii structurale, versanţi prevăzuţi cu suprafeţe structurale şi alunecări de teren întinse. Tectonica recenta a cauzat fragmentarea dealurilor. Culmile colinare prezintă altitudini descrescînde de la nord la sud, dependente de înclinările descendente ale stratelor din fundament. Relieful muscelelor constă din dealuri a căror înălţimi variază între 600—700 metri în partea de nord şi care ajung la 150—200 metri în apropierea Cîmpiei Române. Sistemul colinar domină şesul Cîmpiei Române, are pantă lină şi este orientat N-S, paralel cu văile principale. Liniile de relief ale interfluviilor prezintă profilul scalariform cu pante diferite. Profilul longitudinal al dealurilor desenează linii frînte inegale, cu înclinări contrare de grade variate. Se datoreşte modelării fundamentului monoclin ; pantele sudice ale acestui profil sînt domoale, prelungite mult şi săpate în depozitele mai mobile (nisipuri, pietrişuri) ; pantele nordice sînt abrupte şi scurte. Profilul scalariform al liniilor principale, orientate N-S, reflectă succesiunea suprafeţelor structurale grefată pe sistemul structural monoclin. Relieful versanţilor apare geomorfologic ca o succesiune de suprafeţe de teren, care corespund suprafeţelor de strate. Suprafeţele structurale cercetate de A. Săndulescu (1930) au înclinări variate de la nord la sud, ultimele fiind mai line, şi se etajează în mod ordonat, îmbucîndu-se între ele.

întreruperile brusce de pantă ale liniilor de relief formează rîpi sau coaste (cueste), care marchează limita între două suprafeţe structurale. Malul drept al Argeşului este reglat de succesiunea acestor suprafeţe geomorfologice, care se conformează structurii geologice.

Alunecări de teren. Legat de prezenţa suprafeţelor structurale se dezvoltă pe scară întinsă surpările şi alunecările de teren, studiate pe cuprinsul judeţului Argeş de V. Dragoş (1957 a, 1957 b). Frecvenţa alunecărilor de teren din unitatea geomorfologică a colinelor argeşene se datorează terenurilor mobile, alternaţiei de roci permeabile şi impermeabile, suprafeţelor structurale şi torenţialităţii. Alunecările de teren rezultă din deplasarea maselor de roci pe panta suprafeţelor morfologice, sub puterea gravitaţiei. Consecvenţa acestor alunecări se datoreşte utilizării suprafeţelor structurale. Fenomenul are loc în prezenţa unui strat bazal argilos, care îmbibat cu apa de infiltraţie se înmoaie şi serveşte ca lubrefiant stratelor superioare permeabile. Suprafaţa de alunecare este concavă şi se află instalată în concordanţă cu dispoziţia stratală. Locul de desprindere aflat în apropierea liniei de creastă are forma unei drepte sau a unui arc de cerc, iar prin repetarea în trepte capătă înfăţişarea de amfiteatru. Terenul alunecărilor se recunoaşte prin înfăţişarea învălurită şi a crăpăturilor. În categoria alunecărilor, realizate prin evoluţia de jos în sus şi conformă stratificaţiei, V. Dragoş a situat pe cele din văile Bughea, Aninoasa şi dealurile Piatra Albă, Măgura şi Isbăşeşti. În valea Bughea, la nord de şoseaua Curtea de Argeş-Cîmpulung, s-au produs alunecări puţin adînci, care au desrădăcinat şi culcat pomii livezilor şi au produs dificultăţi lucrărilor miniere de suprafaţă. Între satele Valea Iaşilor şi Muşeteşti (dealul Piatra Albă) alunecările de teren consecvente au afectat şoseaua amintită. Pe dealul Măgura, aflat între satele Bleici şi Blidari, alunecările de teren ocupă întreg versantul văii Slimnicului şi au fost provocate de argile plastice ponţiene, din care cauză ele se transformă în curgeri noroioase. Între localităţile Milcoiu şi Ciuteşti, suprafaţa alunecărilor este marcată de rupturi de pantă dispuse transversal şi de copaci clintiţi din loc şi înclinaţi spre amonte. În bazinul de recepţie al văii Aninoasa alunecările au învălurat suprafaţa terenului şi au barat apele de şiroire, formînd terenuri mlăştinoase. Pantele abrupte nordice ale profilului de relief au generat o altă categorie de relief numite alunecări obsecvente, prin faptul că ele s-au deplasat în sensul invers al înclinării stratelor. Capetele stratelor pliocene de pe culmea de separare a văilor Vîlsan şi Rîul Doamnei (dealul Cărbunele) sînt afectate de alunecări obsecvente, provocate de înclinarea exagerată a abruptului.

V. Dragoş a descris, de asemenea, alunecări de teren inverse, care au evoluat din amonte către aval. Pe teritoriul localităţii Blaja, în apropierea culmii de separare dintre văile Argeş şi Topolog, s-a manifestat în anul 1944 o alunecare inversă, pe o suprafaţă de peste 1 200 m², care a evoluat din amonte spre aval, timp de două săptămîni, prin scufundări în trepte, separate de pereţi taluzaţi. Această alunecare inversă este consecventă, adică s-a produs în concordanţă cu înclinarea stratelor. Pe versantul drept al văii Slatina, între satele Bleici şi Piatra o alunecare inversă, consecventă, a avut loc pe un fundament de marnă

ponţiană, care a evoluat în trepte paralele, avînd suprafaţa de separare în formă de arc de cerc cu concavitatea spre aval. Prispele surpate sînt separate prin culoare largi de 2—4 metri. Relieful terasat, separat prin culoare paralele, şi nederanjat structural diferă de alunecările din aval spre amonte cu înfăţişarea învălurată şi structura interioară haotică.

În judeţul Argeş au avut loc, de asemenea, deplasări de teren importante, datorită fenomenului de sufozie, care au produs modificări în geomorfologia regională. V. Dragoş a descris acest fenomen, pe care a avut ocazia să-l studieze la scurt timp după manifestarea produsă la sud de Curtea de Argeş, pe teritoriul localităţii Valea Brazilor. Fenomenul constă in formarea unui culoar scufundat, dezvoltat pe o suprafaţă de peste 10 000 m². Partea scufundată cuprinde trei compartimente de lărgimi diferite, respectiv 22 m, 11 m şi 4 m. Compartimentul cel mai larg a fost deplasat mai puţin pe verticală (12 m), pe cînd compartimentul mai îngust a suferit deplasarea cea mai mare (22 m). Lungimea rupturilor care separă treptele scufundate sînt cuprinse între 350—370 m. Fracturi secundare afectează compartimentările, fiind dispuse ortogonal sau diagonal pe fracturile principale, care delimitează prispele scufundate. Deplasarea de teren principală efectuată pe verticală a fost însoţită de deplasări laterale de ordinul 20—30 cm. De asemenea, prăbuşirea în trepte a provocat temporar bararea apelor din valea Pravăţului. Explicarea complexă a fenomentului este pusă pe seama procesului de sufozie şi alunecare. Contribuţia acestora este diferită ; sufozia joacă rolul principal şi se datoreşte predominant antrenării particulelor fine din care sînt formate rocile din fundament ; dizolvarea rocilor în cazul de faţă a jucat un rol cu totul secundar. Prezenţa unui curent de apă de infiltraţie a provocat antrenarea pe cale mecanică a particulelor fine din rocile mobile. Intercalaţia de marne, în grosime de doi metri, aflată la adîncimea de circa 30 metri, a cauzat formarea pînzei acvifere, care a produs curentul de apă necesar sufoziei. Circuitul produs de apele de infiltraţie, în drumul lor descendent, prin depozitele levantine posedă viteza necesară pentru antrenarea materialului detritic, fin. Prin îndepărtarea acestui material, s-au creat goluri, iar rocile afînate sub presiunea depozitelor din acoperiş au produs tasarea, care s-a manifestat la suprafaţă prin prăbuşirea terenului în trepte.

Platforme de eroziune. Colinele argeşene prezintă o individualitate structurală reflectată în aspectul geomorfologic ; ele nu au primit amprenta glaciară şi prezintă nivelele de eroziune cele mai tinere, acumulări aluviale întinse şi o succesiune de terase. Arhitectura monoclină şi tectonica recentă le-au imprimat interfluvii structurale, cueste şi suprafeţe de aplanizare de vîrstă şi cu aspecte diferite. Zona colinară de nord cu succesiunea stratigrafică cea mai veche şi pe care o presupunem cu fundament cristalin, a fost transformată în *peneplena Argeş* de vîrstă postlevantină. Interfluviile văilor principale Topolog-Rîul Tîrgului au conservat o parte din această suprafaţă de eroziune. Tectonica recentă şi eroziunea fluvială a fragmentat relieful aplanizat prin fragmentarea dealurilor. Crestele au fost îmbucătăţite, iar suprafeţele structurale s-au extins şi au fost însoţite de degradările, produse prin alunecări de teren. Torenţialitatea a activat asupra vechii suprafeţe de aplanizare, prin incizii adînci, în versanţii reglaţi şi pe colinele domoale. Interfluviile

au fost restrînse la culmi deluroase de către marile disecţii torenţiale manifestate post-pliocen. Litologia a fost favorabilă eroziunii torenţiale prevăzută cu ramificaţii dendroide. Acumulările puternice se depuneau la baza torenţilor, vîlcelele se colmatau şi alunecările de teren sporeau din cauza schimbării nivelului de bază. Formele morfologice inactive au împiedicat între timp evoluţia prin paralizarea curgerii apelor şi împiedicarea modelajului torenţial pînă la reînceperea unui nou ciclu de eroziune. Ereditatea geomorfologică se constată prin suprapunerea a două tipuri de forme structurale. Vechea suprafaţă de aplanizare este prevăzută cu ravinările primului modelaj, pe care s-au grefat ravinele actuale, active. Succesiunea construcţiilor aluviale — grosiere în amonte şi tot mai fine spre sud — dovedeşte repetatele procese la care au fost supuse suprafeţele vechi de eroziune.

Între paralelele Curtea de Argeş şi Piteşti se dezvoltă o nouă suprafaţă de aplanizare, care s-a păstrat pe întinderi apreciabile, fiind supusă influenţei eroziunii fluviale un timp mai scurt. Se caracterizează prin dealuri joase, interfluvii întinse, plane şi văi largi cu terase bine dezvoltate. Suprafaţa de eroziune corespunde suprafeţei structurale, alcătuită din pietrişurile torenţiale de Cîndeşti. Aceste pietrişuri sînt acumulări continentale, în care se deosebesc şi întinse conuri torenţiale de piemont. Acumularea Cotmeana are forma triunghiulară, cu baza în arc de cerc şi suprafaţa convexă. Reţeaua hidrografică divergentă modelează această depunere torenţială la joncţiunea dintre colinele argeşene şi cîmpie. Relieful tabular al suprafeţei de eroziune, cea mai tînără, este subdivizat în prezent de două reţele hidrografice cu caracter opus. Torenţii au sculptat canioane în masa pietrişurilor cu structură încrucişată. Acest relief prezintă o înclinare de la nord spre sud ca şi platforma post-levantină argeşeană de nord. În sectorul nordic, la Deduleşti, prezintă altitudini în jur de 600 metri, iar în sud ajunge la 150—200 metri. Linia Piteşti-Costeşti reprezintă limita sudică a colinelor argeşene, reprezentate prin *suprafaţa de eroziune Cotmeana-Cîndeşti de vîrstă post-pleistocenă inferioară*. Evoluţia reliefului acestor platforme este înscrisă în reţeaua hidrografică şi succesiunea teraselor.

Reţeaua hidrografică. În domeniul platformei post-levantină Argeş, fundamentat pe soclul cristalin, prevăzut cu o cuvertură terţiară monoclină, reţeaua hidrografică prezintă un dispozitiv paralel. La alcătuirea acestor depozite participă văile Topolog, Argeş, Vîlsan, Rîul Doamnei, Slănic, Bughea şi Rîul Tîrgului. Cursul acestor văi este orientat N-S şi reprezintă continuarea spre sud a rîurilor, care colectează apele de pe versantul meridional al masivului Făgăraş. Aceste văi îşi păstrează caracterul transversal din bazinul superior şi în cuprinsul platformei Argeş, unde intersectează perpendicular direcţia stratelor dispuse monoclin. Geomorfologia structurilor monoclinale se caracterizează printr-un dispozitiv hidrografic complex, datorat poziţiei diferite faţă de succesiunea stratigrafică. Văile principale amintite fac parte din grupa văilor consecvente, cursul lor avînd sensul înclinării stratelor. Văile subsecvente curg paralel cu direcţia stratelor, conflueazã perpendicular pe valea consecventă şi se instalează la contactul unui strat rezistent cu altul mai puţin rezistent la eroziune. Văile obsecvente sînt orientate în sensul contrar văilor consecvente şi sînt perpendiculare pe văile subsecvente. Văile

resecvente au cursul contrar văilor obsecvente şi sînt paralele cu ele ; curg în sensul contrar al înclinării stratelor şi perpendicular pe văile subsecvente. Acest dispozitiv hidrografic a fost complet dezvoltat iniţial pe domeniul platformei Argeş, astăzi el se află dezorganzat. Fragmentarea modelajului iniţial se datoreşte torenţialităţii, cu caracter ereditar, care a avut condiţii favorabile de distrugere, prin natura litologică şi frecventele mişcări tectonice, ce schimbau nivelele de bază. Alterarea reţelei iniţiale reiese din reducerea suprafeţei de eroziune şi suprapunerea ravinărilor. Lipsa unor strate dure, nesupuse eroziunii fluviale a contribuit la dezorganizarea reţelei hidrografice, specifice structurii monocline. S-au păstrat integral numai văile consecvente prin menţinerea poziţiei substratului geologic ; celelalte văi s-au reorganizat într-un dispozitiv pectinat. Izolat se pot recunoaşte fragmente ale reţelei vechi. Valea Bradului, afluent pe dreapta al Argeşului, situat la circa 10 km sud de Curtea de Argeş, şi-a păstrat caracterul de vale subsecventă. Exemple de fragmentare a reţelei iniţiale sînt numeroase. Prin identificarea mărturiilor din reţeaua tip monoclin se poate reconstitui reţeaua hidrografică iniţială şi putem avea totodată imaginea platformei de eroziune Argeş, în faza de tinereţe.

În domeniul *platformei postpleistocenă inferioară Cotmeana-Cîndeşti,* reţeaua hidrografică paralelă manifestă tendinţa de convergenţă, care se realizează prin 2—3 puncte nodale. La trecerea în cuprinsul acestei platforme imediat la sud de paralelul Curtea de Argeş cursul văilor este deviat apreciabil de la direcţia N-S. Primul punct nodal hidrografic la sud de localitatea Bucşeneşti se datoreşte confluenţei Rîului Tîrgului cu Slănicul. Al doilea punct nodal apare la N. Colibaşi şi aparţine întîlnirii dintre Rîul Tîrgului şi Rîul Doamnei. Se află aproximativ pe acelaşi paralel cu nodul hidrografic de la Valea Mărului, datorat confluenţei Argeşului cu Vîlsanul. La Piteşti se află centrul de convergenţă al întregei reţele hidrografice. care din dispoziţia paralelă a bazinului superior devine dendritică. Convergenţa s-a explicat prin deplasarea cursurilor de apă prin zona liberă dintre conurile de dejecţie de la poalele colinelor Cotmeana şi Cîndeşti.

G. Murgoci şi G. Vîlsan au observat contradicţia dintre reţeaua convergentă de la Piteşti şi reţeaua divergentă Cotmeana. Dimorfismul hidrografic se datoreşte formelor morfologice ; convergenţa apare în depresiunea dintre conurile de dejecţie Cotmeana şi Cîndeşti, iar divergenţa se instalează pe conul de dejecţie Cotmeana. Divergenţa se caracterizează prin dispozitivul radiar, la care participă un număr apreciabil de văi. Cotmeana şi Valea Ursului flanchează partea orientală a conului dejectiv şi sînt orientate NV-SE, atît timp cît sînt supuse acţiunii de împrăştiere. Median, văile Vedea şi Vediţa sînt orientate N-S, ele fiind instalate pe suprafaţa cvasiorizontală a conului. În sfîrşit, văile Topolog, Cungrea Mare sînt orientate NE-SV, devenind afluenţii Oltului sub influenţa aceleeaşi acţiuni de împrăştiere.

Terase. Reţeaua hidrografică din zona colinelor argeşene prezintă o maturitate morfologică. Profilul longitudinal al văilor a evoluat către profilul de echilibru. Modelarea avansată a versanţilor a contribuit la dezvoltarea profilului transversal şi la acumularea aluviunilor în şesul aluvionar. Cursul rîurilor a atins maximum de complexitate, asigu-

rîndu-şi debitul permanent prin afectarea pînzelor de apă freatică. În lungul văilor principale se observă terasele, fîşii de suprafeţe plane dezvoltate pe ambele maluri (bilaterale) sau conservate numai pe un singur versant (monolaterale). Terasele au rezultat din următoarele procese repetate succesiv : construirea albiei majore prin eroziune, umplerea ei cu aluviuni şi săparea unei noi albii majore, însoţită de o primă treaptă a terasei. Prin repetarea în timp a acestor procese s-au format terasele etajate din lungul văilor mari, care împrumută profilului transversal un aspect scalariform ; treapta cea mai înaltă fiind şi cea mai veche. Succesiunea teraselor pe verticală face o excepţie de la succesiunea stratigrafică normală, în care stratele vechi ocupă o poziţie inferioară stratelor mai noi. Formarea teraselor se explică prin ridicarea în sacade a terenului sau prin coborîrea nivelului de bază.

Terasele cele mai complet dezvoltate aparţin văii Argeşului şi au fost identificate de M. Peahă la Merişani şi G. Vîlsan la Piteşti. Terasa veche identificată la Merişani, pe malul drept al Argeşului, are altitudinea relativă de 90—120 metri. În componenţa sa se află nisipuri grosiere, pietrişuri şi bolovănişuri, constituite din elemente de roci cristaline şi sedimentare, întîlnite pe parcurs, pe valea Argeşului. Acoperişul terasei vechi este format din depozite loessoide, de provenienţă deluvial-proluvială. Terasa înaltă, identificată tot la Merişani, cu extindere la Oarja, are altitudinea relativă de 51 m, o grosime de 4—6 metri şi este alcătuită din acelaşi material aluvionar ca şi terasa veche, iar acoperişul se datoreşte depozitelor loessoide deluvial-proluviale. Terasa superioară, cu înălţimea relativă de 25 m (Merişani), este constituită din acelaşi material aluvionar ca şi cele de mai sus şi are la partea superioară o pătură de depozite loessoide. Terasa inferioară (Merişani) are înălţimea de 12 metri, a fost recunoscută şi pe valea Topologului ca şi terasa superioară ; are grosimea de 4—6 m şi nu este prevăzută cu pătură loessoidă. Terasa joasă, lunca actuală, are înălţimea de 4 m (Merişani) şi poate ajunge în amonte la 10 metri ; prundişul său este format din galeţi alcătuiţi în majoritate din roci aparţinînd complexului cristalin. Vîrsta acestor terase a fost repartizată perioadelor glaciare (P. Coteţ), astfel : terasa veche ar aparţine glaciaţiei Mindel, terasa înaltă, glaciaţiei Riss, iar terasa superioară şi inferioară, glaciaţiei Würm. O altă repartizare, bazată pe subdiviziuni stratigrafice, localizează terasele astfel : terasa veche, înaltă şi superioară, în pleistocenul superior, terasa inferioară, în holocenul inferior şi terasa joasă, în holocenul superior. Aceste încercări de precizare a vîrstei teraselor se bazează pe date comparative cu terasele Dunării şi pe cîteva resturi de mamifere fosile.

Importanţa identificării teraselor din valea Argeşului constă în precizarea evoluţiei geomorfologice a judeţului Argeş. Mişcările pe verticală în sacade repetate timp îndelungat, demonstrează prefacerile permanente ale formelor geomorfologice de sculptură litologică şi aplanizare. Intensitatea lor a variat în sens descendent. Sacadele, care au generat platformele de eroziune din munţii Făgăraşului, s-au înscris la nivele distanţate de circa 200 m. Jocul pe verticală, repetat de cinci ori, care a cauzat realizarea succesiunii teraselor Argeşului s-a manifestat într-un ritm redus de 10 ori. Surecţia colinelor argeşene s-a realizat prin cinci sacade, repetate, într-un interval spaţial de circa 20 m. Mişcările de ridicare pe

verticală au evoluat din timpuri vechi şi pînă în actual, servind la modelarea permanentă a formelor şi suprafeţelor geomorfologice.

Debitul important al Argeşului a făcut ca această vale să fie regularizată printr-o salbă de lacuri de acumulare şi canale de aducţie-fugă, prevăzută cu microcentrale. Lucrările, în curs de execuţie sau în faza de proiectare, privesc cursul Argeşului de la Oieşti pînă în aval de Piteşti. Prin acumularea apelor în lacuri, se vor evita inundaţiile şi se va asigura apa industrială, agricolă şi potabilă.

CÎMPIA ROMÂNĂ

Partea meridională a judeţului Argeş. dezvoltată la sud de linia Piteşti-Costeşti, aparţine unităţii geomorfologice Cîmpia Romînă. Partea cea mai înaltă a cîmpiei se află la Piteşti, unde ajunge la 300 m iar spre SE ea scade treptat. Componenţa sa geologică se datoreşte cuaternarului reprezentat prin loess, depozite aluvionare şi depozite de terasă. Loessul de cîmpie este de origine eoliană iar pe formele de teren ridicate se întîlnesc lehmuri loessoide, provenite din acţiunea de şiroire a apelor. Depozitele cuaternare acoperă celelalte formaţiuni geologice mai vechi, identificate în forajele de adîncime. Cîmpia Română are ca fundament două mari unităţi geologice : platforma transdanubiană şi depresiunea precarpatică, care a funcţionat ca zonă de subsidenţă cu acumulări ritmice, realizate în timp îndelungat. Sub cuvertura cuaternarului apare terţiarul, reprezentat prin depozitele lacustre ale pliocenului (meoţian-levantin) şi prin depozitele miocene ale ultimelor transgresiuni marine (sarmaţian-tortonian). Depozitele terţiare aparţin depresiunii precarpatice şi au acoperit platforma din faţă aparţinînd soclului metamorfic caledono-hercinic, acoperit de sedimentarul de platformă siluriano-cretacic, cu particularităţi extracarpatice.

Relief. Geomorfologic Cîmpia Română apare, la prima analiză, monotonă ; impresia de ţinut uniform, fără relief se datoreşte modelajului în cuvertura de loess. Interfluviile nu se desenează ca linii de relief pentru separarea apelor ci, ca şesuri întinse iar văile principale sînt plate şi au fond aluvial larg. Cercetarea îndeaproape a acestei provincii geomorfologice demonstrează prezenţa unei varietăţi de forme morfogenetice ; relieful nu este monoton iar văile nu curg prin culoare moştenite. Cu studiul morfologiei regionale a Cîmpiei Române s-a ocupat un număr important de geologi şi geografi, începînd cu sfîrşitul secolului trecut, dintre care cităm pe L. Mrazec, Em. de Martonne, G. Murgoci. A. Dumitrescu, Em. Protopopescu Pake, G. Vîlsan şi P. Coteţ.

Relieful este alcătuit din cîmpii de piemont, cîmpii înalte, cîmpii interfluviale şi cîmpii aluviale. Cîmpia premontană dezvoltată, la sud de Piteşti, după limita colinelor argeşene cu Cîmpia Română prezintă o înclinare intermediară acestor unităţi geomorfologice, şi este constituită din depozite aluvio-proluviale. Suprafaţa sa este drenată de văile divergente, amintite mai sus, care fragmentează relieful uşor concav iar valea Argeşului a construit un sistem de terase în evantai. Şesurile piemontane se

dezvoltă între văile Argeş şi Sabar. Tranziţia între zona deluroasă şi cîmpie se face prin şesurile înalte cu înfăţişarea unor dealuri uşor ondulate. Cîmpurile interfluviale, situate între văi, sînt fragmentate de acestea, în suprafeţe plate lipsite de nivele sculpturale litologice, de suprafeţe structurale sau de suprafeţe de eroziune. Ele sînt domeniul acumulărilor cuaternare şi al mantalei de loess. Luncile sau şesurile aluviale sînt lipsite de relief accidentat, prezintă sculpturi săpate în albia majoră, în materialul aluvial uniform.

Terase. Reliefului de cîmpie i se adaugă terasele, terenuri bune pentru aşezări omeneşti şi agricultură. Terasele din cîmpie aparţin tipurilor de terase de acumulare ; lipsesc terasele săpate în roca de bază. Majoritatea teraselor de cîmpie sînt construite numai în şesurile aluviale şi poartă numele de terase îmbucate. Valea Argeşului, ca vale majoră, prezintă terase tipice, instalate ordonat, la nivele precise ; ele se datoresc faptului că valea şi-a tras profilul de echilibru în repetate rînduri. Rîurile minore prezintă terase locale, care nu aparţin ansamblului teraselor regionale, ci se înscriu în formele meandrate ale şesurilor aluviale. Terasele de pe dreapta Argeşului dezvoltate la sud de Piteşti au fost evidenţiate de Em. de Martonne şi au format ulterior obiectul cercetărilor lui G. Vîlsan şi P. Coteţ, care le-a încadrat în grupa teraselor poligenetice. Profilul longitudinal al acestor terase prezintă o pantă sensibilă iar cel transversal este asimetric : terasele se dezvoltă monolateral şi sînt săpate în depozitele de piemont, de aceea se numesc şi văi de piemont. Ele sînt în număr de şapte, dispuse în evantai la înălţimi variate şi încep la sud de nodul de convergenţă hidrografică ; se dezvoltă în zona de piemont şi se estompează în cîmpie. Dezvoltarea în spaţiu a teraselor poligenetice Piteşti variază. Astfel terasa superioară nu urmăreşte Argeşul ci, se dezvoltă în direcţia N-S ajungînd la o lăţime de 8 km, apoi dispare. Panta terasei superioare este de 6,25 m pe 1 km. Terasa mediană se dezvoltă pe o lărgime de 2 km în nord şi care ajunge la 12 km în sectorul de dispariţie, aflat la o distanţă de 35 km ; constituie izvoarele Dîmbovnicului. Terasa inferioară are o suprafaţă, care variază de la 1—40 km iar zona sa de bază alimentează Neajlovul. Terasele de piemont de la Piteşti sînt totodată terase de eroziune, fiind săpate în roca de bază a piemontului Cotmeana. În dreptul acestora, Argeşul prezintă terasa monolaterală, versantul său drept fiind lipsit de terase ; apele au erodat malul stîng distrugînd baza conului de dejecţie Cîndeşti. Intrarea Argeşului a înregistrat patru stadii de eroziune, din care trei sînt evidenţiate de terasele poligenetice iar cel mai tînăr aparţine şesului aluvial. Terasele nu se menţin cu aceleaşi caracteristice în lungul lor ; dezvoltarea asimetrică şi estomparea lor către centrul Cîmpiei Române demonstrează acest fenomen. Reapariţia lor în apropierea Dunării arată o ridicare de fundament, recentă.

Reţeaua hidrografică. Asocierea hidrografică de la N. de Piteşti împrăştiată pe relieful convex al Cotmenei şi terasele poligenetice au atras atenţia geologului. L. Mrazec (1896), care nu a explicat fenomenul prin factori locali ci, prin cauze generale. Acest autor a observat că Argeşul după străbaterea zonei de piemont, nu şi-a revenit la cursul N-S ci, a

deviat treptat spre NNE-SSV apoi ESE şi E. Cursul Argeşului nu a moştenit culoarele vechi ci, şi-a croit neîncetat alte căi de drenaj. Cazul nu este izolat. Rîurile majore din cîmpie nu urmăresc nici ele drumul direct spre Dunăre ci, părăsesc direcţia iniţială de N-S orientîndu-se tot mai accentuat către SE şi E. Convergenţa hidrografică de la Piteşti şi schimbarea de direcţie a Argeşului la sud de Piteşti nu au fost cauzate de obstacolul piemontan. În bazinul superior, valea Argeşului şi-a menţinut direcţia de curgere N-S, cu toate obstacolele serioase întîlnite ; nu s-a lăsat influenţat de depresiunea Brezoi-Cîmpulung ci, a străbătut horstul cristalin Cozia-Ghiţu. Cauza devierii Argeşului şi a văilor majore din Cîmpia Română se datoreşte deformărilor tectonice din fundament care constau dintr-o coborîre de ansamblu către SE. Compartimentarea soclului caledono-hercinic, printr-un sistem reticular de linii rupturale, a provocat coborîrea platformei transdanubiene deviind cursul văilor majore şi racordarea acestora cu văile minore. Văile majore nu prezintă cursuri lineare simple ci, ele manifestă în anumite puncte devieri brusce. Cursul linear corespunde faliilor diagonale iar întreruperile se datoresc intervenţiei faliilor principale, paralel cu Dunărea. Văile minore aparţin cîmpiei provenind din izvoarele cîmpiilor înalte şi a cîmpiilor de piemont. Confluenţa lor cu văile majore este datorită intervenţiei liniilor rupturale. Drenarea apelor din Cîmpia Română, bine evidenţiată de valea Argeşului, se face prin culoare dirijate de infrastructura disjunctivă, la care a ajuns după remanieri repetate.

Încheiere. Legătura strînsă dintre formele morfogenetice şi structura geologică face să deosebim unităţile geomorfologice, descrise mai sus, pe teritoriul judeţului Argeş. Aceste unităţi se caracterizează prin forme sculpturale specifice, şi prin suprafeţe de eroziune de vîrstă diferită, rezultat al unei evoluţii îndelungate. Natura componenţei litologice şi arhitectura diferită au contribuit la realizarea modelajului variat executat de eroziunea fluvială şi cea glaciară. Ritmicitatea mişcărilor verticale a imprimat geomorfologiei suprafeţe de aplanizare din timpurile vechi pînă în cuaternar iar terasele etajate demonstrează continuarea sacadelor pînă în actual. În aceste forme de teren s-a înscris istoria dezvoltării aspectelor geomorfologice. Cunoaşterea caracterelor morfologice ale unităţilor descrise mai sus este necesară lucrărilor mari tehnice legate de teren ca tunele, galerii, canale, baraje, amenajări hidraulice, instalaţii industriale, irigaţii precum şi construirea de şosele, căi ferate, galerii de mină, foraje de adîncime, etc. O serie de forme sculpturale alcătuiesc frumuseţi naturale, care atrag prin pitoresc şi valoare ştiinţifică iar altele constituie elemente conducătoare în prospectarea-explorarea avuţiilor subsolului. Platformele de eroziune oferă terenuri favorabile agriculturii şi pomiculturii ; versanţii lor sudici avantajează viticultura iar şesurile aluviale au format din timpuri străvechi leagănul de dezvoltare al poporului român ; pe văile argeşene s-au întemeiat primele capitale ale Ţării-Româneşti : Cîmpulung şi Curtea de Argeş. Geomorfologia judeţului Argeş a oferit punctele strategice de la Posada lui Basarab I pînă la Mateiaşul primului război mondial.

BIBLIOGRAFIE

COTEŢ P. (1951), Geomorfologie. Man. Ing. Mine, Ed. Tehnică.

DRAGOŞ V. (1957 a), Fenomene geologice actuale în regiunea Argeş. D. S. Com. Geol. XLI, Bucureşti.

DRAGOŞ V. (1957 b), Deplasări de teren. Ed. Ştiinţifică, Bucureşti.

ILIE M. (1956), Alcătuirea geologică a pămîntului românesc, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti.

ILIE MIRCEA, PAVEL M. (1967), Evoluţia Oltului transversal şi potenţialul său energetic. Bul. Geol. Min. Minelor, nr. 4/1967.

ILIE MIRCEA (1969), Geologia judeţului Argeş, Bul. Muz. Piteşti, nr. 2/1969.

ILIE MIRCEA (1970), Exposé synthétique sur la tectonique des Carpates Roumaines, Geol. Rundschau, 59/2, Stuttgart.

MARTONNE EMM. DE (1902), La Valachie. Paris.

MARTONNE EMM. DE (1906—1907), L'évolution des Alpes de Transylvanie. Paris.

MRAZEC L. (1896), Quelques remarques sur le cours des rivières en Valachie. An. Muz. Géol. de Bucarest I.

PAUCĂ M. (1969), Problèmes tectoniques dans le Bassin de Transylvanie. Geol. Rundschau 58/2, Stuttgart.

SĂNDULESCU AURELIA (1930), Observaţiuni morfologice în regiunea Curtea de Argeş, B.S.R.R.G. XLIX, Bucureşti.

ŞTEFĂNESCU GR. (1886), Memoriu relativ la geologia jud. Argeş. An. Bir. Geol. II, Bucureşti.

ŞTEFĂNESCU S. (1886), Judeţul Muscel. An. Bir. Geol. I. Bucureşti.

VÎLSAN G. (1915), Cîmpia Română. R.S.R.R.G. XXXVI, Bucureşti.

LA GÉOMORPHOLOGIE DU DISTRICT D'ARGEŞ

RÉSUMÉ

Sur le térritoire du district Argeş se développent les suivants unités géomorphologiques :

Les Monts cristallins, représentés par l'anticlinorium Făgăraş et le horst Cozia-Ghiţu, présentent cinques surfaces d'aplanisation anciennes et les témoins de l'érosion glaciaire ;

La Dépression intramontane Brezoi-Cîmpulung est caractérisé par une érosion différentielle d'origine tectonique et litologique ;

Le Bassin intramontane Rucăr-Dîmbovicioara présente un relief caractéristique, engendré sur la structure de la Nappe Surtransylvaine ;

Les Collines d'Argeş, à structure monoclinale, répresséntent le domaine de platformes d'érosion Argeş et Cotmeana-Cîndeşti. Les réseau hidrographique parallèle au nord devient convergente au sud ;

Le Plaine Roumaine se caractérise par des surfaces tabulaire d'origine différent et par la déviation des rivières.

ALGE EDAFICE NOI PENTRU FLORA ROMÂNIEI. I.
(Cyanophyceae)

LUCIAN GRUIA

În această notă prezentăm un număr de 12 alge albastre (10 specii şi 2 forme, aparţinînd la 7 genuri) noi pentru flora algologică a ţării noastre.

Algele au fost determinate din culturi de sol pe mediu Knop agarizat 1% (*6, 9*), dintr-o serie de soluri din masivele Bucegi şi Gîrbova.

Solurile în care au fost determinate algele menţionate aici, situarea lor în cuprinsul masivelor amintite ca şi o serie de date asupra caracteristicilor lor, sînt arătate în tabelul 1. Din acest tabel se observă că algele la care ne referim au fost determinate în culturile efectuate din soluri brun acide (din Bucegi şi Gîrbova), de tip podzolic (din Bucegi) sau pseudorendzină (din Gîrbova); de la altitudinile absolute de 790—2495 msm în Bucegi şi 1620—1650 msm în Gîrbova; din situaţii diverse de microrelief (înclinare şi expoziţie). Toate probele la care ne referim aici au fost colectate în vara anului 1964.

Algele mai jos menţionate sînt, în ordinea lor sistematică (după ELENKIN A. A., 1938), următoarele:

Fam. *MICROCYSTIDACEAE* Elenk.

1. *Microcystis pulverea* (Wood) Forti emend. Elenk. f. *minor* (Lemm.) Hollerb. (fig. 1).

Formă citată din plancton, sapropel şi din sol.
Răspîndită în Europa, Siberia, Asia Centrală.
Determinată din Bucegi, staţiunile 4 şi 7.

2. *Microcystis pulverea* (Wood) Forti emend. Elenk. f. *racemiformis* (Nyg.) Hollerb. (fig. 2).

Formă citată din planctonul apelor stătătoare, de pe stînci şi ziduri umede, din soluri şi de pe soluri.

Răspîndită în Danemarca.

Determinată din Bucegi, staţiunea 1.

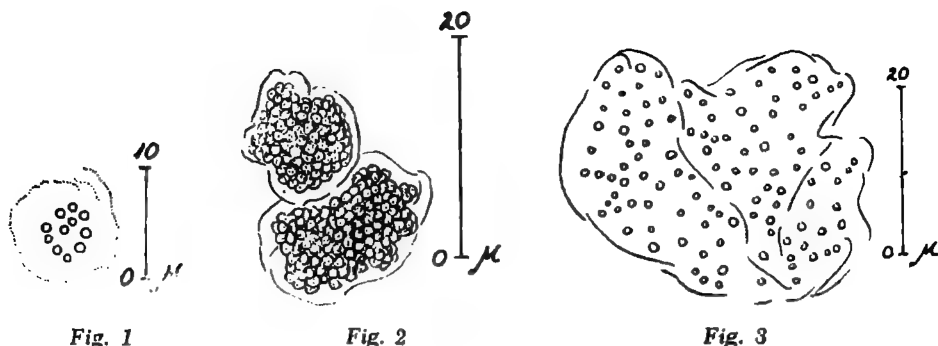

Fig. 1 Fig. 2 Fig. 3

Fig. 1 — *Microcystis pulverea* (Wood) Forti emend. Elenk. f. *minor* (Lemm.) Hollerb. (original).

Fig. 2. — *Microcystis pulverea* (Wood) Forti emend. Elenk. f. *racemiformis* (Nyg.) Hollerb. (original).

Fig. 3 — *Microcystis salina* (Woronich.) Elenk. (original).

3. *Microcystis salina* (Woronich.) Elenk. (fig. 3).

Specie citată prin ape sărate.
Răspîndită în Siberia de vest.
Determinată din Bucegi, stațiunea 8.

4. *Aphanothece clathrata* W. et G. S. West. (fig. 4).

Față de mențiunile din literatură, la materialul analizat de noi, celulele aveau numai 0,5 μ în diametru.
Specie citată din planctonul lacurilor, cîteodată din rîuri.
Răspîndită, în general, în emisfera nordică.
Determinată din Bucegi, stațiunea 9.

Fam. *GLOEOCAPSACEAE* Elenk. et Hollerb.

5. *Gloeothece confluens* Näg. (fig. 5).

Specie citată de pe stîncă, ziduri și de pe sol.
Răspîndită în Europa, Caucaz.
Determinată din Bucegi, stațiunea 2.

Fam. *NOSTOCACEAE* Elenk.

6. *Stratonostoc minutum* (Desmaz.) Elenk. (fig. 6).

Specie citată de pe sol umed și de pe ghivecele de flori.
Răspîndită în Europa.
Determinată din Bucegi, stațiunile 3 și 5.

7. *Nematonostoc flagelliforme* (Berk. et Curt.) Elenk. (fig. 7).

Specie citată de pe soluri uscate, în special de pe soluri cu calcar din pustiuri şi regiunile înalte.
Răspîndită în Asia.
Determinată din Gîrbova, staţiunea 3.

Fam. *OSCILLATORIACEAE* (Kirchn.) Elenk. s. str.

8. *Phormidium bohneri* Schmidle (fig. 8).

Specie citată de pe sol umed şi de pe pietre.
Răspîndită în Europa, Caucaz, Asia, Africa.
Determinată din Gîrbova, staţiunea 2.

9. *Phormidium interruptum* Kütz. (fig. 9).

Specie citată de pe stînci şi ziduri umede şi de pe pietre din ape curgătoare.
Răspîndită în Europa, Asia (Ural şi Asia Centrală), America de Nord.
Determinată din Gîrbova, staţiunea 1.

10. *Phormidium mucicola* Hub.-Pestalozzi et Naum. (fig. 10).

La materialul analizat, celulele sînt lungi de 1,6—3,5 μ.
Specie citată din gelatina altor alge albastre, verzi sau din mucilagiul unor animale acvatice.
Răspîndită în Europa şi Asia de est.
Determinată din Bucegi, staţiunea 3.

11. *Phormidium orientale* G. S. West (fig. 11).

Specie citată din izvoare fierbinţi.
Răspîndită în Asia (Pen. Malaca), Caucaz.
Determinată din Bucegi, staţiunea 4.

Fig. 4 — ***Aphanothece clathrata*** **W. et G.S. West (original).**
Fig. 5 — ***Gloeothece confluens*** **Näg. (original).**
Fig. 6 — ***Stratonostoc minutum*** **(Desmaz.) Elenk. (original).**

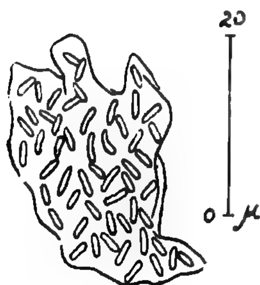
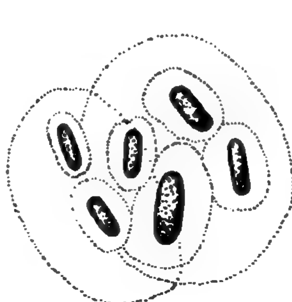

Fig. 4

Fig. 5

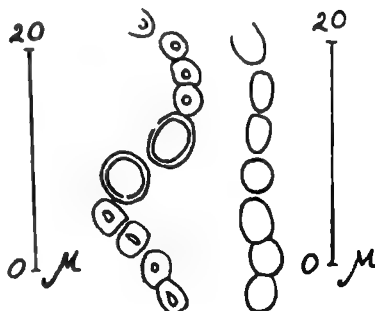

Fig. 6

Fig. 7. Nematonostoc flagelliforme (Berk et Curt.) Elenk. (original)

Fig. 8. Phormidium bohneri Schmidle (original)

Fig. 9. Phormidium interuptum Kütz. (original)

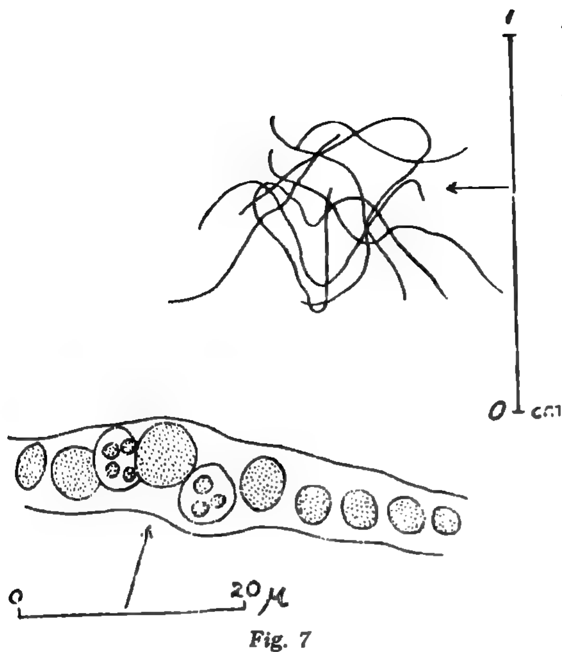

Fig. 7

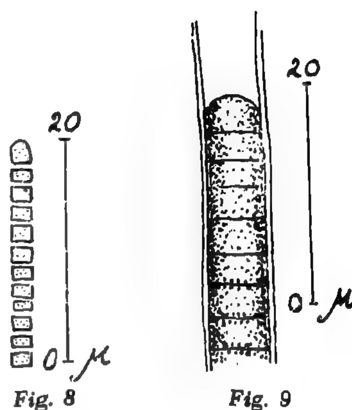

Fig. 8 Fig. 9

Fig. 10. — Phormidium mucicola Hub. Pestalozzi et Naum. (original).
Fig. 11 — Phormidium orientale G.S. West (original).
Fig. 12 — Plectonema notatum Schmidle (original).

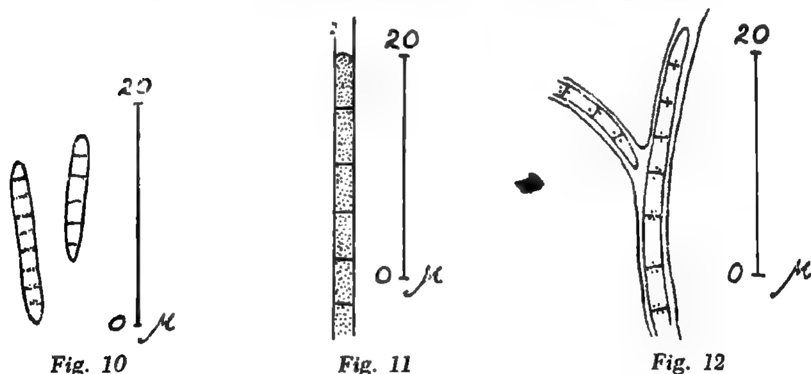

Fig. 10 Fig. 11 Fig. 12

Fam. *PLECTONEMATACEAE* Elenk.

12. *Plectonema notatum* Schmidle
Specie citată din fîntîni, pîraie, ape curgătoare repezi şi din sol.
Răspîndită în Europa şi Asia (Ural).
Determinată din Bucegi, staţiunea 6.

Prin citarea acestor alge, pe lîngă îmbogăţirea cunoştinţelor noastre asupra florei algelor din România, creşte inventarul algelor cunoscute din solurile ţării noastre.

Tabelul 1

Principalele caracteristici ale solurilor, stațiunilor și probelor în care au fost determinate algele (original)

Masivul	Solul	Altitudine absolută m.s.m.	Înclinare 0°	Expoziție	Muntele	Vegetație	Stațiunea	Proba	Adîncime cm	pH	Capacitate maximă pentru apă g apă % g sol	Textura	Natura humusului	Temperatura la ora	Temperatura °C	Alga cu numărul de ordine
Bucegi	Brun acid	1270	30	ESE	Piatra Arsă	Pajiște	1	A	0-1	4,5	92,78	LLN	B	—	—	2
		790	30-35	SSV	Păduchiosul	Pădure de amestec	2	A	10	5,2	76,89	NL	B-S	15^{00}	12,0	5
		1000	30		Clăbucetul Baiului	Pădure de fag cu rășinoase	3	A	10	4,8	53,24	LA	S	14^{00}	11,2	6
								B	20	4,3	46,48	AAL	S	14^{00}	11,0	6,10
	Podzol	2350	10-15	SSV	Coștila	Pajiște	4	A	10	4,5	76,28	LN	B	—	—	11
								B	20	5,0	77,99	NL	FB	18^{00}	6,0	1
		2280	0	—	Babele	Pajiște	5	A	0-1	5,2	64,56	NNL	S	—	—	6
		2450			Bucșoiu	Dryas octopetala	6	A	30	5,0	33,06	N	N	—	—	12
		2360			Țigănești	Primula minima Salix sp.	7	A	10	5,0	56,36	LLN	FB	17^{00}	13,8	1
		2495	45	E	Omu	Primula minima	8	A	10	4,8	72,01	LN	B	20^{10}	12,8	3
		2005	20	SV	Jepii Mici	Pajiște	9	A	10	5,8	45,25	NL	B-S	12^{00}	10,0	4
Gîrbova	Brun acid	1650	0	—	Piscul Crinului	Pajiște subalpină	1	A	10	4,0	115,13	L	FB	11^{40}	13,2	9
			1-2	S	Mierlele		2	A	30	5,5	53,41	LN	B-S	13^{30}	12,0	8
	Pseudorendzină	1620	10-15	NNE	Vornicul	Pajiște	3	A	20	5,5	54,88	LLN	B-FB	12^{30}	12,0	7

Legenda Textura : A — argilă
L — lut
N — nisip

Natura humusului : N — humus neutru
S — humus sărac în acizi humici nesaturați
B — humus bogat în acizi humici nesaturați
FB — humus foarte bogat în acizi humici nesaturați

BIBLIOGRAFIE

1. ELENKIN A. A., *Monographia algarum Cyanophycearum aquidulcium et terrestrium in finibus U.R.S.S. inventarum*, Pars spec., Moscova—Leningrad, 1949, *2*.
2. GEITLER, L., *Cyanophyceae*, in PASCHER A., *Die Süsswasser-Flora*, Jena, 1925.
3. GEITLER L., *Cyanophyceae*, in RABENHORST'S, *Kryptogamen-Flora*, Leipzig, 1932, *XIV*.
4. GRUIA L., *Citeva Cyanophyceae din sol*, Comunic. Acad. R.P.R., 1962, *XII*, *10*, 1131—1136.
5. GRUIA L., *Alge noi pentru flora R.P.R. (III)*, Comunic. Acad. R.P.R., 1963, *XIII*, *1*, 45—51.
6. GRUIA L., *Alge din solurile masivului Bucegi*, Stud. şi cercet. de Biol., seria Bot., 1964, *16*, *5*, 355—364.
7. GRUIA L., *Cercetări asupra algelor din cîteva soluri din România*, Ştiinţa Solului, 1965, *3*, *3*, 268—275.
8. GRUIA L., *Methods for study of the Soil Algae*, in *Symposium on Methods in Soil Biology*, Bucureşti, 1965, 105—114.
9. GRUIA L., *Noi alge pentru flora României*, Stud. şi cercet. de Biol., seria Bot., 1966, *18*, *1*, 63—67.
10. GRUIA L., *Alge din solurile masivului Gîrbova* (la tipar).
11. HOLLERBAH M. M., KOSINSKAIA E. K., POLIANSKI V. I., *Sinezelenie vodorosli*, in *Opredelitel presnovodnih vodoroslei S.S.S.R.*, Moscova, 1953, *2*.

ALGUES EDAPHIQUES NOUVELLES POUR LA FLORE DE LA ROUMANIE (CYANOPHYCEAE)

RÉSUMÉ

L'auteur présente 10 éspeces et 2 formes d'algues bleu-verts *(Cyanophycées)* nouvelles pour la flore algologique de la Roumanie.

Les algues ont été determiné dans quelques cultures des sols du massif de Bucegi et de Gîrbova.

Le travail comprend un tableau avec des caractéristiques des sols et des stations et 12 figures originales.

ASUPRA REPARTIȚIEI CANTITATIVE A ALGELOR ÎN RIZOSFERA

LUCIAN GRUIA

Trăind în sol, algele edafice intră în relații mai mult sau mai puțin directe, cu toate grupele de organisme din sol și implicit cu plantele superioare. Relațiile algelor edafice cu plantele superioare se stabilesc la nivelul rădăcinilor acestora din urmă, în rizosferă sau spațiul în care se resimte acțiunea rădăcinilor în sol.

Studiul algelor din rizosferă, destul de dificil de abordat — datorită greutăților tehnice de lucru și a numeroaselor probleme ce le ridică — a fost totuși aplicat în rezolvarea diferitelor probleme de mare importanță teoretică și cu posibilități de aplicare în practică. Astfel, în prezent se știe că — în general — numărul algelor edafice este mai mare în rizosfera apropiată decît în rizosfera îndepărtată sau decît în solul nerizosferic (*4*); unii autori relevînd importanța algelor edafice în hrănirea și creșterea plantelor superioare (*3*), sau a legăturilor directe ce există în domeniul schimburilor de substanțe dintre rădăcinile plantelor superioare și algele edafice (*5*).

După noi, studiul algelor din rizosferă are mai multe aspecte ce trebuie urmărite și anume:

1. Variația numărului algelor în rizosferă și solul nerizosferic, în diferite soluri, la diferite plante, în funcție de vîrsta plantei, gradul rădăcinii, felul ei, de adîncimea în sol.

2. Variația calitativă a algelor în solul nerizosferic și rizosferă, în funcție de factorii amintiți mai sus.

3. Problema rolului algelor în viața diferitelor plante de cultură, în diferite stadii ontogenetice, în diferite soluri și condiții de mediu.

4. Explicarea interrelațiilor ce se stabilesc între algele din sol și rădăcinile plantelor superioare, cu posibilitățile teoretice respective de aplicare în practică.

În nota de față facem cunoscute rezultatele primelor experiențe și determinări cantitative de alge din rizosferă și solul nerizosferic, efectuate de noi. Pentru o mai bună ilustrare a variației numărului algelor în diferitele probe analizate, rezultatele sînt prezentate grafic. Am lucrat cu următoarele plante, care ne-au fost oferite de Grădina Botanică București: porumb (*Zea mays* L.), grîu (*Triticum vulgare* Vill.), fasole (*Phaseolus*

vulgaris L.), *Vicia* sp., pătlăgele roșii (*Solanum lycopersicum* L.), pepene galben (*Cucurbita pepo* L.), *Hibiscus syriacus L., Linum flavum* L. var *hungaricum* (Podp.), in (*Linum usitatissimum* L.), cînepă (*Cannabis sativa* L.), ricin (*Ricinus communis* L.). Solul, rizosferic sau nerizosferic, colectat de la diferite adîncimi, a fost uscat, ulterior determinîndu-se numărul algelor prin metoda Mc Crady (*1*, *2*).

Din determinările noastre, în care au fost urmăriți ca factori variabil în diferitele cazuri solul, planta, vîrsta plantei, gradul rădăcinii și adîncimea de colectare, au rezultat graficele prezentate în lucrare (Fig. 1—19) care pot fi interpretate astfel :

SOLUL

Experiențele au fost efectuate crescînd diferite plante în sol brun roșcat de Quercinee (de la București-Băneasa), în sol brun de pajiște montană (de la Sinaia) și într-o aluviune crudă nisipo-lutoasă. Cultivînd aceeași plantă în diferite soluri, determinînd apoi numărul algelor din rizosfera rădăcinilor de diferite grade și de la diferite adîncimi, constatăm — prin interpretarea datelor obținute — că solul în care crește planta influențează numărul algelor din rizosferă. Astfel, în fig. 2 și 13, se observă că la adîncimea de 3—4 cm, rizosfera rădăcinilor principale de porumb, cultivat în sol brun roșcat de Quercinee, avea mai multe alge decît rizosfera rădăcinilor de acelaș grad, la aceeași specie de plantă cultivată într-o aluviune crudă nisipo-lutoasă. La grîu (Fig. 6 și 14) situația este inversă decît în cazul menționat anterior, la rizosfera rădăcinilor principale de la 4—5 cm și de la 10—14 cm adîncime. Influența solului asupra numărului algelor din rizosfera diferitelor plante se mai observă și în figurile 9 și 11, deși în acest caz, această influență este mai puțin pregnantă.

PLANTA

În rizosfera rădăcinilor de același grad, de la plante diferite dar de aceeași vîrstă, cultivate în același sol și la aceeași adîncime de referință, numărul algelor este foarte diferit. Acest fenomen este bine vizibil în fig. 3 (*Vicia* sp.), 4 (fasole), 6 (grîu) în cazul solului brun roșcat de Quercinee, la rizosfera rădăcinilor principale de la 5—6 cm adîncime ; sau în fig. 18 (trifoi) și 19 (in) cultivate în aluviune crudă nisipo-lutoasă, la rizosfera rădăcinilor principale + secundare de la adîncimea de 3—4 cm. Faptul anterior menționat se mai observă și din alte figuri (Fig. 2, 5, 7, etc.) deși mai puțin pregnant.

GRADUL RĂDĂCINII

Influențat de activitatea biologică a rădăcinilor vii, numărul algelor din rizosferă este dependent direct de această activitate, de schimbul ionic dintre rădăcinile plantelor și soluția solului, de absorbția, adsorbția și resorbția selectivă a diferiților ioni de către rădăcină. De aceea, gradul

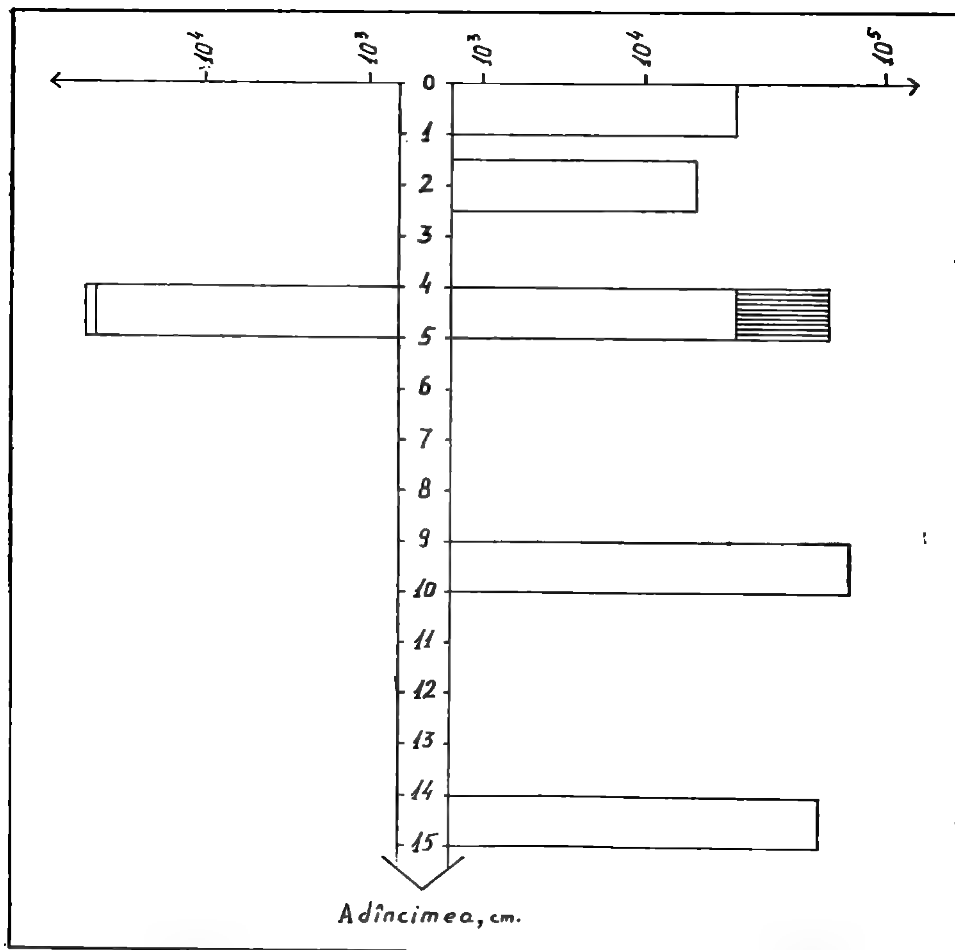

Fig. 1. Numărul algelor determinate/g sol uscat nerizosferic și al rizosferei de porumb în vîrstă de 13 zile, cultivat în sol bun roșcat de Quercinee (original)

rădăcinii unei plante (care indică parțial și activitatea ei vitală) influențează direct numărul algelor din rizosfera rădăcinii respective. Acest fenomen este foarte bine vizibil după determinarea numărului algelor din rizosfera rădăcinilor de grade diferite, de la aceeași plantă și adîncime, în același sol și este bine vizibil în graficele noastre, astfel :

În fig. 1, la rizosfera rădăcinilor principale și secundare de porumb, de la 4—5 cm adîncime.

În fig. 2, la rizosfera rădăcinilor principale, secundare și terțiare de porumb, de la 3—4 cm adîncime.

În fig. 3, la rizosfera rădăcinilor secundare și terțiare de *Vicia* sp., de la 3—4 cm adîncime.

În fig. 4, la rizosfera rădăcinilor principale și secundare de fasole, de la 4—5 și 5—6 cm adîncime.

Fig. 2. **Numărul algelor determinate/g sol uscat nerizosferic şi al rizosferei de porumb în vîrstă de 27 zile, cultivat în sol brun roşcat de Quercinee (original)**

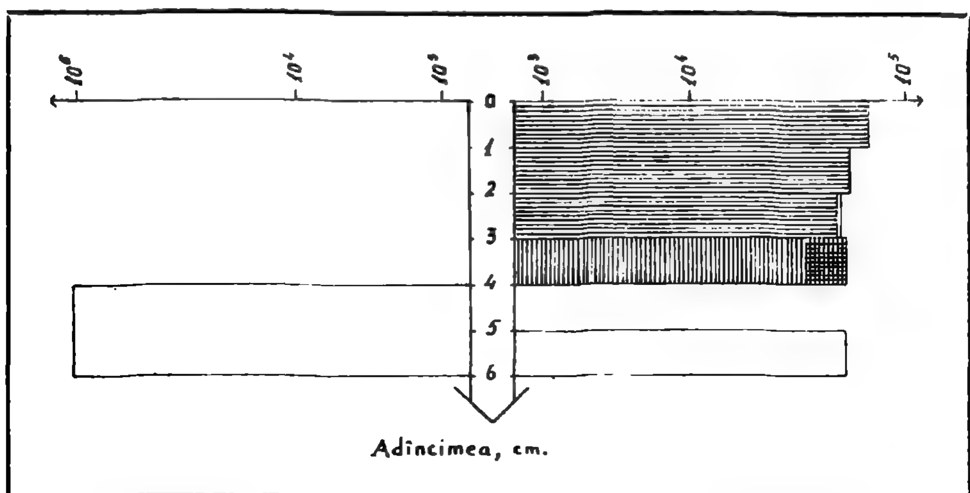

Fig. 3. **Numărul algelor determinate/g sol uscat nerizosferic şi al rizosferei de Vicia sp. în vîrstă de 13 zile, cultivată în sol brun roşcat de Quercinee (original)**

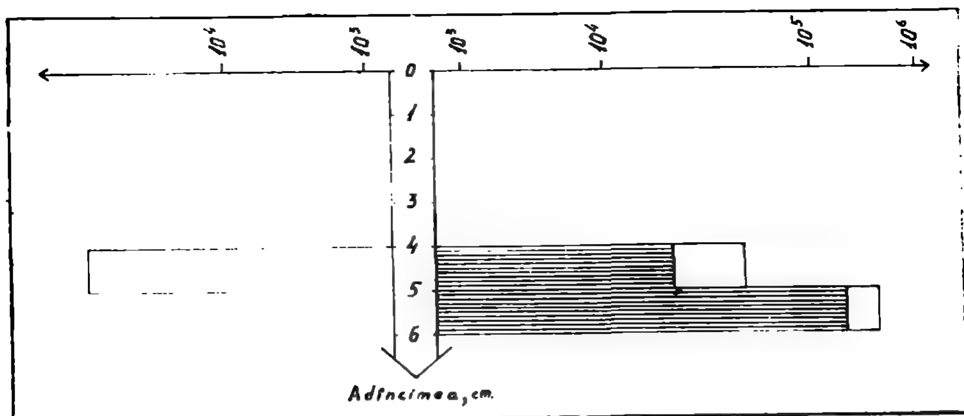

Fig. 4. Numărul algelor determinate/g sol uscat nerizosferic şi al rizosferei de fasole în vîrstă de 13 zile, cultivată în sol brun roşcat de Quercinee (original)

În fig. 6, la rizosfera rădăcinilor principale şi secundare de grîu de la 4—5 cm adîncime; precum şi a rădăcinilor secundare şi a totalităţii rădăcinilor, de la 1—2 cm adîncime.

În fig. 8, la rizosfera rădăcinilor principale şi secundare de pătlăgele roşii, de la 2—3 cm adîncime.

În fig. 9, la rizosfera rădăcinilor principale şi secundare de pepene galben, de la 14—15 cm adîncime.

În fig. 13, la rizosfera rădăcinilor principale şi secundare de porumb, de la 2—3 cm adîncime; rizosfera rădăcinilor secundare şi principale + secundare faţă de rizosfera rădăcinilor principale sau secundare de la 1—2, 2—3 şi 3—4 cm adîncime.

În fig. 17, la rizosfera rădăcinilor principale şi secundare + terţiare de la ricin, la 4—5 cm adîncime.

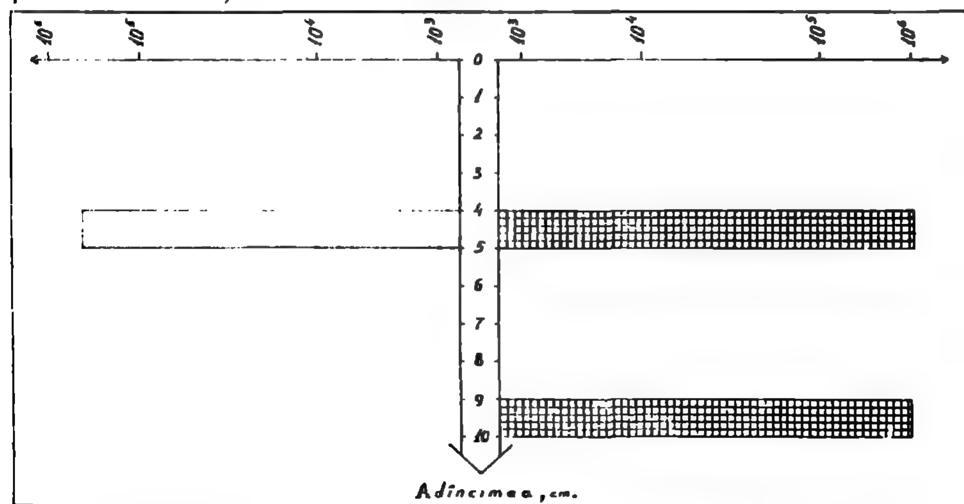

Fig. 5. Numărul algelor determinate/g sol uscat nerizosferic şi al rizosferei de fasole în vîrstă de 27 de zile, cultivată în sol brun roşcat de Quercinee (original)

10^4 10^3 0 10^3 10^4 10^5 10^6

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14

Adîncimea, cm.

Fig. 6. Numărul algelor determinate/g sol uscat nerizosferic şi al rizosferei de grîu în vîrstă de 13 zile, cultivat în sol brun roşcat de Quercinee (original)

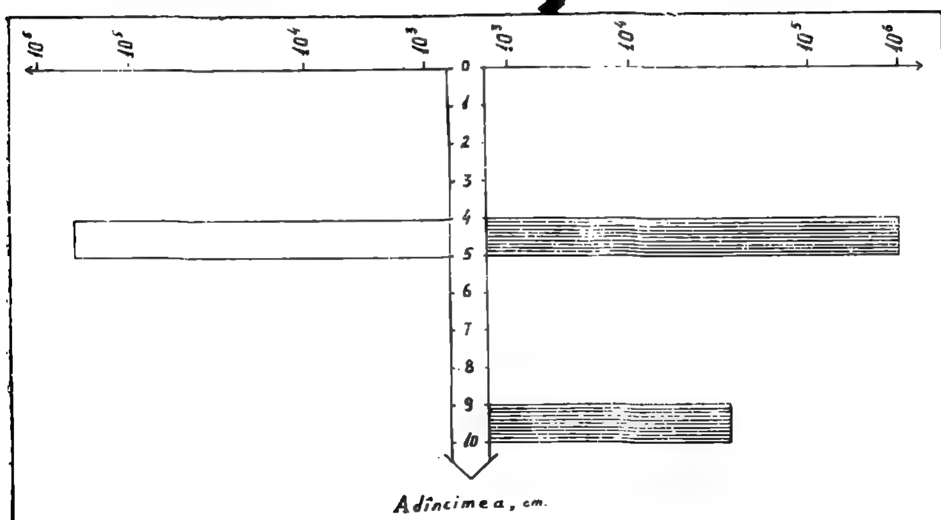

Fig. 7. Numărul algelor determinate/g sol uscat nerizosferic şi al rizosferei de grîu în vîrstă de 27 de zile, cultivat în sol brun roşcat de Quercinee (original)

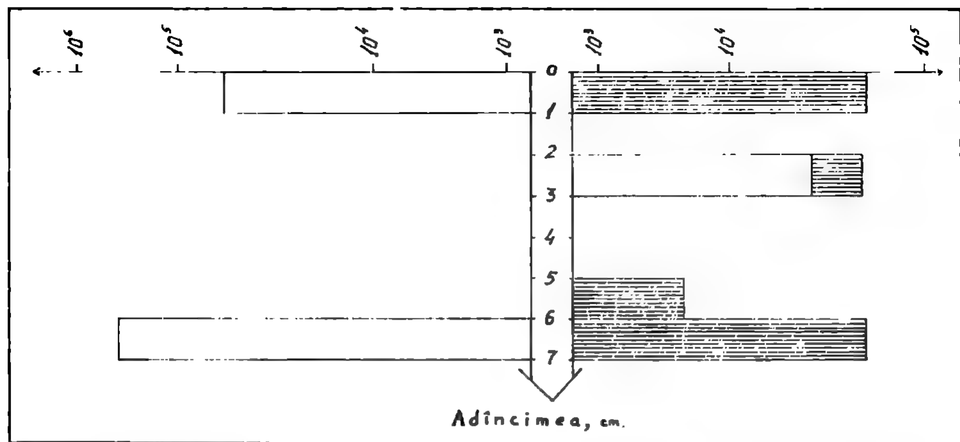

Fig. 8. **Numărul algelor determinate/g sol uscat nerizosferic și al rizosferei de pătlăgele roșii în vîrstă de 93 de zile, cultivate în sol brun roșcat de Quercinee (original)**

10^6 10^5 10^4 10^3 10^3 10^4 10^5

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17

Adîncimea, cm.

Fig. 9. **Numărul algelor determinate/g sol uscat nerizosferic și al rizosferei de pepene galben în vîrstă de 13 zile, cultivat în sol brun roșcat de Quercinee (original)**

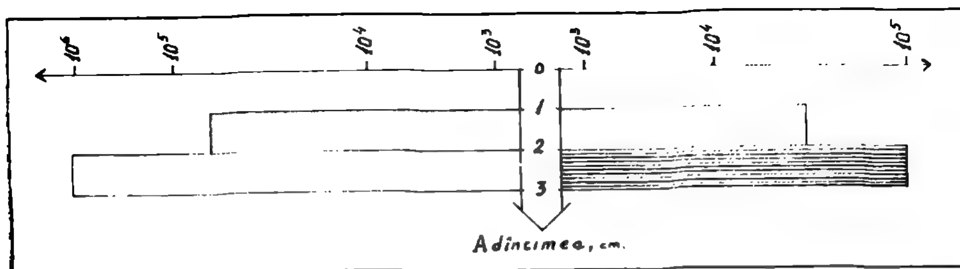

Fig. 10. Numărul algelor determinate/g sol uscat nerizosferic şi al rizosferei de *Hibiscus syriacus* L. în vîrstă de 13 zile, cultivat în sol brun roşcat de Quercinee (original)

Fig. 11. Numărul algelor determinate/g sol uscat nerizosferic şi al rizosferei de pepene galben în vîrstă de 13 zile, cultivat în sol brun de pajişte montană (original)

Din datele menţionate mai sus ale figurilor prezentate de noi în această lucrare, reiese clar nu numai că gradul rădăcinii are un rol important în numărul algelor din rizosfera apropiată a rădăcinii respective, dar şi că acest rol există şi poate fi pregnant indiferent de plantă, de vîrsta ei, de solul în care sînt cultivate plantele sau de adîncimea de referinţă în sol.

10^4 10^3 10^3 10^4 10^5

9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

Adîncimea, cm.

Fig. 12. **Numărul algelor determinate/g sol uscat nerizosferic şi al rizosferei de cînepă în vîrstă de 13 zile, cultivată în sol brun de pajişte montană (original)**

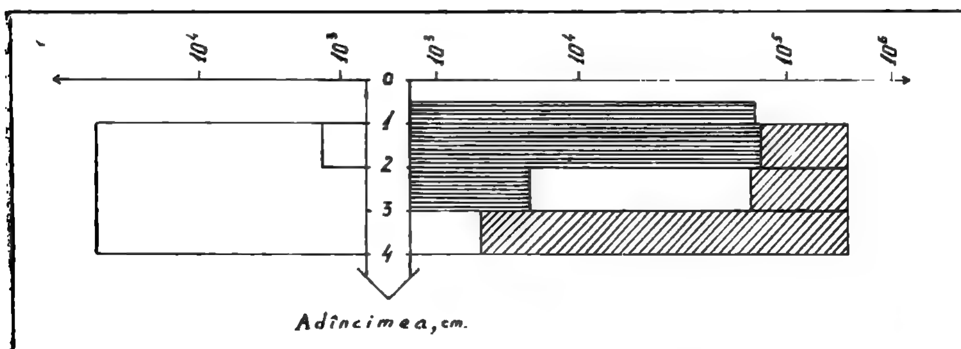

Fig. 13. **Numărul algelor determinate/g sol uscat nerizosferic şi al rizosferei de porumb în vîrstă de 13 zile, cultivat în aluviune crudă nisipo-lutoasă (original)**

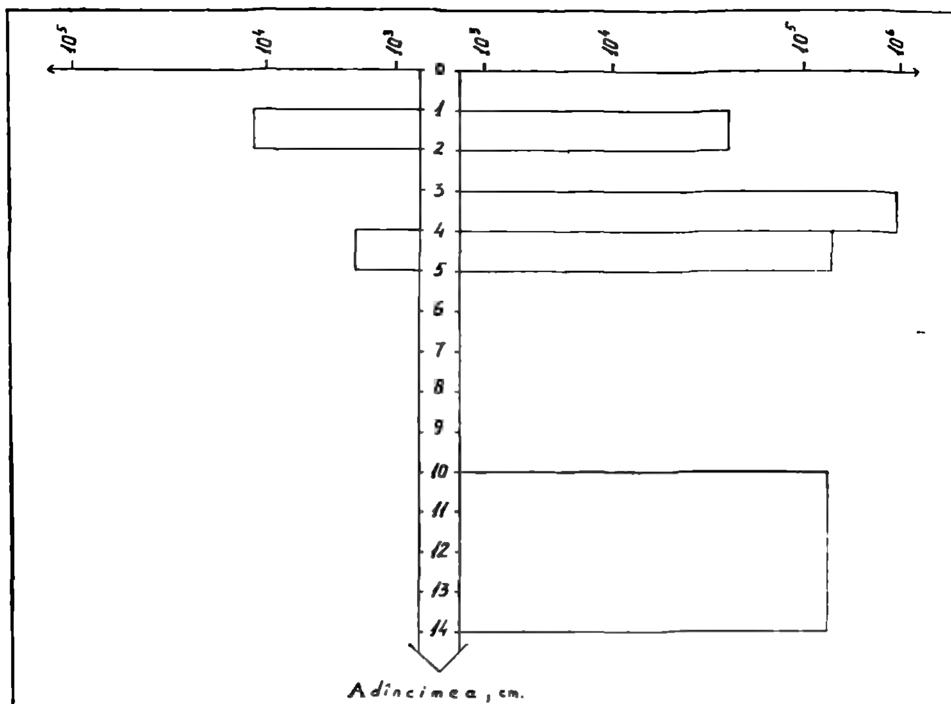

Fig. 14 Numărul algelor determinate/g sol uscat nerizosferic şi al rizosferei de grîu în vîrstă de 27 de zile, cultivat în aluviune crudă nisipo-lutoasă (original)

VÎRSTA PLANTEI

După cum se observă foarte clar din figurile 6, 7 şi mai puţin evident din figurile 1, 2, 4 şi 5, vîrsta plantei influenţează numărul algelor din rizosferă, în sensul că la rădăcinile de acelaşi grad, în acelaşi sol şi la aceeaşi adîncime de referinţă, în rizosfera plantelor mai înaintate în vîrstă (27 de zile) — pînă la o anumită limită — sînt mai multe alge decît în rizosfera plantelor mai tinere (13 zile). Este foarte probabil ca în cazul rădăcinilor unor anumite plante, ca şi în cazul depăşirii unei anumite vîrste de către plantă (legat de stadiul ei ontogenetic) situaţia să fie exact inversă, dar, pînă la demonstraţia sa, acest fenomen rămîne numai o ipoteză.

ADÎNCIMEA DE REFERINŢĂ ÎN SOL

Adîncimea de referinţă (deci de colectare a probelor) într-un sol, constituie — în sine — un factor de care depinde numărul algelor. În probele de sol nerizosferic, din soluri normale, numărul algelor scade continuu cu creşterea adîncimii. În cazul numărului algelor din rizosferă, însă, adîncimea de colectare a probelor influenţează puternic numai dacă ne referim la probele de suprafaţă (acolo unde rădăcinile influenţează în

general mai puţin, iar alţi factori ecologici necesari algelor edafice au o acţiune puternică) (Fig. 1, 8, 12); în profunzimea solului însă, adîncimea de referinţă nu mai constituie un factor esenţial şi determinant al numărului algelor din rizosferă. Astfel, în rizosfera rădăcinilor principale de porumb, cultivat în sol brun roşcat de Quercinee (Fig. 1), la 0—1, 4—5, 9—10 şi 14—15 cm adîncime, numărul algelor nu scade cu creşterea adîncimii în sol. La fel şi în cazul rizosferei rădăcinilor secundare de *Vicia* sp. la 0—1, 1—2 şi 2—3 cm adîncime (Fig. 3); a rădăcinilor principale sau secundare de fasole, la 4—5 şi 5—6 cm adîncime (Fig. 4); a rizosferei rădăcinilor principale de grîu, de la 4—5, 5—6 şi 9—10 cm adîncime (Fig. 6); a rizosferei rădăcinilor secundare de pătlăgele roşii, de la 0—1, 2—3 şi 6—7 cm adîncime (Fig. 8), ca şi la rizosfera altor plante sau în alte soluri (Fig. 11, 14, 16, 18).

Pe de altă parte, acest fenomen demonstrează rolul activ şi hotărîtor al rădăcinilor plantelor în determinarea numărului algelor din rizosferă, rol ce depăşeşte — ca importanţă şi influenţă — rolul adîncimii absolute de referinţă în sol.

Cazurile arătate în fig. 6, 8, 10, 11, 15, 16, 19, în care numărul algelor de la o anumită adîncime din solul nerizosferic este mai mare

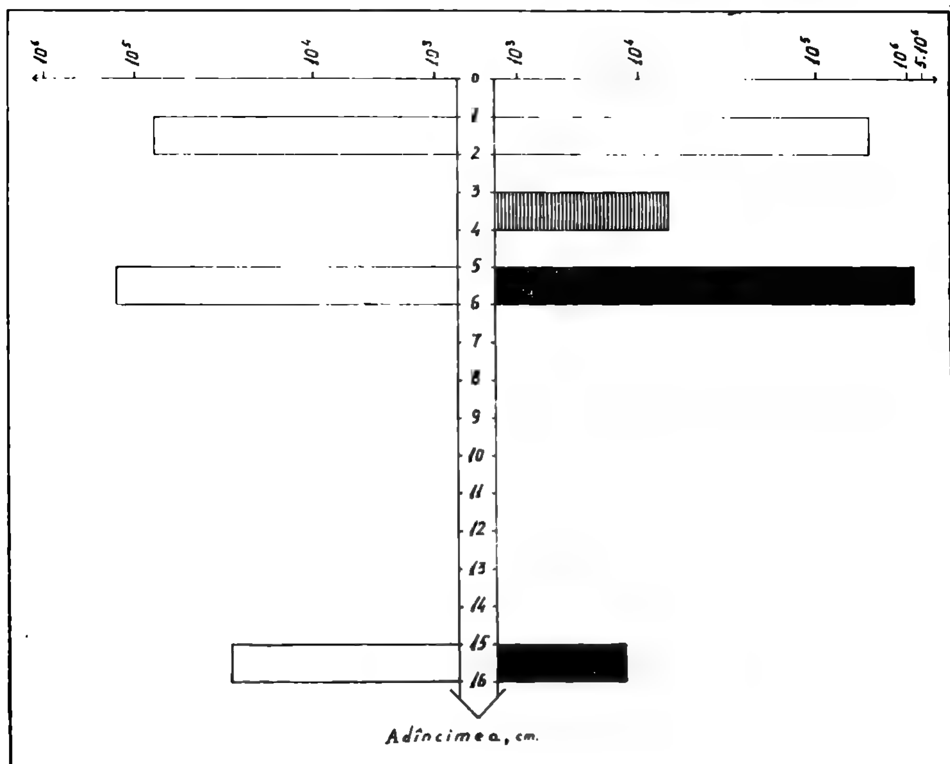

Fig. 15. Numărul algelor determinate/g sol uscat nerizosferic şi al rizosferei de *Linum flavum* L. var. *hungaricum* (Podp.) în vîrstă de 23 de zile, cultivat în aluviune crudă nisipo-lutoasă original)

decit la o adîncime mai mică de referință, poate fi explicat numai prin influența favorabilă a rădăcinilor asupra algelor din sol, influență care s-a resimțit pînă la distanțe mai mari de rădăcină, în solul considerat de noi nerizosferic. De altfel, acțiunea rădăcinilor se resimte în sol pînă la distanțe destul de mari de acestea (distanțe depășind în unele cazuri

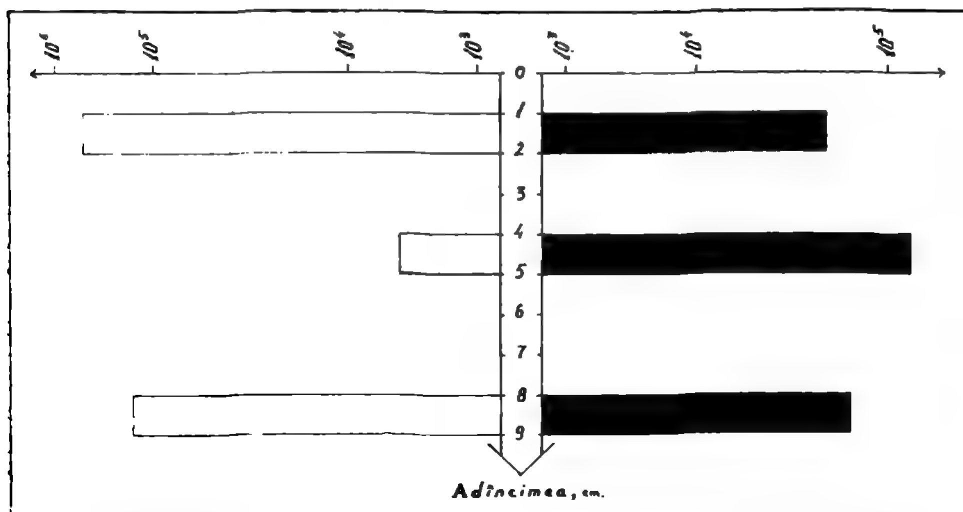

Fig. 16. Numărul algelor determinate/g sol uscat nerizosferic și al rizosferei de cînepă în vîrstă de 23 de zile, cultivată în aluviune crudă nisipo-lutoasă (original)

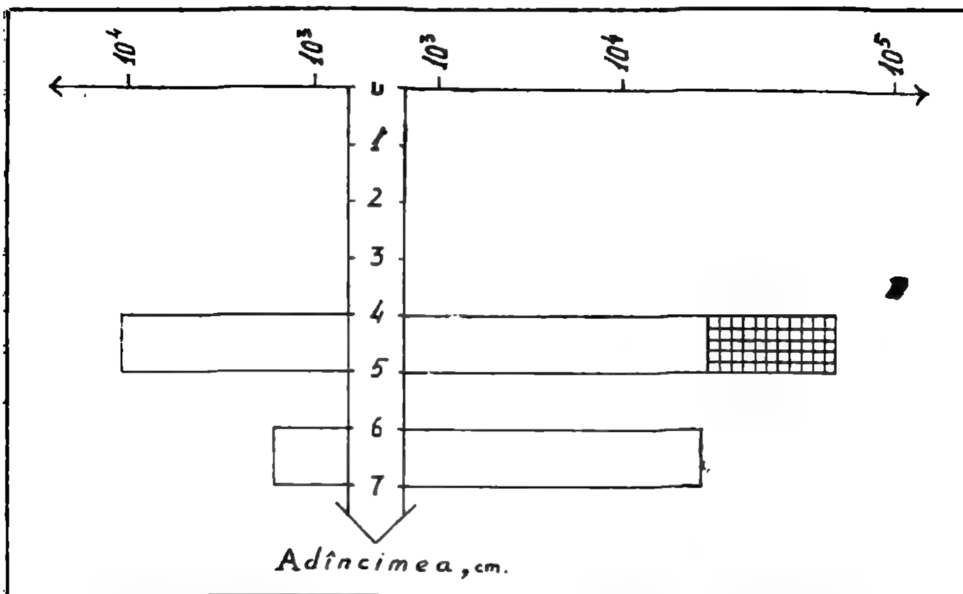

Fig. 17. Numărul algelor determinate/g sol uscat nerizosferic și al rizosferei de ricin în vîrstă de 23 de zile, cultivat în aluviune crudă nisipo-lutoasă (original)

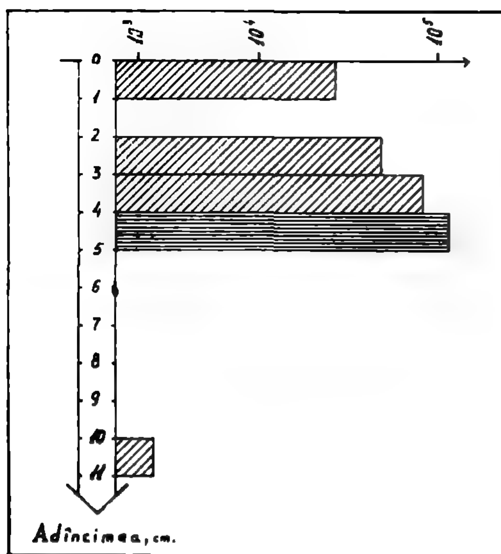

Fig. 18. Numărul algelor determinate/g sol uscat nerizosferic şi al rizosferei de trifoi în vîrstă de 93 de zile, cultivat în aluviune crudă nisipo-lutoasă (original)

Legenda : Coloane albe-rizosfera răd. principale
Col. cu dungi orizontale-rizosfera răd. secundare
Col. cu dungi verticale-rizosfera răd. terţiare
Col. cu dungi oblice-rizosfera răd. principale + secundare
Col. cu careuri-rizosfera răd. secundare + terţiare
Col. negre-rizosfera tuturor rădăcinilor

Fig. 19. Numărul algelor determinate/g sol uscat nerizosferic şi al rizosferei de in în vîrstă de 93 de zile, cultivat în aluviune crudă nisipo-lutoasă (original)

10^6 10^5 10^4 10^3 10^3 10^4
0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15
Adîncimea, cm.

10 cm), prin absorbţia şi resorbţia de substanţe chimice, prin schimbarea pH-ului soluţiei solului, a echilibrului ionic etc. Aceste distanţe sînt foarte variabile în funcţie de plantă, sol, vîrsta plantei şi a rădăcinii, activitatea rădăcinii, umiditatea solului etc. Problema distanţei la care se resimte în sol acţiunea rădăcinii (deci a mărimii rizosferei îndepărtate sau a limitei efectului de rizosferă) este o problemă de viitor care nu intră în subiectul acestei lucrări.

Din cercetările de pînă acum, prezentate în nota de faţă, putem trage următoarele concluzii :

1. Numărul algelor din rizosferă depinde de plantă, gradul rădăcinii, sol, vîrsta şi stadiul ontogenetic al plantei şi în mai mică măsură de adîncimea de referinţă în sol.

2. Numărul algelor din rizosfera apropiată a rădăcinilor este diferit faţă de numărul lor în acelaşi sol, la aceeaşi adîncime dar nerizosferic, putînd fi mai mare sau mai mic decît acesta, în funcţie de factorii amintiţi mai sus.

3. Se impune continuarea şi lărgirea cercetărilor pentru lămurirea problemelor enunţate la începutul acestei lucrări, pe parcursul lucrării, pentru stabilirea legilor repartiţiei cantitative a algelor în rizosferă şi a modului *cum* factorii enumeraţi anterior acţionează în determinarea numărului de alge din rizosferă.

BIBLIOGRAFIE

1. GRUIA L., *Alge din solurile masivului Bucegi*, Stud. şi cercet. de Biol., seria Bot., *16*, *5*, 355—364, 1964.
2. GRUIA L., *Methods for the study of the Soil Algae*, in *Symposium on Methods in Soil Biology*, Bucureşti, 1965, 105—114.
3. ŞTINA E. A., *Ob uciastii vodoroslei v protessah pocivoobrazovaniia*, in Mikroorganizm v selskom hoziaistve, Moscova, 1963, 191—206.
4. ŞTINA E. A., BAIRAMOVA L. A., PERMINOVA G. N. i TRETIAKOVA A. N., *Vzaismodeistvie mejdu pocivennîmi vodorosliami i vişimi rasteniiami*, Fizika, Himiia, Biologhiia i Mineraloghiia pocivî SSSR, Moscova, 1964, 284—292.
5. UZORIN E. K., *Obmen veşcestvami mejdu vişimi rasteniiami-sosediami i pocivenîmi vodorosliami*, Fiz. rastenii, 1961, *8*, *1*, 119—122.

ON THE QUANTITATIVE DISTRIBUTION OF THE ALGAE IN RHIZOSPHERE

SUMMARY

In this work and in 19 original graphs, the author presents the results of quantitative determinations of algae from the non-rhizosferic soil and the rhizosfere of several plants. The number of algae was assessed by the Mc Crady method. Species *Zea mays, Vicia* sp. *Phaseolus vulgaris, Triticum vulgare, Solanum lycopersicum, Cucurbita pepo, Hi-*

biscus syriacus, Canabis sativa, Linum usitatissimum, Linum flavum var. *hungaricum, Ricinus communis* and *Trifolium montanum,* cultivated in different variants in a reddish — brown Quercineae soil, a brown mountain meadow soil and in a raw sandy-silty alluvium, were worked with.

In the present paper the number of algae from the rhizosphere are interpreted in the analysed cases, according to the cultivated plant, its age, the soil it was cultivated in, grade of root and collecting depth of soil samples. The problems raised in the study of algae from the rhizosfere are likewise reminded of.

The general conclusion of the paper is that the number of algae from the rhizosfere depends on plant, grade of root, soil, plant age, and, to a lesser extent, on the reference depth in the soil.

ASUPRA ROLULUI ALGELOR ÎN HRANA UNOR LARVE DE CHIRONOMIDE BENTONICE NEPRĂDĂTOARE

LUCIAN GRUIA şi GH. IGNAT

Cercetări recente asupra hranei larvelor de Chironomide au relevat rolul algelor în hrana acestora (ARMITAGE P. D. 1968, ROBACK S. S. 1969, KAJAK Z. & WARDA J. 1968, KONSTANTINOV A. S. 1958).

În nota de faţă dăm rezultatele obţinute în studierea algelor ca hrană, la trei forme larvare de Chironomide *(Tendipes* f. l. *semireductus,* Lenz ; *Tendipes* f. l. *plumosus,* L. ; *Glyptotendipes polytomus,* Kieff. *) din zona inundabilă a Dunării. Cercetările au fost efectuate pe larve care s-au hrănit în condiţii naturale. Rezultatele obţinute sînt preliminare, fără a avea pretenţia de a elucida problema — deosebit de complexă — a hranei Chironomidelor.

MATERIAL ŞI METODĂ

Larvele de Chironomide au fost colectate din bălţile Crapina (la 20.III.1970) şi Comorovca (la 17.III.1970) situate în zona inundabilă a Dunării, între localităţile Brăila şi Isaccea. Concomitent cu colectarea larvelor şi din aceleaşi locuri, au fost colectate şi probe de mîl, pentru cunoaşterea compoziţiei în alge şi compararea acesteia cu algele din hrana Chironomidelor.

Pe materialul colectat în luna martie 1970 au fost urmărite următoarele probleme :

— Rezervele de alge din sedimente.
— Capacitatea Chironomidelor de a selecta hrana de alge din mediu.
— Gradul de digerare a diferitelor alge de către Chironomide.
— Analiza calitativă a algelor din hrana larvelor de Chironomide.

Pe larvele colectate sezonier, în anii 1969—1970, a fost urmărită, de asemenea, problema compoziţiei specifice de alge din hrana acestora.

*) După nomenclatura lui CERNOVSKI A. A., *Opredelitel licinok komarov Sem. TENTIPEDIDAE,* Moscova-Leningrad, 1949.

Pentru analiza conținutului intestinal au fost disecate, măsurate și analizate un număr de 283 de larve. Algele din tuburile digestive au fost analizate cantitativ și calitativ. În determinările cantitative s-a analizat separat partea anterioară și posterioară a tubului digestiv. În toate analizele cantitative, cifrele obținute se referă la numărul de celule de alge.

Probele de mîl au fost colectate cu ajutorul unor tuburi de sticlă cu diametrul interior de 25—26 mm, avînd grijă ca la colectarea probelor suprafața mîlului să nu fie deranjată, ca și întreaga lui structură. Analiza mîlului a fost efectuată din centimetru în centimetru pînă la 10 cm adîncime, prin diluarea mîlului cu apă distilată, formol (29%) și glicerină bidistilată în proporțiile de 1 : 10 ; 1 : 1. Rezultatele obținute au fost raportate la 1 ml de mîl. Menționăm că primii 5 mm de la suprafața mîlului au fost excluși din analizele efectuate.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

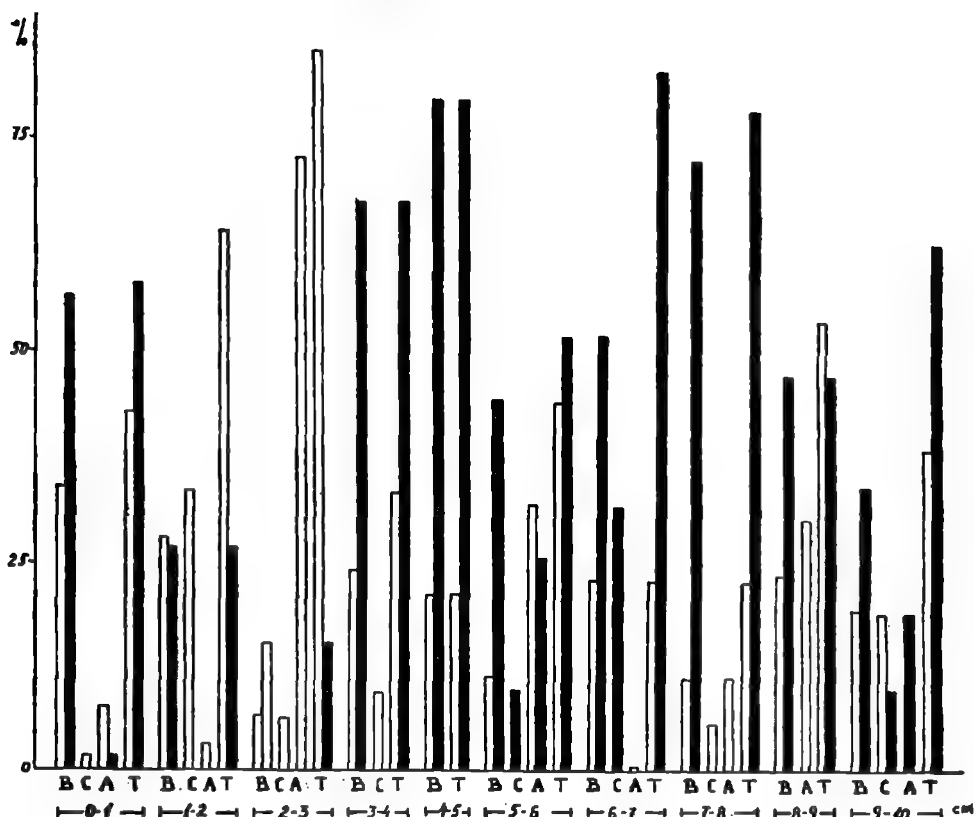
În urma analizei probelor de mîl au fost determinate numărul și unitatea sistematică a algelor vii și moarte la fiecare cm adîncime. Aceste determinări indică rezervele de alge din sedimente, care pot servi ca hrană pentru Chironomide. Rezultatele obținute sînt reprezentate grafic în figurile 1 (Crapina) și 2 (Comorovca).

Din fig. 1 se observă că în general, în sediment predomină la data colectării algele moarte, și existența în număr mic a algelor vii, care pot constitui o parte din hrana Chironomidelor. Din totalul algelor vii, diatomeele sînt cele care predomină, în special în primul cm de mîl analizat, unde acestea ating aproximativ 1/3 din totalul algelor vii. Numărul algelor determinate în mîlul bălții Crapina, este neuniform repartizat de la suprafața spre adîncimea acestuia. Totuși, în acest caz, se observă o predominare a numărului de alge moarte la adîncimi mai mari de 3 cm.

În sedimentul din balta Comorovca se observă, însă, o predominare netă a numărului algelor vii pînă la adîncimea de 5 cm (fig. 2), de la care numărul și proporția algelor moarte începe să crească o dată cu creșterea adîncimii de referință în mîl, pînă la adîncimea de 7 cm sub care dominanța algelor moarte față de cele vii este netă. Comparativ cu situația existentă în mîlul din balta Crapina (fig. 1), în sedimentele din balta Comorovca sînt mai multe alge vii în primii 5 cm, datorită naturii sedimentului (nisipos la Comorovca în zona din apropierea malului de unde au fost colectate larvele și mîlul) și adîncimii apei (0,5 m în Comorovca față de 6 m în Crapina, la data colectării — 17 și respectiv 20.III.1970).

În ceea ce privește posibilitatea larvelor de Chironomide de a selecta algele din mîl, rezultatele cercetărilor noastre sînt arătate în figura 3. Aceste rezultate au fost obținute prin compararea procentului diferitelor alge în primul cm de mîl analizat cu procentul acelorași alge existente în partea anterioară a tubului digestiv a larvelor analizate. Din toate grupele de alge întîlnite în partea anterioară a tuburilor digestive

Fig. 1. Distribuţia verticală a algelor (în procente) în sedimentul din balta Crapina (20 III 1970 ; adîncime = 6 m) (original)

Legenda : B — *Bacillariophyceae* C — *Cyanophyceae*
A — Alte alge *(Chlorophyceae, Euglenophyceae)* T — Total alge

la larvele analizate, diatomeele constituie grupul cu cea mai mare frecvenţă.

La larvele de *Tendipes* f. l. *semireductus*, din balta Crapina, se observă o selectivitate mai pronunţată pentru anumite diatomee *(g. Cyclotella, Navicula, Synedra, Eunotia)* exprimată în fig. 3 prin procentul mai mare al acestor alge în tubul digestiv decît în mîl.

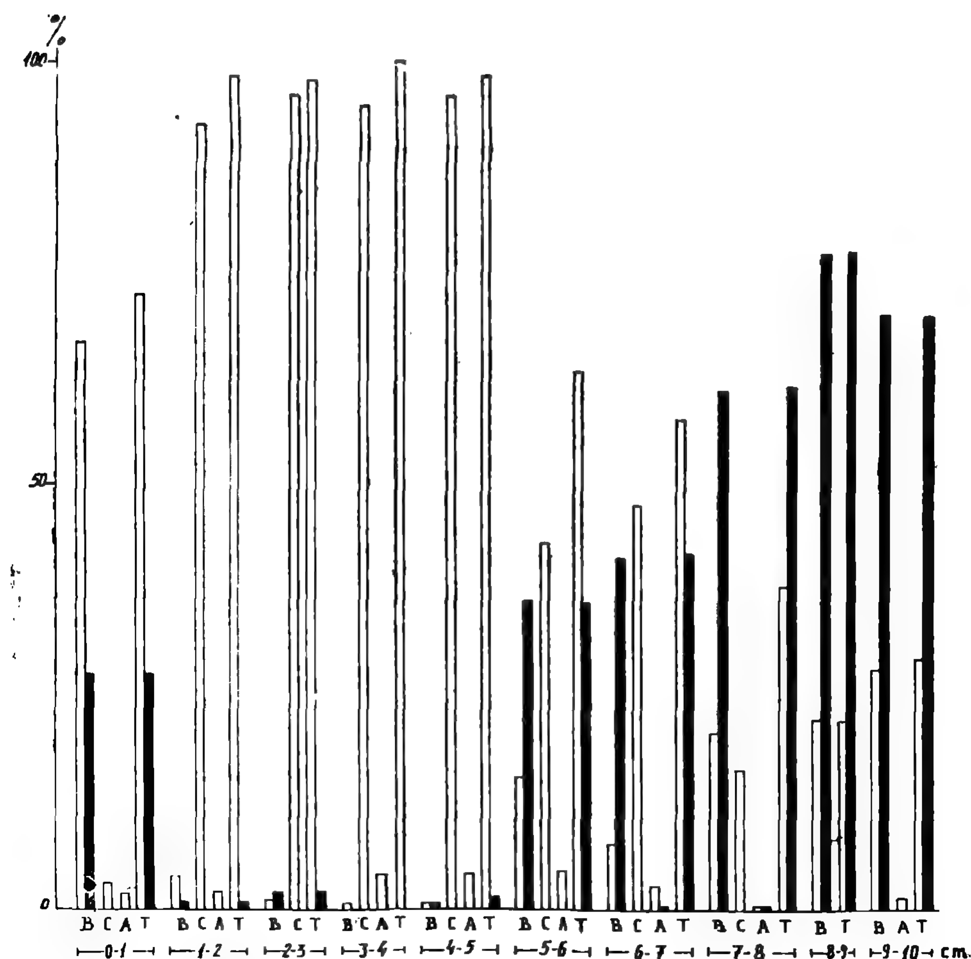
În balta Comorovca, selectarea algelor din mîl de către larvele de Chironomide, este mai puţin evidentă. Astfel, la *T.* f. l. *plumosus* se observă o preferinţă numai pentru *Cyclotella* sp. şi o preferinţă slabă pentru *Cocconeis* sp., la restul genurilor analizate şi la diatomee în totalitatea lor, rezultatele neindicînd o selecţie a lor din mîl.

Cu totul alta este situaţia în cazul *Cyanophyceae*-lor şi a altor alge *(Chlorophyceae, Euglenophyceae)* care sînt selectate din mediu deşi

gradul lor de digerare este mic (fig. 3), fapte ce confirmă observaţiile lui KONSTANTINOV A. S. 1958 şi KAJAK Z. & WARDA J 1968. O situaţie asemănătoare, în aceeaşi baltă, o întîlnim la *Glyptotendipes polytomus*, la care, însă, selectivitatea este mai pronunţată pentru *Chlorophyceae* şi *Euglenophyceae* (alte alge).

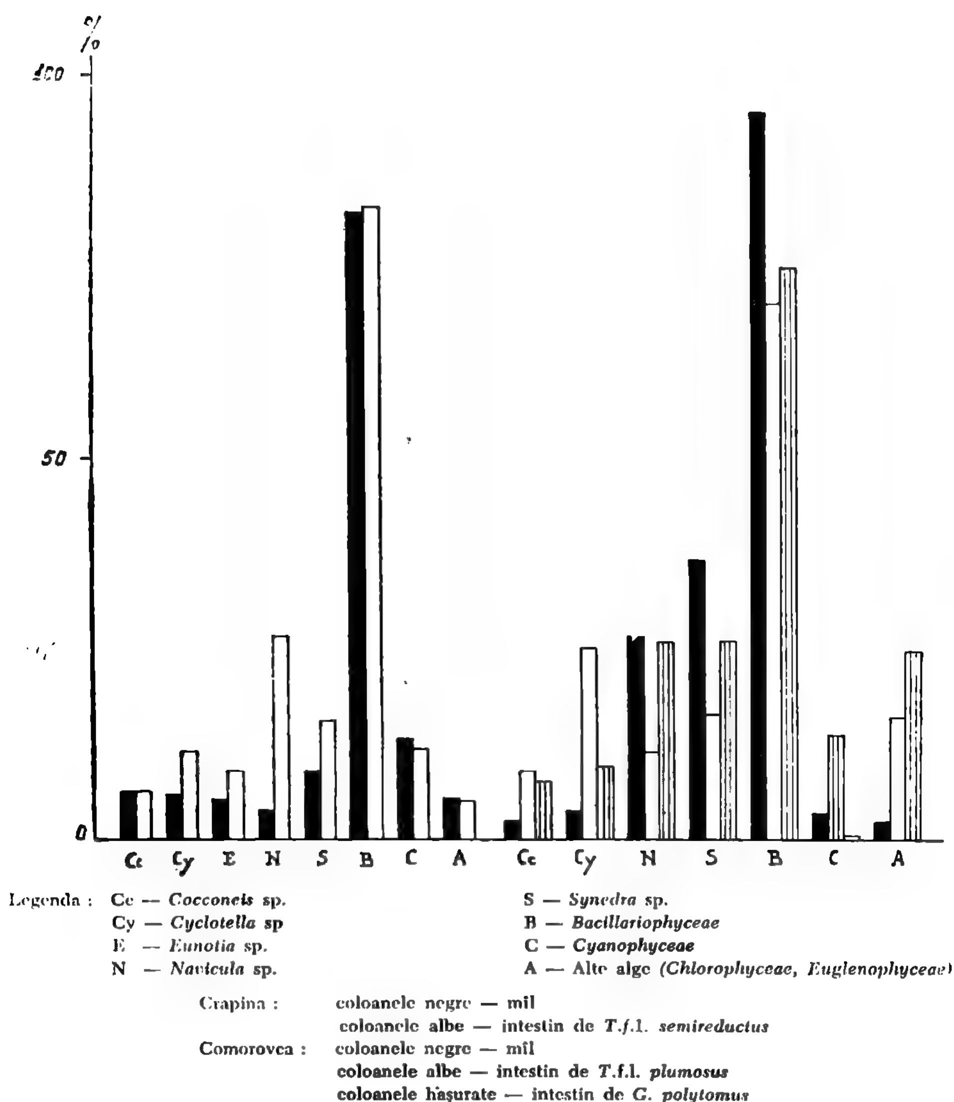
Deşi datele obţinute de noi concordă cu datele acelor autori care admit existenţa unei selectivităţi în cazul algelor, la larvele de Chironomide (KONSTANTINOV, KAJAK & WARDA), menţionăm că nu putem afirma cert şi definitiv existenţa unei selectivităţi a hranei de alge în

Fig. 2. Distribuţia verticală a algelor (în procente) în sedimentul din balta Comorovca (17 III 1970 ; adîncime = 0,5 m) (original)

Legenda : B — *Bacillariophyceae* C — *Cyanophyceae*
A — Alte alge (*Chlorophyceae, Euglenophyceae*) T — Total alge

Fig. 3. Procentele diferitelor alge în mîl și partea anterioară a intestinului unor larve de Chironomidae (original)

Legenda : Cc — *Cocconeis* sp.
Cy — *Cyclotella* sp
E — *Eunotia* sp.
N — *Navicula* sp.
S — *Synedra* sp.
B — *Bacillariophyceae*
C — *Cyanophyceae*
A — Alte alge (*Chlorophyceae, Euglenophyceae*)

Crapina : coloanele negre — mîl
coloanele albe — intestin de *T.f.l. semireductus*
Comorovca : coloanele negre — mîl
coloanele albe — intestin de *T.f.l. plumosus*
coloanele hașurate — intestin de *G. polytomus*

condiții naturale, pe de o parte deoarece în mîl algele sînt repartizate neuniform (fig. 1 și 2), iar pe de altă parte deoarece nu se cunoaște precis nivelul la care se hrănesc diferitele larve de Chironomide, în condiții naturale.

Un aspect important al rolului algelor ca hrană a larvelor de Chironomide îl constituie posibilitatea digerării diferitelor alge de către larve, în condiții naturale. Am apreciat gradul de digerare a diferitelor alge prin două procedee :

În primul procedeu am comparat procentul diferitelor alge vii în partea anterioară și posterioră a tubului digestiv la cele 3 forme larvare de Chironomide analizate. Din diferența acestora a rezultat procentul de digerare. Rezultatele obținute, referitoare la diatomee, sînt menționate în tabelul 1, din care se observă că :

— Genul *Cocconeis* este digerat în proporții aproape egale de către larvele de *T.* f. l. *semireductus* și *T.* f. l. *plumosus*, în timp ce *G. polytomus* digeră algele acestui gen în proporție dublă.

— O situație asemănătoare există la algele din g. *Cyclotella*.

— La alte genuri de diatomee, gradul de digerare este divers la diferitele larve analizate.

— Din același tabel se observă că diatomeele, în totalitatea lor, sînt digerate în proporții diferite, cel mai mult de către *G. polytomus* (36,6%) și cel mai puțin de către *T.* f. l. *semireductus* (22,2%).

În cel de-al doilea procedeu, aceleași date au fost calculate după concepția lui KAJAK & WARDA (1968), care stabilește gradul de digerare comparînd procentul diferitelor alge vii din totalul algelor vii, în partea anterioară și posterioară a tubului digestiv al larvelor. Rezultatele noastre obținute după acest procedeu sînt redate în tabelul 2. Din acest tabel se observă că :

— La toate larvele analizate, diatomeele constituie grupul mai bine digerat.

— La *T* f. l. *semireductus* și *G. polytomus* diatomeele constituie grupul de alge bine digerate, în timp ce restul grupelor de alge sînt foarte slab digerate. La *T.* f. l. *plumosus*, deși situația este în linii mari asemănătoare cu cea de la larvele anterioare, se observă un grad mai scăzut de digerare a diatomeelor decît la acestea.

Datele analizei calitative a compoziției în alge din tubul digestiv al unor larve de Chironomide (cîte 70 de exemplare la *T.* f. l. *semireductus* și *T.* f. l. *plumosus* și 23 de exemplare la *G. polytomus)* și din mîlul bălților amintite, sînt trecute în tabelul 3. Datele acestui tabel arată că, în general, sînt mai multe forme de alge în tubul digestiv al larvelor analizate decît în mîlul de unde acestea au fost colectate. Este demnă de menționat prezența în intestinul unor larve a unor specii planctonice de alge (*Gomphosphaeria lacustris, Dactylococcopsis irregularis, D. rhaphidioides, Spirulina major, Ankistrodesmus* sp. sp., *Crucigenia* sp. sp.). Este probabil ca această categorie de alge să existe în pătura superficială a mîlului (5 mm), care a scăpat analizei efectuate de noi.

O analiză calitativă a compoziției în specii de alge existente în tuburile digestive ale larvelor a fost făcută și sezonier. Tabelul 4 arată prezența algelor în tuburile digestive ale larvelor analizate, în funcție

Tabelul 1

Procentul digerării diferitelor diatomee de către unele larve de Chironomidae
(original)

Balta	Crapina, 20 III 1970					Comorovca, 17 III 1970					Comorovca, 17 III 1970				
Forma larvară	*T.f.l. semireductus*					*T.f.l. plumosus*					*G. polytomus*				
Partea din intestin	Anterioară		Posterioară		Gradul de digerare %	Anterioară		Posterioară		Gradul de digerare %	Anterioară		Posterioară		Gradul de digerare %
Starea algei / Alge	M	V	M	V		M	V	M	V		M	V	M	V	
Cocconeis sp.	52,3	47,7	78,2	21,8	25,9	46,7	53,3	70,8	29,2	24,1	29,4	70,6	85,7	14,3	56,3
Cyclotella sp.	52,6	47,4	80,0	20,0	27,4	57,5	42,5	77,1	22,9	19,6	44,2	55,8	100	0	55,8
Eunotia sp.	60,7	39,3	83,3	16,7	22,6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Navicula sp.	51,7	48,3	65,5	34,5	13,8	35,6	64,4	61,8	38,2	26,2	42,7	57,3	66,6	33,4	23,9
Synedra sp.	61.0	39,0	83,8	16,2	22,8	47,5	52,5	89,5	10,5	42,0	56,4	43,6	78,5	21,5	22,1
Alte diatomee	63,1	36,9	83,8	16,2	20,7	48,2	51,8	88,3	11,7	40,1	52,2	47,8	77,2	22,8	25,0
Total diatomee	56,9	43.1	79,1	20,9	22,2	47,1	52,9	77,5	22,5	30,4	45,0	55,0	81,6	18,4	36,6

Legenda : V — alge vii
M — alge moarte

Tabelul 2

Procentul algelor vii în partea anterioară și posterioară a intestinului unor larve de Chironomidae (original)

Forma larvară	*T.f.l. semireductus*		*T.f.l. plumosus*		*G. polytomus*	
Partea din intestin	Ant.	Post.	Ant.	Post.	Ant.	Post.
Alge						
Bacillariophyceae	67,9	3,5	56,4	30,6	60,8	9,8
Cyanophyceae	22,7	39,6	23,9	42,6	—	—
Alte alge *)	9,4	56,9	19,7	26,8	39,2	90,2

*) În grupul „Alte alge" am inclus reprezentanții algelor verzi și flagelatelor, care în general au o frecvență mică.

Tabelul 3

Prezenţa algelor în intestinul unor larve de Chironomidae şi în milul bălţilor studiate (original)

Balta	Crapina, 20 III 1970						Comorovca, 17 III 1970						
Forma larvară		*Tendipes* f.l. *semireductus*						*Tendipes* f.l. *plumosus*				*Glyptotendipes polytomus*	
Denumirea algei	Mil	8—10 mm	11—13 mm	14—16 mm	17—19 mm	20—22 mm	Mil	16—18 mm	19—21 mm	22—24 mm	25—27 mm	11—13 mm	14—16 mm
BACILLARIOPYTA													
Amphora ovalis	+			+	+		+	+					
Amphora sp.	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+		+
Caloneis sp.			+	+	+		+	+	+	+			
Cocconeis pediculus				+			+	+					+
C. placentula	+	+	+	+	+		+	+	+	+			+
C. placentula var. *euglypta*								+					
Cocconeis sp.	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Cyclotella sp.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Cymatopleura solea	+				+		+	+	+	+	+		
Cymatopleura sp.									+				
Cymbella sp.	+		+	+	+	+	+	+	+	+		+	+
Diatoma vulgare	+		+	+		+	+	+	+	+			+
D. vulgare var. *productum*									+				
Epithemia sp.									+				
Eunotia sp.				+	+		+	+	+	+	+		+
Fragilaria sp.						+	+		+	+	+		
Gomphonema constrictum								+	+	+	+		
G. constrictum var. *capitatum*						+	+	+	+	+			
Gomphonema sp.	+			+	+	+	+		+	+		+	+
Gyrosigma acuminatum								+					
Gyrosigma sp.								+	+	+	+		
Hantzschia amphioxys	+			+	+		+			+			
Melosira sp.	+					+	+		+	+	+		
Navicula sp.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Nitzschia sigmoidea				+			+	+	+	+	+	+	
Nitzschia sp.	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+		+
Pinnularia sp.								+	+	+	+		
Rhoicosphaenia curvata								+	+	+	+		
Rhopalodia gibba									+	+			

Tabelul 3 (continuare)

Balta / Forma larvară / Forma algei	Crapina, 20 III 1970						Comorovca, 17 III 1970						
		Tendipes f.l. *semireductus*						*Tendipes* f.l. *plumosus*				*Glyptotendipes polytomus*	
	M 1 1	8—10 mm	11—13 mm	14—16 mm	17—19 mm	20—22 mm	M 1 1	16—18 mm	19—21 mm	22—24 mm	25—27 mm	11—13 mm	14—16 mm
Surirella peisonis				+	+		+						
Surirella sp.			+	+	+		+	+	+	+		+	+
Synedra ulna	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
S. ulna var. *oxyrhynchus*				+	+		+						
Synedra sp.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+
Tabellaria fenestrata									+				
Tabellaria sp.	+			+	+	+	+	+	+	+	+	+	
CYANOPHYTA													
Amorphonostoc punctiforme								+	+				
A. punctiforme f. *populorum*								+					
Dactylococcopsis irregularis								+	+	+			
D. rhaphidioides			+							+			
D. rhaphidioides f. *falciformis*				+					+		+		
Gomphosphaeria lacustris		+	+					+	+				
Lyngbya limnetica	+						+						
L. martensiana				+				+		+			
Lyngbya sp.			+					+	+				
Microcystis pulverea										+			
Oscillatoria tenuis			+	+	+			+	+	+			
Oscillatoria sp.	+								+				
Phormidium molle						+			+				
Phormidium sp.	+				+		+						+
Pseudanabaena sp.				+	+								+
Spirulina major				+									
ALTE ALGE *)													
Ankistrodesmus acicularis							+		+	+			
A. acicularis var. *mirabilis*									+				
A. convolutus										+			
A. minutissimus									+				

Tabelul 3 (continuare)

Balta	Crapina, 20 III 1970						Comorovca, 17 III 1970						
Forma larvară		*Tendipes* f.l. *semireductus*						*Tendipes* f.l. *plumosus*				*Glyptotendipes polytomus*	
Forma algei	M i l	8—10 mm	11—13 mm	14—16 mm	17—19 mm	20—22 mm	M i l	16—18 mm	19—21 mm	22—24 mm	25—27 mm	11—13 mm	14—16 mm
Alge verzi nedeterminate	+			+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Chlamydomonas sp.	+		+	+		+	+	+	+				+
Chlorella sp.	+		+	+	+	+	+	+	+		+	+	+
Chlorococcum sp.			+	+				+	+				+
Cladophora sp.									+				
Closterium sp.					+					+			
Cosmarium sp.				+			+		+	+	+		
Crucigenia quadrata												+	+
C. tetrapedia												+	
Euglena sp.	+		+	+	+	+	+			+		+	+
Oedogonium sp.									+				
Microspora sp.									+				
Pandorina morum								+					
Phacus caudatus								+		+			
Phacus sp.				+					+				+
Scenedesmus quadricauda	+		+	+			+	+					+
Spirogyra sp.									+				
Strombomonas sp.	+	+					+		+			+	+
Trachelomonas sp.			+										
Ulothrix sp.					+								

*) Sub denumirea de „Alte alge" am cuprins reprezentanți ai altor alge în afara diatomeelor și algelor albastre, cu o mai mică frecvență în materialele analizate.

de anotimp. Pentru elucidarea acestei probleme au fost analizate conținuturile intestinale a 120 de larve, colectate în anii 1969—1970. Din acest tabel se observă că la *T. f. l. plumosus* și *G. polytomus*, în iarnă, a fost găsit în intestin cel mai mic număr de taxoni de alge ; cei mai mulți taxoni de alge fiind determinați în conținuturile intestinale ale larvelor colectate toamna la *T. f. l. plumosus* și primăvara la *G. polytomus*. La *T. f. l. semireductus*, cei mai mulți taxoni de alge au fost determinați în conținuturile intestinale ale larvelor colectate iarna și primăvara, iar cei mai puțini la larvele colectate vara.

Tabelul 4

Prezenţa algelor în conţinutul intestinal al unor larve de Chironomidae, în funcţie de anotimp (1969—1970) (original)

Forma larvară / Anotimpul / Denumirea algei	*Tendipes* f.l. *semireductus*				*Tendipes* f.l. *plumosus*				*Glyptotendipes polytomus*			
	P	V	T	I	P	V	T	I	P	V	T	I
BACILLARIOPHYTA												
Achnanthes brevipes							+				+	
Amphora ovalis					+							
Amphora sp.	+	+		+		+	+	+	+	+	+	+
Caloneis sp.					+						+	
Cocconeis pediculus	+								+			
C. placentula	+	+	+		+	+	+		+	+	+	+
C. placentula var. *euglypta*	+	+	+	+		+		+		+		
Cocconeis sp.	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+
Cymatopleura solea				+								
Cyclotella sp.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Cymbella sp.	+		+	+	+	+	+	+	+	+		+
Eunotia sp.	+	+			+				+			
Fragillaria pinnata				+								
Fragillaria sp.	+			+			+	+				
Gyrosigma acuminatum			+			+						
Gyrosigma sp.	+		+	+		+						
Gomphonema constrictum var. *capitatum*				+			+					
G. tergestinum	+			+			+	+			+	
Gomphonema sp.	+					+		+	+			
Melosira sp.	+											
Navicula sp.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Nitzschia sigmoidea					+							
Nitzschia sp.	+		+				+	+	+	+		
Pinnularia sp.	+			+								
Rhoicosphaenia curvata	+		+	+								
Rhopalodia gibba	+											
Surirella sp.			+			+			+			
Synedra ulna	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
S. vaucheriae var. *truncata*							+					
Synedra sp.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Tabellaria fenestrata											+	
Tabellaria sp.									+	+		+

Tabelul 4 (continuare)

Forma larvară / Anotimpul / Denumirea algei	*Tendipes* f.l. *semireductus*				*Tendipes* f.l. *plumosus*				*Glyptotendipes polytomus*			
	P	V	T	I	P	V	T	I	P	V	T	I
CYANOPHYTA												
Aphanothece stagnina					+							
Lyngbya limnetica					+							
Merismopedia elegans			+									
M. punctata			+									
Microcystis pulverea	+											
M. pulverea f. *minor*				+								
Oscillatoria tenuis							+				+	
Oscillatoria sp.			+				+					
Phormidium molle				+	+	+	+		+			+
Pseudanabaena sp.									+			
ALTE ALGE *)												
Ankistrodesmus acicularis var. *mirabilis*	+			+								
Ankistrodesmus sp.	+											
Chlamydomonas sp.		+			+	+			+	+		
Chlorella sp.	+	+			+		+		+	+	+	+
Chlorococcum sp.			+		+	+	+	+	+	+	+	+
Cosmarium sp.	+			+								
Crucigenia quadrata									+	+		
C. tetrapedia									+			
Euglena sp.					+		+		+			
Gonium sociale											+	
Oedogonium sp.			+		+				[illegible]			
Pandorina morum		+				+						
Pediastrum boryanum			+									
Phacus sp.						+			+	+	+	
Scenedesmus quadricauda	+											
Strombomonas sp.					+		+		+			

Legenda : *P* — primăvara
V — vara
T — toamna
I — iarna

*) Sub denumirea de „Alte alge“ am cuprins reprezentați ai algelor în afara diatomeelor și algelor albastre.

Aspectele amintite mai sus relevă marea importanţă a algelor ca hrană a larvelor bentonice neprădătoare de Chironomide, ceea ce îndreptăţeşte continuarea şi lărgirea acestor cercetări.

BIBLIOGRAFIE

1. ARMITAGE P. D., *Some notes on the food of the chironomid larvae of a shalow woodland lake in South Finland*, Ann. Zool. Fennici, 1968, *5*, *1*, 6—13.
2. BRUNNTHALER JOS., *Protococcales*, in PASCHER A., Die *Süsswasser-Flora*, Jena, 1915, h. II.
3. DEDUSENKO-ŞCEGOLEVA N. T., MATVIENKO A. M., ŞKOBRATOV L. A., *Zelenie vodorosli*, in *Opredelitel presnovodnih vodoroslei SSSR*, Moscova—Leningrad, 1959, *8*.
4. FOTT B., *Algenkunde*, Jena, 1959.
5. HOLLERBAH M. M., KOSINSKAIA E. K., POLIANSKI V. I., *Sinezelenie vodorosli*, in *Opredelitel presnovodnih vodoroslei SSSR*, Moscova, 1953, *2*.
6. KAJAK Z. et WARDA J., *Feeding of benthic non-predatory Chironomide in lakes*, Ann. Zool. Fennici, 1968, *5*, *1*, 57—64.
7. KONSTANTINOV A. S., *Biologhiia hironomid i ih razvedenie*, Saratov, 1958.
8. KORŞIKOV O. A., *Viznacinik prisnovodnih vodorostei Ukrainskoi RSR, Kiev*, 1953.
9. ROBACK S. S., *Notes of the Food of Tanypodinae Larvae*, Entomological News, 1969, *80*, *1*, 13—19.
10. ZABELINA M. M., KISELEV I. A., PROŞKINA-LAVRENKO A. I., ŞEŞUKOVA V. S., *Diatomovîe vodorosli*, in *Opredelitel presnovodnîh vodoroslei SSSR*, Moscova, 1951, *4*.

ON THE IMPORTANCE OF THE ALGAE FOR THE FOOD OF THE NONPREDATORY BENTONIC CHIRONOMIDAE LARVAE

SUMMARY

Intestinal contents in 283 larvae of Chironomidae (*Tendipes* f. l. *semireductus*, Lenz ; *Tendipes* f. l. *plumosus* L. and *Glyptotendipes polytomus*, Kieff.) were analysed from the algological point of view.

It was found that diatomaceae constitute the group of algae most frequenttly met with in the food of analysed larvae. This group of algae is likewise the best digested one.

The composition in algae of the silt from the two biotopes from where the larvae had been collected were qualitatively and quantitatively analysed. Within certain limits, the existence of a selectivity of silt algae was recorded, tough in the food of larvae more forms of algae were ascertained than in the respective silt.

The seasonal qualitative analysis of the algae from the intestine of the studied larvae shows a variation of the number of existing species depending on biotope, larval shape and season.

The work comprises 3 graphs and 4 original tables.

INFLUENȚA DIFERITELOR FORME ȘI DOZE DE ÎNGRĂȘĂMINTE CU AZOT ASUPRA UNOR PROCESE FIZIOLOGICE, A PRODUCȚIEI ȘI A CALITĂȚII SOIULUI DE GRÎU *BEZOSTAIA 1* PE SOLUL PODZOLIC DE LA ALBOTA-ARGEȘ

GH. CREMENESCU, R. STANCU,
P. PESTROIU și V. CĂTĂNESCU

În zona dintre Olt și Dîmbovița solurile argilo-iluviale grele în diferite grade de podzolire ocupă o suprafață de cca. 400.000 ha, majoritatea fiind destinate culturilor agricole (4), (8).

Fertilitatea scăzută a acestora a făcut obiectul a numeroase cercetări, în scopul reglării regimului de nutriție minerală a plantelor care să ducă în final la sporirea producției. Cercetări în această direcție au fost efectuate la Găești, Teiu, Dobrogostea (9), Oarja (1), (11) și Albota (2), (3), (4), (5), (6).

Se cunoaște că îngrășămintele cu azot administrate pe fond de fosfor, influențează în cea mai mare măsură producția de grîu obținută la unitatea de suprafață.

Cercetările efectuate de noi, au urmărit să stabilească formele și dozele de îngrășăminte cu azot care asigură o producție maximă, în limitele unei eficiențe economice sporite, la grîul de toamnă.

MATERIAL ȘI METODĂ

Procesele fiziologice cercetate, calitatea și cantitatea recoltei, s-au urmărit într-o experiență cu doze progresive de azot sub formă de azotat de amoniu și uree, pe două nivele de îngrășare cu fosfor (P_{50} și P_{100}) în perioada 1967—1970.

Experiența a fost așezată în cîmp după metoda parcelelor subdivizate de tipul 2 × 6 × 2 în patru repetiții.

S-a lucrat cu soiul de grîu *Bezostaia 1*, semănîndu-se 550 boabe germinabile la m² din categoria biologică elită.

Suprafața unei variante experimentale a fost de 40 m² din care s-au recoltat 20 m².

La punerea experienţei, terenul a fost tratat cu 6 t/ha $CaCO_3$ pentru neutralizarea a 75% din Ah.

Îngrăşămintele cu fosfor s-au încorporat în sol odată cu lucrările de pregătire a terenului pentru semănat. Cele cu azot s-au administrat: 1/2 odată cu fosforul şi 1/2 la pornirea plantelor în vegetaţie.

Producţia s-a exprimat în q/ha cu 14% umiditate.

În anii 1969—1970 s-a determinat mersul următoarelor procese fiziologice: dinamica acumulării substanţei proaspete în diferite faze de vegetaţie prin cîntărirea materialului vegetal imediat după recoltare şi a substanţei uscate prin cîntăriri repetate la 105°C pînă la greutatea constantă; dinamica suprafeţei foliare prin metoda biometrică aplicată la 50 de indivizi (s-a considerat porţiunea pînă unde marginile frunzelor merg paralel ca dreptunghi, iar porţiunea din vîrf ca triunghi); dinamica creşterii în înălţime prin metoda biometrică; intensitatea transpiraţiei cu ajutorul balanţei de torsiune (metoda de moment); azotul total după metoda Kjeldahl; P_2O_5 şi K_2O prin mineralizarea umedă cu H_2SO_4 în prezenţa H_2O_2, după care s-a dozat P_2O_5 colorimetric şi K_2O fotometric.

Rezultatele obţinute au fost interpretate statistic prin metoda de calcul *analiza varianţei.*

REZULTATE ŞI DISCUŢII

Din analiza datelor prezentate în tabelul 1 se constată că producţia de grîu înregistrează creşteri evidente faţă de varianta fără îngrăşăminte pînă la doza de 80 kg/ha azot. Dozele mai mari, cum sînt N_{120} şi N_{180} depăşesc numai cu 2,4 respectiv 3,1 q/ha producţia variantei N_{80}, spor ce nu se justifică din punct de vedere economic deoarece kg de produs înregistrează un preţ de cost mult mai mare faţă de varianta menţionată ca optimă.

În ceea ce priveşte nivelul de îngrăşare cu P (tab. 2) nu se observă o eficacitate mai mare a dozei de 100 kg/ha P_2O_5 faţă de 50 kg/ha P_2O_5

Tot din tab. 2 se desprinde şi faptul că între cele două forme de îngrăşăminte cu azot — NH_4NO_3 şi $OC(NH_2)_2$ — folosite, nu s-au obţinut sporuri evidente de producţie.

Pe agrofondul cu P_{50}, variantele cu NH_4NO_3 înregistrează sporuri de producţie faţă de martor de 13,5 q/ha la N_{80}, 15,8 q/ha la N_{120} şi 16,7 q/ha la N_{180}, iar variantele cu $OC(NH_2)_2$ înregistrează sporuri de 12,4 q/ha la N_{80}, 14,6 q/ha la N_{120} şi 16,5 q/ha la N_{180}.

Pe agrofondul cu P_{100} sporurile de producţie la variantele cu NH_4NO_3 sînt de 12,2 q/ha la N_{80}, 14,1 q/ha la N_{120} şi 15,2 q/ha la N_{180}, iar la variantele cu $OC(NH_2)_2$ de 10,3 q/ha la N_{80}, 13,7 q/ha la N_{120} şi 13,6 q/ha la N_{180}.

Din cele arătate rezultă că nu s-au obţinut diferenţe evidente de producţie în funcţie de forma de îngrăşămînt cu azot folosită şi de nivelul de îngrăşare fosfatică, ci numai în raport de doza de azot administrată.

O cantitate mai mare de azot, administrată fie sub formă de azotat de amoniu fie sub formă de uree, ca în cazul variantei N_{220} a dus la obţinerea unor producţii mai mici faţă de variantele N_{120} şi N_{180}.

Tabelul 1

Influenţa dozelor de îngrăşăminte cu azot şi fosfor asupra producţiei soiului de grîu *Bezostaia 1* pe solul podzolic de la Albota-Argeş

Variantele	q/ha	%	d q/ha	Semnificaţia
N_0	10,7	100	—	—
N_{40}	17,5	163	6,8	+ + +
N_{80}	22,5	210	11,8	+ + +
N_{120}	24,9	232	14,2	+ + +
N_{180}	25,8	241	15,1	+ + +
N_{220}	24,7	230	14,0	+ + +
P_{50}	20,8	100	—	—
P_{100}	21,3	101	0,5	—
Azotat de amoniu	21,2	100	—	—
Uree	20,7	93	0,5	—

DL 5% = 2 DL 1% = 2,7 DL 0,1% = 3,5

Tabelul 2

Influenţa diferitelor forme de îngrăşăminte cu azot asupra producţiei soiului de grîu *Bezostaia 1* pe solul podzolic de la Albota-Argeş, media anilor 1967/1970

Variantele		Azotat de amoniu				Uree			
		q/ha	%	d q/ha	Semnificaţia	q/ha	%	d q/ha	Semnificaţia
P_{50}	N_0	9,7	100	—	—	9,7	100	—	—
	N_{40}	15,7	161	6,0	+ + +	17,6	181	7,9	+ + +
	N_{80}	23,2	239	13,5	+ + +	22,1	228	12,4	+ + +
	N_{120}	25,5	262	15,8	+ + +	24,3	250	14,6	+ + +
	N_{180}	26,4	272	16,7	+ + +	26,2	270	16,5	+ + +
	N_{220}	23,3	240	13,6	+ + +	24,5	252	14,8	+ + +
P_{100}	N_0	10,9	100	—	—	10,9	100	—	—
	N_{40}	19	174	8,1	+ + +	16,2	148	5,3	+ + +
	N_{80}	23,1	212	12,2	+ + +	21,2	194	10,3	+ + +
	N_{120}	25,0	229	14,1	+ + +	24,6	225	13,7	+ + +
	N_{180}	26,1	239	15,2	+ + +	24,5	225	13,6	+ + +
	N_{220}	26,6	244	15,7	+ + +	24,8	227	13,9	+ + +

DL 5% = 3,6 DL 1% = 4,9 DL 0,1% = 6,3

Mersul producţiei în funcţie de dozele de azot se poate urmări grafic în fig. 1, din care rezultă că, producţia creşte evident pînă la N_{180} după care începe să scadă.

Dacă ne referim la dinamica acumulării de substanţă proaspătă (fig. 2) şi substanţă uscată (fig. 3) se constată că cea mai mare cantitate de masă vegetală s-a înregistrat la variantele N_{80}, N_{120} şi N_{180}. Producţia biologică creşte pînă la N_{180} după care începe să scadă urmînd acelaşi mers cu producţia agricolă. În ceea ce priveşte faza de recoltare a probelor se constată că, cea mai mare cantitate de substanţă proaspătă s-a obţinut la faza de înspicare (1.VI) şi formarea bobului (10.VI) iar cea mai mare cantitate de substanţă uscată s-a obţinut în faza ajungerii la maturitate (10.VII).

Suprafaţa foliară (fig. 4) înregistrează de asemenea creşteri pînă la varianta cu N_{180} după care începe să scadă. Cea mai mare suprafaţă foliară se înregistrează în perioada de formare a burdufului (15.V) după care scade datorită uscării frunzelor începînd cu cele de la bază. De

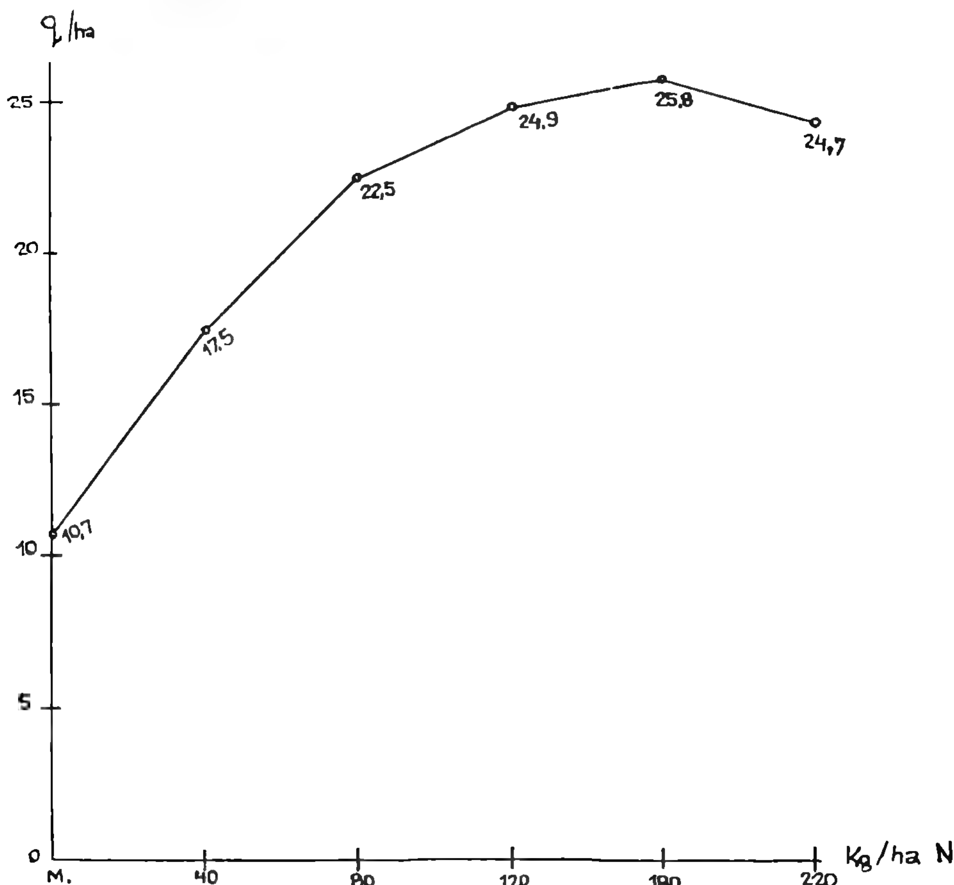

Fig. 1 — Influenţa diferitelor doze de azot asupra producţiei soiului de grîu *Bezostaia 1.*

asemenea se constată o suprafaţă foliară sensibil şi constant mai mare la variantele cu doze de NH_4NO_3 pînă la N_{180}, după care, variantele cu doze de $OC(NH_2)_2$ au o suprafaţă foliară mai mare.

Creşterea in înălţime ajunge la maxim în faza de formare a bobului, cu valorile cele mai mari la variantele cu N_{120} şi N_{180} (fig. 5).

Transpiraţia nu a evidenţiat un mers ordonat în raport cu dozele de îngrăşăminte cu azot, totuşi se remarcă un minim la proba de control şi o intensitate mai mare la variantele care au primit doze de azot (fig. 6).

Calitatea recoltei este şi ea influenţată de îngrăşămintele cu azot administrate pe fond de fosfor. Din tabelul 3 se constată că acumularea de N total şi proteină brută creşte în funcţie de dozele de N administrate, fenomenul fiind mai evident la dozele moderate (N_{120}).

Deosebirile calitative în funcţie de forma îngrăşămîntului cu azot sînt neesenţiale. În schimb fondul de fosfor influenţează gradul de asi-

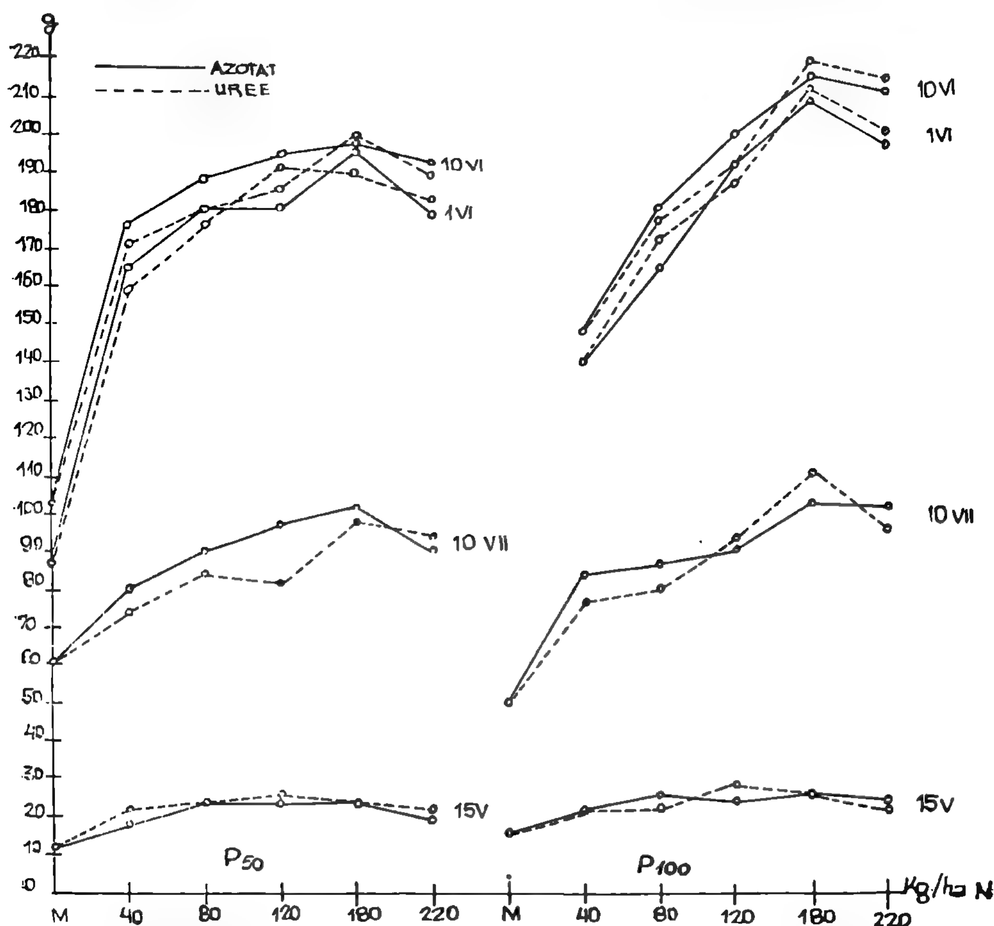

Fig. 2 — Dinamica acumulării de substanţă proaspătă la soiul de grîu *Bezostaia 1* sub influenţa diferitelor doze şi forme de îngrăşăminte cu azot.

Fig. 3 — Dinamica acumulării de substanţă uscată la soiul de grîu *Bezostaia 1* sub influenţa diferitelor doze şi forme de îngrăşăminte cu azot.

Fig. 4 — Dinamica suprafeţei foliare la soiul de grîu *Bezostaia 1* sub influenţa diferitelor doze şi forme de îngrăşăminte cu azot.

Fig. 5 — Dinamica creşterii în înălţime la soiul de grîu *Bezostaia 1* sub influenţa diferitelor doze şi forme de îngrăşăminte cu azot.

Fig. 6 — Intensitatea respiraţiei la soiul de grîu *Bezostaia 1* sub influenţa diferitelor doze şi forme de îngrăşăminte cu azot.

milare a azotului de către plantele de grîu, mai ales cînd acesta este administrat în doze moderate. Astfel pe fondul cu P_{100} conținutul în azot total și mai ales în proteină este evident mai mare decît pe fondul cu P_{50}, pînă la variantele cu N_{180}.

Pe fondul cu P_{50} acumularea de P_2O_5 și K_2O este ceva mai mare la proba de control față de variantele cu doze de NH_4NO_3 și $OC(NH_2)_2$,

Tabelul 3

Influența diferitelor forme de îngrășăminte cu azot asupra calității bobului de grîu la soiul *Bezostaia I*

Variantele		Azotat de amoniu				Uree			
		N total %	Prot. brută %	P_2O_5 %	K_2O %	N %	Prot. brută %	P_2O_5 %	K_2O %
P_{50}	N_0	1,70	9,77	1,05	0,71	1,71	9,83	1,04	0,64
	N_{40}	1,95	11,21	0,83	0,63	2,27	13,05	0,74	0,62
	N_{80}	2,00	11,50	0,95	0,64	1,83	10,52	0,86	0,68
	N_{120}	2,16	11,42	0,96	0,63	2,23	12,82	0,86	0,69
	N_{180}	2,26	11,99	0,85	0,65	2,00	11,50	0,71	0,61
	N_{220}	2,28	13,11	0,86	0,61	2,36	13,57	0,83	0,59
P_{100}	N_0	1,78	10,23	1,03	0,57	1,89	10,86	0,79	0,66
	N_{40}	2,18	12,53	1,10	0,58	1,95	11,21	1,00	0,64
	N_{80}	2,12	12,19	0,87	0,60	2,32	13,34	0,83	0,55
	N_{120}	2,25	12,93	0,94	0,59	2,31	13.28	0,67	0,59
	N_{180}	2,26	12,99	1,05	0,57	2,29	13,16	1,06	0,56
	N_{220}	2,24	12,88	1,01	0,56	2,28	13,11	1,06	0,55

în timp ce pe fondul cu P_{100}, P_2O_5 se acumulează în cantitate mai mare la variantele care au primit doze de NH_4NO_3 sau $OC(NH_2)_2$.

Cercetările noastre mai evidențiază faptul că în fazele timpurii procesele fiziologice nu înregistrează diferențe evidente în funcție de doza îngrășămintelor cu azot administrate. Nutriția cu azot este mult mai intensă în fazele superioare și în special la formarea spicului și a bobului.

Folosirea unei doze mai mari de azot (N_{220}) fie ca NH_4NO_3 fie ca $OC(NH_2)_2$, indiferent de nivelul de îngrășare fosfatică, a dus la încetinirea proceselor fiziologice studiate și la obținerea unor producții mai mici față de dozele moderate (N_{120} și N_{180}). Aceasta se explică prin aceea că ionii sărurilor de azot acumulați în cantitate mare în soluția solului, devin toxici pentru plante, ei intervenind probabil în fenomenele de echilibru din membrana celulară și în procesele de structurare a protoplasmei (2), (14). Plantele se îngălbenesc iar frunzele încep să se usuce, mai întîi cele de la bază apoi și cele din etajul mijlociu.

CONCLUZII

1. Procesele fiziologice și recolta la grîul de toamnă pe solul podzolic de la Albota-Argeș, înregistrează creșteri mari atunci cînd sint administrate îngrășăminte chimice cu azot și fosfor în doze moderate. Peste aceste doze, procesele fiziologice și recolta încep să scadă.

2. Procesele fiziologice urmărite se înscriu pe o curbă asemănătoare cu cea a producției.

3. La același conținut de substanță activă, formele de îngrășămînt cu azot folosite, dau sporuri de producție practic egale, iar procesele fiziologice înregistrează o curbă asemănătoare.

4. Între nivelele de îngrășare cu fosfor (P_{50} și P_{100}) nu s-au obținut diferențe de producție remarcabile.

5. Conținutul în azot total și proteină brută a fost puternic influențat de doza de azot administrată.

6. Pe solul de la Albota și în condiții asemănătoare, cea mai economică doză de azot s-a dovedit a fi cuprinsă între 80 și 120 kg/ha N, în funcție de mersul vremii.

L'INFLUENCE DES DIFFÉREANTES FORMES ET DOSES DES ENGRAIS AVEC N SUR LES PROCESSUS PHYSIOLOGIQUES, SUR LA PRODUCTION ET LA QUALITÉ DU BLÉ-SORTE *BEZOSTAIA* 1, DANS LES CONDITIONS DU SOL PODZOLIQUE D'ALBOTA-ARGEȘ

REZUMÉ

Les auteurs présente les conclusions d'une expérience avec des doses progressives de N, administrées en deux formes d'engrais (NH_4NO_3 et $OC(NH_2)_2$) sur deux niveaux d'ammendament phosphatique (P_{50} et P_{100}).

En poursuviant la production et l'intensité des certains processus physiologiques, on a tenté de rélever la forme d'engrais et la dose d'azote capable d'assurer la meilleure production dans les limites de l'efficience économique.

On a effectué les expériences sur le sol podzolique d'Albota-Argeș.

Pour les recherches, on a utilisé comme sujet, blé-sorte *Bezostaïa 1*

On a effectué des déterminations en ce qui concerne : la production, la dynamique d'accumulation de substance fraîche et puis sèche, la dynamique d'accroîssement en hauteur, la dynamique de la transpiration, N total, la protéine brute, P_2O_5 et K_2O.

L'interprétation des résultats a mené à la conclusion que les doses progressives de N viennent d'influencer favorablement les processus physiologiques et, par conséquence, la production — mais jusqu'au certaines limites seulement (N_{180}). En les dépassant on remarque une diminuation.

Les deux niveaux d'amendament phospheriques (P_{50} et P_{100}) comme, d'ailleurs, les deux formes d'engrais avec N (NH_4NO_3 et $OC(NH_2)_2$) n'ont presenté pas des différences notables.

Pour les conditions du sol podzolique d'Albota-Argeş et pour des conditions semblables, la dose optimale de N, afin d'assurer une efficience économique élevée, est comprise entre 80—120 kg/ha N, pour un niveau d'amendement de 50 kg/ha P.

Les résultats des déterminations physiologiques se trouvent en correlation étreinte avec ceux de la production.

BIBLIOGRAFIE

1. BĂJESCU IRINA, CHIRIAC AURELIA, SALZMAN SORINA, VINTILĂ IRINA, *Dinamica elementelor nutritive în sistemul sol-plantă şi studiul formelor de activitate pe solul brun podzolic de la Oarja*, Analele I.C.A.R., vol. XXVIII, seria A, 1965.
2. BELONSOVA A. C., *Acţiunea acizilor organici şi a derivaţilor lor asupra structurii protoplasmei*, Botaniceskii jurnal, nr. 7, 1957, pp. 1011—1034.
3. BERINDEI M. şi colab., *Unele aspecte ale sporirii fertilităţii solurilor podzolice din regiunea Argeş*, Probleme agricole, nr. 1, 1965.
4. CATĂNESCU V., *Influenţa îngrăşămintelor asupra calităţii griului de toamnă pe solul podzolic, pseudogleic de la Albota-Argeş*, Simpozionul naţional de agrochimie, Bucureşti, 1969.
5. CREMENESCU Gh., *Cercetări privind folosirea îngrăşămintelor, amendamentelor şi lucrărilor solului la griu şi porumb pe solul podzolic de la Albota-Argeş*, Teză de doctorat, Institutul Agronomic N. Bălcescu, Bucureşti, 1968.
6. CREMENESCU Gh., NICOLAE C., *Rezultate experimentale privind influenţa îngrăşămintelor chimice, organice şi a resurselor vegetale asupra producţiei de griu şi porumb pe solul podzolic de la Albota*, Cercetări privind agrotehnica solurilor dintre Olt şi Dîmboviţa, 1956—1966, Ed. Agrosilvică, Bucureşti, 1968.
7. CREMENESCU Gh., POP CLAUDIA, *Influenţa epocii de administrare a azotatului de amoniu asupra producţiei de griu*. Analele I.C.C.P.T. Fundulea, vol XXXV, 1967.
8. CUPCEA E., ILIESCU E., BOLDOR O., BRUGOVITZKY E., PETREA V., POPOVICI N., SOARE F., *Lucrări practice de fiziologia plantelor*, Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1965.
9. HOROBEANU I., TEACI D., *Caracterizarea stării de reacţie a solurilor din regiunea Argeş în vederea aplicării amendamentelor*, Analele I.C.C.P.T. Fundulea, vol. XXXIII, Seria B, 1965.
10. IONESCU SISEŞTI G. şi COCULESCU Gr., *Cercetări asupra stării de fertilitate a solurilor României, rezultatele experienţelor cu îngrăşăminte chimice din ţară în anii 1929—1932*. Analele I.C.A.R., vol. XVII, 1935.
11. IONESCU SISEŞTI G. şi COCULESCU Gr., *Principalele tipuri de sol din România. Răspîndire. Compoziţie, stare de fertilitate. Nevoia de îngărşăminte. Experienţe din anii 1933—1936*, Imprimeria Naţională, Bucureşti, 1939.
12. LUNGU I., CREMENESCU Gh., NICOLAE C., *Rezultate experimentale cu îngrăşăminte la porumb, griu şi ovăz pe solul brun de pădure podzolit de la Oarja*, Analele I.C.A.R., vol. XXVIII, seria A, 1960.
13. MÜLER G., 1968, *Biologia solului*, Ed. Agro-silvică, Bucureşti.
14. STANCU R., *Contribuţii privind influenţa acizilor organici asupra intensităţii fotosintezei*, Muzeul Piteşti, Studii şi Comunicări, 1, 1968.
15. TEACI D. şi NĂSTASE Şt., *Studii privind solurile secţiei Albota, ale Staţiunii Ştefăneşti*, Analele secţiei de pedologie, vol. XXXI, 1963.

CERCETĂRI ASUPRA UNOR SPECII DE CICADINE (HOM. AUCHEN.) DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

MARGARETA CANTOREANU

Cicadinele (Ord. HOMOPTERA Latr. 1817, seria AUCHENORRHYNCHA Dum. 1806) sînt insecte mici, bune zburătoare şi bune săritoare, deosebite ca formă, colorate variat, termofile şi fitofage în exclusivitate. Ele sînt bogat reprezentate în fauna ţării noastre, trăind pe plante spontane şi cultivate, de la şes pînă la munte.

Numeroasele lucrări de specialitate apărute pe plan mondial mai ales în ultimele trei decenii, reflectă pe lîngă progresul general al ştiinţei şi însemnătatea deosebită, teoretică şi practică pe care o prezintă aceste vieţuitoare. Ca animale fitofage, existenţa cicadinelor depinde în primul rînd de prezenţa plantelor pe care se hrănesc. Rezultatele cercetărilor efectuate în terenurile cultivate, scot în evidenţă corelaţia dintre anumite specii de HOMOPTERA AUCHENORRHYNCHA şi unele efecte de daunare constatate. În ţări ca Finlanda, Danemarca, Italia, R. S. Cehoslovacia, R. P. Ungară, R. S. F. Jugoslavia, U. R. S. S., Japonia, S. U. A. ş.a., au fost provocate deprecieri la diverse tipuri de culturi, soldate uneori cu pierderi însemnate pentru economie. Aceste aspecte au condus la constituirea unor colective de specialişti care îşi desfăşoară activitatea în laboratoare bine utilate cît şi pe terenuri experimentale de zeci şi sute de hectare. Analizînd rezultatele studiilor întreprinse, se constată că daunele produse la culturi nu au fost provocate peste tot de către aceleaşi specii de cicadine. Astfel, în Finlanda, factorul determinant în distrugerea pînă la 50—60% a culturilor de cereale, a fost specia *Calligypona pellucida* F. În R. S. Cehoslovacia, un rol de seamă în distrugerea aceloraşi feluri de culturi l-a avut specia *Psammotettix striatus* L. De asemenea, în Italia, specia *Tettigella viridis* L. a provocat daune însemnate livezilor de cireşi, pe cînd în alte ţări, ea este aproape inofensivă. De aici rezultă necesitatea cercetării fiecărei specii în contextul factorilor de mediu locali.

În această lucrare, prezentăm succint o parte din rezultatele propriilor observaţii, realizate în cursul anilor 1965—1969, pe anumite specii de cicadine din fauna ţării noastre, cu privire specială asupra corelaţiei insectă-plantă gazdă.

Analizate sub aspectul importanței economice, cicadinele, ca și celelalte homoptere, dăunează plantelor prin două procese fiziologice bine diferențiate : hrănirea și depunerea pontei.

Pentru a-și procura sucul vegetal cu care se hrănesc, insectele înțeapă țesutul plantei, exercitînd în acest fel o acțiune mecanică, ce apare mai evidentă la speciile de talie mare cu aparat bucal bine dezvoltat. Personal, am observat astfel de efecte produse de *Centrotus cornutus* L., *Tibicen haematodes* Scop., *Cicadetta tibialis* Pnz. și *Cicadatra atra* Oliv. Menționăm că aspectul de dăunare provocat doar prin simpla acțiune mecanică, nu apare frecvent în țara noastră. Aceasta se datorează faptului că speciile robuste sînt puține la număr și ele nu se aglomerează pe una și aceeași plantă decît în cazuri rare.

În natură am observat specii care, în anumiți ani, au fost așa de abundente, provocînd uscarea plantelor gazdă. Aspecte de acest fel am constatat la *Empoasca pteridis* (Dahlb.) pe *Beta vulgaris* L. (în anul 1967), la *Tamaricella tamaricis* (Put.) pe *Tamarix ramosissima* Ldb. (în anii 1968 și 1969), la *Macrosteles viridigriseus* (Edw.) pe *Equisetum arvense* L. (în anii 1967 și 1969) ș.a.

Unele specii de cicadine acționează toxic datorită proprietăților chimice ale salivei lor, pe care o introduc în țesutul vegetal o dată cu stileții mandibulari. Această acțiune depinde mult de locul înțepat. Cînd piesele bucale ale insectei ajung pînă în parenchim, pe frunze apar pete galbene, de mărimi variate, denumite stigmonose. În cazul atacurilor masive, stigmonosele ajung să cuprindă întreaga suprafață a frunzelor, care își pierd funcțiile normale. În observațiile efectuate direct în natură, am constatat prezența stigmonoselor la numeroase specii de plante, mai evidente la arbori, arbuști și pomi fructiferi. În regiunea Buzăului, la Comarnic, lîngă Dumbrăveni ca și în alte locuri din țară, am văzut livezi de pruni (*Prunus domestica* L.) la care, încă din luna iunie, stigmonosele au cuprins cam 40—60% din numărul frunzelor. Plantele cu aspect bolnav și-au pierdut o parte din fructe, fără ca acestea să fie direct atacate. Agentul dăunător pe care l-am identificat, a fost *Typhlocyba rosae.* L. Aceeași specie determină formarea stigmonoselor la trandafir, ducînd pînă la ofilirea timpurie a plantelor. Atacuri ceva mai slabe am observat și la măr *(Malus domestica Borkh.). Alnetoidia alneti* (Dahlb.), pe care am studiat-o timp mai îndelungat, determină formarea stigmonoselor la speciile de anin, îndeosebi la *Alnus incana* L. (Mnch.), la care ajung să cuprindă uneori întreaga suprafață verde a plantei. La Sinaia, Poiana Țapului, Predeal, Hărman ș.a., din zece arbori numărați, șase pînă la opt au fost atacați în mod masiv. Asemenea stigmonose am mai văzut în lanuri de cereale, provocate de *Psammotettix striatus* L. și *Macrosteles sexnotatus* L. ; la *Solanum tuberosum* L., provocate de *Empoasca pteridis* (Dahlb.) ; la *Mentha longifolia* Huds., provocate de *Eupteryx atropunctata* Goeze ș.a.

Înțepăturile făcute de cicadine în procesul de hrănire, indiferent de adîncimea lor, mai determină o iritare și o sensibilizare a țesutului vegetal care favorizează apariția de gale și tumori.

Cea mai însemnată acțiune pe care unele specii de HOMOPTERA AUCHENORRHYNCHA o exercită asupra plantelor prin hrănire, este acțiunea infecțioasă. Cercetările au scos în evidență faptul că cicadinele

pot fi vectori ai unor agenţi patogeni la plante. În natură, ele acţionează diferit, atît ca vectori mecanici cît şi biologici. Ca agenţi mecanici, aceste insecte transmit orice formă de virus pe care o iau prin înţeparea plantelor bolnave şi o inoculează celor sănătoase. Ca vectori biologici, fiecare specie este aptă să transmită doar una, două forme de virus sau alt agent patogen, care în mod obligatoriu trec printr-o perioadă de incubaţie în corpul insectei. Aceste forme de virus rămîn active timp îndelungat şi pot fi injectate mereu în ţesuturile vegetale. Virozele sînt boli care se caracterizează în primul rînd prin generalizarea lor. Ele se manifestă diferit, în funcţie de forma de virus care le provoacă. Plantele bolnave nu cresc suficient, se îngălbenesc, prezintă pete, formează tumori, îşi pierd frunzele şi nu fructifică normal. Toate acestea duc la recolte slabe şi de calitate inferioară. Pentru însemnătatea lor practică, cicadinele vectori sînt studiate într-o serie de ţări ca Uniunea Sovietică, R.S. Cehoslovacia, R.S.F. Jugoslavia, Japonia, S.U.A. ş.a.

În fauna României trăiesc o serie de specii de cicadine vectori biologici din care cităm pe *Hyalesthes obsoletus* Sign., *Calligypona pellucida* F., *Aphrodes bicinctus* Schrk., *Psammotettix alienus* (Dahlb.), *Psammotettix striatus* (L.), *Euscelis plebejus* (Fall.), *Macrosteles sexnotatus* (Fall.), *Macrosteles laevis* (Rib.), *Macrosteles quadripunctulatus* (Kbm.), *Macrosteles viridigriseus* (Edw.), *Macrosteles cristatus* (Rib.). În observaţiile directe în natură, am constatat diverse cazuri de îmbolnăviri la plantele de cultură. La G.A.S. Drăgăneşti Prahova, unde am efectuat observaţii şi colectări de material, am găsit numeroase exemplare de *Hyalesthes obsoletus* Sign. în cîmpuri cu ardei *(Capsicum annuum* L.), tomate *(Solanum lycopersicum* L.) şi pătlăgele vinete *(Solanum melongena* L.), la care am remarcat şi îmbolnăviri de stolbur, boală periculoasă şi bine cunoscută. În anul 1967, în Moldova, am găsit în lanuri cu cereale, mai ales cu ovăz *(Avena sativa* L.), numeroase exemplare din specia *Calligypona pellucida* (F.). În locuri restrînse, unde am întîlnit populaţii dense cu această specie, plantele aveau aspect clorotic şi erau de talie mai mică. Cazuri similare am văzut în judeţele Cluj, Braşov şi Prahova. Un fapt remarcat în cursul perioadei de observaţii este acela că atacul speciei *Calligypona pellucida* (F.) depinde direct de factorii climatici — umiditate şi temperatură. În anii cu primăveri calde şi uscate, larvele se dezvoltă greu. În ţara noastră, această specie are două generaţii pe an în regiunea de şes şi o singură generaţie pe an, în regiunea de munte. O altă specie vector, frecvent întîlnită la noi, este *Aphrodes bicinctus* Schrk. Ea poate transmite mai mulţi agenţi patogeni producînd stolbur, parastolbur, filodia trifoiului şi piticismul trifoiului. Personal am urmărit dezvoltarea acestei specii atît în natură cît şi în laborator, constatînd importante deosebiri între prolificitatea fiziologică şi prolificitatea ecologică. Şi *Euscelis plebejus* (Fall.) poate transmite agenţii patogeni care produc bolile mai sus amintite. Este o insectă comună în ţara noastră care trăieşte pe plante spontane şi cultivate. Este sensibilă la variaţiile factorilor de mediu, reacţionînd chiar prin modificări de ordin morfologic. În cîmpurile cu trifoi, unde am găsit deseori plante bolnave de filodie, am constatat întotdeauna prezenţa acestei specii. *Psammotettix alienus* (Dahlb.) şi *Psammotettix striatus* (L.) sînt cicadine vectori care dăunează culturilor de cereale. Ele transmit virusul

mozaicului la grîul de toamnă și în condiții de mediu prielnice, respectiv căldură și uscăciune, pot produce daune însemnate. Noi am colectat aceste specii în număr mare de exemplare, atît de pe vegetație spontană cît și din lanuri cu cereale. De asemenea, le-am identificat în probele luate din terenuri cu focare de boală și trimise nouă spre determinare de către unele stațiuni agricole din țară. Speciile genului *Macrosteles* Fieb. pe care le-am amintit mai înainte și care sînt frecvente în fauna țării noastre transmit filodia trifoiului, stolburul ș.a. Ele se întîlnesc în grădini de zarzavat, lanuri cu cereale și pe diverse plante spontane.

Actualmente vectorii ridică o multitudine de probleme pentru cercetare. O descoperire deosebit de interesantă realizată în ultimii ani în laboratorul de virusuri al Institutului de biologie „Tr. Săvulescu"-București, de către Dr. P. PLOAIE, cît și în laboratoare similare din Tokio și New-York, arată că boli ale plantelor socotite vreme îndelungată ca boli virotice, nu sînt determinate în fond de către virusuri ci de către niște agenți situați morfologic între virusuri și bacterii, denumiți Mycoplasma. Noutatea constă în faptul că acești agenți au fost izolați nu numai din plantele bolnave ci și din organisme animale bolnave (păsări, mamifere și om). Ei au fost găsiți în sîngele și măduva osoasă a bolnavilor de leucemie ca și în unele tumori canceroase la om.

În continuare ne vom referi la modul indirect în care cicadinele dăunează plantelor prin depunerea pontei.

După fecundare, ouăle sînt introduse în țesuturile vegetale. Femela crestează cu lamele tarierei făcînd o serie de leziuni al căror număr și mărime este în funcție de specie. Dacă insectele sînt numeroase sau dacă au dimensiuni mari, pagubele provocate pot fi destul de însemnate. Aspectul de dăunare apare pronunțat la plantele lemnoase în care numeroase specii de cicadine din familiile *Cixiidae* Spin., *Membracidae* Germ. și *Iassidae* Stal, își depun ouăle în ramuri tinere de 1—3 ani. Leziunile determină un dezechilibru vegetativ cu efecte negative pentru întreaga plantă. Personal am întîlnit aspecte de acest fel în livezi de meri și pruni în județele Neamț și Maramureș, datorate speciei *Ceresa bubalus* F. De asemenea, am constatat că ouăle depuse la baza mugurilor foliari pe *Alnus incana* L. (Mnch.) de către specia *Oncopsis alni* Schrk., au împiedicat dezvoltarea normală a frunzelor. În natură am observat ramuri întregi de *Salix alba* L., cu frunzele mici și aproape uscate datorită pontelor depuse de specii ale genului *Macropsis* Lew. Și plantele ierboase au de suferit deoarece rănile făcute de insecte în tulpini, pedunculii florali și foliari, în nervurile frunzelor ș.a., pot duce pînă la pieirea lor.

Ca o notă generală se constată că daunele provocate de insectele cicadine prin hrănire și depunerea pontei, depind de numărul de specii existente pe plante, de dimensiunile lor și de unele particularități biologice ale acestora. De asemenea, gradul de dăunare este influențat de factorii de mediu locali, respectiv de condițiile specifice de dezvoltare. În acest sens, considerăm că se impune o bună cunoaștere a speciilor dăunătoare atît în ce privește prezența lor în faună cît și a biologiei lor pentru a se lua măsuri eficiente de înlăturare a pagubelor materiale. Menționăm că numai simpla prezență a insectelor în culturi nu este

edificatoare, dat fiindcă ele dispun de o largă capacitate de deplasare. Pentru a feri plantele de cultură de insectele dăunătoare, se recomandă respectarea normelor de carantină internă şi externă.

În general, cicadinele se combat împreună cu celelalte insecte care produc pagube, folosindu-se metode mecanice, agrofitotehnice, chimice şi biologice. Ele se folosesc diferenţiat sau combinat, în funcţie de specie şi de intensitatea atacului. Pentru acest grup de insecte, cea mai eficientă metodă de combatere este metoda biologică ce constă în utilizarea insectelor parazite pe cicadine, din familiile *Dryinidae* şi *Dorylaidae*. Această metodă a fost folosită cu mare succes în unele ţări ca Finlanda, Australia, Venezuela, insulele Hawai ş.a., unde diverse specii de cicadine au produs pagube însemnate la culturi.

Personal, în cercetările de teren, am constatat o strînsă corelaţie între dezvoltarea speciilor de cicadine-gazdă şi dezvoltarea paraziţilor lor. Astfel, apariţiile în masă a unor specii ca *Psammotettix striatus* (L.), *Macrosteles laevis* (Rib.) ş.a., au fost însoţite pe prezenţa unui mare număr de paraziţi.

După cum reiese din această sumară expunere, în fauna României trăiesc numeroase specii de HOMOPTERA AUCHENORRHYNCHA care, în funcţie de mediu şi de particularităţile lor biologice, pot să provoace pagube însemnate culturilor de cereale, legume, plante furajere, flori, livezilor de pomi fructiferi şi arborilor tineri. Subliniem faptul că problema bolilor în sine nu a constituit preocuparea noastră ci ne-a interesat doar modul în care cicadinele pot să le determine. Considerăm că multitudinea de aspecte din care decurge însemnătatea practică economică a acestui grup de insecte, obligă la o activitate de cercetare colectivă la care să participe specialişti cicadologi, virologi, chimişti, agronomi, silvicultori ş.a.

UNTERSUCHUNGEN AN EINIGEN RUMÄNISCHEN ZIKADENARTEN (HOM. AUCHEN.).

ZUSAMMENFASSUNG

Vorliegenden Arbeit : „Untersuchungen an einigen rumänischen Zikadenarten (HOM. AUCHEN.)“, bringt eine Reihe von Ergebnissen einiger Beobachtungen die an diesen Insekten durchgefürt wurden, mit besonderer Berücksichtigung des Verhältnisses Schädling-befallene Pflanze.

Es werden die beiden Einflussmöglichkeiten auf die Vegetation durch Nahrungsaufnahme und Eigelege dargestellt. Gleichzeitig wird unterstrichen dass der Schädigungsgrad sowohl von der Arten und Individuenzahl auf der gegebenen Pflanze, als auch von den biologischen Eigenheiten der Schädlinge abhängig ist. Ebenfalls spielen Umweltfaktoren, bzw. die spezifischen Entwicklungsbedingungen der Tiere, eine grosse Rolle.

BIBLIOGRAFIE

1. BOJŇANSKÝ V., Neuere Erkenntnisse über Kartoffelstolbur — Verh. d .IV Intern. Pflanzenschutz-Kongr. Hamburg, 1957, *1*, p. 343—346.
2. CANTOREANU M., Contribuţii la cunoaşterea biologiei speciei *Erythroneura alneti* (Dahlb.) (Hom. Auchen.) — Studii şi cercetări de biologie, seria zoologie, Edit. Acad. R.P.R., 1964, *16, 6, p.* 573—576.
3. * * * Observaţii asupra dezvoltării speciei *Oncopsis alni* (Schrk.) (Hom. Auchen.) — An. Univ. Bucureşti, seria Şt. naturii, Biologie, 1965, p. 167—171.
4. FREITAG J. H., FRAZIER N W., FLOCK R. A., Six new leafhopper vectors of Pierce's disease virus. — Phytopatology, 1952, *42*, p. 533—534.
5. HARPAZ I., *Calligypona marginata*, vecteur du virus du nanisme rugueux du mais. — F.A.O., Plant. Protect. Bull., 1961, *9, 8*, p. 146—149.
6. HEIKINHEIMO O. A. J., Über die Wiesenzirpe *Delphacodes pellucida* (F.) (Hom. Auchen.) als Haferschädling in Finland. — Verh. d. IV. Intern. Pflanzenschutz-Kongr. Hamburg, 1957, *1*, p. 795—798.
7. * * * *Dicondylus lindbergi* sp. n. (Hym. Dryinidae) a natural enemy of *Delphacodes pellucida* (F.) — Ann. Ent. Fenn. 1957, *23, 2*, p. 77—85.
8. KOSLJAROVA V., BOJŇANSKÝ V., ŠMÁLIK M., KOLEK J., Analógia vplyvu giberelinu a stolburu na klíčenie, rast a urodnost zemiakov. — Biologia, 1960, *15, 10*, p. 784——790.
9. LIMASSET P., DARPOUX H., Principes de Pathologie végétale. Paris, 1951.
10. MARAMOROSCH K., Leafhopper-transmitted Plant Viruses. — Protoplasma, 1960, *52, 3*, p. 457—466.
11. NUORTEVA P., Studies on the causes of the phytopatogenicity of *Calligypona pellucida* (F.) (Hom. Araeopidae). — Ann. Zool. Soc. Vanamo, 1962, *23, 4*, p. 3—58.
12. PLOAIE P., Contribuţii la studiul transmiterii virusului stolburului prin insecta *Hyalesthes obsoletus* Sign. — St. şi cerc. biol., seria biol. veg., 1960, *12, 4*, p. 497—504.
13. * * * Cercetări asupra agenţilor de tipul clorozelor izolaţi în România. — Teză de doctorat. Acad. R.S.R., Bucureşti, 1969.
14. SĂVULESCU A., PLOAIE P., Studii virogeografice asupra virusului filodiei trifoiului şi vectorilor săi. — St. şi cerc. biol., seria bot., 1967, *19, 2*, p. 181—186.
15. VIDANO C., Introduzione in Italia di *Polynema striaticorne* Gir. parassita oofago di *Ceresa bubalus* F. — Bol. Soc. Ent. Ital., 1966, *96, 3—4*, p. 55—58.

NOI CONTRIBUŢII ASUPRA CUNOAŞTERII ITONIDIDELOR GALICOLE (Diptera — Itonididae) DIN JUDEŢUL ARGEŞ

P. NEACŞU

În nota de faţă sînt prezentate un număr de 15 specii de itonidide galicole *(Diptera — Itonididae)* colectate din judeţul Argeş în vara anului 1968. Dintre acestea, 11 specii sînt citate pentru prima oară în judeţul Argeş, 2 specii sînt noi pentru fauna ţării şi 2 sînt regăsite.

La fiecare specie se arată planta gazdă şi unele caractere morfologice şi bioecologice privind galele, larvele şi adulţii.

Dun punct de vedere sistematic speciile aparţin la diverse triburi din subfamilia *Itonidinae*.

TRIBUL CLINODIPLOSINI

1. ***Harmandia cavernosa*** (Rübs.), 1901

(sin. = Diplosis cavernosa (Rübs., 1899).

Larvele se dezvoltă în gale uniloculare mai mult sau mai puţin sferice de 4—5 mm diametru pe frunzele de *Populus tremula* L. Galele sînt colorate mai ales galben-verzui sau roşcat.

Frecvenţa şi abundenţa moderate. Materialul cu gale şi larve provine din pădurea din apropierea comunei Ştefăneşti (2.VII.1968).

2. ***Harmandia globuli*** (Rübs.), 1898,

(sin. = Diplosis globuli Rübs., 1899).

Adulţii (3 ♀♀ şi 1 ♂) au antenele constituite din 2+12 articole. Larvele se dezvoltă în gale roşcate de 2—2,5 mm înălţime, pe partea superioară a frunzelor de *Populus tremula* L. Frecvenţa şi abundenţa foarte reduse. Provenienţa materialului cu gale, larve şi adulţi : pădurea din apropierea comunei Ştefăneşti (2.VII.1968).

TRIBUL CONTARININI

3. *Contarinia lonicerearum* (F. Lw.), 1896.

(sin. = Diplosis lonicerearum F. Lw.), 1877.

Larvele au fost întîlnite în boboci florali de *Sambucus ebulus* L. Bobocii atacaţi se măresc mai mult decît cei normali şi nu se mai deschid. În interior se dezvoltă mai multe larve galbene-pal-întunecat. Frecvenţa şi abundenţa reduse. Provenienţa materialului cu gale şi larve : liziera pădurii din apropierea comunei Ştefăneşti (8.VII.1968).

Planta gazdă nou citată în R.S. România.

4. *Contarinia tragopogonis* Kffr.

Adulţii (2 ♀♀) de 2 mm lungime (fără ovipozitor). Larvele se dezvoltă în florile de *Tragopogon* sp. Acestea se îngroaşe bazal, devin ovoide şi nu mai fructifică. Metamorfoză în sol şi în gală. Frecvenţa şi abundenţa reduse. Provenienţa materialului cu gale, larve şi adulţi : marginea căii ferate din dreptul comunei Ştefăneşti (10.VII.1968).

Specia este nou citată în R.S. România.

TRIBUL OLIGOTROPHINI

5. *„Oligotrophus“ szepligetii* Kff.

Larvele le-am întîlnit în gale apărute în parenchimul frunzelor de *Acer tataricum* L. Galele pe frunze sînt distribuite izolat sau în mici grupuri (Tab. 1).

Tabelul 1

Frecvenţa distribuţiei galelor de O.szepligetii pe frunzele de A.tataricum

Frunze observate	Total gale	Gale/frunză	Frecvenţa absolută	%
99	220	1	43	43,40
		2	28	28,28
		3	12	11,22
		4	5	5,05
		5	7	7,07
		6	2	2,02
		9	2	2,02

Media = 2,20 ± 0,16

Frecvenţa şi abundenţa foarte reduse. Provenienţa materialului cu gale şi larve : pădurea din apropierea comunei Ştefăneşti (16.VII.1968).

TRIBUL POOMYINI

6. *Bayeria capitigena* (Br.), 1847

(sin. = Perrisia capitigena Br., 1847)

Adulții (7 ♀♀)prezintă articolele gonopodului cu peri și microtrichi pe toată suprafața lor. Larvele portocalii de 1,80—1,85 mm lungime. Se dezvoltă în frunzele lăstarilor terminali de *Euphorbia cyparissias* L. Metamorfoza în gală. Larvele sînt parazitate de himenoptere — *Chalcidoidea* — fam. *Torymidae*. Frecvența și abundența reduse. Proveniența materialului cu gale, larve și adulți : din apropierea căii ferate din dreptul comunei Ștefănești (3.VII.1968). Specia mai este citată în jud. Argeș în localitatea Curtea de Argeș (1).

TRIBUL DASYNEURINI

7. *Rhabdophaga terminalis (H.Lw.), 1850*

Adulți (9 ♂♂) de 1,85—1,95 mm (fără armătura genitală). Larvele portocalii se dezvoltă în gale laxe ce apar prin alipirea frunzelor lăstarilor terminali de *Salix alba L.* Ele sînt parazitate de himenoptere — *Chalcidoidae*. Frecvența și abundența reduse. Proveniența materialului cu gale, larve și adulți : zăvoiul de pe malul Argeșului din apropierea comunei Ștefănești (8.VII.1968).

8. *Dasyneura ignorata* (Wachtl.), 1884

(sin. = Perrisia ignorata Wachtl., 1884).

Larvele roșii-portocalii au fost întîlnite în gale mai mult sau mai puțin sferice de 4—5 mm diametru, la baza lăstarilor axiali și terminali de *Medicago sativa* L. Metamorfoza în sol. Paraziții larvelor : himenoptere-Chalcidoidae. Frecvența și abundența foarte reduse.

Proveniența materialului cu gale și larve : lucernierile din împrejurimile comunei Ștefănești (2.VII.1968).

9. *Dasyneura sisymbrii* (Schrank.), 1803

(sin. = Cecidomyia sisymbrii Schrank.).

Larvele portocalii se dezvoltă în gale spongioase pe lăstarii vegetativi de *Rorippa silvestris* (L.) Bess. Frecvența și abundența foarte reduse. Proveniența materialului cu larve și gale : terenul viran din centrul comunei Ștefănești (3.VII.1968).

10. *Dasyneura tiliamvolvens* (Rübs.), 1889

(sin. = Perrisia tiliamvolvens Rübs.)

Larvele portocalii se dezvoltă în gale ce apar prin răsucirea marginală a frunzelor de *Tilia sp.* Partea atacată se îngroașă și devine lucioasă.

Frunzele atacate prezintă una sau mai multe gale (tab.2).

Tabelul 2

Frecvenţa distribuţiei galelor de D.tiliamvolvens pe frunzele de Tilia sp.

Frunze observate	Total gale	Gale/frunză	Frecvenţa absolută	%
		1	23	41,07
		2	17	30,35
56	122	3	8	15,28
		4	3	5,35
		5	2	3,21
		6	2	3,21
		7	1	1,53

Media = 2,17 ± 0,19

Frecvenţa şi abundenţa moderate. Provenienţa materialului cu gale şi larve : pădurea din apropierea comunei Ştefăneşti (8.VII.1968).

11. *Dasyneura urticae* (Perrs), 1840

(sin. = *Perrisia urticae* Perrs).

Larvele se dezvoltă în gale de consistenţă lemnoasă pe frunzele de *Urtica dioica L.* Pe fiecare frunză se dezvoltă un număr variabil de gale (Tabel 3).

Tabelul 3

Frecvenţa distribuţiei galelor de D.urticae pe frunzele de U.dioica

Frunze observate	Total gale	Gale/frunză	Frecvenţa absolută	%
		1	24	57,14
42	78	2	10	23,80
		3	3	7,16
		4	2	4,76
		5	1	2,38
		6	2	4,76

Media = 1,85 ± 0,25

Frecvenţa şi abundenţa reduse. Provenienţa materialului cu gale şi larve : zăvoiul de pe malul Argeşului din apropierea comunei Ştefăneşti (8.VII.1968).

12. *Macrolabis stellariae* (Liebel).

Larvele alb-gălbui se dezvoltă în gale apărute prin modificarea frunzelor lăstarilor terminali vegetativi sau a celor de la baza bobocilor florali de *Malachium aquaticum* Pechb. Partea atacată se decolorează şi se hiper-

trofiază puțin. Într-o gală am găsit 2—6 larve. Metamorfoza în sol și în gală. Frecvența și abundența reduse. Proveniența materialului cu gale și larve : zăvoiul din apropierea Argeșului, comuna Ștefănești (15.VII.1968).

Specia este nou citată în R. S. România.

TRIBUL BRACHYNEURINI

13. *Mikiola fagi* (Htg.), 1839

Larvele se dezvoltă în gale conice de 5—10 mm lungime pe frunzele de *Fagus silvatica* L. Distribuția galelor pe suprafața frunzelor este izolată sau în grupuri (Tabelul 4).

Tabelul 4

Frecvența distribuției galelor de M.fagi pe frunzele de F.silvatica

Frunze observate	Total gale	Gale/frunză	Frecvența absolută	%
65	116	1	33	50,76
		2	19	29,35
		3	10	15,30
		4	1	1,53
		5	1	1,53
		7	1	1,53

Media = 2,41 ± 0,05

Frecvența și abundența moderate. Proveniența materialului cu gale și larve : Dealul Sasului (6.VII.1968).

Specia a mai fost semnalată în județ în localitatea Valea Mare (9).

TRIBUL LASIOPTERINI

14. *Clinorrhyncha chrysanthemi* H.Lw., 1850

Femelele (18 exemplare) de 1,50 mm lungime, (fără ovipozitor). Masculii (3 exemplare) de 0,92—0,95 mm lungime (fără armătura genitală). Larvele portocalii se dezvoltă în gale provenite din modificarea fructelor de *Matricaria inodora* L. Frecvența și abundența reduse. Proveniența materialului cu gale, larve și adulți : Albota (1.VII.1968).

15. *Thomasiella eringii* (Vall.), 1829

(sin. = Lasioptera eringii Vall.).

Adulții (8 ♀♀) de 2,45—2,50 mm lungime (fără ovipozitor). Larvele portocalii se dezvoltă în gale ce apar prin modificarea parțială a tulpinilor și pețiolului frunzelor de *Eryngium campestre L.* Ele sînt parazitate de himenoptere — *Chalcidoidae*. Frecvența și abundența foarte reduse. Proveniența materialului cu larve și gale : marginea căii ferate din apropierea comunei Ștefănești (7.VII.1968).

NOUVELLES CONTRIBUTIONS À LA CONNAISSANCE DES ITONIDIDES CÉCIDOGÈNES (DIPTERA-ITONIDIDAE) DANS LE DEPARTAMENT D'ARGEŞ

RÉSUMÉ

On presénte un nombre de 15 espèces d'Itonidides *(Diptera-Itonidae)* collectées dans le département d'Argeş, pendant l'année 1968.

On expose pour chaque espèces certains caracteres morphologiques des adultes, des larves et des galles, ainsi que des indications concernant la fréquense, l'abondance, le lieu de formation de la nymphe et les parasites de ces insectes.

La majorité de ces espèces sont citées pour la premiere fois dans ce département et deux, *Contarinia tragopogonis* Kffr. et *Macrolabis stellariae* (Liebel), sont mentionnées pour la première fois dans la faune de notre pays.

BIBLIOGRAFIE

1. BORCEA I. — 1912, Acad. Rom. publ. fond. V. Adamache; t. V. nr. XXXI, p. 113—241.
2. BORZA AL. şi GHIUŢĂ M. — 1944, Bul. Grăd. bot. şi al Muz. bot. Univ. din Cluj; vol. XXIV, nr. 1—2, p. 1—13.
3. * * * 1945, Bul. Grăd. bot. şi al Muz. bot. Univ. din Cluj; vol. XXV, p. 208—220.
4. BUHR H. — 1964, Bestimmungstabellen der Gallen (Zoo-und Phytocecidien) an Phlanzen Mitel-und Nordeuropas Band. I, II, Jena.
5. GHIUŢĂ M. — 1940, Bul. Grăd. bot. şi al Muz. bot. Univ. din Cluj, vol. XX, nr. 1—2, p. 85—94.
6. * * * 1945, Bul. Grăd. bot. şi al Muz. bot. Univ. din Cluj; vol. XXV, p. 227—240.
7. IONESCU A. M. — 1956, An. Univ. „C. I. Parhon"; nr. 11, p. 161—173.
8. IONESCU A. M. şi ROMAN N. — 1961, An. Univ. „C. I. Parhon", nr. 28, an. X, p. 117—126.
9. * * * 1962, Acad. R.P.R., Rev. de biol. animală, t. XIV, nr. 2, p. 217—224.
10. NEACŞU P. — 1966, Şt. şi cercet. biol., seria Zool., t. 18, nr. 2. p. 109—112.
11. * * * 1967, Hidrobiologia, vol. VIII, p. 263—282.
12. * * * 1968, Muz. din Piteşti, Şt. şi com. Ist. Şt. nat., vol.I, p. 227—234.
13. * * * 1968, Act. bot. hort., Buc. p. 417—419.
14. RÜBSAAMEN E. şi HEDICKE H. — 1926—1938, Die Zoocecidien, durch Tiere erzeugte Pfflanzengallen Deutschlands und ihre Bewshner, Stuttgart.

ALTE EXEMPLARE DOCUMENT ÎN COLECŢIA ORNITOLOGICĂ A MUZEULUI DIN PITEŞTI

M. MĂTIEŞ și **R. GAVA**

Autorii pun în discuție, pentru 6 specii de păsări, unele aspecte ştiinţifice inedite — ornitogeografie, biometrice şi ecologice — cu referire la bazinul mijlociu şi superior al Argeşului ; fragmentar, şi pentru alte puncte ale țării. În acest sens, s-a cercetat inventarul ştiinţific al Muzeului din Piteşti, de asemenea, „Fişierul şi colecţia ornitologică M. Mătieş".

O privire fie chiar sumară, asupra unei colecţii ornitologice dintr-un muzeu, ne relevă ponderea pe care o are fişarea ştiinţifică corect efectuată, document specific epocii noastre, în consemnarea diferitelor aspecte inedite, cu privire la valoarea muzeistică şi ştiinţifică a fiecărei păsări colecţionate. Socotim inutil să demonstrăm cît de viu este interesul specialistului pentru materialul corect fişat, lucru observat prea bine de oricare dintre muzeografi.

Ţinînd seama de aceste considerente, lipsa unei fişări ştiinţific organizate, care să ilustreze cît mai multe aspecte documentare, în ordinea lor coerentă, apare ca fiind nefirească.

Colecţia ornitologică a Muzeului din Piteşti — utilizată ca principal material documentar, în alcătuirea prezentului studiu — cuprinde în prezent (aprilie 1970) 323 piese muzeale, cu date complete de provenienţă.

Materialul ştiinţific extras îl vom prezenta în ordine sistematică ; aspectele inedite vor fi corelate cu unele publicaţii ornitologice specifice, din ţară sau din străinătate (vezi literatura).

PREZENTAREA ŞI DISCUTAREA REZULTATELOR

ORD. GAVRIIFORMES

1. *Gavia arctica* (L.). Cufundar

În studiul de sinteză cu privire la migraţia acestei specii arctice prin România (KOVÁTS, 1968) se indică posibilitatea traversării Carpaţilor Meridionali, în special de-a lungul Oltului. Singurele două semnalări ale sale din Depresiunea Haţeg (Ruşi, 1859 ; Bretea, 16.XI.1864) atestă şi pro-

babilitatea migrării prin culoarul Strei-Jiu ; însă, mai spre sud, nesemnalarea lui în zona montană, subcarpatică sau colinară a Olteniei se datorește lipsei unor cercetări științifice, mai susținute (KOVÁTS, 1968).

Menționăm un alt document muzeistic, cu pvirire la prezența speciei și în zona subcarpatică a Olteniei. Astfel, la începutul sezonului rece 1953—1954, A. Cătană împușcă și naturalizează un cufundar, în haină de vară, ce s-a stabilit pe lacurile sărate alte stațiunii balneare Săcel, județul Gorj (Muzeul Pitești, nr. de inv. : 250).

Mai semnalăm apariția speciei pe lacul Știucii, în Transilvania (Săcălaia, județul Cluj) : între 25—27.IX.1969 M. Mătieș observă pe suprafața lacului un exemplar juvenil, în repetate rînduri și de la mică distanță.

ORD. ANSERIFORMES

2. *Branta ruficollis* (Pall.). Gîscă-gît-roșu.

Element arctic, cu apariție neregulată prin România (de obicei spre Dobrogea), în perioada rece ; accidental, și în Transilvania (KOHL, 1957). În ultimele sezoane reci, ivirile sale — mai ales spre SE-ul țării — au devenit regulate, putîndu-se număra (în decembrie) chiar zeci de mii de păsări, asociate cel mai des cu *Anser albifrons* (KISS, 1970 ; TĂLPEANU, 1970, 1970 a). Cu toate acestea specia nu a fost citată, încă, în bazinul mijlociu și superior al Argeșului.

Din sezonul rece 1956—1957, indicăm colecționarea primului exemplar pe Argeșul mijlociu — Găești, jud. Dîmbovița (Muzeul Pitești, nr. inv. : 70 ; inf. : L. Stănculescu).

De asemenea, menționăm o nouă ivire, în regiunea tăurilor din Cîmpia Transilvaniei. La data de 11.XI.1960, Gh. Marin colecționează la heleșteul Tăul Țăgii (județul Cluj) o gîscă-gît-roșu *) care staționa între gîște de casă. Deoarece, cu cîteva zile mai înainte (6—10.XI.1960 — în timpul unei ușoare influențe ciclonale arctice (MĂTIEȘ, 1965) — a avut loc și o trecere importantă de *Anser anser* și *A. albifrons* peste Transilvania (spre Cîmpia Panonică, pe direcția vestică) considerăm că exemplarul identificat de gîscă-gît-roșu a putut fi și el antrenat din Asia, cu acest prilej, în migrație peste zona carpatică.

ORD. GALLIFORMES

3. *Tetrao urogallus rudolfi* Dombrowski. Cocoș-de-munte.

ALMĂȘAN-KOHL-STOLLMAN (1969) sînt de părere — pe bază de măsurători exacte — că valoarea medie a greutății cocoșului-de-munte al Carpaților românești este de 3.477,04 g, minimul fiind de 2.580 g, iar maximul de 4.530 g (ultima cifră aparține unui exemplar colecționat din munții Făgăraș — Muz. Pitești **). Potrivit cu aceste cifre, afirmațiile despre cocoși-de-munte de 6—7 kg, vînați în Carpații românești (SKUPIEWSKI, 1938 ; KORODI, 1963) apar a fi nereale.

Din Carpații Meridionali — zona caracteristică pentru specia *T. u. rudolfi* (KOHL-STOLLMAN, 1968) — indicăm biometria de la 4 masculi, ce au fost colecționați în anii 1968 și 1970 ; greutatea medie a acestora este de 3.649,8 g, adică mai mare decît media globală pe țară (după ALMĂȘAN-KOHL-STOLLMAN, 1969), cu 172,76 g.

---

*) În prezent, pasărea vînată servește ca trofeu.

Masculul adult, 17.IV.1968, locul de rotit „La Clăbucet" (alt. 1.716 m). masivul Făgăraş : lungimea : 915 mm ; aripa : 381 mm ; coada : 325 mm ; tarsul : 90 mm ; ciocul 54 mm ; greutatea : 4.530 g **) (Muzeul Piteşti, nr. de inv. : 418), (Fig. 1, stînga).

Mascul, 1—2 ani, 17.IV.1968, locul de rotit „La Clăbucet", masivul Făgăraş : lungimea : 820 mm ; aripa : 360 mm ; coada : 250 mm ; tarsul : 85 mm ; ciocul : 41 mm ; greutatea : 2.925 g (Muz. Piteşti, nr. de inv. : 417), (Fig. 1, dreapta).

Mascul, 2—4 ani, 19.IV.1970, locul de rotit „Sperla" (alt. 1.604 m), masivul Tămaşul Mare : lungimea : 865 mm ; aripa : 363 mm ; coada : 312 mm ; tarsul : 91 mm ; ciocul : 54 mm ; greutatea : 3.614 g (proprietar : V. Danciu — Piteşti).

Mascul, 2—4 ani, 24.IV.1970, locul de rotit „Sperla", masivul Tămaşul Mare : lungimea : 917 mm ; aripa : 379 mm ; coada : 334 mm ; tarsul : 90 mm ; ciocul : 53 mm ; greutatea : 3.530 g (Muz. Piteşti, nr. inv. : 645).

Fig. 1. Les deux grands-tetras *(Tetrao urogallus rudolfi)* colléctionés du massif montagneu Făgăraş — Musée Piteşti (1 : 2,3 de taille)

ORD. PICIFORMES

4. *Picus viridis* L. Ghionoaie

În Europa, specie comună, sedentară spre nord pînă la peste 60° latitudine, bine adaptată la condiţiile zonei de iernare reci (PETERSON-MOUNTFORT-HOLLOM, 1954—1956). Cu referire la populaţia de *Picus*

**) Greutate maximă pe ţară ; exemplarul este citat şi în literatură (ALMĂŞAN-KOHL-STOLLMAN, 1969).

viridis din Republica Socialistă România, nu se citează cazuri de antagonism intraspecific, care să provoace şi uciderea directă a vreunui exemplar.

Pentru ţara noastră relatăm primul caz, înregistrat, de antagonism intraspecific, ce a avut ca urmare provocarea de leziuni mortale unei femele de *Picus viridis*; faptul s-a petrecut în bazinul mijlociu al Argeşului, în condiţiunile unei ierni mai aspre decît în mod obişnuit. Iată faptele constatate :

La data de 12.I.1969, orele 17, după 12 zile excesiv de geroase şi cu zăpadă abundentă ***), prin stejerişurile de la Valea Mare (Ştefăneşti, judeţul Argeş) am observat, din depărtare „lupta" a două exemplare de *Picus viridis*. Cînd ne-am apropiat (ambii autori), una dintre păsări s-a retras, cealaltă a rămas imobilizată „în agonie", la suprafaţa solului, într-o scorbură. Prin apropiere, pe zăpadă, doar urme de ghionoaie şi resturi dintr-un furnicar răscolit. În laborator, cu ocazia disecării exemplarului ce a fost colecţionat, s-a constatat că el era puternic lezat : avea 20—25 împunsături pe partea superioară, cîteva coaste sfărîmate, articulaţia cocsală stîngă distrusă ; de asemenea traume şi la cap. Biometria acestuia are valori cifrice normale : lungimea : 314 mm ; aripa : 155 mm ; coada : 101 mm ; tarsul : 35 mm ; ciocul : 40 mm. Cu toate acestea, greutatea păsării — de 146 g — este mult prea mică, cu cel puţin 25% sub valoarea medie pentru *Picus viridis*. Stomacul triturant — plin de furnici, în parte sfărîmate, şi cu un *Lithobiid* (Muz. Piteşti, nr. de inv. : 483).

În legătură cu acest caz, putem conchide următoarele : datorită condiţiilor meteorologice şi biotice puţin favorabile, de iarnă, femela discutată de *Picus viridis*, în prima decadă din luna ianuarie, a fost subnutrită (cauza reală a greutăţii ei mici). După această perioadă, la 12.I.1969, ca urmare a hrănirii concomitente a acestei femele, împreună cu altă ghionoaie, la acelaşi furnicar, s-a declanşat antagonismul intraspecific relatat. Numai în acest fel se poate explica „agresiunea" ce a urmat şi care, în final, s-a soldat cu lezarea mortală a exemplarului femel, prin lovituri repetate cu ciocul (neintervenţia autorilor ar fi avut ca urmare, uciderea completă şi imediată a femelei, lezată deja mortal).

5. *Dryocopus martius* (L.). Negraică. Specie de tip faunistic siberian, în Europa sedentară pînă la peste 70° latitudine nordică ; evident, exemplarele din jurul Mării Baltice clocesc şi în pădurile de la şes (PETERSON-MOUNTFORT-HOLLOM, 1954—1956). Spre sud-estul Europei, ea a fost identificată în sezonul de cuibărit, excepţional, şi la altitudini mai joase (Cîmpia Panonică — KEVE, 1960 ; şesurile apusene ale U.R.S.S. — STRAUTMAN, 1963 ; Dobrogea — LINTIA-DOMBROWSKI, 1954) în afara biotopului preferat, din zona forestieră-montană. Prezenţa ei la altitudine coborîtă, în perioada de nidificare, nu a fost precizată spre sudul Carpaţilor : Jiu, Olt, Vedea, Argeş şi Prahova.

La Muzeul Argeşului se păstrează un exemplar femel, colecţionat de către R. Stancu, în timpul perioadei de nidificare (25.V.1966), în zona de

***) La Piteşti, perioada 1—12.I.1969 a avut o temperatură medie a aerului de —7,3°C, iar grosimea mijlocie a stratului de zăpadă a fost de 28,5 cm (MĂTIEŞ-STANCU-STĂNCULESCU, 1969).

cîmpie piemontană (alt. 250 m), pe un cîmp fără pădure din bazinul rîului Vedea (Lunca Corbului, jud. Argeş). Exemplarul este de sex femel şi are dimensiunile exagerat de reduse : aripa : 232 mm ; coada : 165 mm ; ciocul : 55 mm.

ORD. PASSERIFORMES

6. *Emberiza cia* L. Presură-de-stîncă.

Specie de origină mediteraneană, în Europa de sud endemică pentru munţi (PETERSON-MOUNTFORT-HOLLOM, 1954—1956). Cu privire la cuibăritul sporadic al speciei în Carpaţii româneşti, inclusiv în Transilvania, există un bogat material bibliografic (DANDL, 1958 ; DOMBROWSKI, LINŢIA, 1946 ; KOHL, 1969 ; VASILIU, 1968 etc.).

Indicăm un alt teritoriu, unde presura-de-stîncă cuibăreşte regulat : stîncile calcaroase situate în partea stîngă a defileului Dîmboviţei, în apropierea localităţii Cetăţeni, jud. Argeş (alt. 600—700 m, piciorul de pantă al muntelui Leaota, zona Bucegilor). Iată păsările-document, colecţionate de aici, ce se păstrează la Muzeul din Piteşti :

Adult, fără sex, 17.VIII.1967, Cetăţeni : aripa : 81 mm ; tarsul : 19 mm ; ciocul : 11 mm (nr. de inv : 184, colectat R. Stancu).

Juvenil, fără sex, 17.VIII1967, Cetăţeni : tarsul : 20 mm ; ciocul : 10 mm (nr. de inv. : 183 ; colectat de R. Stancu).

Femelă adultă, 5.IV.1970, Cetăţeni : lungimea : 161 mm ; aripa : 80 mm ; coada : 73 mm ; tarsul : 22 mm ; ciocul : 11 mm ; greutatea : 21 g ; ovulele uşor hipertrofiate (nr. de inv. : 644), (Fig. 2).

Fig. 2. La brauant fou *(Emberiza cia)* femme adulte provenue de Cetăţeni, departament Argeş, 5.IV.1970 — Musée Piteşti (1 × 2 de taille)

În „Colecţia M. Mătieş" figurează, din Transilvania, încă două păsări-document :

Femelă, 2.III.1964, pădurea „Făget" (Cluj) : aripa : 78 mm ; tarsul : 20 mm ; ciocul : 12 mm.

Mascul adult, 23.IV.1964, Corbu, jud. Harghita (alt. 850 m, malul stîng al Bistricioarei, bazinul montan al Bistriţei moldoveneşti) : coada : 77 mm ; tarsul : 20 mm ; ciocul : 10 mm ****).

CONCLUZII

Încheind acest studiu, bazat mai ales pe material colecţionat — ce se păstrează la Muzeul Piteşti — putem conchide următoarele :

Două specii arctice care ne vizitează ţara în sezonul rece — *Gavia arctica şi Branta ruficollis* — pot fi identificate şi în alte puncte ale ţării (sudul Carpaţilor, unele zone ale Cîmpiei Transilvane).

În perioada de nidificare, negraica *(Dryoycopus martius)* vagabondează, spre sudul Carpaţilor, şi în zona de cîmpie. Aria de cuibărit pentru *Emberiza cia* se întinde şi în unele teritorii din muntele Leaota (masivul Bucegi).

Patru masculi de *Tetrao urogallus*, colecţionaţi din munţii Făgăraş şi Tămaşul Mare (Carpaţii Sudici), au media greutăţii corporale cu ceva mai mare decît valoarea ei globală, calculată de alţi autori pentru întreaga ţară.

La populaţia de *Picus viridis* din Republica Socialistă România poate să apară antagonism intraspecific, cu urmări letale ; aceasta, în iernile aspre, cînd procesul hrănirii se realizează cu dificultate moderată.

BIBLIOGRAFIE

ALMĂŞAN H., KOHL I., STOLLMAN A., (1969) : *Vîn. Pesc.*, 9 : 25—26.

DANDL I., (1958) : Abajszas sármány kölrése magyarországon és környező területeken. *Aquila*, Budapest, 65 : 175—182.

DOMBROWSKI R., (LINŢIA D.), (1946) : Păsările României, Bucureşti, 1 : 151—152.

KEVE A., (1960) : Nomenclator avium Hungariae. Budapest : 53.

KISS, J. B., (1970) : *Vîn. Pesc.*, 3 : 9.

KOHL I., (1957) : Die Rothalsgans, *Branta ruficollis*, in der. R.V.R., *Larus*, 9—10 : 184—187.

KOHL ST., (1969) : *Rev. Muz.*, 1 : 82.

KOHL S., STOLLMAN A., (1968) : Verschiedenheiten im knochenbau karpatischer Auerhähne *(Tetrao urogallus rudolfi* Dombrowski, 1912, und *Tetrao urogallus major* Brehm, 1831). *Zool. listy*, Bratislava : 237—244.

KORODI G. I., (1963) : A mezőgazdászág hasznos és káros madarai. Bucureşti : 229—230.

KOVÁTS L., (1968) : Beiträge zur kentniss der Verbreitung des Prachttauchers — *Gavia arctica* (L.) — in Rumänien. *Trav. Mus. Hist. Nat. „Gr. Antipa"*, 8 : 973—990.

LINŢIA D., (DOMBROWSKI R.), (1954) : Păsările din R.P.R., Bucureşti, 2 : 68.

****) Donat Muzeului zoologic al Academiei de Ştiinţe din Leningrad-U.R.S.S.

MĂTIEŞ M., (1965) : *Studii şi cerc. de biol. Seria zool.*, 6 : 535.

MĂTIEŞ M., STANCU R., STĂNCULESCU L., (1969) ; *St. şi comunic., Muz. Piteşti :* 65.

PETERSON R., MOUNTFORT G., HOLLOM P. A. D., (1954—1956) : Die vögel Europas, Hamburg—Berlin : 229 ; 235 ; 335.

RADU D., (1967) : Păsările din Carpaţi, Bucureşti : 89.

SKUPIEWSKI L., (1938) : *Rev. Vînăt.*, 5 : 3—5.

STRAUTMAN F. I., (1963) : Ptiţî zapadnîh oblastei U.S.S.R., Lvov, 1 : 177—178.

TĂLPEANU M., (1970) : *Trav. Muz. Hist. Nat. „Gr. Antipa"*, 10.

TĂLPEANU M., (1970 a) : *Vîn Pesc.*, 4 : 4.

VASILIU G. D., (1968) : Systema avium romaniae. *Alauda*, Paris : 79.

D'AUTRES EXEMPLAIRES-DOCUMENT DANS LA COLLECTION ORNITHOLOGIQUE DU MUSÉE DE PITEŞTI

RÉSUMÉ

Cet ouvrage présente — pour (six) 6 espèces avienes des dates scientifiques inedites (ornithogéographiques, biométriques et écologiques) concernant le bassin moyen et supérieur d'Argeş ; rarement pour d'autres points du pays aussi. Le principal matériel documentaire utilisé en ce sens, est la collection ornithologique du musée de Piteşti et La Collection ornithologique de M. Mătieş.

Par la présente étude on complète, en quelque sorte quelques références (précisions) ornithogéographiques sur les populations existantes en Roumanie des espèces : *Gavia arctica, Branta ruficcollis, Dryocopus martius* et *Emberiza cia*.

On parle des nombreux aspects biométriques en ce qui concerne la population de *Tetrao urogallus* existantes dans la zone Făgăraş-Tămaşul Mare. On expose un cas d'antagonisme intraspecifique dans le sud du pays au *Picus viridis*, à caractère de „exclusion et létalité".

CONTRIBUŢII LA CUNOAŞTEREA POPULAŢIEI DE *Sciurus vulgaris* L., 1758 (Mammalia, Rodentia, Sciuridae) DIN JUDEŢUL ARGEŞ

GEORGE D. VASILIU

În literatura noastră de specialitate se menţionează că veveriţa (*Sciurus vulgaris* L., 1758) este reprezentată la noi în ţară prin mai multe subspecii şi anume : *Sciurus vulgaris fuscoater Altum,* 1876 ; (TROUESSART, 1910 ; MILLER, 1912 ; PASZLAVSKY, 1918 ; CĂLINESCU, 1930, 1931, 1958 ; VASILIU, 1937, 1959 ; SCHNAPP, 1963 ; HAMAR, 1967 ; IONESCU, 1968 ; VASILIU şi VASILE, 1970), *Sciurus vulgaris italicus Bonap., 1838* (TROUESSART, 1910 ; MILLER, 1912 ; PASZLAVSKY, 1918 ; MOCANU şi LĂZĂRESCU, 1928 ; CĂLINESCU, 1930, 1956 ; SCHNAPP, 1963 ; IONESCU, 1968) şi *Sciurus vulgaris carpathicus* „Pietruski", 1833 (*nomina nuda !*) atribuită de VINOGRADOV şi GROMOV (1952) populaţiilor din pădurile de molid ale Carpaţilor care au „blana de culoare brună închisă" (HAMAR, 1967) preluată şi înscrisă de IONESCU *(lit. cit.)* în determinatorul său „Vertebratele din România" pe care o socoteşte ca o varietate avînd o coloraţie cafenie întunecată, răspîndită „mai mult în zona montană, în pădurile de molid şi în special în partea de nord a Carpaţilor Răsăriteni şi Maramureşeni" (p. 427). O eroare gravă comite IONESCU *(lit. cit.),* atribuind crearea subspeciei, lui CĂLINESCU, (1945).

Dat fiind că menţionarea acestor subspecii în fauna ţării noastre nu se bazează pe cercetarea unui material cît mai bogat şi n-a fost întreprins un studiu taxonometric complet, MILLER *(lit. cit.)* şi CĂLINESCU *(lit cit.)* referindu-se numai la analiza măsurătorilor corporale şi craniometrice doar a cîtorva exemplare (Tab. 3 şi 4), pentru a împlini această lacună, am întreprins încă din 1967 un studiu al populaţiilor de veveriţe din ţara noastră. O primă lucrare de acest sens a fost publicată recent (VASILIU şi VASILE, *lit. cit.),* ea referindu-se la populaţiile de *Scriurus vulgaris* L., din cuprinsul judeţului Neamţ.

În lucrarea de față publicăm rezultatele obținute din analiza măsurătorilor corporale și craniometrice la populațiile de *Sciurus vulgaris* L., din județul Argeș.

MATERIAL ȘI METODA

Ca material am folosit 30 exemplare mature, din care 19 ♂♂ și 11 ♀♀ colectate în cursul lunilor martie-mai 1970 din următoarele localități : Davidești, Mihăești, Ștefănești, Valea Mare, Trivale-Pitești, Mareș, Mănești, Topoloveni, Costești, Curtea de Argeș, Mușetești, Lerești, Albești și Berevoiești. Măsurătorile corporale și greutatea (plin) s-au făcut la 1—2 zile de la recoltare, iar măsurătorile craniene, la diverse intervale în raport de prepararea craniului. Datele obținute au fost înscrise în Tab. 1 și 2.

Pentru recoltarea unei bune părți din material, am avut sprijinul neprecupețit al tovarășului IONESCU EUGEN președintele Asociației Vînătorilor și Pescarilor Sportivi din Pitești și ing. silvic MIHAI BODEA din Ministerul Agriculturii, și Silviculturii, cărora le aducem cele mai calde mulțumiri.

Pentru prepararea pieselor (blănuri, cranii) rămînem îndatorați și aducem mulțumiri tovarășilor SIBINSCHI EMIL și MIROIU ANICA de la laboratorul de Zoologie al Facultății de științe naturale din Institutul pedagogic — Pitești.

MĂSURĂTORI CORPORALE (NECROMETRICE)

În tabelul 1, am înscris rezultatele obținute, referitoare la greutatea corpului (plin) înregistrată pe sexe și a patru valori taxonometrice referitoare la dimensiunile corpului. Din aceste date se constată că ♂♂ depășesc în greutate ♀♀. Media greutății corporale (plin) la ♂♂ atinge 360 g pe cînd la ♀♀ 344,8 g. În schimb, media valorilor măsurătorilor corporale înregistrate la ♀♀ întrec evident pe cele ale ♂♂.

MĂSURĂTORI CRANIENE

Pentru măsurătorile craniene, au fost luate în considerație 13 elemente. Rezultatele acestor măsurători le-am înscris în tabelul 2. Din analiza acestor date reiese că exceptînd patru elemente craniene, pentru restul elementelor, indicii sînt mai mari la ♀♀ decît la ♂♂. Mediile obținute pentru cele 30 exemplare (♂♂ și ♀♀) se înscriu în limitele indicilor cranieni stabiliți în literatură pentru subspecia *Sciurus vulgaris fuscoater* Altum, 1876.

Tabelul 1

Datele măsurătorilor necrometrice (corporale) la populaţiile de *Sciurus vulgaris fuscoater* **Altum, 1876 din judeţul Argeş**

Sex	Valori	Greutatea corpului plin g	LUNGIMI mm			
			Cap + trunchi	Coadă	Ureche	Labă posterioară
♂♂	n	19	19	19	19	19
	Limite	300—405	213—255	145—187	23—40	52—63
	$\overline{X}$	360	208,9	155,1	24,3	52,3
♀♀	n	11	11	11	11	11
	Limite	260—395	200—256	170—200	23—35	51—62
	$\overline{X}$	344,8	228,7	170,6	26,5	57,6
♂♂ ♀♀	n	30	30	30	30	30
	Limite	260—405	200—256	145—200	25—35	51—63
	$\overline{X}$	352,4	218,8	170,6	32,1	56,0

ANALIZA COMPARATIVĂ CU ALTE DATE DIN LITERATURĂ

1. Măsurători corporale

Valoarea indicilor referitori la greutatea şi dimensiunile corporale n-au decît un rol orientativ în taxonomia unei specii, cunoscînd că limitele acestora, depind de un cumul de factori, printre care sînt de menţionat : biotopul, hrana, vîrsta, sexul, data recoltării. În acest sens am socotit că, o analiză comparativă cu alte date din literatură în special cu cele privitoare la România privind greutatea corporală şi dimensiunile corporale n-ar fi lipsită de interes. (Tab. 3 şi 4).

Pentru subspecia *Sciurus vulgaris fuscoater* Altum 1876, identificată în ţara noastră, primele indicaţii referitoare la greutatea corporală ne sînt furnizate de VASILIU şi VASILE *(lit. cit.)* care menţionează drept greutate corporală (plin) pentru populaţiile din judeţul Neamţ limitele de 250—400 g cu media de 323 g pentru 69 exemplare analizate.

Valorile pe care le dau IONESCU *(lit. cit.)* şi, COTTA şi BODEA (1969) trebuie referite la aceeaşi subspecie, însă ele nu se bazează pe date originale, ci pe prelucrarea acestora din literatura străină, primele de la STRESEMSNN (1955) şi ultimele de la BRINK (1956). Pentru R. P. Polonia, KOWALSKI (1964) indică limitele de 200—300 g. iar pentru R. Cehoslovacia, FERIANCOVA-HANAK (1965) limitele de 250—400 g. Populaţiile din judeţul Argeş se încadrează în limitele de 300—405 g cu o medie

Datele măsurătorilor craniometrice la populațiile de *Sciurus vulgaris fuscoater* Altum, 1876 din județul Argeș *Tabelul 2*

Sex	n	Valori	LUNGIMI mm: Condilo-bazală	Bazo-craniană	Diastema	Șir dinți superiori	Șir dinți inferiori	LĂȚIMI mm: Neuro-craniană	Arcada zygoma-tică	Mastoi-deană	Inter-orbitală	Infra-orbitală	ÎNALȚIMI mm: Nazală	Mandi-bula	Craniu
♂	18	Limite	48.0—49.0	43.0—43.5	11.0—14.0	8.0—10.0	9.0—10.0	24.0—25.0	30.0—32.0	21.2—22.0	16.0—18.0	14.0—16.0	15.0—18.0	16.0—19.0	22.0—25.0
		$\overline{X}$	48.5	42.7	12.6	9.2	9.6	24.3	31.2	22.4	17.2	14.7	16.6	18.0	23.2
♀	12	Limite	48.0—49.0	42.0—46.0	12.0—14.0	9.0—10.0	9.0—11.0	24.0—25.0	30.0—32.0	22.3—23.0	16.6—18.0	14.0—15.0	15.5—16.0	17.0—20.0	22.0—24.0
		$\overline{X}$	48.3	44.0	12.7	9.7	10.2	24.3	31.0	22.8	17.3	14.4	15.9	18.2	22.7
♂♀	30	Limite	48.0—49.0	42.0—46.0	11.0—14.0	8.0—10.0	9.0—11.0	24.0—25.0	30.0—32.0	21.2—23.0	16.0—18.0	14.0—16.0	15.0—18.0	16.0—20.0	22.0—25.0
		$\overline{X}$	48.4	43.8	12.7	9.4	9.9	24.3	31.0	22.6	17.2	14.6	16.2	18.1	22.9

Tabelul 3

Date comparative asupra indicilor măsurătorilor necrometrice (corporale) pentru subspeciile de *Sciurus vulgaris* L., 1758, menționate în Fauna României

SPECIA ȘI SUBSPECIILE		SCIURUS VULGARIS L., 1758								SCIURUS VULGARIS FUSCOATER ALTUM, 1876								SCIURUS VULGARIS TALICUS BONAP., 1838		
AUTORI		MILLER (1912) (Europa)	BRINK (1956) (Europa)	STRESEMANN (Germania) (1955)	BROMER (Germania) (1969)	TOSCHI (1965 (Italia)	CALINESCU (România) (1956)	IONESCU (1968) (România)	COTTA-BODEA (1969) (România)	MILLER (1912) (Europa)	TOSCHI (1965 (Italia)	KOWALSKI (Polonia) (1964)	FERIANCOVA (1965) HANAK (Cehoslovacia)	MILLER (1912) (România)	VASILIU (1937) (România)	VASILIU-VASILE (1970) (Rom.-Neamț)	VASILIU (1970) (România-Argeș)	MILLER (1912) (Italia)	TOSCH (1959) (Italia)	MOCANU-LAZĂRESCU (1928) (România)
Greutate și dimensiuni																				
Greutatea corpului plin g.	n	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	69	30	—	—	—
	Limite		230—480	250—400	230—400			250—400	230—480			200—300	250—400			250—400	300—405	—	—	—
	$\overline{X}$		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	323	352,4	—	—	—
Lungime cap + trunchi mm	n		—	—	—	—	11	—	—	8	—	—	—	5	—	76	30	38	—	2
	Limite		195—280	200—236	200—240	190—200	205—240	200—300	195—280	220—236	213—236	200—240	200—270	213—225	220—260	195—250	200—256	218—242	218—250	243—250
	$\overline{X}$		—	—	—	—	206,6	—	—	227,5	—	—	—	220.8	—	203	218.8	230	—	—
Lungime coadă mm	n		—	—	—	—	11	—	—	8	—	—	—	5	—	76	30	38	—	2
	Limite		140—240	165—200	160—200	140—340	148—192	160—200	140—240	189—198	170—195	170—200	165—200	170—185	180—220	148—200	145—200	176—197	176—200	176—180
	$\overline{X}$		—	—	—	—	151,6	—	—	189.6	—	—	—	181,2	—	189,3	170.6	188,2	—	—
Lungime ureche mm	n		—	—	—	—	11	—	—	8	—	—	—	5	—	76	30	38	—	2
	Limite		—	27—34	27—34	—	15—30	25—35 (40)	—	31—34	27—34	27—34	27—34	29—32	30—35	27—35	25—35	27—31	27—31	(70—72)
	$\overline{X}$		—	—	—	—	18.3	—	—	32,2	—	—	—	30.9	—	32.2	32.1	29.4	—	—
Lungime laba posteri-oară mm	n		—	—	—	—	11	—	—	8	—	—	—	5	—	77	30	38	—	2
	Limite		52—66	57—62	52—62	52—66	57—63	—	52—66	59—61	57—62	50—6[illegible]	57—62	57—60	—	52—65	51—63	57—60	51—60	65—67
	$\overline{X}$		—	—	—	—	66.3	—	—	60.2	—	—	—	58,1	—	58.6	56.0	58.5	—	—

de 352,4 g pentru 30 exemplare analizate, deci cu ceva mai mult decît populaţiile din judeţul Neamţ.

O valoare mai importantă au indicii reprezentînd lungimea corpului (cap + trunchi).

Pentru România sînt indicate valorile limitei de 213—225 mm cu media de 220,8 mm, pentru 5 exemplare, de provenienţă de la Buştenari jud. Prahova MILLER, *(lit. cit.)*. CĂLINESCU (1956) dă pentru 11 exemplare măsurate, de provenienţă din judeţele Gorj, Vîlcea, Argeş, Prahova, Braşov, Făgăraş şi Neamţ, limtele de 205—240 mm cu media de 206,6 mm. Socotim aceste valori ca fiind valabile pentru subspecia *fuscoater* A l t u m. Ele sînt apropiate de valorile menţionate de VASILIU şi VASILE *(lit. cit.)* pentru populaţiile din judeţul Neamţ. Valorile găsite de noi pentru populaţiile din jud. Argeş se apropie de cele indicate de MILLER *(lit. cit.)* pentru *Sciurus vulgaris fuscoater* A l t u m 1876 din jud. Prahova. Indicaţiile lui IONESCU *(lit. cit.)* nu pot fi luate în consideraţie. Datele obţinute de noi sînt apropiate celor indicate de FERIANKOVA-HANAK *(lit. cit.)* pentru Cehoslovacia şi KOWALSKI *(lit. cit.)* pentru Polonia referitoare la aceeaşi subspecie.

Lungimea cozii variază în limitele de 145—200 mm pentru populaţiile din Argeş (media = 170,6 mm) şi se apropie de limitele indicate de CĂLINESCU *(lit. cit.)* şi, VASILIU şi VASILE *(lit. cit.)*, diferenţiindu-se însă de limitele date de MILLER *(lit. cit.)*. Desigur, aceste diferenţieri au justificarea în numărul redus de exemplare analizate de MILLER *(lit. cit.)*.

Lungimea urechii corespunde indicilor daţi de autorii citaţi mai înainte, nu însă cu cei menţionaţi de CĂLINESCU *(lit. cit.)*. Probabil că, media care reiese din calculul datelor lui CĂLINESCU *(lit. cit.)* de numai 18,3 mm faţă de 30,9 mm (MILLER), 32,2 mm (VASILIU şi VASILE) şi 32,1 mm (populaţiile din Argeş) se datoreşte unei erori de măsurare.

Lungimea labei posterioare se încadrează ca limite indicilor menţionaţi în literatură pentru subspecia *fuscoater* A l t u m, 1876.

2. Craniometrie

Dintre elementele principale craniene, lungimea condylobazală la populaţiile din Argeş a variat între limitele 48—49 mm (media = 48,4 mm) fiind cuprinsă în aceleaşi valori menţionate de MILLER *(lit. cit.)* pentru populaţiile din jud. Prahova (Buştenari) şi apropiată ca medie de valorile populaţiilor din jud. Neamţ. De asemeni, valori apropiate cu cele menţionate de MILLER *(lit. cit.)* se constată şi pentru lăţimea arcadei zygomatice la craniile veveriţelor din jud. Argeş ca şi la cele din jud. Neamţ. Aceleaşi valori sînt valabile şi pentru lungimile diastemei, şirului de dinţi superiori şi inferiori şi lăţimilor mastoidiene, interorbitală şi nazală.

DISCUŢII ŞI CONCLUZII

Din datele obţinute de noi, referitoare la caracterele externe (greutate şi măsurători corporale) ca şi din cele privitoare la caracterele craniene, reiese că materialul provenit din jud. Argeş şi analizat de noi, întruneşte elementele diagnozei subspeciei *Sciurus vulgaris fuscoater* A l t u m, 1876.

O problemă pe care am urmărit-o în mod deosebit dar care va face obiectul altei comunicări, a fost aceea a variaţiei de colorit a blanei. Din

Tabelul 4

Date comparative asupra indicilor craniometrici la *Sciurus vulgaris*

AUTOR	SPECIA	Sex	n		LUNGIMI mm					
					Condylobazală	Bazocraniană	Mandibulă	Diastemă	Sir dinți superiori	Sir dinți inferiori
MILLER (1912) (Europa)	Sciurus vulgaris L.	♂	7	Limite	—	—	—	—	—	—
				$\overline{X}$	—	—	—	—	—	—
		♀	4	Limite	—	—	—	—	—	—
				$\overline{X}$	—	—	—	—	—	—
		♂♀	16	Limite	45.0—49.2	—	32.0—33.6	11.6—13.0	9.0—10.2	9.0—10.0
				$\overline{X}$	47.0	—	32.8	12.3	9.6	9.5
TOSCHI (1959) (Italia)	Sciurus vulgaris L.	♂♀	?	Limite	44.0—55	—	30.0—37.6	—	8.6—11.0	—
				$\overline{X}$	—	—	—	—	—	—
CĂLINESCU (1956) (România)	Sciurus vulgaris L.	♂♀	?	Limite	45.0—55.0	—	—	—	—	—
				$\overline{X}$	—	—	—	—	—	—
MILLER (1912) (Europa)	Sciurus v. fuscoater Altum	♂♀	21	Limite	46.0—50.0	—	31.4—34.8 (n=18)	12.2—13.2	9.0—10.2	9.0—10.0
				$\overline{X}$	48.0	—	31.1	12.7	9.6	9.5
GAFFREY (1953) (Europa)	Sciurus v. fuscoater Altum	♂♀	?	Limite	44.8—50.0	—	—	—	8.8—10.4	8.7—10.1
				$\overline{X}$	—	—	—	—	—	—
TOSCHI (1959) (Italia)	Sciurus v. fuscoater Altum	♀♂	?	Limite	47.0—50	—	31.3—34.8	—	9.0—10.2	—
				$\overline{X}$	—	—	—	—	—	—
MILLER (1912) (România—Buștenari)	Sciurus v. fuscoater Altum	♂♀	3	Limite	48.0—49.0	—	—	12.6—13.0	9.0—9.8	9.0—9.6
				$\overline{X}$	48.6	—	—	12.8	9.3	9.2
VASILIU și VASILE (1970) (România—Neamț)	Sciurus v. fuscoater Altum	♂	33	Limite	44.5—53,0 (n=30)	39.6—46.0 (n=31)	—	11.7—13.8 (n=30)	9.0—11.0 (n=32)	9.0—9.9 (n=30)
				$\overline{X}$	47.6	44.1	—	12.8	9.9	9.8
		♀	20	Limite	45.0—50.5 (n=18)	42.0—47.0 (n=15)	—	12.0—14.0 (n=19)	9.0—11.0 (n=19)	9.0—11.0 (n=19)
				$\overline{X}$	47.5	44.8	—	13.0	9.0	9.9
		♂♀	53	Limite	46.0—53.0 (n=48)	39.6—47.0 (n=46)	—	11.7—14.0 (n=49)	9.0—11.0 (n=49)	9.0—11.0 (n=49)
				$\overline{X}$	47.6	44.4	—	12.9	9.4	9.8
MILLER (1912) (Italia)	Sciurus v. italicus Bonap.	♂♀	8	Limite	46.0—48.0	—	31.0—33.6	12.0—13.4	9.2—10.0	9.0—10.0
				$\overline{X}$	47.0	—	32.3	12.7	9.6	9.5
TOSCHI (1959) (Italia)	Sciurus v. italicus Bonap.	♂♀	?	Limite	45.0—48.0	—	31.0—33.6	—	9.0—10.0	—
				$\overline{X}$	—	—	—	—	—	—

L., 1758 şi subspeciile sale menţionate în Fauna României

LĂŢIMI mm						ÎNĂLŢIMI mm	
Arcada zigomatică	Neuro-craniană	Mastoi-deană	Inter-orbitală	Infra-orbitală	Nazală	Mandibulă	Craniu
—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
30.0—33.0	—	21.0—23.0	16.2—17.8	—	14.6—16.2	—	—
33.0	—	22.0	17.0	—	15.4	—	—
29.0—36.5	—	—	16.0—20.0	—	14.0—19.0	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
30.0—34.2	—	22.2—23.6 (n=20)	16.4—18.2 (n=18)	—	17.6—17.8	—	—
32.1	—	22.9	17.3	—	17.7	—	—
30.0—34.2	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
30.0—34.5	—	—	—	—	15.0—17.5	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
31.0—32.0	—	22.2—22.6	16.8—17.8	—	16.0	—	—
31.4	—	22.5	17.2	—	16.0	—	—
28.0—32.0 (n=29)	23.0—26.0 (n=30)	21.1—23.0 (n=30)	16.5—18.0 (n=33)	12.7—16.0 (n=31)	15.0—18.0 (n=31)	16.0—19.5 (n=29)	22.0—25.0 (n=30)
31.0	24.6	22.2	17.1	13.9	16.4	18.5	21.0
30.0—33.2 (n=16)	22.5—26.0 (n=18)	22.2—23.4 (n=17)	16.3—18.3 (n=20)	13.0—15.0 (n=20)	14.0—18.0 (n=18)	17.8—20.0 (n=19)	23.5—26.0 (n=19)
31.6	24.4	22.5	17.3	14.2	16.2	19.0	24.5
28.0—33.2 (n=45)	22.5—26.0 (n=48)	22.1—23.4 (n=47)	16.3—18.3 (n=53)	12.7—16.0 (n=51)	14.0—18.0 (n=49)	16.0—20.0 (n=48)	22.0—26.0 (n=49)
31.3	24.5	22.3	17.2	14.0	16.3	18.7	22.7
30.0—32.4	—	21.4—22.6	16.6—17.6	—	14.2—15.4	—	—
31.2	—	22.0	17.6	—	14.8	—	—
30.0—32.5	—	—	—	—	14.0—16.0	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—

cele 30 exemplare analizate, 26 aveau blana roşcată, 2 ex. brună roşietică şi 2 ex. cenuşie. Atît din studiul populaţiilor din jud. Neamţ cît şi a celor din jud. Argeş (localităţile de recoltare semnalate) se constată o mare varietate de colorit, aceasta fără a avea vreo legătură cu biotopul, anotimpul sau vîrsta animalului. În nici un caz, aceste caractere fenoptipice nu ne pot duce la concluzia precizării unei varietăţi, aşa cum se bazează MOCANU şi LĂZĂRESCU *(lit. cit.)* cînd susţine prezenţa în fauna noastră a subspeciei *italicus* Bonaparte, 1838, numai pe descrierea coloritului şi a cîtorva caractere externe raportate la 2 exemplare, fără studiul caracterelor craniene.

Aceeaşi eroare o comite şi CĂLINESCU (1930 şi 1931), socotind subspecia *italicus* Bonaparte răspîndită în „centrul septentrional al Italiei şi Apenini în nord de Abruzzo" Toschi *(lit. cit.)*, ca fiind prezentă şi în ţinuturile mediteraneene ale ţării noastre şi anume în Banat şi Carpaţii meridionali, alături de subspecia *fuscoater* Altum. Menţinerea acestei erori o continuă şi SCHNAPP *(lit. cit.)*, pentru ca IONESCU *(lit. cit.)* să facă unele precizări lipsite de orice temei ştiinţific, distingînd în fauna noastră după *culoare* două varietăţi (p. 427) : 1) „veveriţa roşiatică *(Sciurus vulgaris fuscoater* Altum 1876 = *Sciurus vulgaris italicus* Bonaparte, 1837) (? !) semnalată mai mult prin pădurile de fag-stejar din Carpaţii Meridionali (Buzău, Oltenia, Banat), iarna cu spatele roşu-cafeniu, clar delimitat de cenuşiul laturilor corpului, şi veveriţa cafenie întunecat *(S.v. carpathicus* Căl. 1945) (? !), mai mult în zona montană, în pădurile de molid şi în special în partea de nord a Carpaţilor Răsăriteni şi Maramureşeni".

Iată în plus — faţă de aceste grave afirmări — necesitatea unui studiu cît mai amănunţit asupra taxonomiei şi răspîndirii geografice a acestei specii, bazat în primul rînd pe craniometrie şi pe un număr cît mai mare de exemplare.

BEITRÄGE ZUR KENNTNIS DES *SCIURUS VULGARIS* L., 1758 AUS DEN ARGEŞ-DISTRIKT (RUMÄNIEN)

ZUSAMMENFASSUNG

Es werden Gewicht, Körper und Schädelmasse von 30 stück *Sciurus vulgaris* L. angegeben. Alle Daten zeigen, dass in den Distrikt Argeş nur *Sciurus vulgaris fuscoater* Altum 1876 lebt.

BIBLIOGRAFIE

ALMĂŞAN H., POPESCU C., (1962) : Biologia şi gospodărirea vînatului. *Edit. Didactică-Pedagogică*, Bucureşti, pp. 342.

ALMĂŞAN H., (1967) : Veveriţa o specie de vînat neglijată. *Vînăt. Pesc.*, Bucureşti, *18* (2) : 16—18.

BIELZ E., (1888) : Die Fauna der Wirbeltiere Siebenbürgens nach ihren jetzigen Bestande. *Verhand. Mitth. d. Siebenb. Verein f. Naturwiss. in Hermannstadt*, *38 :* 14.
BRINK F. H., von (1956) : Die Säugetiere Europas. *Verlag P. Parey*, Hamburg—Berlin, p. 72.
BROHMER P., (1969) : Fauna von Deutschland. Ed. X., *Quelle u. Meyer Verlag*, Heidelberg, p. 541, 553.
BUNESCU A., (1959) : Contribuţii la studiul răspîndirii geografice a unor animale mediteraneene din R.P. România. *Probl. Geogr., Acad. R.P.R., Bucureşti, 6 :* 123—144.
CĂLINESCU R., (1930) : Contribuţie la studiul veveriţelor din România, *I Congres. Nat. Rom., Cluj — 1928*. p. 152—155.
CĂLINESCU R., (1931) : Mamiferele României. Repartiţia şi problemele lor biogeografice-economice. *Bul. Minist. Agric. Dom., 1* (251), p. 44—47 (separat).
CĂLINESCU R., (1958) : Sciuridele din R.P.R. Gen de viaţă, răspîndire geografică şi mijloace de combatere. *Edit. Ştiinţifică*, Bucureşti, p. 7—34.
COTTA V., BODEA M., (1969) : Vînatul României *Edit. Agrosilvică*, Bucureşti, p. 69.
ELLERMAN, MORRISON-SCOTT, (1966) : Check-list of Palearctie and Indian Mammals. London.
FERIANCOVA-MASAROVA Z. et HANAK V., (1965) : Stavoce Slovenska, *IV ; Cicavce., Slov. Akad. Vied.*, Bratislava, p. 149—150.
GAFFREY G., (1953) : Die Schädel der mitteleuropäischen Säugetiere. *Abh. u. Ber. Staatl. Mus. Tierk.*, Dresden, *21 :* 61.
HAMAR M., (1967) : Din viaţa rozătoarelor *Edit. Ştiinţifică*, Bucureşti.
IONESCU V., (1968) : Vertebratele din România. *Edit. Acad. Rom.*, Bucureşti, p. 426.
KOWALSKI K., (1964) : Klucze do oznaczania kregowcow Polski, V., Ssaki-Mammalia. *Polska Akad. Nauk.*, Warszawa, p. 126—128.
MARCHES G., (1952) : O interesantă migraţie a veveriţelor în România. *Viaţa Agricolă*, Bucureşti, 6.
MILLER G. S., (1912) : Catalogue of the Mammals of western Europe. London. *Brit. Mus. Hist. Nat.*, p. 910—921.
MOCANU I. şi LĂZĂRESCU L., (1928) : *Sciurus vulgaris* L. var. *italicus* Bonap. la Tismana (Gorj) *Arh. Olteniei*, Craiova, p. ...
PASZLAVSZKY J., (1918) : Fauna Regni Hungariae. Classis Mammalia. Budapest. p. 11—12.
SCHNAPP B., (1963) : The mammals of the Roumanian Peoples Republic. *Trav. Mus. Hist. Nat., Gr. Antipa, 4 :* 480, Bucarest.
STRESEMANN E., (1967) : Exkursionsfauna von Deutschland., *Volk u. Wissen Volkseiniger Verlag*, Berlin, p. 304.
TOSCHI A., (1965) : Fauna d'Italia. Mammalia-Lagomorpha, Rodentia, Carnivora, Ungulata, Cetacea. *Edizioni Calderini*-Bologna. p. 71—81.
TROUESSART E. L., (1910) : Faune de Mammifères d'Europe, Berlin, p. 118—119.
VASILIU G., (1937) : Rozătoarele din România şi combaterea lor. *Edit. Minist. Agric. Serv. Prot. Plant.*, Bucureşti, p. 39.
VASILIU G., (1961) : Verzeichnis der Säugetiere Rumäniens. *Säugetierkundt.* Mitteil. 962.
VASILIU G. şi ŞOVA C., (1968) : Fauna Vertebratica Romaniae *Stud. Comunic. partea II, Muz. Şt. Nat.*, Bacău, p. 228.
VASILIU G. şi VASILE M., (1970) : Recherches sur la taxonometrie de *Sciurus vulgaris fuscoater* Altum 1876 (Mammalia, Rodentia, Sciuridae) du district Neamţ-Roumanie. *Stud. Comunic. Mus. Şt. Nat.*, Bacău.
VINOGRADOV V. şi GROMOV I. M., (1952) : Rozătoarele din fauna U.R.S.S. (în limba rusă). Moscova. p. 91—93.

ASUPRA DINAMICII EFECTIVULUI DE CERB DIN MUNȚII MUNTENIEI

MITICĂ GEORGESCU

Profund influențat de împrejurările determinate de prefacerile sociale, cerbul a cunoscut o fluctuație cu mers capricios, care a inclus o scădere rapidă a efectivelor, alternantă, cu o dispariție totală sau cu refaceri spectaculoase și toate acestea s-au produs în ordinea amintită în ultimii 150—200 ani.

Se pare că această scădere oarecum vertiginoasă a culminat în cea de a doua jumătate a secolului trecut, cînd cerbul nu mai exista de mult în multe locuri extrem de favorabile dezvoltării sale, locuri care aveau să devină apoi, după mai multe decenii de strădanii, celebre prin numărul și calitatea populațiilor de cerb. Este cazul cîtorva din actualele terenuri de prim rang din Transilvania (Cașin, Covasna, Comandin, Maramureș).

Acțiunea de refacerea stocurilor sau colonizarea de noi terenuri cu cerb, începută aproximativ cu 80—90 ani în urmă s-a desfășurat aproape în exclusivitate în Transilvania unde au fost efectuate peste 90% din totalul colonizărilor cu cerb din această perioadă.

În trecutul ceva mai îndepărtat, de cîteva sute de ani de exemplu, era foarte răspîndit pe întreg cuprinsul păduros al țării. Dovezile arheologice puse în directă legătură cu toponimia, atestă concludent acest lucru.

Vechile cronici amintesc despre bogăția de vînat a Munteniei, găsindu-se adesea paragrafe întregi din pravilele domnești dedicate treburilor vînătorești. Numeroși călători ai apusului care ne-au străbătut țara în urmă cu cîteva secole erau puternic impresionați de bogăția în vînat a țării, lucru menționat și de istoricul N. Iorga într-una din lucrările sale (Istoria Românilor prin călători străini).

Se pare că cerbul împușcat în jurul anului 1800 la granița dintre Transilvania și Muntenia, păstrat în colecția Erbach din R. D. Germană, provine tocmai din „Țara Loviștei“ care era foarte reprezentativă pentru cerb în vremea aceea.

Pe parcursul secolului 19, destul de bogat în frămîntări politice și sociale, lipsesc dovezile scrise despre existența cerbului și evoluția sa în Muntenia.

Datele ceva mai certe referitoare la situaţia cerbului în Muntenia, provin din cel de al doilea deceniu al secolului 20.

În jurul datei de începerea primului război mondial, cerbul din Muntenia era de găsit în mod spontan în numai cîteva bazine, evitent în efective reduse : bazinul rîului Argeş — cel mai reprezentativ — bazinul Topologului, Boia din vechea ţară a Loviştei şi Lotrul.

Singura colonizare cu cerb făcută în Muntenia, în unul din foarte puţinele locuri colonizate în afara Transilvaniei, este cea din bazinul Rîului Doamnei, la Bahna. După cum vom vedea, nucleul colonizat în 1914 de cca 12 exemplare, a dat naştere unui stoc viguros şi numeros.

A urmat primul război mondial, ale cărui urme se resimt şi azi în efectivele sau terenurile de cerb din unele puncte ale ţinutului de la sudul carpaţilor Meridionali.

Astfel, bazinul Lotrului, brăzdat de două mari şi importante (la vremea aceea) şosele strategice mult folosite în timpul războiului, Bazinul Boia şi în general Loviştea — de asemeni traversate de importanta cale de legătură dintre Transilvania şi Muntenia, au fost grav afectate de circulaţia trupelor şi de operaţiunile militare.

Cu toate acestea, cerbul a rămas şi în timpul primului război mondial şi după, în aceste bazine, graţie infiltraţiilor naturale din terenuri bine populate şi de calitate, din vecinătatea lor.

De exemplu bazinul superior al Lotrului a beneficiat de vecinătatea bazinului Sebeşului cu care şi astăzi se află într-un binefăcător schimb natural. Iar bazinul Boia şi parţial Topologul au beneficiat de infiltrarea cerbilor colonizaţi în vechiul judeţ Sibiu.

În general, relieful caracteristic zonei muntoase a Munteniei a favorizat oarecum menţinerea cerbului şi ulterior dezvoltarea sa, datorită versanţilor sudici mai întinşi şi a unui spaţiu păduros masiv prielnic cerbului spre deosebire de corespondentul transilvănean, nordic, al carpaţilor meridionali.

Înaintea începerii celui de al doilea război mondial — în anul 1940 — vechile judeţe Argeş, Muscel şi Vîlcea, totalizau cca 120—130 cerbi.

Deci, datorită primului război şi a consecinţelor sale, în cele două decenii dintre războaie, efectivele n-au avut un mers prea spectaculos, efectivul anului 1940 nereprezentînd de fel o creştere faţă de cele ale anului primului război.

A urmat apoi perioada celui de al doilea război mondial, preocuparea pentru vînat a fost uitată şi pierderile şi-au spus din nou cuvîntul.

După instaurarea regimului democrat popular, odată cu reorganizarea sectorului vînătoresc, cu înnoirea principiilor de gospodărire şi cu schimbarea radicală a folosinţei terenurilor, au fost puse bazele definitive meticulos urmărite şi realizate ale refacerii patrimoniului vînătoresc.

Primele date care vor fi urmărite şi păstrate cu regularitate de aici înainte sînt datate din anul 1953.

Astfel, efectivul anului 1953 devine de 230 exemplare deci aproape dublu faţă de anul 1940. Să nu uităm însă că refacerea în fapt a stocului a început practic prin anii 1948 şi 1949.

De la această dată mersul efectivului de cerb este într-o ascensiune continuă și susținută.

Din ce în ce mai mult, în ultimii ani, știința a pătruns în activitatea de gospodărire a vînatului, fundamentînd-o.

În intervalul ultimilor 14 ani (1953—1967) efectivul de cerb a înregistrat un spor net de aproximativ 40% al cărui ritm a fost mai accelerat în ultimii 5—6 ani.

Astfel, efectivul anului 1967 a fost de cca. 1700 exemplare ceea ce reprezintă față de cel al anului 1953 un spor considerabil, rodul acțiunii de ocrotire.

Conform cartării pe bonitate elaborate de INCEF, din cele 38 fonduri din arealul cerbului care însumează cca. 50% din totalul suprafeței păduroase a celor trei județe care au constituit regiunea Argeș, cerbul se găsește în prezent într-un număr de 16 fonduri, deci mai puțin de 50% din totalul fondurilor apte, ocupînd efectiv o suprafață păduroasă de cca. 140 000 ha.

Pentru aceste 16 fonduri situația din primăvara anului 1967 era următoarea :

Pe un număr de 9 fonduri, efectivul normal a fost atins, pe alte 5 fonduri este depășită valoarea de 50% din efectivul normal și pe două fonduri efectivele sînt sub această valoare de 50% din efectivul normal.

Dar imaginea situației devine exactă, reală, numai dacă adăugăm și celelalte fonduri din zona de munte care au fost taxate ca fiind apte pentru cerb, dar nu au cerb și care fac ca media densității pentru toate cele 38 fonduri să fie mai redusă de valoarea de 1 cerb/100 ha.

Cum se explică totuși faptul că din 38 fonduri apte, cerbul nu a apărut, menținut și dezvoltat decît într-un număr de 16 fonduri.

Explicația pare a fi următoarea : în marea majoritate a acestor fonduri, dacă a existat cîndva cerb, cînd a dispărut, a dispărut în totalitate ca urmare a împrejurărilor, fie dinainte fie din timpul celor două războaie, fără să rămînă nici măcar un nucleu minim care să ajute la refacere.

O altă cauză a fost absența totală a cerbului în zonele vecine care ar fi putut permite infiltrații lente dar valoroase. Este cazul fondurilor învecinate cu Oltenia, al cărei efectiv de cerb în 1961 era practic nul. Abia în ultimii doi ani, prin exemplare colonizate și care au apărut în raza ocoalelor silvice învecinate Romani și Horezu a fost demonstrată posibilitatea unui astfel de schimb natural în această parte a Munteniei.

Pe verticală, cele mai joase stațiuni cu cerb sînt situate în jurul altitudinii de 1 000 m (bazinul Argeș și Dîmbovița) iar cele mai înalte în jurul altitudinii de 1 900 m (bazinul Argeș, Lotru, Dîmbovița).

Nu am întîlnit cazuri de apariții de cerb în afara arealului natural actual.

Cu foarte mici și practic neînsemnate excepții care priveau exclusiv culturi forestiere tinere, nu am avut cazuri de roaderi și alte pagube cauzate de cerb, sectorului silvic și cu atît mai mult sectorului agricol.

Media recoltelor anuale de pînă acum a fost destul de moderată și în general a fost adresată stocului de masculi.

Selecţia femelelor este de dată relativ recentă şi a început mai ales în terenurile cu densităţi ce depăşesc valorile normale. În aceste terenuri în primul rînd, valoarea medie a raportului dintre sexe se află în jurul cifrei de 1 : 1,9. De fapt media optimă antecalculată a raportului dintre sexe este de 1 : 1 cel mult 1 : 1,2.

Media greutăţii exemplarelor adulte eviscerate este de cca. 160 kg pentru ultimii 10 ani.

Dacă criteriul „trofee" nu poate fi discutat prea mult pe baza unor recolte răsunătoare, acest lucru nu se datoreşte faptului că trofeele de valoare ar lipsi din munţii Munteniei, ci mai degrabă manierei în care s-a făcut extragerea.

În urmă cu cîţiva ani a fost recoltat un cerb care a stîrnit senzaţie şi a atras oarecum atenţia în acest sens, avînd în jur de 235 puncte CIT, fără să fie după părerea noastră singurul existent în munţii Munteniei la această valoare.

Lăsînd la o parte subiectivismul care ar afecta eventual aprecierea putem afirma, pe baza unor conştiincioase şi îndelungi observaţii personale completate cu cele ale personalului de vînătoare, că cele mai bune trofee de cerb sînt încă ascunse în carpaţii Munteniei şi că apariţia lor este o chestiune de timp.

Cele mai frecvente trofee au fost cele de 14 şi 16 raze, iar la 6 din 10 trofee se găseşte raza de ghiaţă.

Principalele probleme ale gospdăririi cerbului pe această parte a Carpaţilor Sudici ar fi în rezumat următoarele.

În primul rînd elaborarea şi executarea unui plan de colonizare pentru terenurile incluse în arealul cerbului dar fără cerb. Colonizarea făcută în anul 1914, fără să beneficieze de adăpostul îndelungat al unei împrejurări, cu toate dificultăţile pe care le-a întîmpinat în acest interval de timp care a inclus două războaie, a făcut din bazinul Rîului Doamnei al doilea bazin ca importanţă şi calitate în cultura cerbului, dovedindu-se de fapt cea mai reuşită din ţară după anul 1900.

În condiţiile actuale acest lucru este cu atît mai posibil şi eficient.

Amenajarea terenurilor de cerb este în majoritate terminată, urmînd a fi executată şi în cele cîteva bazine rămase mai în urmă.

Selecţia, adevărata selecţie va trebui continuată şi aplicată în toate clasele de vîrstă şi ambele sexe, completată de urmărirea şi scoaterea la lumină a trofeelor de vîrf.

Avem convingerea că urmărind sistematic această problemă, în scurt timp, îşi vor face apariţia trofee de valoare care să adauge noi străluciri şiragului de medalii dobîndit de ţara noastră în competiţii internaţionale.

Calitatea excepţională a biotopului cerbului din carpaţii Munteniei îşi va spune cuvîntul.

Se va confirma etimologia slavă a denumirilor „Ţara Loviştei' şi Vîlcea care de fapt însemnează „ţinuturi bogate în vînat" şi respectiv „vînătoare".

SUR L'ÉVOLUTION DU CERF DANS LES MONTS DE LA VALACHIE ENTRE LE BASSIN LOTRU ET LE BASSIN DÎMBOVIȚA

RÉSUMÉ

Durant les derniers deux siècles, les fluctuations des effectifs de cerf ont été profondément influencés par les événements liées à l'évolution sociale. Avant la dernière guerre mondiale le cerf se trouvait spontanément dans quelques bassins (seulement) entre les limites mentionnées. Après la deuxième guerre, l'effectif était approximativement de 130 individus.

L'organisation scientifique du secteur de la chasse commencée après 1948 a eu comme résultat un spéctaculaire accroissement des effectifs, pour arriver en 1967 par exemple à un total de dix fois plus grand comparé à celui de l'année 1940.

Aujourd'hui sur 60% de la superficie des terrains a été réalisée et surpassée la valeur normale de la densité calculée à base d'une analyse de la qualité de ces terrains.

NEUROSECREȚIA

Studiu sintetic

LINGNER DAGMAR

În cadrul prognozelor științifice se prevăd printre altele cunoașterea completă a felului de transmitere a mesajelor nervoase în organism. S-au făcut într-adevăr progrese mari în lămurirea transmisiei chimice a semnalelor (4, 9, 11, 12, 14) și se pare că în acest context neurosecreția joacă un rol deosebit, fiind necesară după unii cercetători în însăși metabolismul neuronilor, mai ales în ceeea ce privește transmiterea influxului nervos la nivelul sinapselor (14). Diversificîndu-se metodele de cercetare, sfera fenomenului neurosecretor se extinde continuu, încît actualmente apare necesitatea precizării terminologiei folosite.

În cele ce urmează vom încerca să prezentăm unii termeni de largă circulație care precizează rolul neurosecreției și vom insista îndeosebi asupra clasificării substanțelor neurosecretate în neurohumorale și neurohormonale. Deși ambele sînt secretate de neuroni și prezintă o serie de asemănări ce fac uneori dificilă delimitarea lor, totuși ele sînt net diferențiate din punctul de vedere al compoziției lor chimice și al rolului pe care îl îndeplinesc în organism. De asemenea, metodica de cercetare a neurohormonilor diferă de cea a substanțelor neurohumorale.

NEUROSECREȚIA HUMORALĂ

Cercetările lui Loewi și Dale (1935) privind transmiterea pe cale chimică a influxului nervos au condus la descoperirea mediatorilor chimici, acetilcolina și noradrenalina. Deși ulterior s-au descris și alte amine biologic active ca serotonina, dopamina, acidul gamaaminobutiric etc., totuși sîntem departe de a cunoaște toate substanțele neurotransmițătoare. La nevertebrate mai ales se pare că mediatorii chimici implicați în procesele de transmisie a influxului nervos la nivelul sinaptic diferă de cei clasici deja amintiți (16, 17).

Începînd cu anul 1935, secreția neurohumorală la nevertebrate devine un subiect abordat într-un număr impresionant de lucrări (Kuhlmann,

Rhönisch, Rosenbluth, Gersch şi mulţi alţii). În cadrul acestora, contribuţii deosebit de valoroase la cunoaşterea acţiunii şi răspîndirii mediatorilor chimici la nevertebrate au fost aduse de Gerschenfeld, H.M. (17).

În studiul substanţelor neurohumorale un rol important îl au unele detalii ultrastructurale intrate în literatură sub denumirea de vezicule sinaptice (veziculite sinaptice — I. Steopoe). Acestea se găsesc în butonul presinaptic atît la nevertebrate, cît şi la vertebrate, sînt delimitate de o membrană şi electronoptic goale. Diametrul lor relativ constant variază între 400 Å şi 600 Å. Ele conţin substanţele neurohumorale implicate în procesul de transmitere a influxului nervos pe care, prin intermediul membranei presinaptice le eliberează în spaţiul sinaptic de dimensiuni neglijabile (200 Å), acţionînd astfel asupra componenţei postsinaptice.

Avînd în vedere succesiunea rapidă a semnalelor nervoase modulate în frecvenţă, substanţele neurotransmiţătoare trebuie să fie inactivate într-un interval de timp de ordinul milisecundei. Mecanismul de inactivare nu se cunoaşte precis ; ar putea fi vorba de o desensibilizare a receptorilor, o anumită acţiune enzimatică, difuziune sau reincludere în vezicule presinaptice.

În secţiuni prin inelul periesofagian la Crepidula fornicata L (Gastropoda Prosobranchia) au putut fi puse în evidenţă vezicule sinaptice electronoptic goale, delimitate de o membrană, a căror diametru variază între 450—650 Å, ceea ce corespunde aproximativ cu cel găsit de Robertis (1958) pentru alte specii de Gasteropode. Membrane sinaptice trilaminate caracteristice vertebratelor nu au fost identificate în acest caz (7).

În cadrul vertebratelor a apărut o literatură şi mai voluminoasă privind secreţia neurohumorală, începînd cu lucrările devenite clasice ale lui Dale (1935) care au pus bazele concepţiei transmiterii chimice ale influxului nervos la nivelul sinaptic şi terminînd cu unele lucrări relativ recente (6, 9, 11). Lucrînd pe mai multe specii de peşti marini şi dulcicoli şi pe şobolan, autorii citaţi au putut stabili atît în urofiza peştilor, cît şi în eminenţa mediană la şobolan prezenţa veziculelor presinaptice conţinînd acetilcolina. Cu această ocazie s-a determinat şi conţinutul procentual de substanţe de tipul acetilcolinei din ţesuturile nervoase amintite, acesta variind între 10—200 γ/gram de ţesut. (fig. 1 a şi 1 b). Diagramele obţinute prin reprezentarea numărului veziculelor sinaptice în funcţie de

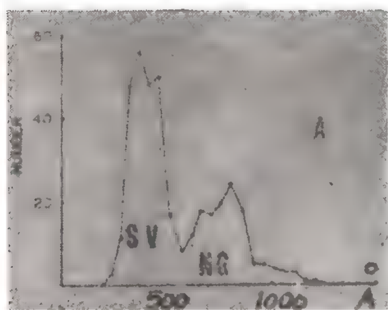

Fig. 1. a

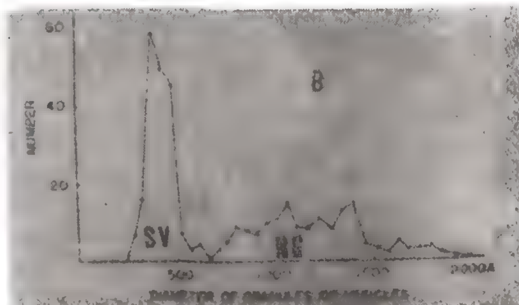

Fig. 1. b

Fig. 1, a, b, Distribuţia diametrelor granulelor neurosecretoare (NG) şi a veziculelor sinaptice (CV) din eminenţa mediană şi pars nervosa (b) la şoarece. (după Kobayashi H.)

diametrul acestora prezintă maxime pronunţate pentru diametre între 400—500 Å, ceea ce este într-o bună concordanţă cu observaţiile făcute în cadrul nevertebratelor.

Se crede că aglomerările de vezicule amintind structura sinaptică întîlnite în neurohipofiza amfibienilor şi mamiferelor ar avea rolul unor puncte active unde, prin acţiuneae acetilcolinei, s-ar schimba permeabilitatea membranelor axonale.

De asemenea s-a observat o variaţie a numărului şi a mărimii veziculelor corelată cu activitatea organelor neurosecretoare de stocare şi eliberare a neurohormonilor. Din această cauză se presupune că acetilcolina din veziculele sinaptice este implicată în mecanismul de eliberare a neurohormonilor din prelungirile axonale în capilarele învecinate.

Indiferent de valabilitatea acestor ipoteze, rămîne certă prezenţa veziculelor presinaptice conţinînd acetilcolină, dovadă incontestabilă a existenţei substanţelor neurohumorale la vertebrate.

În afară de mediator chimic la nivelul sinapselor, substanţele neurohumorale îndeplinesc şi alte funcţii în organism (Hinks, Kety şi Samson, 1967).

Abordarea temelor legate de studiul existenţei substanţelor neurohumorale cere metode de înaltă tehnicitate făcînd parte din domenii oarecum disjuncte ca : neurofiziologia, biochimia farmacologică sau ultracitochimia. Metoda urmăririi unor schimbări provocate din cauze cunoscute, metodă clasică în endocrinologie, se aplică şi în acest domeniu ; amintim astfel secţionarea şi ligaturarea nervilor. În această categorie se include de asemenea aplicarea unor substanţe (de ex. resorpina) cu efecte în general cunoscute şi studiul urmărilor ce afectează sistemul secretor neurohumoral. O tehnică des folosită este şi cea a autoradiografiei, iar unii cercetători aplică centrifugarea sau diferite metode de cromatografie. Microscopia electronică a demonstrat legătura dintre numărul de vezicule şi conţinutul de acetilcolină a celulei respective. Interpretările acestor metode cer de cele mai multe ori studiul micromorfologic cu ajutorul microscopului electronic cu toată gama de preparări pregătitoare (fixare, contrastare etc.) uneori deosebit de dificilă.

Ţinînd cont de situaţia spaţială a celulei neurosecretoare şi a celulelor cărora le este destinat mesajul, de durata semnalului, de natura chimică a substanţei secretate şi de ultrastructura celulelor secretoare, neurosecreţia humorală se conturează ca un sistem unitar extrem de răspîndit la organismele regnului animal şi se deosebeşte net de neurosecreţia hormonală.

NEUROSECREŢIA HORMONALĂ

Abstracţie făcînd de transmisia sinaptică, neuronii comunică cu celulele efectoare prin intermediul unor mediatori hormonali. Secreţia acestor hormoni, sau a materialului neurosecretat cum este adesea numit, devine sarcina unor celule specializate, celulele neurosecretoare.

Neurosecretul se poate prezenta sub formă de granule. El conţine substanţele active capabile să declanşeze reacţii multiple la nivelul unor

celule efectoare diferite pe care le ajunge pe calea circulației sanguine. Aceste trăsături sînt caracteristice în general hormonilor și de aceea s-a adoptat denumirea de sistem secretor neurohormonal. Exemple tipice pentru fracțiunea activă din substanțele neurohormonale îl constituie unele octopeptide ca vasopresina și oxitocina.

Din punct de vedere histologic, granulele ce conțin substanțe neurohormonale se caracterizează prin reacții tinctoriale specifice, devenite oarecum clasice (de ex. : metoda tricrom Gomori, colorația Azan după Heidenhain, cromhematoxilină sau paraldehidfucsină Gomori, reacția cu pseudoisocianină etc.).

Din punct de vedere ultrastructural, materialul neurosecretat apare sub forma unor granule de mărimi variate, delimitate de membrană. Densitatea lor electronoptică este diferită, dar în general mare.

În cele ce urmează vom încerca să urmărim unele aspecte ale neurosecreției hormonale la nevertebrate. Există fără îndoială o anumită legătură între evoluția speciilor și cea a formei sistemelor neurosecretoare. O lucrare foarte interesantă în acest sens este cea a lui E. Scharrer (12). Din cauza spațiului restrîns nu putem să urmărim această transformare și evoluție treptată a sistemului neurosecretor în cadrul regnului animal ci va trebui să ne restrîngem asupra unor aspecte general valabile.

Fenomene de neurosecreție la lumbricide au fost cercetate în cadrul sistemului nervos central, distingîndu-se în ganglionul cerebral și subesofagian două tipuri de neuroni. Cele de tip A secretă material neurohormonal ce este transportat de-a lungul fibrelor nervoase și se acumulează in zone a căror funcție este similară cu cea a neurohipofizei vertebratelor (1).

În ganglionii gasteropodelor întîlnim deja un sistem relativ complicat constituit din celule de tip I și de tip II. Cele din urmă sînt celule neurosecretoare propriu-zise caracterizate prin prezența unui material micrmisgranular neurosecretat, ce ocupă uneori întreaga citoplasmă a celulei (Kuhlmann, 1963).

La prosobranchiate, neurosecreția a fost studiată deosebit de amănunțit la Crepidula fornicata (7). Sistemul nervos central al acestor animale, mai precis ganglionul cerebral și cel pleural conțin celule de tip II. Folosind metoda colorării cu cromalaunhematoxilină și paraldehidfucsină se poate marca calea neurosecretoare. Colorabilitatea neurosecretului prezintă puternice variații de la individ la individ. La masculi în general, reacția de colorare este extrem de slabă sau lipsește. Cercetînd un fascicol de fibre nervoase din ganglionii cerebrali s-au putut pune în evidență granule cu diametrul cuprins între 900—1 600 Å, ceea ce corespunde cu cele descrise de Bargmann, Knoop și Thiel în 1957 pentru alte specii.

Cercetări asemănătoare s-au întreprins în cadrul gasteropodelor pulmonate. În ganglionii cerebrali ai tuturor speciilor se pot distinge ca și

la prosobranchiate două tipuri de neuroni dintre care, cei de tip II reprezintă celulele neurosecretoare. Ele alcătuiesc areale constante din care axonii pornesc in forma unor fascicole spre anumiţi nervi bine precizaţi, sfîrşind în regiuni bogat vacularizate neurohemale (7). Celulele neurosecretoare de tip II dispersate în restul ganglionilor periesofagieni îşi canalizează neurosecretul de-a lungul axonilor, nealcătuind fascicole comune. Lipsesc de asemenea regiunile neurohemale specifice.

Celulele de tip II alcătuind arii distincte în ganglionii cerebrali la Planorbarius corneus L. îşi grupează prelungirile neurosecretoare formind o cale ce poate fi urmărită pînă la zona de depozitare şi eliberare a neurosecretului situată sub perineurumul nervului median labial. Sistemul neuroendocrin descris corespunde întocmai cu cel observat în cadrul Stilomatoforelor .Fig. 2 a, b ; 3a, b, 4, 5.).

Deoarece la Basomatofore şi Stilomatofore regiunile neurohemale sînt distanţate de sediul celulelor neurosecretoare, acestea pot fi considerate ca fiind prima treaptă spre formarea unui organ neurohemal. În cadrul evoluţiei sistemului neurosecretor, treapta de diferenţiere a organului neurohemal al Gasteropodelor se situează între cea a Anelidelor şi cea a Artropodelor.

La Insecte putem deosebi două sisteme neurosecretoare interdependente cu centrul de depozitare a neurosecretului în corpora allata şi corpora cardiaca (15). Glanda protoracică observată la Himenoptere şi Lepidoptere în stadiu de larvă se pare a fi stimulată de neurosecret şi deci nu constituie un sistem neurosecretor ca atare. Cercetările citochimice efectuate pe Periplaneta americana L. au pus în evidenţă trei tipuri de materiale neurohormonale : neurosecretul celulelor de tip A, granule beta şi granule delta (R. Pipa, 1961).

Neurohormonii se întîlnesc şi la vertebrate. În cadrul clasei peştilor se poate observa chiar o diversificare pronunţată a dezvoltării sistemelor secretoare, înregistrîndu-se complexul hipotalamo-hipofizar şi cel caudal urofizar.

Sistemul complex hipotalamo-hipofizar se compune din nucleul preoptic, tractul preoptic-hipofizar şi neurohipofiză. Nucleul preoptic al peştilor corespunde nucleilor paraventriculari şi supraoptic la vertebratele superioare. La Teleosteeni, el se găseşte subependimal de ambele părţi ale ventricolului III, aproximativ la sfîrşitul lui sulcus limitans şi este format dintr-o parte ventrală, pars parvocellularis şi una dorsală, pars magnocellularis (Ernst Scharrer, 1937). Întregul areal se caracterizează printr-o vascularizaţie abundentă (Sattler 1960). Celulele neurosecretoare se disting prin mărimea lor neobişnuită, polimorfismul nuclear şi substanţa Nissl aşezată la periferia lor. În interiorul lor se pot observa granule sau chiar picături de neurosecret care se colorează cu cromhematoxilină şi paraldehidfucsină, reacţie tinctorială valabilă şi pentru alte grupe de ver-

Fig. 2. a

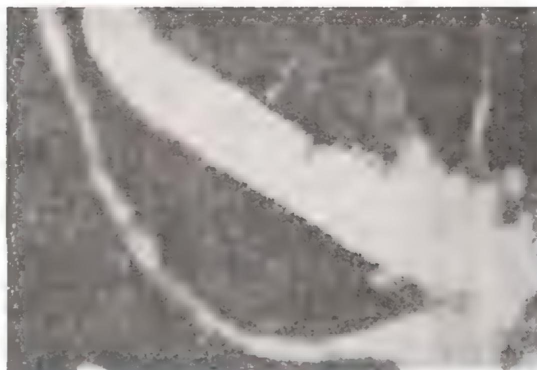

Fig. 2. b

Fig. 2. a, b. Neurosecreţie în a. (grupările mediodorsale şi laterodorsale a ganglionului cerebroid (mdZ şi ldZ) şi b.) în nervul median labial. Cîmp întunecat. (după Rhönisch).

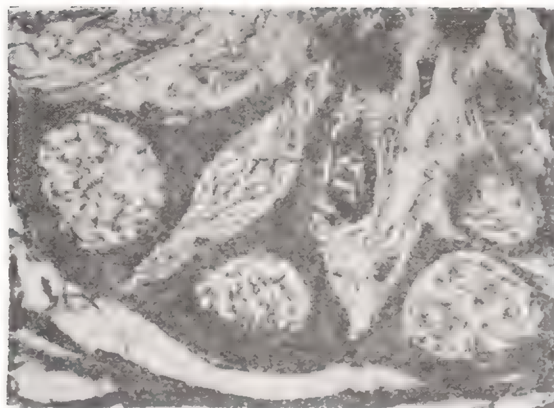

Fig. 3, a

Fig. 3, b

Fig. 3, a, b, Celule conţinînd neurosecreţie din grupa cerebrală laterodorsală (a) şi mediodorsală (b). Săgeata indică axonii conducători a neurosecreţiei. Zenker, CHtx. (a) şi Pf. (b) 400 × (după Rhönisch).

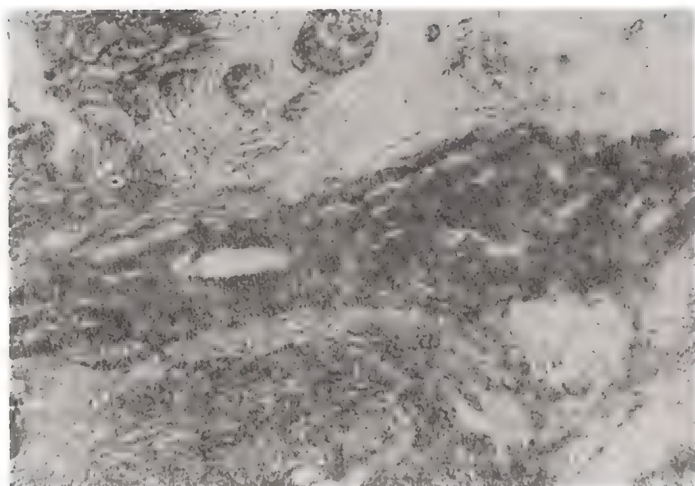

Fig. 4. Calea neurosecretoare a grupurilor cerebrale. Zenker, Pf, 640 × (după Rhönisch).

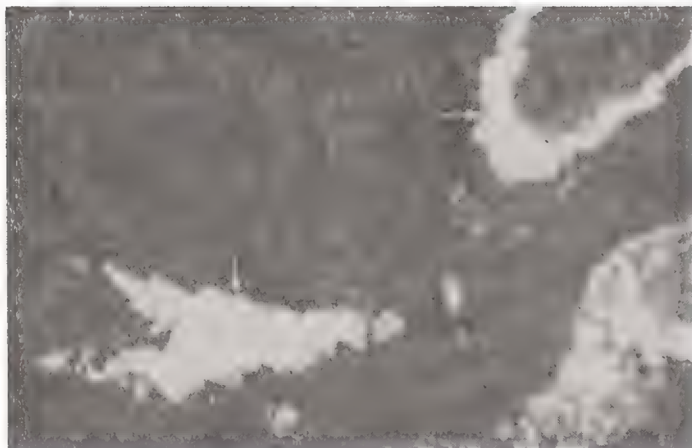

Fig. 5. Nervul median labial cu un înveliş bogat în neurosecreţie (după Rhönisch).
(↑). Zenker, sag., Pseudoisocyanină, fluorescenţă secundară, 400x).

tebrate. Privită la microscopul electronic, neurosecreția se dovedește a fi alcătuită din granule cu diametrul de aproximativ 0,1 μm ; uneori se pot observa granule mari de 1 μm. Ele sînt situate în primul rînd în jurul nucleului și în relații strînse cu aparatul Golgi. Reticulul endoplasmatic, deși este bine dezvoltat, conține doar puține granule de secreție. Prelungirile neuronale din vecinătatea capilarelor sînt cele mai bogate în material neurosecretat. Granulele neurohormonale se găsesc însă separate pe lumenul acestora prin neurolemă, spațiul perivasal, membrana bazală și endoteliul capilarului. Situația se prezintă deci analoagă cu cea cunoscută la vertebratele superioare (Bargmann și Knoop 1957, Hartmann 1958), doar că la aceștia neurosecretul a putut fi pus în evidență chiar în interiorul capilarelor neurohipofizei (Hanström 1952, Noda, Sano și Fujita 1955, Okamoto 1957).

Conținutul de neurosecret prezintă ușoare variații de sezon (13). Același autor găsește o interdependență între diferiți stimuli osmotici și conținutul de neurosecret, fără a ajunge însă la concluzii finale privind rolul acestuia. (fig. 6, a, b, c, d,).

Analizîndu-se morfologic-comparativ regiunea neurosecretoare proximală de contact a sistemului hipotalamo-hipofizar la pești, amfibieni și mamifere, se constată asemănări pronunțate a acestei zone (8).

Sistemul neurosecretor caudal descoperit la Cyprinus carpio L. și Lota lota L. încă din 1827, de Weber, nu a fost înțeles ca atare decît după ce s-a evidențiat legătura dintre umflătura noduloasă caudală a măduvei spinării și celulele uriașe, denumite celule Dahlgren din regiunea terminală a acesteia. Fig. 7. Acest sistem este analog cu cel hipotalamo-hipofizar. Neurosecretul produs în celulele Dahlgren este transportat de-a lungul prelungirilor celulelor neurosecretoare ce iau deseori aspectul de șirag de mărgele, în organul depozitant, urofiza. Fig. 8. Celulele Dahlgren sînt uriașe și prezintă un polimorfism nuclear foarte pronunțat (fig. 9, a, b, c,). Din punct de vedere morfologic s-au descris forme variate ale urofizei (fig. 10, a, b, c, d, e,). Din punct de vedere chimic, neurosecretul urofizar este un amestec de mai mulți componenți polipeptidici, dintre care doar o singură fracțiune conține principiul activ, neizolat pînă în prezent în stare pură (Enami, 1958).

Rolul neurosecreției urofizare nu se cunoaște precis. În urma experiențelor sale asupra țiparului, urmărind reacția la injecții intraperitoneale cu NaCl și extract de urofiză, Enami M. susține că sistemul neurosecretor caudal intervine atît în menținerea concentrației optime de Na în corp cît și în metabolismul gazos, influențînd și structura morfologică a branhiilor.

Deoarece din punct de vedere morfologic și funcțional, sistemele neurohormonale la vertebratele superioare prezintă particularități speci-

Fig. 6, a *Fig. 6, b*

Fig. 6, c *Fig. 6, d*

Fig. 6, a, b, c, d. Nucleus praeopticus la Tinca. a.) martor; b.) după 12 ore în soluție de NaCl 1%; c.) după 4 ore în soluție NaCl 2% și d.) după 12 ore în apă marină. Se observă o scădere accentuată a cantității neurosecretului față de martor. CHtx.-Phl., 145x, (după Schiebler).

Fig. 7. Secţiune transversală prin măduva spinării la guvid. Se observă celule Dahlgren. Bouin, Azan Heidenhain, 200x, (original).

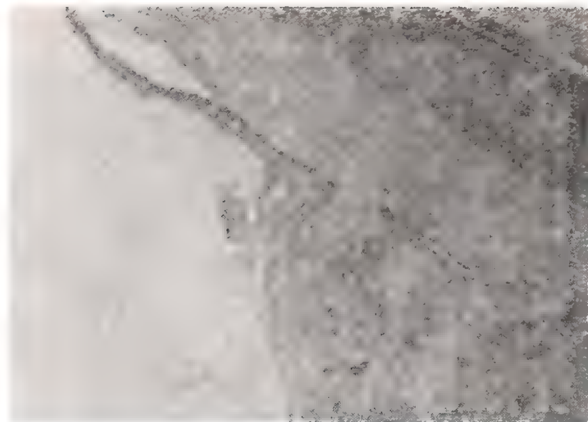

Fig. 8. Mănunchiuri de prelungiri ale celulelor neurosecretoare invadind urofiza la Gobius cephalarges. Boulin, sag. Chtx.-Phl., 400x, (original

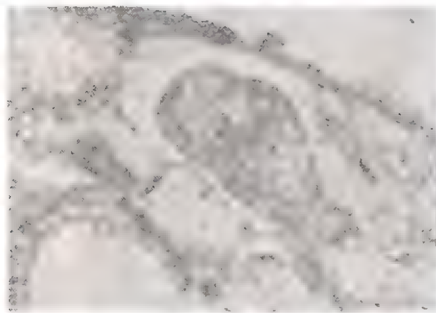

Fig. 9, a

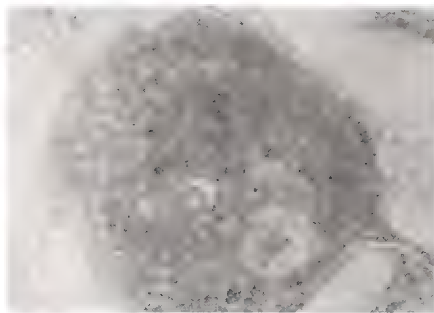

Fig. 9, b

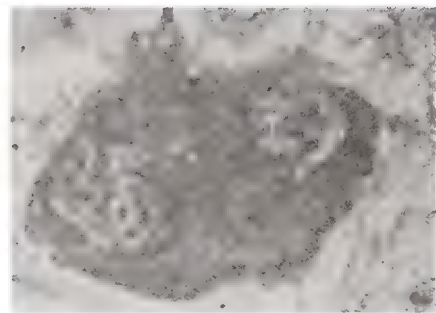

Fig. 9, c

Fig. 9, a, b, c, d, Celule neurosecretoare uriaşe cu un polimorfism nuclear foarte pronunţat. Trachurus mediterraneus ponticus. Bouin, sag. CHtx.-Phl., 400x, (original).

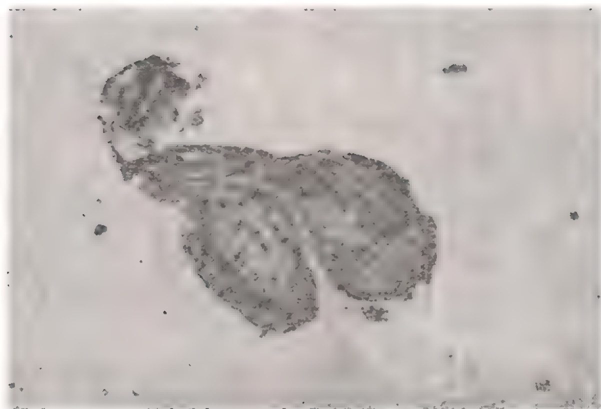

Fig. 10, a

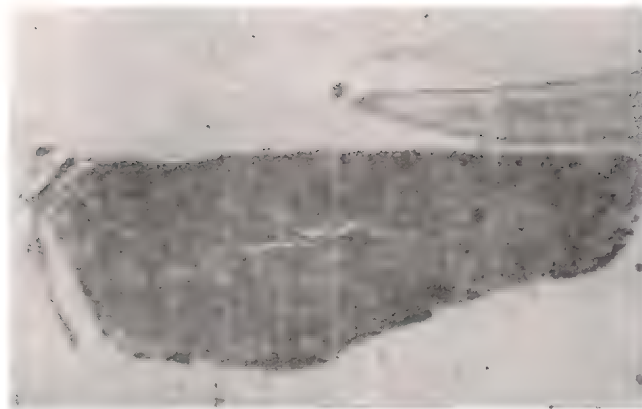

Fig. 10, b

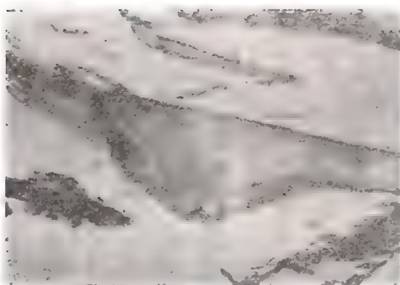

Fig. 10, c

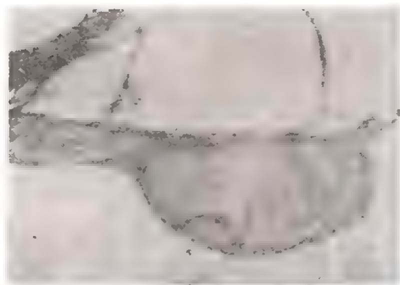

Fig. 10, d

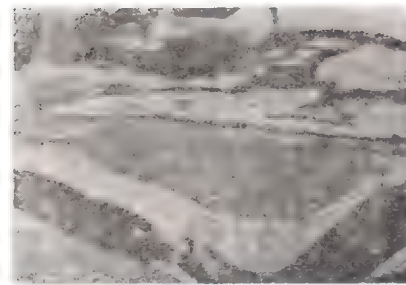

Fig. 10, e

Fig. 10, a, b, c, d, e, Diferite forme ale urofizei spinale caudale. a.) Gobius cephalarges, b) Trachurus med. ponticus, c) Barbus merid. petenyi, d) Barbus barbus c) Chondrostoma nasus. Bouin, sag., Htx-Phl. 100x (original)

fice, ne vom limita pe scurt doar la aspectul biochimic al secreției hipotalamo-neurohipofizare. Astfel, la ciclostomi apare doar un singur neurohormon, arginin-vasotocina, pe cînd la elasmobranchiate se pare că acționează un sistem de hormoni compuși din ichtiotocină și oxitocină. La amfibii și reptile, în afara arginin-vasotocinei și a oxitocinei își fac apariția unele noi substanțe active neidentificate încă, iar în secreția hipofizară a mamiferelor au putut fi puse în evidență pînă în prezent oxitocina, arginin-vasopresina și lisin-vasopresina (4).

CONCLUZII

1. — Neurosecreția este un fenomen general întîlnit atît la vertebrate, cît și la unele nevertebrate mai evoluate.
2. — Secereția neuronilor poate fi clasificată, ținînd cont de compoziția ei chimică, de distanța cuprinsă între celula neurosecretoare și cea efectoare cît și de persistența în timp a mesajelor transmise, în două categorii de substanțe : neurohumorală și neurohormonală.
3. — Pe scara animală, sistemele neurosecretoare evoluează atît în ceea ce privește structura lor morfologică cît și natura chimică a stimulilor neurosecretați.

ZUSAMMENFASSUNG

Vorliegende Arbeit, „Neurosekretion", befasst sich mit dem Studium und der Klassifizierung der neurosekretorischen Systeme. Das Vorkommen sowohl neurohormonaler wie auch neurohumoraler Sekretion bei Wirbeltieren und Wirbellosen wird anhand von zahlreichen Beispielen dargestellt. Bei dieser Gelegenheit bietet sich die Möglichkeit einer vergleichenden Analyse der morfologischen und biochemischen Eigenheiten der neurohumoralen und neurohormonalen Sekretion verschiedener Tiergruppen. Die international verbreitete Einteilung der Neurosekretion wird somit in die inländische Fachliteratur eingeführt. Die an Fischen durchgeführten persönlichen Beobachtungen und die Originalaufnahmen tragen zum besseren Verständniss der neurosekretorischen Vorgänge bei.

BIBLIOGRAFIE

1. AROS B., VIGH B., Neurosecretory activity of the central and peripherial nervous system in the eartworm. — Acta. biol. Acad. Sci. Hung., *12*, *3*, 1961.
2. DICULESCU I., ONICESCU D., RÎMNICEANU C., *Histologie, (citologie și histologie generală).* București, 1970, vol. I.
3. ENAMI M., Studies in Neurosecretion. VIII. Changes in the caudal neurosecretory system of the loach (Misgurnus anguillicaudatus) in response to osmotic stimuli. — Proc. of the Japan Acad., 1956, *32*, 10.
4. HELLER H., Class and species differences in the distribution of hypothalamo-neurohypophysial peptides. — Comparative neurochemistry, 1962, 303—312.
5. HELLER H., Hypophysenhinterlappenhormone. — Naunyn Schmiedeberg's Arch. exp. Path. Pharmak., 1963, *245*, *1*, 142—152.

6. KOBAYASHI H., HIRANO T., OOTA Y., Electron microscopic and pharmacological studies on the median eminence and pars nervosa. — Arch. d'Anat. microsc., 1965, *54*, *1*, 277—294.

7. NOLTE A., BREUCKER H., KUHLMANN D., Cytosomale Einschlüsse und Neurosekret im Nervengewebe von Gastropoden. — Zeitsch. f. Zellf., 1965, *68*, 1—27.

8. POLENOV A. L., On the evolution of the median eminence the proximal neurosecretory contact region in some fishes. — Arch. d'Anat., d'Histol., et d'Embr. norm. et exp., 1968, *51*, *1/8*, 553—561.

9. RHÖNISCH S., Untersuchungen zur Neurosekretion bei Planorbarius corneus L. (Basommatophora). — Zeitsch. f. Zellf., 1964, *63*, 767—798.

10. ROMEIS B., ***Mikroskopische Technik***. München, Verlag Oldenbourg, 1948.

11. SCHARRER B., Neurohumors and Neurohormones ; Definitions and Terminology. Journ. of Neuro-Visceral Rel., Suppl. 9, 1969, 1—20.

12. SCHARRER E., Photo-Neuro-Endocriine Systems ; general concepts. — Ann. of the New-York Academy of sciences, 1964, *117*, *1*, 13—22.

13. SCHIEBLER T. H., HARTMANN J., Histologische und histochemische Untersuchungen am neurosekretorischen Zwischenhirn-Hypophysensystem von Teleostiern unter normalen und experimentellen Bedingungen. — Zeitsch. f. Zellf., 1963, *60*, 89—146.

14. STEOPOE I., ***Citologie, Histologie, Embriologie***. Bucureşti, edit. didactică, 1967.

15. STERBA G., Neurosekretion und Oxytocine der Wirbeltiere. — Lehre, Forschung, Praxis, Festausgabe, 1963.

16. ŞANTA N., Hormonii nevertebratelor. Natura, 1969, *6*, anul 21.

17. GERSCHENFELD H. M., Chemical transmitters in invertebrate nervous systems Symp. Soc. Exp. Biol., 1966, *20*, 299—323.

CERCETĂRI PRIVITOARE LA CREŞTEREA ŞI DEZVOLTAREA VIŢEILOR DIN RASA BRUNĂ HRĂNIŢI CU ADAUS DE „AFAROM-FORTE" ÎN LAPTE, ÎN STAŢIUNEA EXPERIMENTALĂ ALBOTA, JUD. ARGEŞ

I. MARINESCU, C. HUŞTIU, MARIA GIOSANU şi I. GOMOIU

Creşterea şi dezvoltarea organismului constituie factorul de care depinde, în cea mai mare măsură, productivitatea animalelor şi în ultimă analiză, însăşi rentabilitatea sectorului zootehnic al agriculturii noastre socialiste.

Dar, pentru ca un mecanism atît de complex cum este organismul în creştere să dea la maturitate cantităţi sporite de produse, este necesar să se ţină seama de toţi factorii care pot interveni şi modifica în mod hotărîtor calităţile biologice şi economice utile, calităţi care asigură, în egală măsură, dezvoltarea fiecărui individ potrivit tipului de creştere caracteristic pentru specia şi rasa din care face parte. De aceea este necesar ca, în vederea accelerării creşterii şi dezvoltării organismului, să se cunoască şi să se folosească mijloacele şi metodele care pot influenţa şi întreţine dinamica acestui mecanism precum şi elementele de ordin particular care pot modifica însuşirile care asigură obţinerea unor rezultate de calitate.

Una din metodele prin care se controlează dinamica creşterii organismului este *determinarea periodică a greutăţii şi dimensiunilor corporale,* ţinînd seama însă de faptul că energia de creştere diferă de la o specie la alta, de la o rasă la alta, de la individ la individ. Şi totuşi, chiar dacă potenţialitatea energiei de creştere este un atribut genetic, ritmul de creştere este foarte mult influenţat de factorii de mediu şi este neuniform, iar intensitatea creşterii scade cu vîrsta pentru ca, la organismul adult, atunci cînd el a atins maturitatea corporală, creşterea să se oprească. Plecînd de la aceste realităţi şi cunoscînd cît mai bine factorii care influenţează mecanismul creşterii, avem posibilitatea să creăm cele mai bune condiţii, să dirijăm acest mecanism potrivit scopului urmărit, dar mai ales putem îndepărta din timp factorii cu acţiune inhibitoare sau pe cei care pot genera tulburări de dinamică funcţională cu acţiune imediată sau la distanţă.

Dacă factorii interni sînt legaţi nemijlocit de baza ereditară, factorii externi — alimentaţia, igiena corporală, starea de sănătate însăşi — asigură dezvoltarea dimensională şi creşterea greutăţii corporale, vitalitatea şi rezistenţa organismului.

Cantitatea şi calitatea alimentelor şi furajelor, lipsa sau insuficienţa unor principii alimentari din raţie, a sărurilor minerale şi vitaminelor pot încetini procesul de creştere pentru că lipsa acestora face imposibilă metabolizarea principiilor nutritivi din raţie sau utilizarea lor ca material plastic (1). Este ştiut, de exemplu, că la organismele cu carenţe în vitaminele A, B_1, B_2, B_{12}, C şi D se produc tulburări în mecanismele creşterii şi dezvoltării pentru că se produc dereglări metabolice, tulburări de oxidaţie intracelulară, în utilizarea hidraţilor de carbon, proteinelor şi grăsimilor, în metabolismul sărurilor minerale şi a apei şi, în general, a întregului proces de nutriţie (2). De altfel vitaminele şi sărurile minerale catalizează procesele biochimice şi deci şi procesele de creştere şi dezvoltare. Cît priveşte *rolul şi importanţa sărurilor minerale* pentru organism, trebuie arătat că atît macroelementele (Ca, P, Na, Cl, K, Mg, S) cît şi microelementele (Fe, Cu, Mn, Co, Zn, I) intervin activ în procesele deja menţionate şi că nu este posibilă o creştere şi o dezvoltare normală atît timp cît nu se asigură in ingesta cantităţile utile de macro şi microelemente (5, 7). Aşa, de exemplu, dacă lipsa de săruri de calciu în hrană frînează creşterea şi dezvoltarea organismului tînăr şi inhibă producţia de lapte la vacile care alăptează, suplimentele minerale în raţie pot corecta aceste lipsuri mai ales cînd animalele sînt hrănite cu nutreţuri vegetale care, cu excepţia lucernei, trifoiului, mazării şi soiei, sînt sărace în astfel de săruri. În egală măsură, lipsa de săruri de fosfor, de sodiu, de potasiu şi magneziu produc tulburări digestive, dereglări de metabolism, scăderea poftei de mîncare şi a capacităţii de utilizare a principiilor nutritivi, scăderea rezistenţei şi vitalităţii organismului.

În acelaşi fel organismul se resimte şi în cazul cînd microelementele sînt în cantităţi care nu acoperă şi nu asigură necesarul în procesele de oxidoreducţie (3) sau în cazul cînd capacitatea organismului de utilizare a acestor microelemente este sensibil diminuată. Necesarul de microelemente se asigură prin suplimente minerale complexe administrate în nutreţuri combinate (8) care, în acest fel, acoperă pierderile pe care organismul le încearcă zilnic, reglează metabolismul, sînt biocatalizatoare şi acţionează direct asupra S.N.C. şi asupra schimburilor la nivelul ţesuturilor şi organelor.

MATERIAL ŞI METODĂ DE LUCRU

Produsul „AFAROM-forte" obţinut de Institutul G.M.B.H. din München-Lohhof, este un supernucleu care, pe lîngă alte substanţe de natură organică şi aromatice care-i dau un gust plăcut şi-l fac uşor tolerat la viţei în laptele consumat, conţine săruri minerale şi metalice, elemente de nutriţie şi vitamine sub forma unui amestec pulverulent administrabil per os.

În constituţia acestui produs, la 100 gr., se găsesc următoarele :

Ferrum reductum	500 mg.
Ferrum ammonium sulfuricum	500 mg.
Manganum chloratum	120 mg.
Cobaltum chloratum	6 mg.
Cuprum sulfuricum	200 mg.
Zincum oxydatum	50 mg.
Acidum boricum	3 mg.
Calcium phosphoricum	45 gr.
Vitamina A	40.000 I.E.
Vitamina D_3	8.000 I.E.
Vitamine grupul B	3 gr.

Raportul Calciu : Fosfor = 1,3 : 1.

Pentru a verifica rolul sărurilor minerale şi vitaminelor în creşterea şi dezvoltarea organismului, am întreprins cercetări pe loturi de viţei din rasa Brună cărora li s-a administrat sub formă de supliment în lapte produsul „AFAROM-forte". Cercetările noastre pentru stabilirea efectului acestui produs s-au făcut în staţiunea experimentală Albota, judeţul Argeş, începînd din luna septembrie 1967 şi au durat pînă la 1 noiembrie 1968.

În acest scop au fost alcătuite două loturi de viţei sugari : *un lot experimental* format din 9 viţei (5 femele şi 4 masculi) la care s-a administrat sub formă de amestec în lapte şi în doză zilnică, de 30,0 de „Afarom-forte" timp de 22 zile. În plus, în raţia zilnică, s-au adăugat :

Tabelul 1

Sortimente de furaje	Raţie zilnică pe categorii de vîrstă şi sexe			Obs.
	0—6 luni	6—12 luni		
		Femele	Masculi	
Ovăz	0,500	—	1,000	
Porumb	0,500	0,500	0,500	
Mazăre	0,100	—	0,200	
Orz	0,200	0,500	0,200	
Şrot fl.-soarelui	0,200	0,500	0,700	
Tărîţe grîu	0,200	0,500	0,700	
Fîn	2,000	3,000	4,000	
Siloz	3,000	10,000	6,000	
Cretă	0,030	0,040	0,050	
Sare	0,012	0,030	0,030	
Aşternut	2,000	3,000	3,000	
Masă verde	7,000	20,000	20,000	
U. N.	3,8	5,0	6,0	
A. D. gr.	418	500	600	
Lapte consumat	280 litri l. integral 600 litri l. smîntînit			

— *un lot martor* format tot din 9 viţei (5 femele şi 4 masculi). În alcătuirea ambelor loturi s-a avut în vedere ca media greutăţii viţeilor să fie cît mai apropiată şi ca în ambele loturi numărul masculilor şi femelelor să fie în proporţii egale. De menţionat că un viţel din lotul martor (nr. 183) a fost sacrificat la vîrsta de 3 luni (greutatea la sacrificare 75 kg) şi nu a intrat în calculul pe lot.

Rezultate şi discuţii

Cîntărirea şi măsurătorile biometrice ale viţeilor s-au făcut în aceleaşi condiţii şi la acelaşi interval de timp pentru cele două loturi, astfel că, din acest punct de vedere, nu au existat diferenţe, decît cele produse de însăşi produsul administrat ca supliment zilnic în lapte în timpul celor 3 săptămîni.

Rezultatele obţinute sînt următoarele :

Tabelul 2 (lot experimental)

Privind greutatea corporală înregistrată la viţeii din lotul experimental

Nr. crt.	Nr. matricol	Data naşterii	Sexul	Greutate în kilograme								Obs.
				la naştere	1 lună	2 luni	3 luni	4 luni	5 luni	6 luni	12 luni	
1	182	4.9.1967	F	34	55,8	76,0	91,0	121,0	152,0	183,0	280,0	
2	188	4.9.1967	F	30	50,1	68,0	90,0	117,0	145,0	177,0	275,8	
3	189	4.9.1967	F	32	51,6	83,0	107	131,0	166,0	187,0	309,2	
4	193	12.10.967	F	34	56,5	82,0	112	143,0	175,0	205,0	307,4	
5	194	18.10.967	F	32	58,5	82,0	113	148,0	187,0	220,0	352,6	
6	185	16.9.1967	M	31	56,6	87,0	109,8	142,2	186,5	215,2	346,3	
7	186	18.9.1967	M	35	53,0	84,0	112	142,7	177,8	199,3	353,5	
8	191	3.10.967	M	34	54,8	79,0	106,1	153,7	181,3	218,0	347,2	
9	195	20.10.967	M	34	59,7	83,4	116,1	148	172,0	212,8	351,5	

Lot experimental greutate medie la femele la 6 luni 194,400
Lot experimental greutate medie la masculi la 6 luni 211,320
Lot experimental greutate medie la 6 luni 202,850

Lot experimental greutate medie la femele la 12 luni 305,000
Lot experimental greutate medie la masculi la 12 luni 349,600
Lot experimental medie la 12 luni 327,300

Tabelul 3 (lot martor)

Privind greutatea corporală înregistrată la viţeii din lotul martor care au fost hrăniţi după schema din tabelul 1, sau fără adaus de suplimente în raţii

Nr. crt.	Nr. matricol	Data naşterii	Sexul	Greutatea în kilograme								Obs.
				la naştere	1 lună	2 luni	3 luni	4 luni	5 luni	6 luni	12 luni	
1	181	31.8.67	F	31	48,0	78	105	133	160	186	318	157,5
2	183	5.9.67	F	30	52,6	75	s a c r i f i c a t					
3	187	18.9.67	F	33	58,2	85	106	135	147	192	292	
4	190	30.9.67	F	31	48,0	73	101	113	142	166	257	
5	192	8.10.67	F	32	51,7	64	102	130	142	165	297	
6	184	11.9.67	M	33	55,0	85	115	144	177	189	349	
7	196	26.10.67	M	32	67,0	92	120	152	188	202	348	
8	197	27.10.67	M	33	69,0	95	132	170	200	220	354	203,7
9	205	4.11.67	M	34	55,0	78	120	153	181	204	351	355,5

Lot martor greutate medie femele la 6 luni 177,2
Lot martor greutate medie masculi la 6 luni 203,7
Lot martor greutate medie la 6 luni 190,45

Lot martor greutate medie femele la 12 luni 291,0
Lot martor greutate medie masculi la 12 luni 355,5
Lot martor greutate medie la 12 luni 323,25

Din datele cifrice înregistrate în valori medii pe loturi înscrise în tabelele 4 şi 5, rezultă că pînă la vîrsta de 6 luni, la lotul experimental s-a realizat un ritm de creştere mai activ ceea ce a dus la un spor în greutate de 11,975 kg faţă de lotul martor, în timp ce la vîrsta de 12 luni această creştere (obţinută de la 6 la 12 luni) se reduce la numai 5,985 kg. Mai mult, dacă comparăm viteza absolută şi intensitatea creşterii celor două perioade, 0—6 luni şi 6—12 luni, vom constata că în a doua perioadă, adică între 6—12 luni aceasta este mai mare la lotul martor, decît la cel experimental adică tocmai invers decît în prima perioadă (0—6 luni).

Exemplificînd, putem arăta :

1. — în timp ce V_a în perioada 0—6 luni este de 0,943 g/zi la lotul experimental, aceasta este de numai 0,877 g/zi la lotul martor ;

2. — V_a scade cu cît animalul înaintează în vîrstă, şi aceasta este deopotrivă valabil pentru ambele loturi de animale aflate în experiment ;

3. — V_a în perioada 6—12 luni este mai mare la lotul martor — 0,724 g/zi — decît la lotul experimental — 0,691 g/zi. Aceasta se reflectă şi în V_r care este mai mare (51,05%) în această perioadă la

Tabelul 4

Greutatea corporală medie înregistrată la naştere, la 6 şi 12 luni la viţeii din cele 2 loturi (experimental şi martor) şi sporurile realizate

Lot cercetare		Greutatea în kg			Media greutăţii			Dif. realizate (exp. — martor)			Obs.
		la naştere	la 6 luni	la 12 luni	la naştere	la 6 luni	la 12 luni	0—6 luni	6—12 luni	0—12 luni	
Lot experimental	F	32,400	194,4	305,0							
	M	33,500	211,32	349,6	32,950	202,850	327,300	169,900	124,450	294,350	
Lot martor	F	31,750	177,2	291,0							
	M	33,000	203,7	355,0	32,375	190,300	320,750	157,925	130,450	288,375	
Diferenţe greutate								+11,975	—6,000	+5,985	

Tabelul 5

Viteza absolută, viteza relativă şi coeficientul de creştere la cele două loturi de viţei din experiment

LOT	Viteza absolută de creştere (V_a)			Intensitatea creşterii (V_r)		Coeficient de creştere (C_c)		
	de la 0—6 luni (gr/zi)	de la 6—12 luni (gr/zi)	de la 0—12 luni (gr/zi)	la 6 luni %	la 12 luni %	la naştere	la 6 luni	la 12 luni
Lot experimental	0,943	0,819	0,691	144%	46,94%	6,59	40,57	65,56
Lot martor	0,877	0,801	0,724	141,8%	51,05%	6,48	38,06	64,15

lotul martor decît la lotul experimental (46,94%). Deci, în perioada a doua, între 6 şi 12 luni, viţeii din lotul martor au crescut şi s-au dezvoltat mai bine, fapt care duce la concluzia că suplimentele pe bază de microelemente şi vitamine în această perioadă nu sînt indicate dacă tineretul este hrănit raţional şi îngrijit corespunzător. Aceasta spre deosebire de prima perioadă, de la 0—6 luni, cînd aceste suplimente sînt necesare şi aceasta pentru că la această vîrstă tineretul nu dispune de capacitatea corespunzătoare de sinteză a unor vitamine în prestomace şi nici de utilizare în bune condiţii a sărurilor minerale existente în lapte şi în furajele care se administrează în raţie.

Concluzii :

1. Viţeii din lotul experimental la care s-a adăugat ca supliment „Afarom-forte“ în lapte timp de 22 zile (de la vîrsta 0—22 zile) au realizat un spor de 11,975 kg/ cap animal la vîrsta de 6 luni faţă de viţeii din lotul martor. În perioada a doua, de la 6—12 luni, sporul realizat este cu totul nesemnificativ şi este de 6,0 kg/cap animal.

2. Sporul minim înregistrat în etapa 6—12 luni se datoreşte creşterii şi dezvoltării mai rapide a organismului în prima perioadă pentru că V_a şi V_r sînt mai mari la lotul martor decît la cel experimental :

— V_a martor = 0,724 ; V_a exp. = 0,691

— V_r martor 51,05% ; V_r exp. 46,94%

3. Utilizarea sub formă de supliment în hrana viţeilor din rasa Brună în condiţiile staţiunii experimentale Albota din jud. Argeş, a produsului „Afarom-forte“ este indicată şi dă bune rezultate dar numai pentru perioada de creştere 0—6 luni.

BIBLIOGRAFIE

1. BEITNER CAROL, Folosirea antibioticelor şi microelementelor în hrana animalelor.
2. FURTUNESCU AL., Zootehnie generală, Ed. a II-a, 1965, Ed. Agrosilvică, Bucureşti.
3. LIEBSCHER I., Substanţe eficiente în alimentaţia animalelor domestice, Vademecum, p. 43—44, Berlin, 1957.
4. GREZIN V. F., Utilizarea antibioticelor în creşterea viţeilor, Rev. Creşt. anim., nr. 7, 1958, I.D.T., Bucureşti.
5. MÜLLER Z., RUZUCKA B., BAUER B., Folosirea substanţelor chimice şi biologice în alimentaţia modernă a animalelor, Praga, 1961.
6. PĂLĂMARU E. şi colab., Folosirea antibioticelor în alimentaţia viţeilor şi mieilor sugari. Lucr. şt. ale I.C.Z., vol. XXI, 1963, Bucureşti.
7 PĂLĂMARU E. şi GHIMPU P., Folosirea antibioticelor în hrana animalelor. Antibiotice, M.I.P.Ch., 1963.
8. C. SUP. AL AGRICULTURII (redactare : E. PĂLĂMARU), Sărurile minerale în hrana animalelor. Red. Rev. Agricole, 1966, Bucureşti.

UNTERSUCHUNGEN ÜBER DEN WACHSTUM UND ENTWICKLUNG DER KÄLBE (BRAUNE RASSE) MIT „AFAROM-FORTE" ALS NAHRUNGZUSCHUSS IN MILCH

ZUSAMMENFASSUNG

1. Es werden festgestellt, das die Kälbe aus der Experimentelle Gruppe wo man als Ernährungszuschuss in Milch 22 Tage lang (Alter 0—22 Tagen) „Afarom-Forte" enigeführt wurde, haben eine Zunahme von 11.975 kg/pro Stück Tiere bei 6 Monate Alter, verwirklicht, gegen — über den Zeuge — Gruppe. In die zweite Periode (6—12 Monate Alter), die zunahme ist schwach zu bemerken (6.0 kg/pro Stück Tiere).

2. Die Minimale Zunahme in der Etappe von 6—12 Monate Alter ist zur Wachstum und schnelle Entwicklung der Organismus in die erste Periode zu verdanken da die V_a und V_r sind grösserer als Zeuge — Gruppe als beim Experimentellen — Gruppe :

V_a Zeuge = 0.724 ; V_a Exp. = 0.671

V_r Zeuge = 51.05% ; V_r Exp. = 46.94%

3. Die Verwendung von „Afarom-Forte" als Nahrungszuschuss bei Kälbe der Braune Rasse in die Verhältnisse der Experimentellen Anstalt Albota ist nur in die Washstum Periode von 0—6 Monate Alter zu empfhelen.

OMAGIU ISTORIEI ŞI ADEVĂRULUI – PĂSTRAREA MONUMENTELOR ŢĂRII

N. MATEESCU

Fiecare generaţie umană a trăit mîndria de a cunoaşte şi primi o parte din comoara milenară a virtuţilor poporului din care face parte şi cu cît strămoşii şi-au păstrat mai adînc locul în istorie, cu atît mai fierbinte a devenit patriotismul celor care-i reprezintă astăzi.

Istoria acestor meleaguri, care a clocotit de vigoarea neamului, care a durat de peste două mii de ani, a cunoscut momente de mari frămîntări şi răscruce, dar niciodată crezul care a luminat conştiinţa poporului român nu a fost părăsit.

Descendenţi direcţi ai dacilor şi romanilor, ale căror înalte trăsături de vitejie, înţelepciune, dîrzenie, cumpătare şi hărnicie erau larg cunoscute popoarelor epocii, am avut darul istoriei de a ne forma ca un popor de factură latină, de a ne păstra fiinţa cu această încărcătură dominant romanică, şi vitalitatea nesecată proprie acestui popor.

Moştenirea unui vast tezaur material şi spiritual de la străbuni, constituie dovada preţioasă a ceea ce am fost altădată, a ceea ce a aparţinut specific acestui neam, a ceea ce trebuie să păstreze posteritatea. Alături de factura limbii, numeroasele vestigii de cetăţi sau castre romane, Columna lui Traian, drumuri ori podul de la Tr. Severin etc. atestă de aproape două mii de ani elementul romanic, care alături de cel dacic — pentru care se păstrează numeroase dovezi materiale — a stat la baza formării acestui încercat popor.

O deosebită importanţă o au descoperirile arheologice (din ultimele decenii) care au îmbogăţit dovezile materiale privind continuitatea populaţiei daco-romane în perioada sec.-III—X. Apariţia monumentalei colecţii de izvoare asupra istoriei României „ab anno CCC usque ad annum M" constituie un mare act de cultură şi documentare istorică, atît de aşteptată şi necesară pentru cadrele de specialitate, cum şi pentru cercuri mai largi.

Etape, fapte deosebite sau probleme de seamă reclamă prezenţa în faţa poporului nostru (şi desigur şi a altor popoare) în orice vreme a multiplelor dovezi asupra istoriei noastre, martori ai vieţii de odinioară — care fie monumente, fie mărturii materiale sau scrise trebuie păstrate cu neţărmurită dragoste.

Vatra străbună, evenimentele de importanță, preocupările pentru progres sau artă — de-a lungul secolelor — ne-au lăsat urme demne de prețuire, sub forma monumentelor istorice, față de a căror păstrare sîntem total răspunzători în fața poporului și a istoriei.

Argeșul, hărăzit să devină leagăn și vatra de formare și organizare a Țării Românești, ca gazdă a curților domnești de la C. de Argeș și Cîmpulung, ca părtaș la multe evenimente însemnate în evoluția progresivă a istoriei poporului a moștenit, ca și țara întreagă, o zestre istorică din cele mai bogate, tezaurizată îndeosebi prin densa rețea de monumente istorice.

În anii puterii populare ca urmare a politicii P.C.R. de prețuire a trecutului istoric glorios al poporului nostru s-a desfășurat o rodnică activitate de restaurare și conservare a monumentelor istorice, operă care trebuie susținută intens în prezent și în viitor.

Stimulată permanent de grija profundă și sprijinul material acordat de conducerea partidului și statului nostru această acțiune a cunoscut o amplă dezvoltare în întreaga țară, cuprinzînd în același timp și Argeșul.

O mare importanță prezintă lucrările executate prin grija D.M.I. la Biserica și Curtea Domnească de la C. de Argeș, aceasta fiind unul din cele mai vechi și importante vestigii din Țara Românească. Direcția Monumentelor Istorice a avut șantiere deschise, aproape cu permanență în județul Argeș. Cu sprijinul său au fost realizate însemnate lucrări de restaurare la Schitul Brădet, datînd din vremea lui Mircea cel Bătrîn (1400), lucrări de întreținere la exterioarele Mînăstirii C. de Argeș și refacerea zidurilor ce împrejmuiesc așezarea ctitoriei lui Neagoe Basarab, ample lucrări de restaurare la complexul M-rii Negru Vodă și Bărăției de la Cîmpulung, Bis. Olari — C. de Argeș și altele. Mîna harnică a iscusiților meșteri (ai D.M.I.) își face cunoscută măiestria în această vreme la restaurarea complexului de la Aninoasa (datînd din 1677 — zidire a lui Tudor vel clucer Vlădescu) și biserica din Vlădești (din 1656).

În cincinalul 1971—1975, noi obiective vor intra în atenția și sub mîna plină de meșteșug a meșterilor forului central de restaurare a monumentelor. Între acestea amintim : Mînăstirea Cotmeana, ctitorie a lui Mircea cel Bătrîn, așezarea mînăstirească de la Vieroși ridicată la 1573.

Desigur lista acestora va fi continuată și în perioada următoare lui 1975. În acest scop statul pune la dispoziția D.M.I. importante fonduri în fiecare an — mai ales dacă avem în vedere faptul că asemenea lucrări se desfășoară în majoritatea județelor.

Dar pe cuprinsul plaiurilor Argeșului numărul acestor vestigii este de ordinul sutelor, fiecare cu semnificația și valoarea sa. Unele se înscriu ca însemnătate, desigur după cele amintite în capitolul anterior, dar constituie elemente care reflectă viața sau evenimentele din anumite epoci ale istoriei patriei și acestor locuri.

Conducerea regiunii și a județului nostru — prin Comitetul pentru Cultură și Artă — și-a înscris în programul său, an de an, măsuri de sprijinire directă, efectivă chiar a conservării sau reparării unor monumente istorice. Această acțiune locală va fi prezentată succint prin rîndurile următoare, fiindu-mi îndeaproape cunoscută datorită preocupărilor pe care le-am avut în acest scop.

Astfel, organizarea Muzeului Golești, a fost precedată de susținerea unor complexe lucrări de restaurare a Casei Goleștilor (zidire a vistierului Stroe Leurdeanu din anul 1640), a clădirilor care au găzduit prima școală românească, deschisă tuturor fiilor poporului, a zidurilor de cetate care înconjoară așezarea etc. (1958—1962). Degradarea în continuare a acestora ne-ar fi lipsit poate, cel puțin în parte, de comoara de la Golești. Merită a fi amintită și intervenția noastră din 1963 pentru repararea „Băii turcești" de la Muzeul Golești, care prezenta un grad înaintat de ruinare și căreia i s-a restabilit forma de astăzi.

Casa întărită, concepută cu funcție de apărare-cula — sau casa — cetate a fost prezentă pe aceste locuri îndeosebi în perioada feudalismului de mijloc și de mai tîrziu. Ne-au rămas astfel, Cula Drugănescu, de la Retevoești (din 1822) — în care din mai 1970 se află un muzeu sătesc cuprinzînd exponate reflectînd aspecte ale istoriei locale și de etnografie. S-a asigurat însă cu cîțiva ani înainte învelișul total de șiță al acesteia și unele reparații la exterior și interior.

La Suici se află Cula Brătianu (de la finele sec. 18), căreia pînă acum i s-a acordat „primul ajutor" prin renovarea acoperișului tradițional (cu șiță) — urmînd ca în viitorul apropiat să fie reparată și amenajată muzeistic.

Cu mai mulți ani în urmă s-a reparat învelitoarea Culei de la Racovița (datînd din 1790) com. Colibași, ca o măsură de preîntîmpinare a degradării generale, urmînd ca în 1971 să se asigure restaurarea generală a acesteia.

Paradoxal pare însă faptul că localnicii așteaptă „totul de sus", din afară, și nici măcar nu contribuie la păstrarea zestrei lor, lăsînd uneori răufăcători să sustragă bîrne sau alte piese din vechile construcții, profanînd astfel vestigii istorice. Ce se întîmplă oare cu cunoștința sau cultura unor astfel de oameni ?

Văile deluroase ori muntoase, cu ape cristaline și codri seculari de stejar, fag și brad, cu condiții strategice favorabile, au constituit condiții prielnice pentru așezările voievodale și celelalte așezări omenești din Argeș. Aceasta, explică de fapt existența numeroaselor vestigii în această zonă. Totuși, șesul argeșean păstrează unele însemnate mărturii ale istoriei, între care locul principal îl deține așezarea domnească de la Glavacioc (comuna Ștefan cel Mare), din vremea domnitorului Vlad Călugărul (finele secolului al XV-lea). Masivele ziduri medievale, care înconjoară curtea mînăstirii Glavacioc, încăperile tipice de așezare — cetate domnească care s-au păstrat în parte, grăiesc și astăzi despre voința și dîrzenia înaintașilor de a păstra avuția materială și spirituală primită de la străbuni, față de uneltirile dușmanilor năvălitori. Deși nu de proporții mari, lucrările efectuate aci de-a lungul anilor 1963—1970, a contribuit evident la conservarea acestui complex, făcîndu-se reparații la Casa domnească și la porțiuni din zidul de înconjur, reparatul clopotniței bisericii, împrejmuirea generală și aducerea curentului electric pentru iluminat.

Fiind printre puținele locuri istorice însemnate din partea de cîmpie a țării, socotim că în viitorul nu prea îndepărtat se va realiza aci o restaurare completă, însoțită de săpăturile și cercetările exhaustive necesare, prin preluarea totală a acțiunii de către Direcția Monumentelor Istorice.

Fig. 1. Biserica Olari din Curtea de Argeş — restaurată de D.M.I.

Fig. 2. Cula Drugănescu-Retevoeşti, com. Pietroşani

Fig. 3. Biserica din lemn Drăguţeşti (azi la Muzeul Goleşti)

De o vădită importanță sînt de asemenea lucrările efectuate la Biserica Marina din Cîmpulung datînd din secolul XV și cele de la Schitul Nămăești cu vestita sa biserică rupestră.

Opere de arhitectură populară, bisericile din lemn au fost mult răspîndite în evul mediu și chiar pînă în vremea noastră în satele de deal (și munte), unde ștejarul secular domnea la el acasă.

Vechimea, arhitectura și arta construcției dovedite de vechii meșteri populari, ne-au îndemnat să nu lăsăm pradă timpului unele monumente — biserici de lemn. Astfel s-a asigurat desfășurarea lucrărilor de învelire și reparare a celor din satele Drăganu (construită la 1785 de dascălul Ilie Stupeanu), Găbrieni com. Poenari (de la finele sec. XVIII) și Glîmbocu — Valea Ursului (construită de moșnenii satului în 1808).

Cu trăsături din cele mai pregnante ale artei populare a acestor locuri, biserica de lemn din satul Drăguțești, com. Cotmeana se afla în pragul degradării totale, datorită vechimii și intemperiilor aspre. Demontată cu grijă ea a fost restaurată și amplasată în cadrul sectorului etnografic în aer liber de la Golești, unde alături de alte construcții de case, pivnițe, poverne, pătule sau crame țărănești din cele mai vechi din zona dealurilor Munteniei și Olteniei își aduce contribuția la atestarea meșteșugului milenar al artei constructive a omului din popor.

Istoria de început a Țării Românești — poate cea a primilor Basarabi ne-a lăsat o moștenire din cele mai rare — Cetatea Poenari, ale cărei ziduri și ruine, au dăinuit multe secole peste vremi de liniște sau restriște. Așezată deasupra unui masiv muntos înconjurat aproape din trei părți de văile adînci ale Argeșului (nu departe de centrala electrică a Hidrocentralei de pe Argeș), cetatea a avut o condiție strategică excepțională pentru vremea sa. N. Iorga nu exclude posibilitatea existenței sale în timpul bătăliei de la Posada, 1330 — acest loc fiind într-adevăr, o posadă. Documente mai certe arată că ea a fost folosită și reparată de către Vlad Țepeș. Neasemuită îndrăzneală și ingenioasă tehnică, au permis înfăptuirea unei asemenea zidiri la începutul perioadei feudalismului.

Anii multor secole au dus la ruină această temerară operă, mărturie a unor vremi cînd se plămădea definitiv organizarea statală a Țării Românești.

La indicația conducerii partidului, din 1966 au început primele studii în vederea trecerii la repararea acesteia. Grele probleme tehnice de construcții trebuiau soluționate. Aceasta a impus de la început solicitarea sprijinului constructorilor Hidrocentralei de pe Argeș — care s-au dovedit meșteri de seamă și la astfel de zidiri, acordîndu-le pe această cale un binemeritat omagiu. Primii doi ani de muncă (1967—1968) au dat rezultate bune. A fost însă nevoie ca tehnica să-și spună cuvîntul, prin : construirea funicularului special, a conductelor de aer comprimat și a celor de apă pînă în vîrful muntelui, a estacadelor ancorate peste înălțimi stîncoase cu o neasemuită cutezanță, realizarea unui drum pietonal (potecă de 0,80 m.) betonat pe aproape un kilometru, de la nivelul Văii Argeșului pînă la Cetate și altele. Prima etapă a lucrărilor a oferit elemente noi pentru perfectarea proiectului de restaurare, întocmit și asistat în execuție de către D.M.I., adăogarea unor lucrări de consolidare a unor părți ale masivului stîncos care constituie baza cetății, avînd la bază studii și proiecte ale IPROMIN, efectuarea de săpături arheologice etc.

Cea de a doua etapă a lucrărilor se desfăşoară din plin, urmînd ca încheierea generală a lucrărilor, să aibă loc spre finele anului 1971. Sute de tone de piatră, cărămidă, ciment se vor transforma pînă atunci în ziduri sau turnuri, ori în casa ghidului sau întărituri ; energia electrică va urca pe înălţimile muntelui şi zidurilor cetăţii spre a vesti lumii ce au durat strămoşii cu multe secole în urmă spre gloria, cinstirea şi apărarea patriei lor, faclă pilduitoare şi pentru vremurile noastre. Pînă atunci sperăm ca cercetătorii (din partea Academiei RSR şi Muzeului Piteşti)

Fig. 4. Cetatea Poenari de la Căpăţîneni, aspect general

Fig. 5. Cetatea Poenari. Aspect de şantier — restaurare latura de sud-vest

Fig. 6. Porţiune din drumul pietonal executat recent — spre Cetatea Poenari

Fig. 7. Bazinul din piatră pentru păstrarea apei în cetate — care se reconstituie

să găsească noi urme doveditoare — ca rezultat al săpăturilor întreprinse — în sprijinul clarificării depline a vechimei și importanței acesteia în epoca sa de început. (S-au găsit pînă acum : ghiulele de piatră de diferite mărimi, resturi ceramice, cărămizi de epocă de diferite tipuri, urme osteologice, majoritatea pieselor din piatră de Albești care alcătuiau bazinul pentru păstrarea apei în cetate și mai puține inscripții deocamdată).

Ajutorul material acordat de stat județului nostru în acest scop a fost substanțial. El ne-a susținut efortul de a aduce în fața contemporaneității alături de giganticul baraj, drum și hidrocentrală — prin antiteza în timp și temă — creația măestrită a celor din veac care nu s-au sfiit nici în fața supremei jertfe să lupte pentru păstrarea vetrei străbune, a limbii, obiceiurilor și neatîrnării.

Continuarea acestei misiuni plină de patriotism, prin lucrări ca cele de la Cula Racovița, ruinele Cetății Oratia din apropierea Dîmboviței, a culelor de la Suici, Budeasa și a altor obiective susținute prin mijloacele tehnico-materiale ale județului în anii următori, constituie garanția că o dată cu intervențiile de proporții ale D.M.I. la mari complexe sau monumente deosebite se va asigura repararea și conservarea într-un timp relativ scurt a monumentelor cu o valoare bine recunoscută de pe cuprinsul județului Argeș. Această acțiune capătă nemijlocit valențele unui omagiu la adresa istoriei și adevărului despre viața poporului, care prin aceste mărturii poate și trebuie să fie păstrat ca un foc sacru.

Țin însă să adaug în încheiere că pentru lucrările din etapa actuală și cele de viitor consider pe deplin fundamentată propunerea — concepție ca toate operațiunile de proiectare și restaurare a oricăror monumente să fie precedate de studii și cercetări, care să poată oferi arhitecților posibilitatea de a respecta și readuce autenticul, specificul de epocă al zonei, cum și de a-i feri pe proiectanți sau meșterii constructori de unele erori. Experiența vastă acumulată pe acest tărîm la noi în țară, cum și pe plan mondial impune cu forța necesității acest procedeu bine întemeiat și eficient.

HOMMAGE À L'HISTOIRE ET A LA VERITÉ — LA CONSERVATION DES MONUMENTS DU PAYS —

RÉSUMÉ

Ce matériel présente une partie des préoccupations du Comité de culture et d'art d'Argeș concernant la réparation, la restauration et la conservation des monuments historiques.. Argeș est une centrée de la Roumanie ayant une grande împortance dans l'histoire du pays parce que c'est dans cette zone que l'on a constitué l'Etat féodal Țara Românească, et c'est là que l'on a établi les premieres capitales du pays : C. de Argeș et C. Lung.

Cet âtre historique a gardé de nombreux monuments historiques d'une valeur particulière : l'église et la cour royale de C. de Argeș, l'Eglise Negru Vodă de C. Lung, le monastere Cotmeana, Cetatea Poenari, le

monastere de Neagoe Barasab et bien d'autres dont on a effectué de grands travaux de restauration.

L'auteur présente ensuite d'autres monuments valeureux de toute l'étendue du district Argeş, dont les dirigeants se sont préoccupés de les antretenir ou de les restaurer : la maison des Goleşti où se trouve actuellement le musée Goleşti (le 17e siècle), Cula (le manoir) Drugănescu de Retevoeşti, (Cula) Brătianu de Suici (le manoir), l'établissement seigneurial de Glavacioc (le 16° siecle), etc. En continuant, l'auteur exprime le soin pour le restauration de quelques églises en bois des XVIII et XIX-siècles, modèles, d'architecture populaire authentique, telles celles de Drăganu, Glîmbocu, Găbrieni, Drăguţeşti.

L'article accorde une attention particulière à la restauration de la cité Poenari de Căpăţîneni ou l'on travaille à présent à l'aide précieuse accordée par le gouvernement de l'Etat et par la contribution des contremaitres qui ont travaillé aussi à l'hydrocentrale d'Argeş.

On énonce ensuite quelques objectifs pour l'avenir : des restaurations aux ruines de la cite Oratia, les manoirs Racoviţa, Suici, Budeasa etc. — outre les chantieres ouvertes directement par le forum central — la Direction des Monumentes Historiques. L'auteur souligne la nécessité que les projets et les traveux soient obligatoirement précédés d'études et de recherches qui offrent aux arhitectes et aux constructeures la possibilité de respecter le plus possible l'authenticité des anciens monumentes.

DESPRE ORIGINEA ȘI SEMNIFICAȚIA ETIMOLOGICĂ A TOPONIMICULUI ARGEȘ

ION IONESCU

Pentru Țara Românească orașul Argeș are o importanță deosebită. Pe la 1290, după Cronica Țării Românești [1], avem aici cea dintîi curte domnească, în care vor rezida primii domni români, întemeietori ai țării și singuri stăpînitori.

Argeșul a fost primul oraș al Țării Românești mai bine de două sute de ani [2], așezat pe țărmul stîng al rîului Argeș, de unde-și poartă și numele, acolo unde rîul își lărgește valea ca o răsuflare, după ce a ieșit din chinga munților, *într-un dalb luminiș, frumos poieniș,* cum îl numește atît de poetic poporul, dar și semnificativ, cum vom arăta, în balada *Meșterul Manole.*

Arheologic, zona Argeșului se dovedește ca unul din cele mai importante centre ale activității umane din paleoliticul inferior în Europa [3]. Valea Argeșului este un străvechi leagăn de viață autohtonă dacă și apoi românească [4], ce-și învăluie începuturile în negura timpurilor.

Referindu-se la regatul unitar getic, Vasile Pîrvan arăta că orientarea lui a fost întotdeauna spre sud. Centrul lui etnografic era pe platoul transilvan, dar pivotul politic era în sudul Carpaților.

„În special, regatul lui Burebista se arată a fi fost prin excelență danubian, avînd o principală reședință undeva prin Banat, Oltenia sau Muntenia. Fie că *Argedava* din inscripția citată de la Dionysopolis e

---

[1] *Istoria Țării Românești 1290—1690. Letopisețul Cantacuzinesc,* ediție critică întocmită de C. Grecescu și D. Simonescu, Edit. Acad. R.P.R., 1960, p. 2 ; Radu Popescu, *Istoriile Domnilor Țării Românești,* ediție critică întocmită de Const. Grecescu, Edit. Acad. R.P.R., 1963, p. 3.

[2] Aurelian Sacerdoțeanu, *Mănăstirea Curtea de Argeș la 450 de ani,* în *„Revista muzeelor"*, nr. 6, an. IV (1967), p. 508 ; Idem, *Argeș — cea mai veche reședință a Țării Românești,* în *„Studii și comunicări"*, Muzeul din Pitești, 1968, p. 117 ; I. Ionescu, *Semnificația Argeșului,* în *„Mitropolia Olteniei"*, an. XX (1968), nr. 7—8, pp. 563—567.

[3] I. Nania, *Aria culturii de prund în România,* în *„Studii și comunicări"*, Muzeul din Pitești, 1968, p. 17—21.

[4] Acad. C. Daicoviciu, *Însemnări despre daci* (XV). *Dacii și țara de sub conducerea lui Dromichaites,* în *„Steaua"*, 12, an. VIII (94), 1957, decembrie, pp. 95—98 ; Idem. *Țara lui Dromichaites,* în vol. omagial pentru *Kelemen Lajos,* Cluj, 1957, p. 181—182.

Arcidava din Banat, fie că ea e undeva pe rîul cu al cărui nume seamănă, Argeşul, *Arge-sis, Argedava,* este foarte probabil că oraşul de frunte al marelui rege a trebuit să fie la sudul sau sudvestul Carpaţilor" [5].

În legătură cu *Argedava*, Vasile Pîrvan identifică şi rîul 'Ορδεσσός, menţionat de Herodot în cîmpia munteană, cu *Argesis* [6] şi conclude: „Argeşul românesc este deci străvechi thracic şi de două mii de ani pronunţarea cuvîntului a rămas aceeaşi" [7].

Petru Vasile Pîrvan hidronimicul 'Ορδησσός, atestat de Herodot, este o falsă redare de către greci a originalului *'Αργεσος sau *'Αργισος. Învăţatul român socoteşte toponimicul dacic un derivat din *arg-* (alb, a fi luminos, a străluci), care se întîlneşte în regiuni tracice ori în limbi înrudite cu cea tracică, cum sînt limbile frigiană şi armeană, care „alcătuiesc o unitate organică în mijlocul celorlalte limbi indogermanice" [8].

Şi A. D. Xenopol admisese mai înainte provenienţa *Argeşului* din Ordessos [9], ca şi Dimitrie Onciul, pe care-l explica prin filiera unui *Ardessus* roman [10].

B. P. Haşdeu socotise că „Rîul Argeş n-are a face cu anticul Ordessus 'Ορδησσός din Herodot" [11] şi căutase să-l identifice cu *Marisca* sau *Mariscus,* reconstituit după *Transmarica,* indicat de Itinerariul Antonin, de Tabula Peutingeriană şi de Notitia Dignitatum, corespunzător cu „Fluviul Mariscus" al geografului Ravennat, care ar fi avut sensul de *Marismic* [12].

B. P. Haşdeu menţionează în acelaşi timp că în Armenia, lîngă lacul Van, există un oraş foarte vechi numit *Argeş,* rostit ca şi în româneşte, unde pe la începutul secolului al XIV-lea, sub papa Ioan XXII, era un episcop, *Zacharias Argis.* Ce însemnează acest nume la armeni, spune Haşdeu, nu se ştie.

Totodată, B. P. Haşdeu leagă originea oraşului nostru Argeş, ca şi numele lui de armenii „plecaţi din Argeşul cel de lîngă lacul Van şi veniţi în Muntenia prin imperiul bizantin, colonizaţi la noi „cam în secolul al XIII". Ei ar fi adus pentru colonia lor şi simbolul heraldic al vulturului, pe care l-au lăsat „apoi moştenire românilor, de-mpreună cu numele Argeş şi de-mpreună cu măiastra biserică. Armenesce însă şi numai armenesce vulturul este rebusul eraldic cel firesc al numelui Argeş, căci armenesc şi numai armenesc vulturul se numesce arg'iv" [13].

---

[5] Vasile Pîrvan. *Getica,* Bucureşti, 1926, p. 81.

[6] Idem, *Consideraţii asupra unor nume de rîuri daco-scitice,* Acad. Rom. Mem. Sect. Ist., seria a III-a, tom. I, Buc., 1923, p. 14 şi 22; Idem, *Getica,* p. 42.

[7] Idem, *Consideraţii...,* p. 12—16.

[8] Ibidem, p. 14—15.

[9] A. D. Xenopol, *Teoria lui Roesler,* Iaşi, 1884, p. 191.

[10] D. Onciul, *Teoria lui Roesler,* în *„Convorbiri literare",* XIX (1885), p. 182; Cf. A. Sacerdoţeanu, *Argeş — cea mai veche reşedinţă...,* p. 106.

[11] B. P. Haşdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae,* col. 1582.

[12] Idem, *Istoria critică a românilor,* I, Bucureşti, 1875, p. 187—188; Idem, *Une énigme historique : Les Roumains au moyen-âge,* Paris, 1885, p. 146; Cf. A. Sacerdoţeanu, *Argeş — cea mai veche reşedinţă...,* p. 105—106.

[13] B. P. Haşdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae,* col. 1599—1600; 1582; a se vedea şi ediţia îngrijită de Andrei Rusu, din Edit. Minerva, Bucureşti, 1970, pp. 79—99. Grafia corectă a oraşului *Argeş* din Armenia a fost redată de V. Laurent, *Argeşul din Valahia şi Argeşul din Armenia,* în *„Revista istorică",* vol. XXXII, atestată documentar din prima jumătate a sec. al XI-lea.'Αρτζέσιν p. 1—12, 1946, p. 52, ca *Arčeš,* reproducînd grafia grecească.

După Haşdeu,rîulArgeş îşi trage numele de la oraşul Argeş, care ar fi fost o colonie armeană, înfiinţată la noi în secolul al XIII-lea.

Teza lui Haşdeu despre originea şi semnificaţia toponimicului *Argeş*, formulată numai pe baza asemănării cu un toponimic din Armenia, n-a fost îmbrăţişată de nimeni, ca lipsită de temei documentar.

Alexandru Philippide, referindu-se la textul lui Herodot IV, 48, socoteşte că dacă istoricul grec s-a putut înşela asupra aşezării geografice şi a direcţiunii rîurilor din Scitia, el nu s-a putut înşela în privinţa numelor rîurilor, dar se îndoieşte dacă 'Ορδησσός este *Argeş* [14].

N. Drăganu afirmă că „numele *Argeşului* este relativ nou" [15]. El arată că pe teritoriul ţării noastre cunoaştem şi alte *Argeşuri*. În Moldova, din fostul judeţ Fălciu, cunoaştem satul *Argişani, Arjişani*, din 1495. În Transilvania avem *Arghiş, ung. Argyes* din judeţul Cluj. Întîlnim *Argyas*, sat în ţinutul Şimleului, din 1475 [16].

„Vechiul românesc *Ard'eš* a dat săseşte *Mardesch* sau *Mardisch* în legătura *vom, am, im* şi *zum Ardesch*. Din săsescu *Mardesch, Mardisch* este ungurescul *Mardos*, iar din acesta este reprimit actualul românesc *Moardăş*, alături de care Lenk, la 1839, mai atestă vechiul *Ard'eš*.

Fără îndoială, afirmă N. Drăganu, aceste forme existente trag în cumpănă mult mai mult decît potrivirea nesigură 'Ορδησσός Argeş, iar explicarea *Argeşului* muntean trebuie căutată în acelaşi loc cu al celor ardelene" [17].

Respingînd explicarea dată de Haşdeu, N. Drăganu socoteşte că toponimicul Argeş ar putea fi de origine pecenegă sau cumană, sau provenind din turcescul *arγiš, arγis* (înălţime, ridicare de teren). „Pecenegă ar putea fi socotită originea *Argeşului* în regiunile, în care sînt şi alte numiri pecenege, şi cumană, unde sînt şi alte numiri cumane. *Argeşul* muntean este mai curînd cuman decît peceneg" [18]. N. A. Constantinescu respinge etimologia lui N. Drăganu, ca „ceea ce n-ar avea sens" [19].

Acad. C. Daicoviciu, în comunicarea ţinută la sesiunea din toamna anului 1957 a Academiei Republicii Socialiste România, ca şi în articolul său *„Însemnări despre daci (XV)"* [20], afirmă identificarea lui *Ordessos* (citit Ordissos), din vestul Munteniei, atestat de Herodot (IV, 48) cu rîul *Argeş*, iar pe *argeşeni* cu *Ordýssi*, populaţia condusă de Dromichaites în timpul expediţiei lui Lysimachos, în două campanii care au avut loc,

---

[14] Alexandru Philippide, *Originea Românilor*, vol. I, Iaşi, 1925, p. 722—723, cu discuţii asupra tezei lui B. P. Haşdeu la p. 458, 743, 744.

[15] Nicolae Drăganu, *Românii în veacurile IX—XIV pe baza toponimiei şi a onomasticei*, Bucureşti, 1933, p. 531.

[16] Ibidem.

[17] Ibidem, p. 532.

[18] Ibidem.

[19] N. A. Constantinescu, *Dicţionar onomastic românesc*, 1963, p. 182.

[20] Acad. C. Daicoviciu, *Însemnări despre daci* (XV). *Dacii şi ţara de sub conducerea lui Dromichaites*, în *„Steaua"*, 12, an. VIII (94), 1957, decembrie, p. 95—98; Idem, *Ţara lui Dromichaites*, în vol. omagial pentru *Kelemen Lajos*, Cluj, 1957, p. 181—182 ; D. Berciu, *Arta traco-getică*, Bucureşti, 1969, p. 10, socoteşte regatul lui Dromichaites în Dobrogea de nord.

prima între 301—297 î.e.n. și a doua între 293—291 î.e.n., soldate amîndouă cu înfrîngerea puternicului rege trac, fostul general al lui Alexandru cel Mare [21].

Acad. C. Daicoviciu menționează că „țara peste care stăpînea Dromichaites era Valea Argeșului, vale bogată în vestigii arheologice privind această epocă. Aici, pe cursul superior al Argeșului, se afla vestita *Argedava*, cetatea de scaun a lui Burebista și a tatălui său, cunoscut dintr-o inscripție greacă din Dionysopolis (Balcic). Nimic nu ne împiedică să vedem în această *Argedava* însăși cetatea de scaun a lui Dromichaites, așezată la adăpostul munților și pădurilor, cîtă vreme „orașul" Helis se va fi aflat mai jos în cîmpie.

Nimic surprinzător, deci, că și mai tîrziu, tot pe cursul Argeșului vom întîlni și cele dintîi capitale ale Țării Românești" [22].

Mai înainte, Virgiliu Drăghiceanu afirmase că nu este exclus ca Argeșul să fi fost capitala voievodatului lui Seneslau [23].

Săpăturile arheologice de la fostul palat domnesc și Biserica Domnească, Sf. Nicolae, din Curtea de Argeș, conduse de N. Constantinescu în campania 1967—1969, au confirmat o așezare voievodală încă din secolul al XIII-lea, ceea ce îndreptățește ipoteza scaunului voievodal al lui Seneslau aici, menționat de diploma regelui Bela al IV-lea al Ungariei, acordată cavalerilor ioaniți la 2 iunie 1247 [24].

Poate cercetările arheologice viitoare, extinse pe raza orașului Curtea de Argeș, ca și pe înălțimile dealurilor ce străjuiesc orașul, și ne referim îndeosebi la dealul Păltiniș sau la cele dinspre Cîmpia Radovan, spre comuna Albești, sau în spre Valea Iașului, să aducă noi dovezi documentare de așezări și mai vechi.

Profesorul Radu Vulpe crede, dimpotrivă, că reședința temporară a lui Burebista era pe cursul inferior al rîului Argeș și o identifică cu importanta cetățuie de la Popești, lîngă Mihăilești [25]. Argedava devenea reședința sa doar atunci cînd avea nevoie să se ocupe de afacerile răsăritene, ceea ce se întîmpla foarte des. Cînd a simțit necesitatea unui centru permanent, ca refugiu suprem la caz de nevoie și ca adăpost pentru avuțiile sale și pentru sanctuarele poporului geto-dac, s-a fixat în

---

[21] Cf. *Istoria României*, I, București, 1960, p. 228—230.

[22] Acad. C. Daicoviciu, *art. cit.*, în *„Steaua"*, p. 97.

[23] Virgiliu Drăghiceanu, *Curtea domnească din Argeș*, în B.C.M.I., X—XVI, 1917—1923, p. 27. A se vedea și Dimitrie Onciul, *Scrieri istorice*, II, ed. A. Sacerdoțeanu, București, 1968, p. 229.

[24] N. Constantinescu, *Cercetarea arheologică de la Curtea domnească din Argeș, 1967*, în *„Studii și comunicări*, Muzeul Pitești, 1968, pp. 123—138 ; Idem, *Basarab I, Tihomir și — poate — Seneslau*, în *„Magazin istoric"*, nr. 4 (37) — aprilie 1970, p. 64—68 ; Idem, *La résidence d Argeș des voïvodes roumains des XIII-e et XIV-e siècles. Problèmes de chronologie à la lumière des récentes recherches archéologiques. „Revue des études sud-est européennes"*, tome VIII — 1970, nr. 1, pp. 5—31.

[25] Radu Vulpe, *Un deceniu de cercetări arheologice în cetățile dace*, în *„Știință și tehnică"*, X (1958), nr. 11, p. 36 ; Idem, *Argedava*, în vol. *Omagiu lui Constantin Daicoviciu*, 1960, pp. 557—566 ; Idem, *Așezări getice din Muntenia*, București, 1966, pp. 27—38 ; Idem, *Dacia* N. S. IV, 1960, pp. 310—312 ; Idem, *Getul Burebista, conducător al întregului neam geto-dac*, în *„Studii și comunicări"*, Muzeul Pitești, 1968, pp. 33—54.

munţii Orăştiei, la Sarmizegetuza regală de la Grădiştea Muncelului, care, după toate indiciile a fost întemeiată de el.

Cercetările arheologice, spune Radu Vulpe, au dovedit că viaţa cetăţuiei de la Popeşti s-a terminat brusc la începutul erei noastre (nu s-au mai găsit nici o monedă mai nouă ca secolul I î.e.n. şi nici cultură materială dacică a secolului I al e.n.). Acest sfîrşit neaşteptat este legat de expediţia lui Aelius Catus, care, în ultimul deceniu de domnie a împăratului Augustus, a suprimat puterea getică din şesul de la nord de Dunăre, creînd o zonă deşartă de locuitori, ca protecţie pentru frontiera de aici a imperiului. În asemenea împrejurări, însăşi Valea Argeşului îşi pierde rolul de odinioară [26].

Hadrian Daicoviciu a pus însă la îndoială informaţiile decretului în cinstea lui Acornion din 48 î.e.n. din cetatea Dionysopolis (Balcic), că ar fi în legătură cu tatăl lui Burebista, rege dac anonim, avîndu-şi reşedinţa în Argedava, iar rîul Ordessos nu s-ar identifica cu Argesis [27]. Teza tînărului arheolog de la Cluj este respinsă de prof. R. Vulpe [28].

Prof. Aurelian Sacerdoţeanu afirmă că „Faţă de atîtea presupuneri am putea trage concluzia că în adevăr nu ştim nimic" [29]. Oprindu-se asupra ipotezei lui V. Pîrvan, prof. A. Sacerdoţeanu afirmă că *Argeşul* „poate fi socotit un rîu luminos, strălucit" [30].

Care ar fi atunci etimologic originea şi semnificaţia Argeşului ?

Vom căuta, în limita informaţiilor noastre, să răspundem acestei importante şi dezbătute probleme.

Reţinem, de la început, că toponimicul *Argeş* îl întîlnim pe tot cuprinsul ţării noastre, în Muntenia, în Ardeal ca şi în Moldova. Observaţia făcută de N. Drăgan că „explicarea *Argeşului* muntean trebuie căutată în acelaşi loc cu al celor ardelene" este îndreptăţită, numai că originea pecenego-cumană propusă de el nu poate fi acceptată.

Coincidenţa toponimică a *Argedavei* 'Αργέδαυον, reşedinţa predecesorului lui Burebista, menţionată de inscripţia în cinstea lui Acornion de la Dionysopolis din 48 î.e.n. şi păstrată astăzi în Muzeul arheologic din Sofia, cu numele rîului Argeş, a fost demonstrată convingător de Vasile Pîrvan [31].

Se cunoaşte că „tema *arg-/ark-* este bine atestată în tracă şi dacomeosiană" [32].

---

[26] Idem, în „*Argedava*", p. 563.

[27] Hadrian Daicoviciu, *Însemnări despre Dacia* (IX). *Unde şi cînd ia naştere statul dac ?* în „*Steaua*", an. XIX (217), februarie, 1968, p. 82—83 ; Idem, *Dacii*, ed. a II-a, Bucureşti, 1968, p. 112—114 ; Idem, în „*Studii şi cercetări de istorie veche*", XIII, 1962, nr. 1, p. 14.

[28] Radu Vulpe, *Getul Burebista, conducător al întregului neam geto-dac*, în „*Studii şi comunicări*", Muzeul Piteşti, 1968, p. 51—52.

[29] Aurelian Sacerdoţeanu, *Argeş — cea mai veche reşedinţă a Ţării Româneşti*, în „*Studii şi comunicări*", Muzeul Piteşti, 1968, p. 107 ; Idem, *Evocare*, în „*Mitropolia Olteniei*", an. XIX (1967), nr. 7—8, p. 526

[30] Ibidem.

[31] Vasile Pîrvan, *Nume de rîuri daco-scitice*, Bucureşti, 1923, p. 12—16 ; idem, *Getica*, p. 81.

[32] *Istoria limbii române*, vol. II, Ed. Acad. R.S. România, 1969, p. 359. Pe teritoriul daco-getic, în afară de Argedava, întîlnim : *Arcobadara, Arcidava, Arcinna* şi *Arcunae*, vezi V. Pîrvan, Getica, p. 256, şi *Istoria limbii române*, cit., p. 359.

Menţionăm că tema *arg-*, în afară de limbile traco-dacă, frigiană şi armeană indicate şi de Vasile Pîrvan, se află şi în alte limbi de origine indo-europeană [33]. Aceste date ne duc la concluzia că toponimul *Argeş* este de origine indoeuropeană.

În general, cuvîntul *Argeş* este socotit un derivat, din radicalul *arg-*, cu sufixul *-eš*.

Constatăm că radicalul *arĝ-, argi-, argu-* îl aflăm în limbile din aria *satem* a indo-europenei, cum sînt limbile : traco-dacă, frigiană, armeană, illiră, cît şi în limbile din aria *Kentum* a indo-europenei : greacă, latină, celtă (în Franţa şi Scoţia), ceea ce ne duce la concluzia că acest radical aparţine indo-europenei comune.

Dacă în indo-europeană radicalul sau tema *arĝ- (areĝ-) argi-, argu-* înseamnă *„strălucitor", „albicios" („glänzend, weisslich")* [34], cum a arătat şi Vasile Pîrvan, cel de al doilea element lingvistic, *-eš*, socotit sufix, nu a făcut obiectul nici unei cercetări pînă în prezent, pentru a fi explicat, în afară de un articol al nostru, publicat cu alt prilej [35].

Socotim că sufixul *-eš* îşi are originea în cuvîntul indo-european *eis-*, cu sensul de *a mişca, a curge repede, impetuos* (sich heftig, ungestäm, schnell bewegen), care are ca forme av. *aēš)* (sich) in eilige Bewegung setzen), *iša-, išya-, aēsaya-, aišaya-* [36].

Indoeuropeanul *i* şi diftongul *ei* apar în idiomul traco-dacilor în general ca *i*. Din cauza pronunţării deschise, *i* apare ca e in multe nume traco-dace [37] de unde am avea *eis>is>es*.

Elementul lingvistic *-eis* îl întîlnim frecvent ca sufix : *-eš, iš* şi în alte hidronime de pe teritoriul ţării noastre, ca în *Mureş*, atestat sub formele Μάρις (Herodot IV, 49), Μάρσιος (Strabo), *Marisia* (Iordanes), Μορήσης (Const. Porphyrog.), sau ca *Someş*, continuatorul anticului *Samus*, care presupune că rîul se numea probabil *Samis(s)os, Samisia, Samesis*, cu *a*>o sub influenţa lui *m* [38], de unde deducem că şi *Argeş* va fi avut ca forme, probabil, *Argesos, Argesia, Argesis*.

Din oscilaţia grafică *-s(s)- (-si-) -sk-* „pare să rezulte că în limba autohtonilor exista în poziţiile respective sunetul *š*, inexistent în greacă şi latină şi tocmai de aceea notat oscilant — *Crisos-Crisia :* Criş ; *Maris -Morisos -Marisia : Mureş ; Timesis -Tibisia -Tibiscos :* Timiş" [39], aspect pe care îl întîlnim şi în albaneză, unde orice *s* vechi a devenit *š* (ortografic *sh) :* Scupi>Shkup ; sanitosus>shendosh ; Naissus>Niš etc.

---

[33] În illiră întîlnim hidronimul *Argya* (I. I. Russu, *Illirii*, Ed. Acad. R.S România, Bucureşti, 1969, p. 105, 169) ; Menţionăm şi *Argėsians* = oraş în răsăritul Franţei, aproape de Vosgii meridionali, spre graniţa cu Elveţia ; *Arz* = rîu mic în Franţa de nord-vest, spre Golful Gasconiei ; *Argyle* = localitate-ţinut în Scoţia ; *Argysipa* = oraş în Italia veche ; *Argyria* = oraş în Asia Mică (Grecia antică) ; *Argylos* = oraş în Grecia antică (Tracia) ; *Arzos* = afluent al Hebrului (Mariţa, în Tracia,) — după *Atlas classique*, Vidal-Lablache, Paris, 1894).

[34] Alois Walde-Julius Pokorny, *Vergleichendes Wörtenbuch der indogermanischen sprachen*, I Band, Berlin und Leipzig, 1930, p. 82—83 ; I. I. Rusu, *Limba traco-dacilor*, ed. a II-a revăzută şi adăugită, Bucureşti, 1967, p. 91, 132.

[35] Ionescu, art. cit., la nota 2.

[36] Alois Walde-Julius Pokorny, op. cit., p. 106.

[37] I. I. Russu, op. cit., p. 146.

[38] *Istoria limbii române*, vol. II, Bucureşti, 1969, p. 358.

[39] Ibidem, p. 362.

Fenomenul lingvistic *ĭ>e (-issos, -isia>-eš)* „nu contrazice cu nimic legile limbii române" [40] nici în „Argeş (v. drom. *Arghiş, Argyas* [41] : 'Ορδησσός (Herodot, Ptolomeu), *Ordesos* (Plinius), probabil redarea aproximativă a unui "Αργησσος", [42] pe care îl considerăm ca un nume propriu autohton, păstrat în română [43] fără să fi fost nevoit să treacă, după cum se presupune, „printr-o filieră slavă meridională" [44].

Ţinînd seama de trăsăturile fonetice, care par să caracterizeze limba dacă, în care am avea pe *ǵ, ǵh>z (đ)*; *g^u, g^h>g* [45], este posibil să fi avut o formă *Arzesos — Ardesos*, în alternanţă cu Argesos, care ar justifica grafia 'Ορδησσός (Herodot, Ptolomeu), *Ordesos (Plinius)* şi *Argesos, Argesis*, dedus din coincidenţa cu *Argedava* din inscripţia dedicată lui Acornion din Dionysopolis, alternanţă pe care o întîlnim şi astăzi în Ardeal [47].

Etimologic, sensul originar al hidronimului *Argeş*, probabil, va fi fost : *curgere repede strălucitoare*, specifică apelor de munte, adică *rîu de munte cu apă repede şi limpede*.

Din culmea Carpaţilor şi pînă la ţărmurile Pontului se întindea în vechime o imensă pădure. Dezvoltarea vieţii umane a fost legată la început îndeosebi de văile rîurilor, unde hrana era mai uşor asigurată [48], iar zona Argeşului se dovedeşte un puternic centru al activităţii umane încă din paleoliticul inferior în Europa [49]. De o parte şi de alta a rîurilor, oamenii vor fi căutat aici din vechime locuri prielnice vieţuirii, adică *luminişuri* de pădure sau de crîng. Un astfel de *luminiş* sau *poeniş*, cum întîlnim cuvîntul în legătură cu oraşul *Argeş* în balada *Meşterul Manole*, *„dalb luminiş, frumos poeniş"*, va fi fost şi locul unde s-a dezvoltat de timpuriu aşezarea *Argeş*, devenită apoi prima capitală a Ţării Româneşti.

În limba autohtonilor, cu timpul, *Argeşul* va fi ajuns să însemneze *apă repede curgătoare (rîul) prin luminişuri de pădure, prin poenişuri (cu dalbe luminişuri, frumoase poenişuri)*.

Sufixul *-eš* al hidronimului *Argeş* are o importanţă deosebită, care ne ajută la dezlegarea înţelesului şi celorlalte numiri de rîuri care păstrează acest sufix.

El provine dintr-o formă verbală substantivizată cu cuvîntul indoeuropean *eis-, iša-, išya-*, cu sensul de mişcare sau curgere repede, năvalnică, specifică îndeosebi apelor şi rîurilor de munte.

---

[40] Ibidem.

[41] N. Drăganu, op. cit., p. 530 ; A. Sacerdoţeanu, *Argeş...*, p. 111—112.

[42] *Istoria limbii române*, cit., p. 356.

[43] Ibidem.

[44] Al. Rosetti, *Istoria limbii române de la origini pînă în secolul al XVII-lea*, 1968, p. 227 ; idem, *Sur quelques emprunts anciens, du roumain au slave méridional et au magyar* în *„Romanoslavica"*, XVI, 1968, p. 22.

[45] *Istoria limbii române*, cit., p. 316.

[46] V. Pîrvan, *Getica*, p. 81 ; I. I. Russu, op. cit., p. 133, arată pe *Ordessos* ca provenind din rădăcina indo-europeană : *erd-* „a (se s) curge, umezeală". Acceptăm teza lui V. Pîrvan, ca cea mai îndreptăţită, cu rădăcina *arǵ-*, mai degrabă însă *argu-*. În l. dacă rădăcina g^uet-> getae ; g^uher> germo (I. I. Russu, op. cit., p. 134).

[47] N. Drăganu, op. cit., p. 532 ; Rostirea în acelaşi loc de articulare a consoanelor palatale şi palatalizate ($\frac{K'}{t'}$ $\frac{8}{8d'}$) apare ca fenomen specific graiurilor dacoromâne de nord-vest, tip crişean şi maramureşean (cf. *Philologica*, I, 1970, p. 77).

[48] Simion Mehedinţi, *Opere alese*, Bucureşti, 1967, p. 251—261.

[49] I. Nania, op. cit.

Însemnează că la început cuvîntul *Argeş* va fi fost un compus, iar el a fost creat şi folosit de nişte populaţii care au locuit în preajma rîurilor cu ape repezi şi limpezi, luminoase, cum sînt îndeosebi apele de munte, şi acestea n-au putut fi decît nişte populaţii de păstori.

Pentru a înţelege folosirea toponimicului *Argeş* pe tot cuprinsul ţării noastre, cît şi pe un teritoriu vast, pînă la populaţiile de limbi turcice, dar cu spaţii prielnice păstoritului, va trebui să ne referim la răspîndirea şi pendulările populaţiilor de origine indo-europeană.

În general este admisă astăzi teza că patria primitivă a indo-europenilor a fost situată în stepa Kazakstan, „şi poate de asemenea în stepa care se găseşte în nordul Caucazului, sau chiar în pădurile din nordul acestor stepe". [50].

Din această patrie, după lingvistul austriac W. Brandenstein [51], triburile a căror limbă a dat naştere limbilor indo-europene din Europa s-au deplasat prin stepele Rusiei meridionale către Bielorusia, Ucraina occidentală şi Volhinia, care au constituit o a doua patrie primitivă a indoeuropenilor, dar de data aceasta a indoeuropenilor numai ai Europei.

Indoeuropenii sînt cunoscuţi că au locuit în epoca lor cea mai îndepărtată de existenţă o regiune atît de stepă cît şi de munte a rîurilor repezi, proprie numai ocupaţiilor pastorale, „o regiune unde triburile indoeuropene au dus o viaţă pastorală" [52].

După W. Brandenstein, dezmembrarea triburilor proto-indoeuropene şi a dialectelor lor în două ramuri, fără raporturi între ele reciproce, s-a petrecut către anii 2500 î.e.n. : de o parte triburile indo-iraniene şi propriilor lor dialecte, de altă parte restul triburilor indoeuropene şi dialectele care le vorbeau.

Africatizarea şi spiratizarea explosivelor palatale *ḱ* şi *ǵ* s-ar fi petrecut în limbile satem după perioada comunităţii triburilor indoeuropene [53].

Aria satem coincide cu aria transformării labio-velarelor în velare simple [54].

În lumina documentării arheologice actuale se constată că în periada de sfîrşit a epocii neolitice şi de tranziţie spre epoca bronzului au avut loc prefaceri adînci în viaţa comunităţilor omeneşti de pe teritoriul ţării noastre şi de pe acela al ţărilor vecine, zona carpato-dunăreană avînd să joace unul dintre cele mai active roluri [55].

Acum pătrund pe teritoriul ţării noastre triburile de păstori nomazi din stepele nord-pontice, aducînd cu ele o cultură proprie, caracterizată

---

[50] G. Ivănescu, *Les dialectes proto-indo-européens*, în *„Philologica"*, I, Ed. Acad. R.S. România, Bucureşti, 1970, p. 26.

[51] W. Brandenstein, *Die erste indogermanischewanderung*, Wien, 1936 ; idem, *Die Lebensformen der Indogermanen*, Wiener Beiträge zur Kulturgeschichte und Linguistik", IV, 1936, p. 231—277, cit. G. Ivănescu, op. cit., p. 26—27.

[52] G. Ivănescu, op. cit., p. 26.

[53] Ibidem, p. 28.

[54] Ibidem, p. 33.

[55] *Istoria României*, I, 1960, p. 72—82 ; D. Berciu, *Despre apariţia şi dezvoltarea patriarhatului pe teritoriul R.P.R.*, în S.C.I.V., I, 2, 1950, p. 60 şi urm. ; idem, *Contribuţii la problemele neoliticului în România în lumina noilor cercetări*, Bucureşti, 1961, p. 125—151 ; idem, *Zorile istoriei în Carpaţi şi la Dunăre*, Bucureşti, 1966, p. 131—139.

în special prin înmormîntări cu ocru roşu şi o economie bazată pe păstoritul în turmă. Triburile de păstori veniţi din răsărit se găseau deja organizate în cadrul gintei partiarhale şi probabil al uniunilor de triburi. Comunităţile de păstori se deplasau cu turmele lor, în valuri, în căutarea de păşuni noi, abundente în zona carpato-dunăreană. S-a putut fixa arheologic pînă acum pe teritoriul României cinci asemenea valuri venite dinspre est şi nord-est, eşalonate pe o perioadă lungă de timp. Fenomenul acestei pătrunderi începe aproximativ cu puţin înainte de sfîrşitul etapei neoliticului tîrziu şi se încheie definitiv abia în pragul începutului epocii bronzului, cînd atît cultural, cît şi biologic, s-a petrecut deplina fuziune a elementelor străine cu fondul local [56].

Pătrunderea triburilor de păstori pe teritoriul ţării noastre, care se aflau social pe o treaptă superioară de organizare, a grăbit ritmul de integrare în orînduirea patriarhală a comunităţilor tribale locale, dar în acelaşi timp a contribuit şi la transformarea lingvistică, în sensul indo-european, a graiurilor populaţiilor din aceste regiuni ale Europei [57].

Grupele de păstori venite au fost asimilate cu timpul de localnici, dar ele au contribuit la îmbogăţirea conţinutului culturilor acestora, au grăbit procesul de dezagregare a neoliticului carpato-dunărean, introducînd calul domestic, obiecte de bronz şi de argint, au dat impuls accentuării păstoritului şi procesului de răspîndire a graiurilor indo-europene [58]. Astfel, teritoriul României avea să joace, cum arată prof. Dumitru Berciu, un rol însemnat şi în cadrul marelui fenomen al restructurării lingvistice în sens indoeuropean, care începe în aceste regiuni ale Europei tocmai în perioada de tranziţie. Purtătorii culturii Cernavoda veniţi dinspre sud şi din Anatolia sînt indo-europeni, ca şi aceia ai culturii *înmormîntărilor cu ocru roşu* şi în tumuli, cu care, peste Caucaz şi de-a lungul litoralului estic şi nordic al Pontului, se întrepătrundeau [59].

Acestui fenomen din etapa tîrzie şi finală a dezvoltării epocii neolitice şi de tranziţie la epoca bronzului (cca. 1900—1700 î.e.n.) [60] îi datorăm şi identificarea şi prezenţa toponimului nostru *Argeş*, dat şi folosit la început pentru unele ape curgătoare repezi şi limpezi, luminoase, de triburile de păstori indo-europeni pe teritoriul ţării noastre, ca şi pe întinsa lor arie de pendulare, între Asia şi Europa, unde-l întîlnim lingvistic. Cu timpul, au început să fie numite cu acelaşi nume şi unele aşezări de sate, cetăţi, sau oraşe de pe malurile unor asemenea ape.

Faţă de sensul vechi al oraşului nostru *Argeş*, pe care poporul l-a mai păstrat în balada *Meşterul Manole*, ca *d'alb luminiş, frumos poeniş*, şi pe care ne-am străduit să-l descifrăm, în vremea românească a dobîndit şi unul nou.

---

[56] *Istoria României*, I, 1960, p. 73.

[57] Ibidem, p. 75

[58] Dumitru Berciu, *Zorile istoriei în Carpaţi şi la Dunăre*, Bucureşti, 1966, p. 133.

[59] Ibidem, p. 132.

[60] Ibidem., p. 105 ; *Istoria României*, I. 1960, p. 71.

[61] Prezenţa toponimicului *αγγίς, argis*, „hauter, élévation de terrain" şi în limbile turcice (N. Drăganu, op. cit., p. 532) îl explicăm, fie datorită strînsei asemănări şi a contactului dintre culturile proto-indo-europene cu cele turcice (cf. G. Ivănescu, op. cit., p. 25), fie unui fenomen de substrat indo-iranian la populaţiile peste care s-au suprapus cele de limba turcă.

Prin mutarea capitalei, ca şi a Mitropoliei din Curtea de Argeş, oraşul a decăzut cu timpul din importanţa sa de odinioară, rămînînd numai cu faima trecutului, păstrată în valoroasele sale monumente istorice, dar sensul lui cel nou românesc îl avem păstrat pentru totdeauna în conştiinţa poporului, ca oraşul afirmării voinţei noastre de a fi liberi şi singuri stăpînitori în ţara noastră.

El ne-a rămas oraşul Basarabilor, unde a fluturat pentru prima dată, ca o flacără ridicată peste întreaga Ţară Românească, steagul biruinţei neatîrnării noastre naţionale de la *Posada* şi de la *Rovine*.

SUR L'ORIGINE ET LA SEMNIFICATION ÉTYMOLOGIQUE DU TOPONYMIQUE ARGEŞ

RÉSUMÉ

Pour le toponymique *Argeş* on s'est beaucoup disputé sur le plan scientifique en lui donnant de divers interprétations étymologique. La plus acceptée est restée celle du grand érudit Vasile Pîrvan, qui pense que 'Ορδησσός, mentionné par Herodot dans la plaine Valaque (IV,48), est une fauasse redonnée de l'original. "Αργεσος ou "Αργισος ,derivé du radical *arĝ-* „être claire, briller", remontré dans régions traces ou dans des langues apparentées à la langue trace.

Nous y apportons une nouvelle interprétation. Nous pensons que le toponymique Argeş a été au début un mot composé de deux éléments linguistiques d'origine indo-européenne : *arĝ-* „claire, brillant" et *-eis* „remuer vite ou couler vite, impétueusement", caractédistique pour les eaux montagnardes. Ce toponymique a été créé par les tribes des bergers indo-européens qui pénétrent succésivement, pendant longtemps, sur le territoire de notre pays, à la fin du néolithique, pendant la période de transition du néolithique à l'époque de bronz (approx. 1900—1700 av.n,e.).

Le hydronimique *Argeş* aura signifié au début pour les tribus de bergers nomades indo-européens qui ont pénétré sur le téritoire d'aujourd'hui de la Roumanie et se sont ensuite unis avec les populations autochtones : *écoluement rapide, brillant*, spécifique aux eaux montagnardes, c'est-à-dire *rivière de montagne avec de l'eau rapide et limpide*. Plus tard, les indigènes lui ont aussi donné le sens de *„rivière coulante parmi des éclaircies de forêt, parmi des clairière"*, comme il est attesté dans certains créations folkloriques comme par exemple la ballade *„Le Maître Manole"*.

Dans l'époque roumaine, la ville d'Argeş est devenue la première capitale de la Valachie, signifiant la ville de notre première indépendence nationale, gagnée par la lutte de *Posada* et de *Rovine*.

AŞEZAREA DIN SEC. III e.n. DE LA PODUL DÎMBOVIŢEI *

AL. ALEXANDRESCU şi A. PAUNESCU

Cu ocazia cercetărilor făcute la cetatea feudală Oratea [1] ce se află aşezată deasupra satului Podul Dîmboviţei, pe şoseaua Rucăr-Bran, s-au aflat materiale, în special ceramică, documentînd o locuire a platoului situat la est de cetate.

Materialele se concentrează spre capetele estice ale secţiunilor trasate pe platoul în uşoară pantă de la vest la est. În partea sudică a platoului (în secţiunea I) s-au descoperit şi două bordeie aşezate la aproximativ 30 m unul de celălalt (fig. 1). Ambele bordeie au o formă oarecum rectangulară cu colţurile rotunjite. Bordeiul nr. 1 are orientarea aproximativ est-vest şi laturile de 3,60 m lungime şi 2,10 lăţime, iar bordeiul nr. 2 este orientat nord-sud avînd lungimea de 2,75 m şi lăţimea de 2,50 m. Fundul bordeielor este uşor înclinat după panta terenului, adîncimea lor fiind de 0,30 m la bordeiul nr. 1 şi respectiv 0,60 m la bordeiul nr. 2. Umplutura bordeiului nr. 1 era de culoare castanie, clar delimitată în lutul galben, iar umplutura bordeiului nr. 2 era reprezentată printr-un pămînt cenuşiu brun, cu foarte multe bucăţele de lipitură arsă. La bordeiul nr. 1 pe mijlocul laturii de sud, cu 10—15 cm. deasupra fundului s-a observat o porţiune mică de arsură, fără aspect de vatră. În umplutura bordeielor se aflau pietre, bucăţi de lipitură cu pietricele, ceramică în stare fragmentară, iar în bordeiul nr. 1 şi un fragment de rîşniţă primitivă.

Bucăţele mici de chirpici, conţinînd cioburi pisate sau pietricele au apărut mai frecvent în partea răsăriteană, mai joasă, a platoului.

Ceramica formează marea majoritate a materialelor descoperite atît în bordeie cît şi în restul platoului şi este de două categorii : lucrată de mînă şi la roată. Ceramica lucrată de mînă este în general mult mai puţin numeroasă decît cea lucrată la roată şi conţine o cantitate variabilă de nisip sau pietricele ce dau un aspect zgrunţuros. Şi procentul de pietri-

---

* Comunicare ţinută la prima sesiune ştiinţifică a muzeului din Piteşti — Mai 1970.

[1] Săpături în colaborare cu Institutul de Arheologie, Muzeul Militar Central, Muzeul de istorie al R.S. România şi D.M.I. Materialele din sec. III e.n. se află la Muzeul judeţean Piteşti şi la Muzeul de istorie al R.S. România.

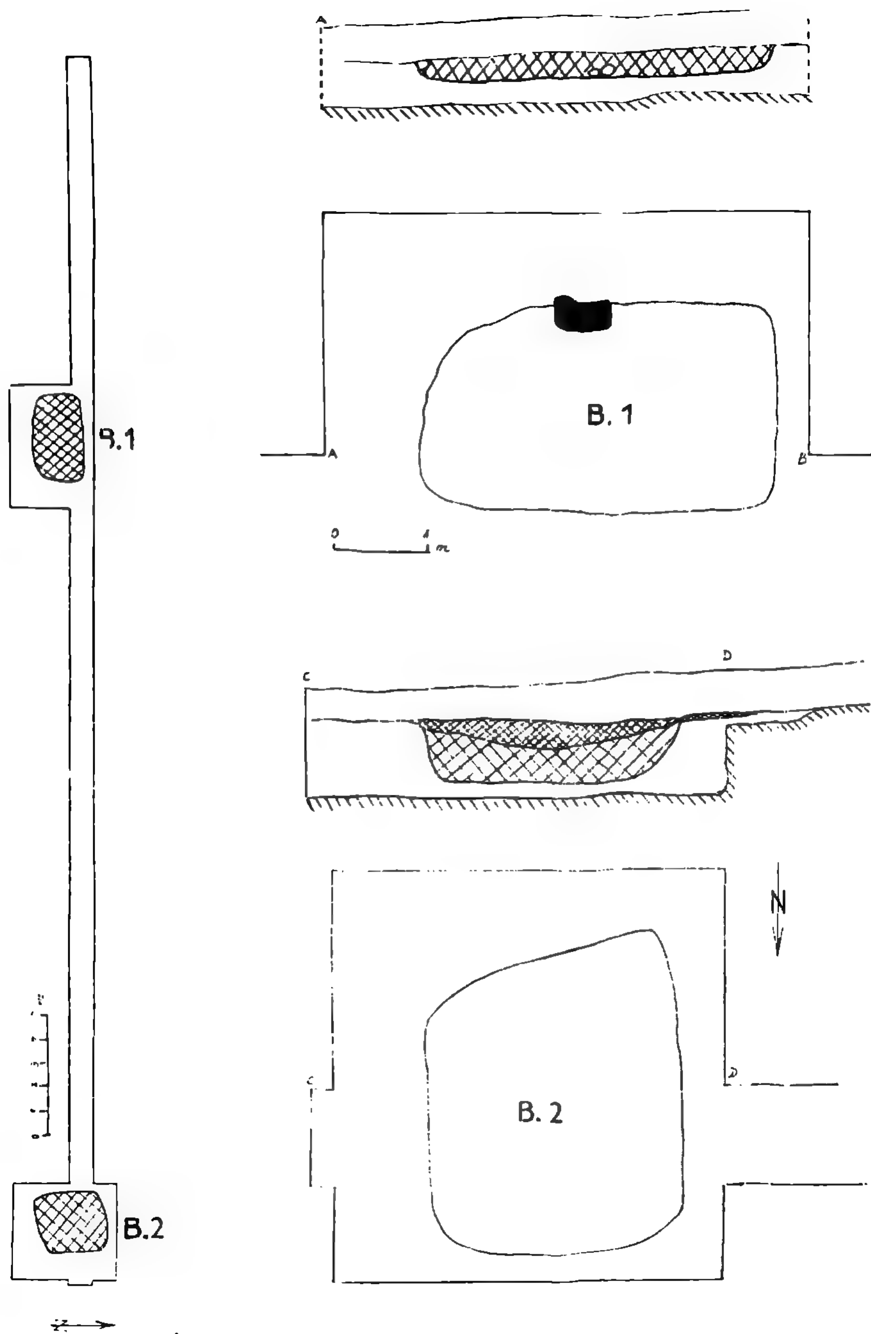

Fig. 1. **Planul secţiunii I şi al celor două bordeie**

cele în pastă variază, de la foarte multe pietricele mărunte se ajunge la un amestec de pietricele mărunte cu unele mai mari care pot ajunge pînă la grosimea peretelui, care variază între 3—10 mm. Există și puține fragmente cu pietricele multe gen ciment, de culoare brun deschis ușor roșcat. Mai rare sînt fragmentele în care în pastă apar, alături de nisip și pietricele și cioburi pisate. Culoarea ceramicei lucrate de mînă variază de la brun deschis spre cărămiziu pînă la cenușiu-brun, unele fragmente prezentînd o nuanță violacee. Tipul obișnuit este oala-borcan cu pereți drepți sau bombați, cu buza dreaptă sau ușor răsfrîntă după gîtuire, cu marginea buzei mai rotunjită sau mai dreaptă (fig. 2/1—6) și într-un singur caz, prezentînd niște crestături (fig. 2/8). Fundurile vaselor sînt simple, drepte sau profilate, mai groase sau mai subțiri (fig. 2/10—14). Trebuie menționată și prezența unei cești dacice (fig. 2/15).

De remarcat este faptul că ceramica lucrată cu mîna nu este la fel repartizată în cele două bordeie, iar raportul dintre această ceramică și cea lucrată la roată este de asemenea diferit. Astfel în bordeiul nr. 1 predomină ceramica lucrată cu mîna față de cea lucrată la roată, iar în bordeiul nr. 2 situația este inversă. Trebuie ținut însă seama de faptul că în bordee au fost relativ puține materiale și că situația aflată poate fi fortuită.

Ceramica lucrată la roată aparține la două specii, cea zgrunțuroasă și cea fină. Specia zgrunțuroasă este realizată din pastă cu procent variat de pietricele și nisip. Dar nu numai procentul de pietricele variază ci și repartizarea lor în pastă. Semnalăm prezența unor fragmente cu foarte numeroase pietricele uniform repartizate. La cele mai multe din fragmente suprafața este corodată. Culoarea variază de la cenușiu deschis la cenușiu-brun relativ închis ; mai rare sînt fragmentele de culoare brun-cărămiziu. Forma cea mai frecventă este oala, în număr mai mic apare și strachina. Fundurile vaselor sînt fie drepte fie masive și trase în afară, și în număr mai redus inelare (fig. 3/11—33). Tot din această specie fac parte și cîteva fragmente de vase de provizii de tip Krausengefäs (fig. 4/1, 2), dintre care unul prezintă la interior un șir de tăieturi la locul de îmbinare a celor două părți ale vasului. Demn de semnalat un fund (fig. 5/23) aparținînd probabil unei străchini și care prezintă pe marginea interioară a inelului crestături al căror rol nu este ornamental ci servea la o mai bună priză a inelului la corpul vasului, precum și un fragment de capac (fig. 9/7).

Ceramica fină conține rare cioburi pisate sau pietricele, mult nisip fin, cu procent mai mic sau mai mare de mica. Culoarea variază de la cenuțiu deschis uneori cu nuanță gălbuie pînă la cenușiu închis. În număr redus apar fragmente arse la roșu de culoare cărămiziu deschis sau rozaliu. Suprafața la cele mai multe fragmente este corodată, iar la unele destul de neglijent tratată. Ca forme mai frecvente cităm oala și strachina cu fundurile drepte sau profilate sau cu Standring mai mult sau mai puțin înalt (fig. 5/1—5,8—23). Mai apar și puține fragmente de vase cu gît îngust și cu două toarte (fig. 5/6,7). Din specia fină a putut fi reconstituită o cană cu gura trilobată (fig. 6).

Mai trebuie menționată și prezența unor fragmente de amforă din pastă fină cu cioburi pisate avînd peretele cu caneluri largi (fig. 4/2), ca și a unui mic fragment de opaiț (fig. 7/3).

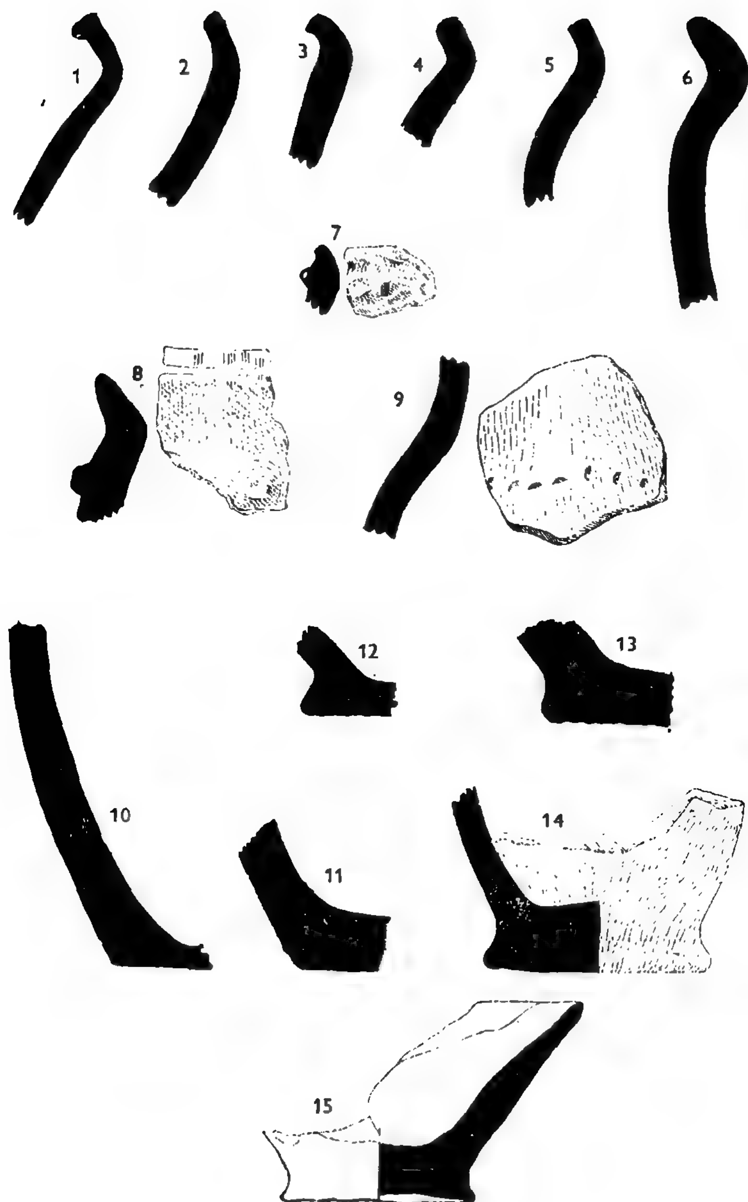

Fig. 2. Ceramică lucrată de mînă ½

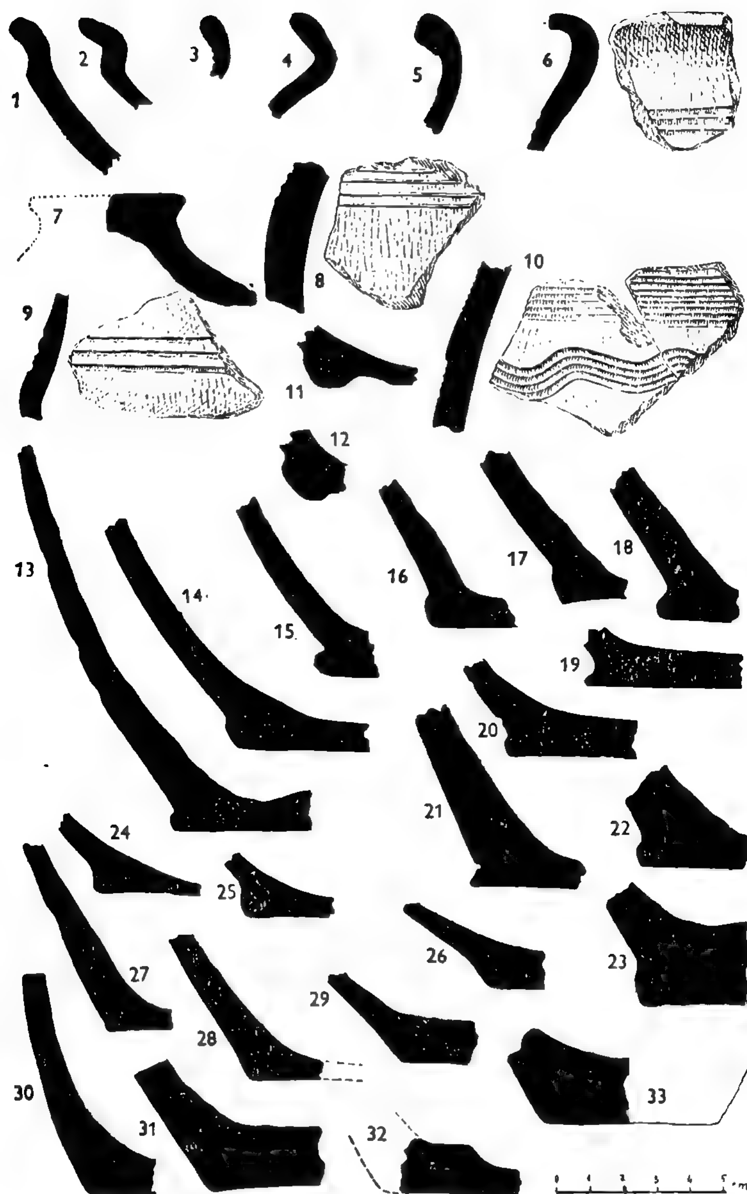

Fig. 3. **Ceramică lucrată la roată ½**

Ceramica a fost tratată mai pe larg întrucît constituie marea majoritate a materialului descoperit. Pe lîngă ceramică mai sînt de amintit cutele de ascuţit din grezie, fragmente din corn de cerb cu urme de pre-

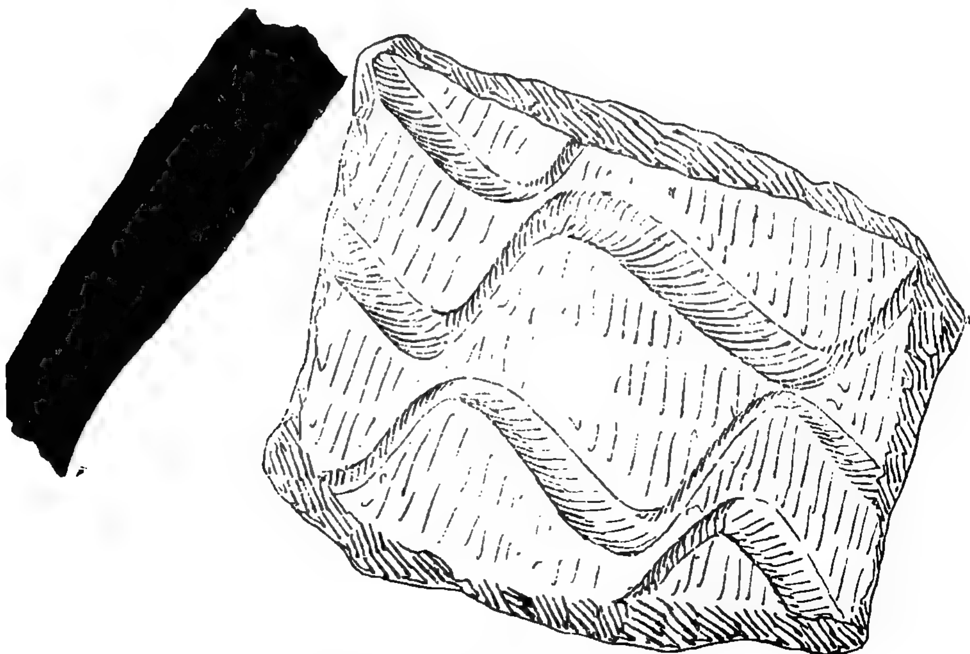

Fig. 4/1. Ceramică lucrată la roată 1/2

lucrare, poate deşeuri de la prelucrarea pieptenilor (fig. 7/1,2), un minuscul fragment de vas de sticlă „millefiori", precum şi o fibulă fragmentară de bronz de tipul cu piciorul întors pe dedesubt (fig. 7/4). S-au descoperit de asemenea şi trei monede imperiale romane : 1 bronz de la Claudius I şi doi denari, unul de la Marc Aureliu şi celălalt de la Commodus [2].

Modesta aşezare de la Podul Dîmboviţei ni se pare a pune mai multe probleme. Cel puţin pînă în prezent pare a fi cea mai înaltă staţiune din această vreme cercetată. Datarea aşezării, care nu pare a fi fost de lungă durată, în cursul secolului al III-lea ni se pare cea mai potrivită ţinînd seama de fibula cu picior întors pe dedesubt şi de analogiile la unele forme ale ceramicii din alte aşezări sau necropole. Nu se poate vorbi de o corespondenţă totală între materialele de la Podul Dîmboviţei şi altele, ci mereu se pot compara numai cîte una sau două forme ceramice fie în una sau alta dintre aşezări sau necropole. Astfel,

[2] Claudius I-Sertertius, R.I.C., Roma 60, a 41—52 ; Marcus Aurelius denar, B.M.C., Roma 271, anul 163—164 şi Commodus — denar — B.M.C., Roma I, anul 188—189 (?), aceasta din urmă foarte uzată. Monedele au fost identificate de Maria Chiţescu.

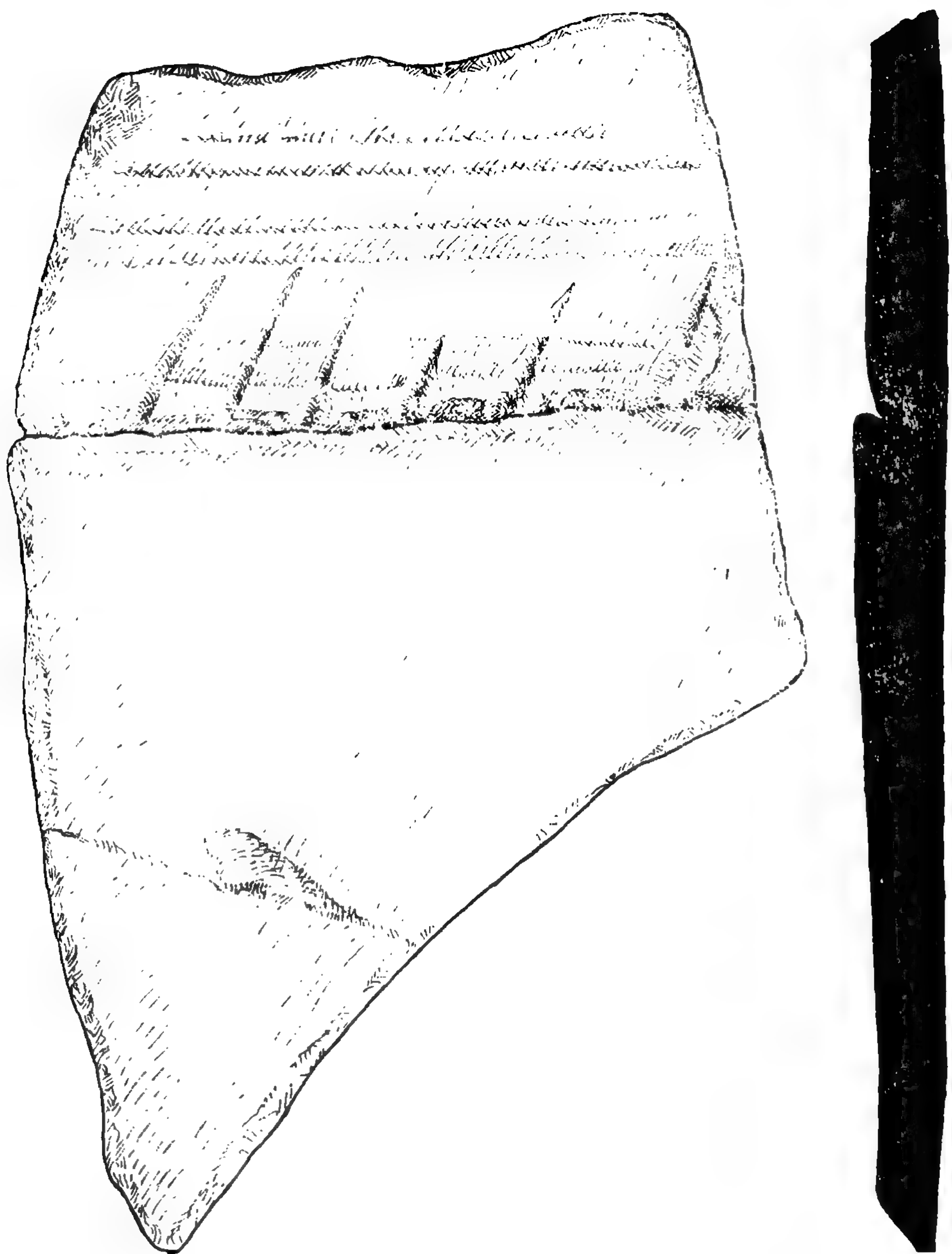

Fig. 4/2
Ceramică lucrată la roată 1/2

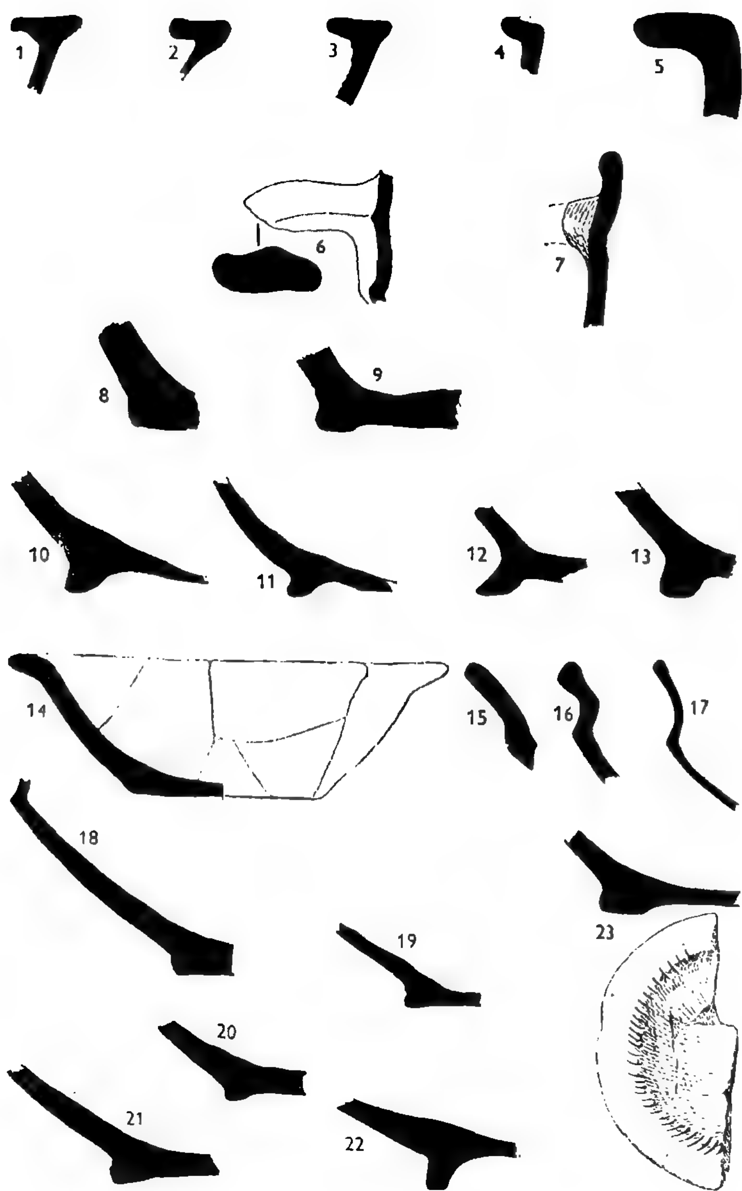

Fig. 5. Ceramică lucrată la roată ½

oala din specia zgrunţuroasă cu fund masiv tras în afară şi lucrată la roată o întîlnim atît în aşezarea de la Bucov-Tioca [3] cît şi în necropola de incineraţie autohtonă de la Tîrgşor [4], prima datată în secolul al III-lea,

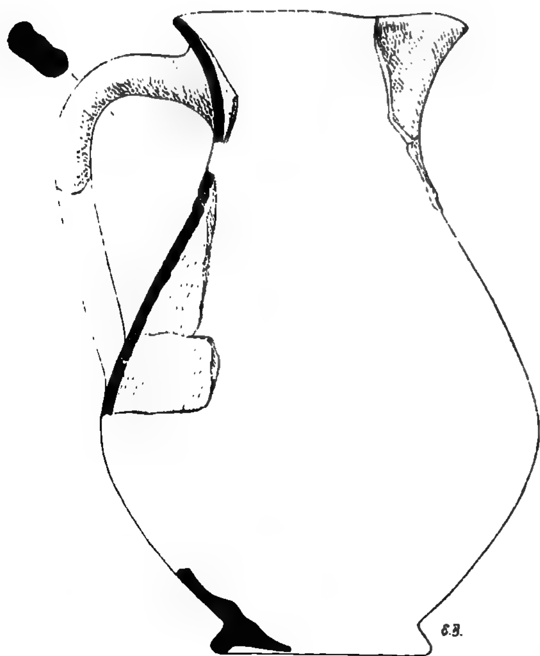

Fig. 6. Cană reconstituită 1/3

cea de a doua către sfîrşitul secolului şi începutul celui de al IV-lea. Iar tipul de strachină din aceeaşi specie îl întîlnim în formă puţin diferită în necropola tumulară dacică de la Ighiu [5] datată în secolul al II-lea. Tot acolo întîlnim şi tipul de capac. Ceramica de mînă îşi găseşte analogii în mai multe aşezări dar în special cu cea întîlnită în aşezarea din secolul al IV-lea de la Hărman [6], unde aceasta apare însoţită de elemente Sîntana-Cerneahov. De altfel şi ceaşca dacică se găseşte în mai toate aşezările din secolele III şi IV, dar cea mai apropiată ca formă apare la Mătăsaru [7], datată în secolele II—III.

De altfel aspectul pe care-l capătă ceramica lucrată de mînă şi în special oalele, fără îndoială de tradiţie dacică, nu mai este cel obişnuit

[3] Maria Comşa, Săpăturile de la Bucov, în Materiale VII, 1961, p. 546 şi urm.

[4] Gheorghe Diaconu, Tîrgşor, necropola din secolele III—IV e.n., Bucureşti ; 1965, p. 32 şi pl. XVIII/4.

[5] D. Protase, Problema continuităţii în Dacia în lumina arheologiei şi numismaticii, Bucureşti, 1966, p. 34 şi urm.

[6] Materiale în Muzeul judeţean Braşov.

[7] Gh. Bichir, Eugenia Popescu, Cercetările arheologice de la Mătăsaru şi contribuţia lor la cunoaşterea culturii materiale a dacilor liberi, în Muzeul Piteşti, Studii şi comunicări, 1968, p. 89 şi fig. 4/2.

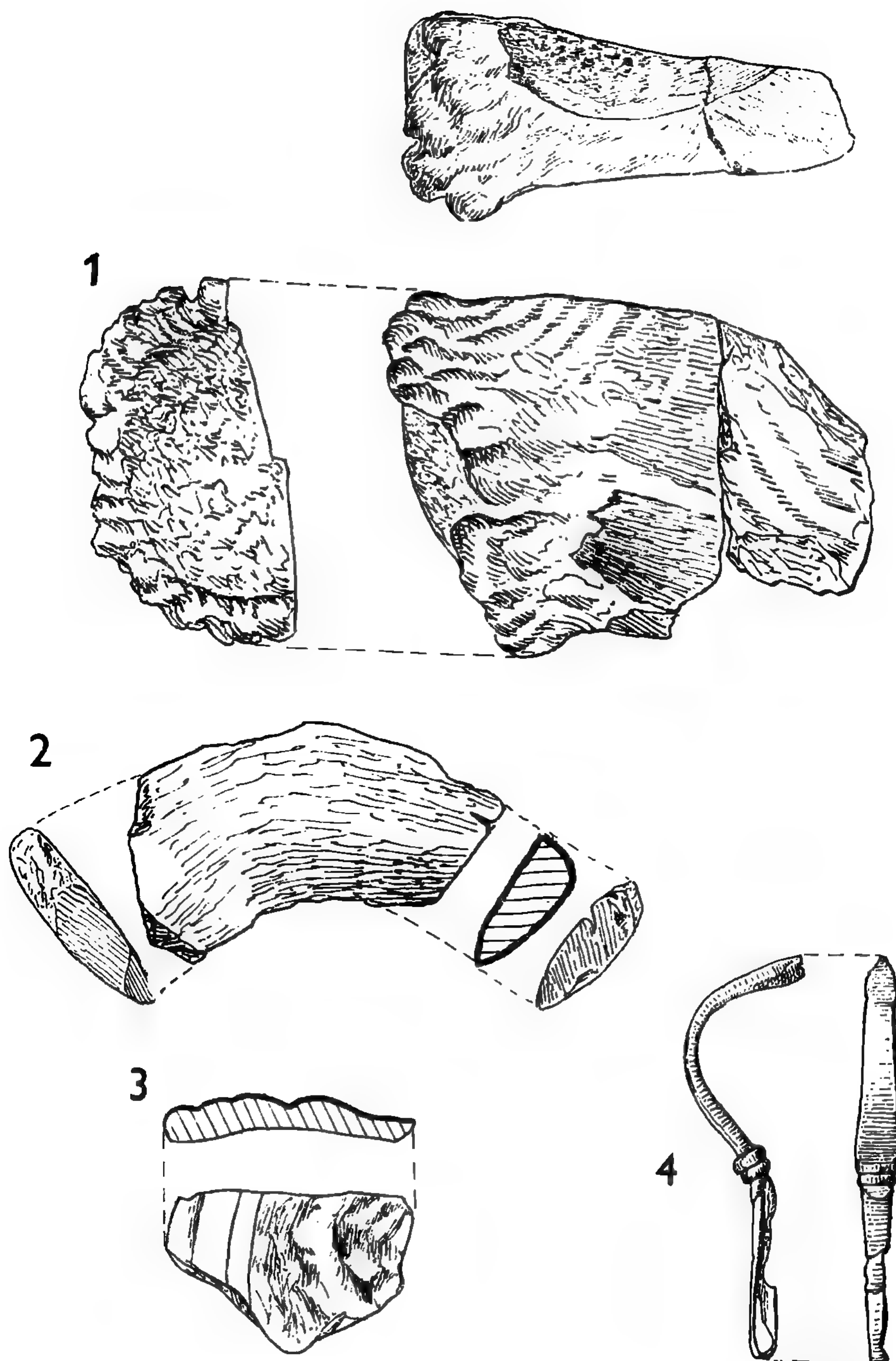

Fig. 7. 1—2 obiecte din corn de cerb ; 3 fargment de opaiţ roman ; 4 fibulă de bronz $^{1}/_{1}$

în secolele I î.e.n.—I e.n. şi pe care-l mai întîlnim în unele locuri păstrat pînă mai tîrziu ca de pildă la vasele descoperite împreună cu ceramică romană la Stolniceni [8] datată la începutul secolului al III-lea. Şi în alte regiuni formele clasice se menţin şi mai tîrziu, de pildă în secolul al III-lea la Dărmăneşti [9] în Moldova.

Avem de a face deci la Podul Dîmboviţei cu ceramică de tradiţie dacică asociată cu ceramică provincială romană „barbarizată" dar şi cu ceramică romană bună. Nu trebuie uitată nici prezenţa opaiţului roman. Asemenea asociere apare şi în aşezarea de la Bucov, unde însă apar în procent minim şi fragmente ceramice carpice [10], care pînă în prezent lipsesc cu totul la Podul Dîmboviţei. Se observă, aşadar, în cuprinsul aşezărilor din secolul al III-lea sau din secolele II—III după cum sînt înclinaţi unii cercetători să coboare datările [11], asocieri oarecum diferite şi cărora de bună seamă li se vor putea găsi cîndva şi explicaţii. Oricum toate au ca factor comun ceramica lucrată de mînă de tradiţie dacică.

De curînd a fost descoperită în Ţara Bîrsei la Rotbav [12], ceramică dacică lucrată de mînă asociată cu ceramică fină dacică şi în cantitate mică ceramică zgrunţuroasă, dar care pare pe cale de a nu se mai menţine în forma clasică, deci nu mai poate fi datată în secolul I, dar sigur precede ceramica întîlnită în secolul al IV-lea la Hărman. Desigur fiind vorba de cercetări abia la începutul lor şi avînd la dispoziţie material puţin, nu se poate face o datare mai precisă. Pe de altă parte se cunosc în ţara Bîrsei cel puţin două aşezări romane, castrul de la Cumidava [13] şi aşezarea de la Braşov-Sprenghi [14], ambele existînd în secolul al III-lea, totuşi deşi sigur contemporane o vreme, aceasta din urmă sigur de scurtă durată, nu prezintă identitate în ceea ce priveşte ceramica. În ambele predomină ceramica provincială cenuşie, totuşi diferită în amănunte. Şi mai adăugăm că la Braşov-Sprenghi nu apare în asociere cu ceramica dacică aşa cum este cazul la Cumidava.

O încercare de datare mai precisă a aşezării de la Podul Dîmboviţei este dificilă. Cu toate că unele analogii ar putea indica secolul al II-lea, şi la acestea s-ar putea adăuga şi prezenţa a două monede din acest secol ba chiar şi a uneia de bronz din secolul I, fibula şi marea majoritate a ceramicii indică secolul al III-lea. Cum aşezarea nu a fost de lungă durată şi nici nu au apărut materiale proprii secolului al IV-lea, rămîne a se stabili cînd anume în cursul secolului III a existat aşezarea. A doua jumătate a secolului pare mai puţin potrivită din lipsa elementelor car-

---

[8] D. Tudor, Depozitul de vase dacice şi romane de la Stolniceni, în S.C.I.V., 18, 1967-4, p. 655 şi urm.

[9] C. Mătasă, I. Zamoşteanu şi M. Zamoşteanu, Săpăturile de la Piatra Neamţ, în Materiale, VII, 1961, p. 344 şi urm.

[10] Informaţie de la Maria Comşa, căreia îi mulţumim şi pe această cale.

[11] Gh. Bichir, Eugenia Popescu, op. cit., p. 94, datează descoperirile de la Bucov la sfîrşitul secolului al II-lea şi prima jumătate a secolului al III-lea. Dar cum aşezarea de la Bucov nu pare a fi fost de lungă durată şi datorită prezenţei elementelor carpice care indică o dată apropiată de mijlocul secolului al III-lea datarea numai în cursul secolului al III-lea ni se pare mai probabilă.

[12] Informaţii de la M. Marcu, căreia îi mulţumim şi pe această cale.

[13] D. Protase, op. cit., p. 47.

[14] A. D. Alexandrescu şi N. Constantinescu, Săpăturile de salvare de pe dealul Sprenghi, în Materiale VI, 1959, p. 673.

pice. Datarea în prima jumătate a secolului apare ca mai probabilă. Şi aceasta cu atît mai mult cu cît pe de o parte se afla în imediata vecinătate a drumului roman ce unea castrele de la Jidava şi Cumidava, pe de altă parte ultimele urme ale limesului transalutan se păstrează la numai cîţiva km depărtare, la Rucăr. Este drept aşezarea se află în afara limesului, dar este situată în munte, deci într-o zonă în care acesta nu şi-ar mai fi avut rostul.

Sfîrşitul aşezării a putut avea loc odată cu prăbuşirea limesului transalutan în vremea lui Filip Arabul, dacă nu cumva avem de a face tocmai cu o aşezare temporară a populaţiei refugiate în momentul căderii limesului pe drumul care ducea spre Transilvania mai ferită pentru moment de atacurile carpilor. De reţinut apare faptul că la un moment dat, în zonă de munte pe traseul drumului roman exista o aşezare, e drept modestă, care nu poate fi atribuită decît populaţiei dacice romanizate.

SITE DU IIIe SIÈCLE PRÈS DE PODUL DÎMBOVIŢEI

RÉSUMÉ

Etablissement modeste et de brève durée d'une population dace romanisée. Le site est placé dans une zone montagneuse, sur le tracé de la voie romaine liant les camps de Jidava et de Cumidava, dans le voisinage imédiat mais à l'extérieur du *limes Transalutanus*. Les matériaux mis au jour, notamment la céramique, peuvent être datés du IIIe siècle et plutôt de sa première moitié.

Il est à présumer que la fin de cet établissement ait eu lieu en même temps que la chute du limes, sous Philippe l'Arabe, s'il ne s'agirait plutôt de l'établissement temporaire d'une population refugiée, justement au moment de la chute du limes, à cet endroit de la route menant vers la Transylvanie.

PROBLEMATICA LOCALIZĂRII PRIMEI CAPITALE A STATULUI FEUDAL AL ȚĂRII ROMÂNEȘTI

FLAMINIU MIRȚU

Discutata problemă a localizării geografice și cronologice a primei capitale a Țării Românești, s-a bucurat de atenția susținută a istoriografiei noastre mai vechi, dar cu precădere a celei contemporane, îndeosebi după cercetările arheologice făcute în anul 1920, la Argeș, cînd prin descoperirile neașteptate și spectaculoase, privind o perioadă istorică pasionantă, s-a creiat o nouă optică în problemă. Poate că de atunci un entuziasm, îndreptățit în parte, a subestimat valoarea unei prudențe atît de necesare și aci, ca în orice cercetare științifică.

Reluarea, astăzi, a cercetărilor arheologice la Argeș, de către specialiști cu justificat prestigiu, a reactualizat tema, fapt care ne-a determinat să ne exprimăm punctul de vedere, generat și ca o consecință obligatorie a cercetărilor și descoperirilor făcute în ultima vreme și de către activul de istorie al Muzeului din Cîmpulung. Punerea în circuitul de informare a noilor date, obținute, considerăm că poate constitui, măcar în parte, un aport în ansamblul eforturilor comune de a se ieși din nebuloasa presupunerilor și chiar a ipotezelor de lucru, unele neacceptate de exigența științifică, ce nu poate fi suplinită prin gratuitate, sau istorie romanțată, cît și pentru corectarea unei expresii, practicate uzual dar neexacte, aceia de capitală, termen folosit generic și la întîmplare, prin minimalizarea conținutului său firesc, specific și just fundamentat. Vom face o exegeză prin optica documentelor materiale probatorii, cunoscute pînă la data de față, cît și a altor dovezi, de alte categorii, care își fundamentează valabilitatea printr-o certă sincronizare cu ansamblul acțiunii legilor obiective de dezvoltare a societății.

Pentru prevenirea oricărui echivoc, vom preciza, în prealabil, că o capitală poate exista : 1) în cadrul unei formații teritoriale, politice, prestatale, obișnuit mai restrînse ca arie geografică, 2) în cadrul unui stat bucurîndu-se de autonomie, adică de dreptul de a-și stabili singur normele de organizare internă, rămînînd însă subordonat politic, în problemele externe îndeosebi, față de un alt stat, ce este suzeranul său, primul fiind deci lipsit de suveranitate, și în situația de dependență-vasalitate (caracteristică prin excelență în perioada medievală) față de ul-

timul şi infine 3) capitala unui stat posedînd, în totalitate, atributele sale caracteristice şi fundamentale. În acest din urmă caz, este vorba de organizarea unei naţiuni, în total sau în parte, pe un teritoriu delimitat, sub o conducere politică-administrativă centrală, avînd un centru sediu oficial, drept capitală a statului, acesta ca instituţie politico-juridico-teritorială prevalîndu-se în relaţiile internaţionale de atributele suveranităţii şi independenţii.

Teritoriul istorico-geografic al Ţării Româneşti, este bine ştiut, că a cunoscut toate aceste trei faze şi considerăm că problema capitalei trebuie analizată, judicios, sub acest triplu aspect. Pentru prima fază, cea prestatală, este evident că centrele capitale ale micilor formaţii politice româneşti, atestate documentar în Diploma dată cavalerilor Ioaniţi, în anul 1247, de către regele Ungariei Bela al IV-lea, nu sînt cunoscute de vreme ce însăşi localizarea geografică a acestor formaţii (ale lui Ion, Farcaş, Litovoi, Seneslau) nu constituie o exactitate, de pe poziţia unor riguroase şi peremptorii dovezi, ci dacă existenţa acestora este indiscutabilă, localizările precise sînt prezumate, iar unele date coroborate le dau ascendenţa unor realităţi posibile.

Trecem la a doua fază, respectiv la cea realizată prin acţiunea de centralizare, de comasare politică, a formaţiilor amintite, (poate numai asupra unora din ele, nu există o certitudine) de către un voievod, deci un şef militar (voje = ostaş, voda sau vozda = conducător) cu numele de Litovoi sau Lython, poate cel din diploma Ioaniţilor, care potrivit Diplomei lui Ladislau al IV-lea, cu data de 8.I.1285, privind pe magistrul Gheorghe, cade în lupta pornită împotriva suzeranului său şi — ca urmare — menţionează documentul amintitul magistru“ iar a aşezat tributul nostru în acele părţi“ [1]

Bărbat, fratele şi succesorul eroului Litovoi, (problema asocierii la domnie nu intră în cadrul studiului de faţă) îşi păstrează, acum, în 1277, teritoriile şi situaţia politică [2], recunoscîndu-i-se autonomia, rămînînd însă dependent faţă de suzeranul maghiar şi îşi are o capitală, centru politic administrativ reclamat cu necesitate, de existenţa unui teritoriu întins [3], şi de calitatea lui Bărbat, de şef faţă de căpeteniile teritoriilor ce formau statul său. Unde a fost această aşezare — capitală ?

Unde a fost capitala acelei formaţii deasemenea în fază de început de centralizare politică, admisă unanim în stînga Oltului, condusă succesiv de către Seneslav şi Tihomir ?

Pentru această perioadă, a doua în sistemul periodizării propuse de noi, este acceptată prezumţia existenţei a două aşezări, fie ele în fază de tîrguri, singurele cunoscute, documentar deşi ceva mai tîrziu, dar cu dovezi ce depăşesc domeniul ipotezei, întrucît în momentul de faţă există atestări asupra vieţuirii lor în acel timp.

Fără îndoială nu poate fi vorba decît de aşezările de la Argeş şi Cîmpulung.

Pe linia unui cazuism documentar, am fi obligaţi să dăm întîietate, ca început de existenţă, Cîmpulungului. La aceasta, ne obligă cunoscuta

---

[1] Documente priv. Istoria României, B. Ţara Românească, XIII—XV, p. 6—8.
[2] Istoria României, II, p. 147—148.
[3] Extinderea teritorială s-a făcut în anul 1273, iar lupta cu magistratul Gheorghe s-a dat mai tîrziu — cf. Istoria României, ibid.

lespede tombală, din anul 1300, a comitelui Laurențiu de Longocampo. Documentul epigrafic în speță, infirmă însă posibilitatea acceptării unei capitale aici, anterioară începutului secolului XIV. De ce ? Pentru îndreptățitul motiv că prezența aci a unui conducător, comite, probabil sas, ca reprezentant al regelui Ungariei, exclude ipoteza și adevărul este întărit și de faptul că numai în timpul quasiinterregnului din Ungaria, dintre anii 1301—1308, cauzat de stingerea dinastiei arpadiene, cu tulburările și luptele pentru succesiunea la coroana Sf. Ștefan, a putut exista conjunctura favorabilă ca așezarea Cîmpulungului să treacă în stăpînirea unui voievod român [4], situație confirmată și prin faptul că după moartea lui Laurentiu, nu mai aflăm comiți conducători aci, acesta fiind ultimul cunoscut.

Rămîne deci, prin eliminare, așezarea de la Argeș, care se afla, indiscutabil, în componența rezultantei statale românești din această a doua fază, formația politică dezvoltată, context teritorial în care fusese inglobat și voievodatul din stînga Oltului, al lui Seneslau [5], respectiv cel condus ulterior de Tihomir, totul aflîndu-se însă sub dominația suzeranității regilor maghiari.

Strict documentar vorbind, Argeșul nu este atestat ca atare decît din anul 1330, așa cum știm că Diploma din 17.X.1336 arată că regele Carol Robert și voievodul Transilvaniei ajung, cu armata, în campania din 1330, împotriva lui Basarab, „sub castro Argyas". Dar deosebit de faptul că identificarea cetății Argeș cu așezarea civilă a Argeșului este încă susceptibilă de legitime discuții, apoi însăși Diploma în cauză, se știe, că este pe drept cuvînt suspectă, conținînd, ca transumpt, o judecată a judelui curții, cu data de 11.XI.1336, deci cu 24 zile mai nouă decît însăși emiterea documentului. Cît privește Diploma din 30.IV.1347, emisă de Ludovic cel Mare, permițînd datarea pentru anii 1330 a Argeșului, izvorul n-are suficientă autoritate, regele fiind copil prea mic, pentru a-și aminti, personal, despre episodul războiului în cauză. Ludovic, născut în 1326, nu avea atunci decît 4 ani. Totuși aflarea la Argeș, sub pavimentul altarului Bisericii Domnești, cu ocazia cercetărilor arheologice efectuate de V. Drăghiceanu, a unei monete emise între 1272—1290, de Vladislav Cumanul [6] și interceptarea, recentă, a unui nivel arheologic din a II-a jumătate a secolului XIII aci, peste care se suprapune Casa Domnească de la sud [7] fac plauzibilă existența unei capitale, ca centru politic administrativ, în această etapă a unui stat începător al Țării Românești, condus de un voievod, fie el Seneslav sau Tihomir, sau înfine, Basarab, voievozi acceptați de feudalii locali, să conducă o stăpînire politică unitară, pentru a le asigura propriile interese de clasă, dominația asupra maselor exploatate și apărarea, mult mai eficientă, a țării, împotriva pericolului extern. Observăm însă că primele semnalări documentare atestînd pe Ba-

[4] Flaminiu Mîrțu și I. Hurdubețiu, Cîmpulung-Mușcel medieval, în studii și articole de istorie, II, 1968, p. 30, ed. S.S.I.F. din R.S.R., studiu avînd referatul lui Panaitescu P.P.

[5] E. Vîrtosu, Titulatura domnilor și asocierea la domnie în Țara Românească și Moldova, p. 132.

[6] V. Drăghiceanu, Curtea Domnească din Argeș, în B.C.M., 1, X—XVI, 1923, p. 150.

[7] S.C.I.V., 4/1968, p. 694.

sarab, fie în 1317, ca participant la luptele de la Mehadia, dintre unii feudali şi regele ungar, fie mai tîrziu, în 1324, îl menţionează, citām : „Basarab waivodam nostrum transalpinum", deci simplu voievod [8].

Într-adevăr, documentar titlul de mare voievod îl aflăm pentru prima oară atestat lui Basarab, în textul grafitului de la Argeş, ce consemnează moartea sa, în 1352, la Cimpulung, şi apoi pe lespedea funerară a urmaşului său Nicolae Alexandru, din 1364, care este arătat ca fiul lui „velikago Basarab voevod", deci al marelui Basarab voievod, el însuşi Nicolae Alexandru fiind : „velichi i samodrajavni gospodar" (ultimul cuvînt-titlu fiind în formă monogramatică) adică : mare şi de sine domn stăpînitor...

Titulaturile acestea, cum a arătat E. Vîrtosu [9], marchează o creştere a importanţei politice, starea de independenţă statală, o situaţie de mare prestigiu, pe lîngă cel vechi de voievod conducător de oaste, păstrat, iar termenul de dominus, de stăpîn, fiind cel folosit în lumea feudală din jur, între care Ungaria, ţară faţă de care Basarab, după victoria românilor de la Posada, din 9—12 noiembrie 1330, era, pe planul relaţiilor internaţionale, de la egal la egal. În acest context, al celei de a treia etape, respectiv al statului feudal, închegat definitiv, şi cu independenţa consacrată prin victoria armelor, capitala credem a numai fi fost la Argeş, acum cînd domnul, marele voievod, are prerogativa exclusivă de a reprezenta statul, liber, de fapt şi de drept, şi care în virtutea lui „dominium eminens" îi aparţine ca o moşie a sa. Lăsăm deoparte semnificaţia cuvintelor de „singur stăpînitor" cuprins în titulatura voievodului, de acum înainte, şi care se referă la practica asocierii la domnie, problemă care are implicaţii cu dualitatea unor capitale, dintre care, firesc, una era cea principală şi oficială, respectiv singura despre care, în studiul de faţă, se analizează toate împrejurările care au determinat fixarea acesteia, într-un loc sau altul, într-o perioadă anume de timp.

Lăsăm deoparte coexistenţa unor curţi, capitale locale, sau cu caracter temporar-ocazional, frecvente în uzul vieţii statului medieval, şi vom urmări exclusiv temeiurile care au conferit, adevăratei curţi, calitatea de principal centru al desfăşurării activităţii conducerii oficiale de stat.

Eliminăm, de asemenea, de la început, orice motivare forţată, care ar da cîştig de cauză unei aşezări în detrimentul alteia, printr-o localizare a capitalei bazată pe o întîmplare fortuită, respectiv ipoteza distrugerii centrului de la Argeş, datorită invaziei lui Carol Robert. Într-adevăr, din nici un document, cunoscut pînă astăzi [10], nu reiese o luptă desfăşurată şi soldată cu cucerirea cetăţii sau a oraşului Argeş, care ar fi fost ca atare distruse, şi ar fi necesitat, astfel, mutarea la Cîmpulung.

Menţiunea documentară este, cum se ştie, clară : „sub castro Argyas" deci armata s-a aflat desfăşurată înaintea cetăţii şi atît. Aflarea, eventuală, a urmelor unui incendiu, dacă acesta nu va fi probat, la evidenţă, că a fost general şi total asupra ariei respective, nu obligă la admiterea

---

[8] Istoria României, II, p. 150, Hurmuzacki, I, nr. 467, p. 592.

[9] E. Vîrtosu, op. cit., p. 146 şi urm., 193 şi 194 şi urm.

[10] Inclusiv cele inedite pînă deunăzi, publicate în 1964 la Budapesta de G. Györffy, în Történelmi Szemle, 3—4, p. 537—568 şi comentate, exhaustiv şi judicios, de Maria Holban, Raporturile lui Basarab cu Ungaria angevină, în Studii, 20, 1/1967, p. 3—45.

unei bătălii, întrucît calamitatea în cauză era endemică în perioada feudală, datorită folosirii, cu pondere, a lemnului și șindrilei etc., chiar la suprastructura construcțiilor din piatră și se știe lipsa de eficiență a prevenirii și îndeosebi a combaterii sinistrelor amintite.

Motivele care dau ascendență ipotezei că la Cîmpulung a fost capitala lui Basarab, ca mare voievod al statului feudal, închegat și liber, sînt fundamentate, în primul rînd prin existența aci, cu precădere, a condițiilor de dezvoltare ale unui proces social-economic zonal și local, generator al unui centru politic-administrativ corespunzător, lege obiectivă a dezvoltării societății.

Condițiile geografice ale așezării Cîmpulungului, prin vecinătatea apropiată a acestuia cu străvechea arteră de circulație, pentru mărfuri, călători, armate, existentă de-a lungul rîului Dîmbovița și — prin trecătoarea Branului — făcînd legătura cu Transilvania încă din perioada dacică, cum s-a confirmat prin descoperirea marelui „emporium" de la Cetățenii de pe Dîmbovița [11], așezare unde o activă viață economică a fost reluată în perioada medievală, începînd cu primele decenii ale secolului al XIV-lea, au influențat direct la o anume dezvoltare a Cîmpulungului în pragul secolelor XIII-XIV (ulterior, în 1368, locul unde a fost încheiat primul tratat economic cunoscut în istoria comerțului românesc și prima vamă externă) ca centru activ de producție și vehiculare economică, pe care așezarea Argeșului n-a avut-o la același nivel. Teza rămîne valabilă, chiar dacă viața Argeșului s-a dovedit contemporană Cîmpulungului, cum arată o bisericuță mai veche, prezumată odată de istoricul Aurelian Sacerdoțeanu, și cum se știe confirmată, fiind descoperită recent de către eminentul arheolog N. Constantinescu, în interiorul Bisericii Domnești, căreia i-a preexistat. Potrivit opiniilor unor specialiști, din trecut și de astăzi, fundamentele bisericii Mănăstirii Negru Vodă din Cîmpulung, cuprind materiale cu profiluri romanice și aparțin unei bazilici cu trei nave, și stîlpi patrați, oglindind astăzi evident o soluție de necesitate și inadecvată din punct de vedere arhitectonic, incît cronologic construcția „ab antiquo" aparține neapărat plinului secolului al XIII-lea [12].

Faptul generează, și întărește chiar, existența unui centru demografic deservit de o bazilică a cărei vechime, ca atare, nu-și află corespondență similară la Argeș, în stadiul cunoștințelor actuale, chiar dacă Cetatea de la Poienari poate fi considerată tot din secolul XIII, prin turnul patrat, cel mai vechi din construcție, legat poate de un comite Conrad [13]. Trebuie reținut însă că Cetatea Dîmboviței de Sus, de la Cetățenii de pe valea superioară a rîului Dîmbovița, în județul Argeș de astăzi, coboară, cu ultimul monument descoperit de cercetătorul Dinu V. Rosetti [14], în prima jumătate a secolului XIII și legăturile acesteia cu Cîmpulungul sînt evidente, prin mica distanță ce le separă și comunitatea de cultură materială constatată. Monumentele de cult din Cîmpulung, Bărăția și Klosterul (mănăstirea dominicană astăzi dispărută) au pe linie de datare, potrivit ultim : periodizări făcute monumentelor de cult ca-

[11] Flaminiu Mîrțu, Contribuții la cunoașterea vieții dacilor de pe valea superioară a rîului Dîmbovița, în Studii și articole de istorie, V, 1963, p. 13—27.

[12] V. Vătășeanu, Istoria artei feudale în Țările Române, p. 130—131.

[13] I. Lapedatu, Cetăți, p. 177, Ghika-Budești, Muntenia, I, p. 122.

[14] S.C.I.V., 4/1968, p. 693.

tolic de aci [15], o apartenență la a doua jumătate a secolului XIII respectiv prima jumătate a secolului XIV, pe cîtă vreme ceea ce era considerat pentru Argeș ca fiind un argument de viață urbană veche, biserica Sîn Nicoară, este așezată cronologic pe pragul dintre secolul XIII și secolul XIV, și nici decum mai veche [16], fiind destinată, cu destulă certitudine, cultului ortodox. La Cîmpulung, de asemenea, unele sondagii efectuate sistematic, în diferite ocazii ivite, au surprins în poziție stratigrafică, în incinta Mănăstirii Negru Vodă, ceramică din a doua jumătatea secolului XIII, într-un nivel arheologic cuprinzînd și un pavaj de amploare, din bolovani de rîu, constatare ce nu poate fi minimalizată [17].

Construcțiile civile de asemenea, aflate în incintele celor două curți domnești, de la Argeș și de la Cîmpulung, aduc și ele contribuții revelatoare, în problema urmărită. La Argeș, cercetările arheologice recente, publicate [18], au datat Casa Domnească, de pe latura de sud a incintei, în prima jumătate a secolului XIV, (respectiv partea cea mai veche, prispa fiind adăogată de Neagoe Basarab).

De asemenea, aci nivelul arheologic de primă jumătate a secolului XIII — fundația de piatră a unei construcții — peste care se suprapune clădirea menționată, atestă o viață veche, incontestabil, dar nu confirmă, prin nimic încă, o capitală-centru aci, după Posada, dată cînd este unanim admisă existența peremptorie a statului feudal al Țării Românești, în plenitudinea atributelor sale pe plan intern și internațional, și despre ai cărei primi doi conducători, succesivi, din această etapă politico-juriadică, avem dovezile materiale, bine cunoscute, că au murit și s-au înmormîntat (Nicolae Alexandru) în Cîmpulung. Dar și la Cîmpulung avem dovada concretă a unei case domnești, existentă în aceeași perioadă.

Muzeul Cîmpulung, într-o campanie de săpături arheologice, efectuate în incinta Mănăstirii Negru Vodă din oraș [19], și Institutul de Arheologie al Academiei Republicii Socialiste România, reprezentat prin cercetătorul Dinu V. Rosetti, au interceptat în anul 1963, sub o manta de morminte civile din secolul XVI, pe care le taie Casa Domnească de astăzi, construită de Matei Basarab în 1635, un nivel arheologic cuprinzînd ceramică caracteristică secolului XIV, depuneri aflate pe un paviment de cărămidă, ce merge în direcția substrucțiilor, din bolovani de rîu, a vechei pivnițe [20] peste care Matei Basarab ridică, în anul amintit, clădirea menționată.

Acest tip de pivniță, de proporții, merită toată atenția. Este construită cu bolta „en berceau", semicilindrică, sprijinită pe arcuri dublouri,

---

[15] P. Chihaia, Monuments gothiques dans les anciennes residences de Valachie, in Revue roumaine d'histoire de l'art, II, 1965, p. 80.

[16] V. Vătășianu, op. cit., p. 138.

[17] Cercetări efectuate de activul Muzeului Cîmpulung-Muscel în 1968 și 1969, inedite, cu ocazia săpării groapei pentru depozitarea varului stins, necesar reparațiilor zidului de incintă.

[18] N. Constantinescu, Cercetarea arheologică de la Curtea Domnească din Argeș, în Studii și comunicări — Muzeul Pitești, I, p. 131, Pitești 1968, și același în „Basarab I, Tihomir și poate Seneslav" în Magazin Istoric, IV, 4 (37)/1970, p. 68.

[19] Rezultatele publicate cf. Flaminiu Mîrțu, Știri noi asupra complexului istoric al Mînăstirii și Curții Domnești din Cîmpulung-Muscel, în Biserica Ortodoxă Română, 11—12/1965, p. 1 012—1 043 și în S.C.I.V., 4/1964, p. 566 și Dacia, Noua serie, VIII, 1964, p. 40 (cronici).

[20] În acest sens Gr. Ionescu, Istoria Arhitecturii în România, II, p. 193, ocupîndu-se de clădirea în cauză, denumind-o „egumenească".

cu aceeași curbură, care pornesc din zidul de sprijin, dar care se termină înainte de a atinge pavimentul, la distanță de 1 metru înălțime față de nivelul acestuia și tipologic este cunoscut că aceste bolți aparțin secolului XIV, fiind mai vechi chiar decît cele sprijinite pe arcuri dublouri ce pornesc chiar de la nivelul pavimentului și, de la sine înțeles, ambele tipuri preced cu mult bolțile executate tot „en berceau", susținute prin arcuri dublouri sprijinite pe console, de obicei din piatră.

Pivnița aparține unei clădiri, de proporții, din secolul XIV, cu desfășurare către sudul incintei și calitatea construcției de casă domnească, din epoca amintită, depășește, chiar în stadiul mai restrîns al cercetărilor actuale, domeniul simplei supoziții, dat fiind contextul condițiilor de ansamblu documentar și faptic în care se află. Nu avem cu nimic dovedită o deosebită dezvoltare demografică și economică a așezării de la Argeș, măcar la paritate cu Cîmpulungul primelor trei decenii ale secolului XIV, localitate care a fost incontestabil și un centru de mare importanță al posesiunilor ungare transalpine, de vreme ce aci și nu în altă parte a existat un comite, conducător politic, administrativ și militar, care a încheiat, cu moartea sa în 1300, poate un șir de antecesori, despre care încă nu știm nimic.

Este astăzi unanim admisă venirea aci, în prima jumătate a secolului XIII, a numeroși meșteșugari din Transilvania, care găseau la Cîmpulung o regiune bogată, în care își desfăceau mai ușor, în conviețuire cu masa românească a localnicilor existenți, produsele lor, de bună calitate, confecționate după modelul apusean [21].

Pe această linie, măiestriei meșterilor de podoabe cîmpulungeni i se atribuie chiar parte din inelele aflate în mormintele domnești de la Argeș [22], fapt care reflectă, neîndoielnic, nivelul calitativ ridicat și diversitatea specializată a preocupărilor productive ale populației Cîmpulungului, în a doua jumătate a secolului XIV, dar pentru aceasta, faptul a trebuit să fie, cu necesitate, urmarea unei faze premergătoare, începută cel mai tîrziu către jumătatea veacului amintit, cînd atari profile de producție suprastructurală, reflexe ale unei solide baze economice, nu sînt cu nimic atestate, pînă astăzi, în viața așezării de la Argeș, din acel timp.

Dacă bine cunoscutul grafit atestă moartea lui Basarab la Cîmpulung, faptul este normal, acesta, ca mare voievod avîndu-și scaunul de reședință aci, după cum l-a avut ulterior, păstrînd tradiția primei capitale statale libere, fiul și urmașul său Nicolae Alexandru, deoarece se află înmormîntat tot la Cîmpulung, cum ne atestă, fără dubiu, lespedea sa tombală păstrată aci.

Nu se cunosc documente date și datate de Basarab, în Cîmpulung. Nu este un fapt prea neobișnuit și categoric în concluzii, reamintindu-ne că nici de la Radu I, tatăl lui Dan și Mircea cel Bătrîn, nu posedăm, pînă astăzi, nici un document de cancelarie, deși cronologic a fost al patrulea domn al stutului feudal al Țării Românești, atestat cu certitudine prin emisiunile sale monetare.

---

[21] Emil Lăzărescu, Despre piatra de mormînt a comitelui Laurențiu de Cîmpulung, în S.C.I.A., IV,1—2/1957, p. 125.

[22] V. Vătășianu, op. cit. p. 455, Flaminiu Mîrțu, Reprezentarea florii de crin pe inele, în Țara Românească, în sec. XIV—XVI, în S.C.I.A., 1/1969, p. 123—130.

Considerăm utilă de semnalat descoperirea, în anul 1964, pe aria orașului (neverificată stratigrafic) a unei monete purtînd tamgaua hanului tătar Bir-di-Bek, contemporanul lui Basarab, emisă la Azak-Azov în 1351, determinare aparținînd lui Oct. Iliescu de la B. A. R. S. România — Cabinetul numismatic. Fără îndoială că numai cu o singură prezență de acest fel, nu putem spune prea mult, dar nici nu putem greși prea mult considerînd că după luptele voievodului român cu tătarii, în al treilea deceniu al secolului XIV, către sfîrșitul domniei acestuia, aflarea unui atare semn monetar, vehiculat în zona Cîmpulungului era neîndoios mai îndreptățită și mai cu precădere decît în altă parte, indiferent motivul : relații comerciale, solii etc., deoarece sub acest aspect, o simplă așezare, lipsită în acest timp de o importanță economică și politică deosebită, ar justifica mai cu greu prezența purtătorului monetei aci.

Fără îndoială că regula prudenței, dovedită atît de utilă în cercetarea științifică a fost adoptată de noi cu toată convingerea necesității acesteia și ca atare vom încerca punerea unor concluzii sub semnul rezervei pe care o impune aflarea încă în stadiu de problematică a temei. În acest context, dar pe baza coordonatelor pe care le trasează, obligatoriu, o serie de prezențe materiale, puse în lumină de noi, dar și exegeza judicioasă asupra întregului complex al problemei, vom formula periodizarea și localizările capitalelor, pentru perioadele avute în vedere.

Argeșul a fost un centru politic-administrativ local, într-o fază prestatală, devenit, cu sfîrșitul secolului XIII, începutul secolului XIV, capitala statului feudal al Țării Românești, odată cu cristalizarea și existența virtuală a acestuia, dar incomplet din punctul de vedere al totalității prerogativelor juridice recunoscute de dreptul internațional medieval. După consacrarea stării de independență, prin autoritatea supremă a armelor, fixarea capitalei la Cîmpulung a fost firească și necesară, dintr-un dublu motiv : 1) exista aci un centru demografic cu pondere, dovadă cele trei monumente de cult, din jurul anilor 1300, care îl deserveau, respectiv o bazilică, viitoarea biserică a Curții Domnești, mănăstirea Klosterului și Bărăția, centru cu o așezare geografică avantajoasă producției, prin posibilitățile de vehiculare economică deosebită, între cele două versante ale Carpaților, datorită străvechii trecători a Branului, din apropiere.

Aceste prime condiții, de ansamblu, depășeau, toate și cu mult, Argeșul și nu puteau fi ignorate acum, in situația importantă a statului — în noua sa fază. Un al doilea motiv determinant, pentru fixarea capitalei statului, acum liber, era o afirmare în plus a stării de independență a țării și de luare in stăpînire definitivă și de drept a regiunii în cauză, prin stabilirea capitalei chiar în inima acesteia, în masa românească eliberată și alipită cu un sfert de secol înainte. Era o replică definitivă, dată acum coroanei maghiare, fostă suzerană, angevină, care socotea întotdeauna că teritoriile transapline, eliberate de către Basarab, au fost pierdute „in prejudicium sacri diadematis regii". Considerăm deci, Cîmpulungul a fi fost, după 1330, prima capitală a statului feudal, închegat definitiv și liber, al Țării Românești, în plenitudinea atributelor sale fundamentale, pe plan intern și extern, conducere politică centrală, suveranitate și independență. Moartea lui Basarab, confirmată peremptoriu la Cîmpulung, moartea și prezența fiului și succesorului său Nicolae Alexandru tot la Cîmpulung, sînt doar un argument a cărui materialitate nu poate fi infir-

mată, şi care se integrează logic prin cele arătate mai sus, în acel complex geografic, economic, arheologic şi arhitectural şi în acel prestigiu românesc al vremii, realităţi pe care optica obiectivităţii şi legile precise ale dezvoltării societăţii le reţine cu valoare de postulat.

Între timp, creşterea influenţei catolice la Cîmpulung, sprijinită şi pe cele două biserici de acest rit de aci, determină pe voievozi să pună un obstacol acesteia, prin întărirea celuilalt sector spiritual, cel ortodox, care le vor servi şi de suport domniei, fundamentate teocratic. Astfel, domnia putea contracara şi se putea sustrage de sub această influenţă, care camufla scopurile politice ale vechilor suzerani, ce căutau recîştigarea terenului pierdut.

Aceasta şi explică de ce s-a început, după unii într-al treilea deceniu [23], al secolului XIV, după alţii mult mai tîrziu, dar după opinia noastră, oricum înainte de 1352, cînd exista neterminată, cum o atestă grafitul zgîriat, înainte de tencuire, pe mortarul dintre două rînduri de cărămizi, al peretelui nordic al naosului, relatînd moartea, în acest an, a lui Basarab la Cîmpulung, zidirea unei biserici mai mari şi mai importante decît tot ce se construise pînă atunci, pentru a corespunde cerinţelor reclamate de întărirea cultului tradiţional şi pentru confirmarea forţei şi prestigiului de care se bucura statul independent al Ţării Româneşti.

Este vorba de Biserica Domnească de la Argeş, ridicată aci, unde neexistînd decît poate un singur monument de cult catolic (puţin probabil şi aceasta deoarece nu este sigur dacă Sîn Nicoară a deservit vre-o dată acest cult) se afla astfel un cîmp de acţiune cu totul liber pe planul spiritual.

Acelaş motiv face pe Nicolae Alexandru, în 1359, să întemeieze, tot aci, prima Mitropolie a Ţării. În prima parte a domniei lui Vladislav Vlaicu, cum atestă prea bine cunoscutele documente din 25.XI.1369 şi 16.VII.1372, capitala statului se afla deja mutată la Argeş, aşezare amintită acum textual, de voievod ca fiind, pe bună dreptate, „nostra residencia". Într-adevăr, numai cu Vladislav I a început această adevărată fază de „residencia" la Argeş, cum arată, judicios, arheologul de prestigiu N. Constantinescu [24], conducătorul recentelor săpături efectuate aci.

Pînă la această dată, aşezarea de la Argeş fusese numai o curte locală, păstrată prin tradiţie, din perioada prestatală, dar unde acum, prin înfiinţarea Mitropoliei, se crease deja condiţii unui puternic centru religios ortodox. Acest suport al domniei, cu un conţinut în conformitate cu tradiţia spirituală ortodoxă a poporului, s-ar fi putut dezvolta doar cu mari greutăţi în Cîmpulungul cu aşezăminte şi forţe catolice incontestabile, coordonate, paradoxal, chiar de fervenţa confesională a soţiei voievodului : Doamna „Clara de Ungaria, woivodissa Wlacie" [25], cum i se adresau papii Inocenţiu al VI-lea, în 1360 şi Urban al V-lea, pentru darurile ce „woivodissa" le făcea, cu regularitate, bisericilor de la Roma. La Argeş, catolicii erau de o însemnătate minoră, dovedindu-se astăzi, cum am menţionat, că biserica Sîn Nicoară n-a fost construită ca aşeză-

---

[23] V. Vătăşianu, op. cit., p. 148.

[24] N. Constantinescu, „Cercetarea arheologică de la Curtea...", p. 126.

[25] Ştefan Pascu, Contribuţii documentare la istoria Românilor, în sec. XIII şi XIV, în Anuarul Institutului de Istorie Naţională, Sibiu, 1945, pp. 176—177

mînt de cult catolic [26] iar o episcopie de acest rit este cunoscut [27] că avea să apară aici doar în anul 1381. Pentru aceste motive, capitala revine acum, ca așezare geografică, dar cu conținutul juridic-politic schimbat, la Argeș, respectiv cu toate atributele de centru politic administrativ statal, pe care le avusese înainte Cîmpulungul, prima capitală a Țării Românești închegate, independente și suverane în relațiile externe, pe care rațiunile îndreptățite, generate de conjunctura vremii, au făcut ca să fie transferată la Argeș.

Dacă cea mai recentă interpretare privind identitatea titularului celebrului mormînt nr. 10 din Biserica Domnească de la Argeș, atestă pentru Vladislav-Vlaicu [28], considerăm faptul ca încă un argument pentru acceptarea existenței capitalei aci începînd numai cu domnia celui înmormîntat, menționate și în diplomatică, constatat faptic, pînă acum, ca cel mai vechi mormînt voievodal din necropola domnească a așezării în cauză.

Ca urmare a aceleiași afirmații, de mai sus, localizarea primei capitale a statului Țării Românești, în accepțiunea integrală a noțiunii, cu atributele sale interne și internaționale complete, reiese și mai fundamentată la Cîmpulung, unde avem pe deasupra argumentelor obiective, economico-politice, arătate mai sus, și acele dovezi materiale, necontestate, ale încheierii existenței fizice, ca titulari ai conducerii statului, respectiv a lui Basarab și Nicole Alexandru. Acestora nu le putem, ca atare, transfera, astăzi, domnia la Argeș. Poate numai dacă am accepta folosirea unor instrumente de cercetare științifică, nocive, purtînd emblema contestării evidente adevărului, a practicării subiectivismului și a ipotezelor gratuite, principii la care noi nu putem adera.

De altfel, pe parcursul istoriei noastre, considerente obiective și clarificate astăzi, dictate de evoluția altor condiții, de astă dată sub aspectul nou apărut, al luptei antiotomane, cu implicațiile realizării acesteia, sau a dominației otomane însăși, cu ridicarea pe primul plan al drumului comercial al Dunării, vor statua asupra mutărilor capitalei oficiale [29] a Țării Românești, la Tîrgoviște și la București.

LA LOCALISATION DE LA PREMIÈRE CAPITALE DE L'ÉTAT FÉODAL DE LA VALACHIE

RÉSUMÉ

Pour la période féodale, le contenu exact de la notion de capitale, peut être rapporté comme centre : 1) d'une formation territoriale-politique ordinairement restreinte au point de vue géographique et appartenant a une étape précurseure a l'état proprement dit 2) d'un état se prevalant d'autonomie et du droit d'organisation, intérieure — mai subordonné. a l'égard des problèmes externes, a un autre état, son suzerain 3) comme

[26] V. Vătășianu, op. cit., p. 138.
[27] P. P. Panaitescu, Viața feudală în Țara Românească și Moldova, p. 459.
[28] N. Constantinescu, „Basarab I, Tihomir...", ibidem.
[29] În acest sens și P. P. Panaitescu, Introducere la istoria culturii românești, p 293—294, București, 1969.

centre politique-administratif officiel, d'un état possedant aussi la totalitée des attributs de la souveraineté et de l'indépendence, dans les relations internationales.

La localité d'Argesh a été d'abord une residence locale, devenue, vers la fin du XIIIème et le commencement du XIVème siècle, la capitale de l'état féodal de la Valachie, dépourvu de la totalité des prerogatives juridiques reconnues par le droit international féodal. Après la consolidation de l'indépendence par la brillante victoire militaire des roumains a Posada, en 1330, la capitale de l'état, constitué et indépendent, de la Valachie, a été fixé a Cîmpulung, pour un double motiv : a) la localité était un très important centre démographique, temoigné par les trois monuments de culte qui y existaient : une basilique ortodoxe, du XIIIème siècle et les deux monastères, le „Kloster" et Barația, du commencement du XIV siècle, un puissant centre économique, bien attesté par les documents, concernant les artisans et les échanges entre les deux versants des Carpathes, par le passage, tout proche, de Bran, complexe de conditions pour rien prouvées a Argesh — pour cette période — de temps ; b) une nouvelle affirmation de l'état d'idépendence, par l'établissement de la capitale ici même, au milieu de la zone de la population roumaine delivreé et anexé a l'etat de la Valachie, après la mort du comte Laurentius de Longocampo, le dernier représentant des rois suzérains hongrois, pour leurs possessions transalpines dont Cîmpulung y était le plus important centre.

La mort du grand „voïvode" Basarab I, la mort et la tombe du „voïvode" Nicolas-Alexandre a Cîmpulung, attestées par les documents epigraphiques et l'évidence materielle, sont seulement un argument de plus prevalant sur Argesh, privé de la qualitée d'un grand centre démographique-économique.

La capitale de l'état constitué et indépendent est certe a Argesh seulement avec l'époque de Vladislav-Vlaicu, en 1369, après l'etablissement du siège metropolitain ici, en 1359, justement pour contracarrer l'influence du culte catolique, très puissant a Cîmpulung et inexistent a Argesh et qui camouflait les desseins politiques des anciens suzerains. La plus ancienne tombe connue, d'un voïvode a Argesh, chef de l'état de la Valachie, appartient a peine au troisième voïvode chrolonogique, respectivement est celle de Vlaicu, l'emittent d'ailleurs des premiers documents, de 1369 et 1372, dattés a Argesh.

MONEDA ŞI PODOABA ÎN RITUALUL FUNERAR DIN ŢARA ROMÂNEASCĂ ÎN VEACURILE XIII—XIV *

DINU V. ROSETTI

Inventarul funerar al mormintelor aparţinînd orînduirii feudale este datorit supravieţuirii unor rituri vechi ale căror obîrşii se pierd în antichitate şi în comuna primitivă. Trecînd peste vasul funerar de lut, a cărui prezenţă o mai constatăm în secolele XIII—XV (fig. 1) sau de sticlă ce se punea la căpătîiul unor morţi din veacul al XIV-lea pînă în veacul al XVII-lea (fig, 2) cel din urmă jalonînd, în necropole, calea străbătută din manufactura veneţiană de la Murano pînă la noi [1], ne vom opri asupra inventarului cel mai frecvent : moneda şi podoaba.

Numeroase morminte din cuprinsul secolelor XIII—XVI, cercetate personal sau de alţii, ne arată patru categorii de înhumări :

1. Morminte cu monedă funerară, fără podoabe : a) cu monede neperforate ; b) cu monede perforate (pentru a fi legate de degetul mortului).
2. Morminte cu podoabe — fără monedă.
3. Morminte cu monede şi podoabe.
4. Morminte fără inventar funerar.

Lipsa inventarului e datorită mai puţin penuriei sau profanării, cît descompunerii inventarului, care n-a mai lăsat urme ; apartenenţei altui cult, al cărui ritual nu impune inventar funeral (iudaic, mahomedan, catolic) sau prezenţei în mormînt a unor monahi ; în cazul din urmă

---

* Comunicarea ţinută la Institutul de Arheologie la 3 mai 1968 în cadrul secţiei feudale, la colocviul cu prilejul împlinirii a 15 ani de la înfiinţarea secţiei ; completată cu noi date, a făcut subiectul altei comunicări, la 25 mai 1970, în cadrul primei sesiuni de comunicări ştiinţifice a Muzeului judeţean Argeş-Piteşti.

[1] Vase de sticlă în morminte din preajma coastei Mării Adriatice, vezi Marco Vego, *Die Grabdenkmäler der Familie Sanković*, Glasnik, Sarajevo XII, 1957, p. 141 (datate în jurul anilor 1370) ; în regiunea Beograd, la Mirievo, cf. M. Bajolović-Birtasević, op. cit., pl. XIX, 3, p. 45 ; la noi în necropolele de la Retevoeşti (D. V. Rosetti, Materiale, VIII, p. 712, fig. 13 din prima jumătate a sec. XVI), la Suslăneşti şi Retevoeşti, mijlocul secolului XVI ; Bucureşti, la Mănăstirea Radu Vodă (prima jumătate a sec. XVI) şi Mănăstirea Snagov (secolul XV) — săpături D. V. Rosetti. Acest rit funerar este atribuit, după unii cercetători unor vechi obiceiuri slave (Marco-Vego, op. cit., p. 141). Pentru vase de pămînt, cf. D. V. Rosetti, Retevoeşti, op. cit., p. 141 ; în necropole la Cetăţeni săpături D. V. Rosetti databile în secolele XIII şi XIV, la Lereşti (săpături D. V. Rosetti şi Fl. Mirţu). Unele vase de sticlă găsite în morminte (sec. XVI) provin din manufacturi germane.

Fig. 1. Vas de lut, descoperit într-un mormînt la Cetățeni (secolul XIV)

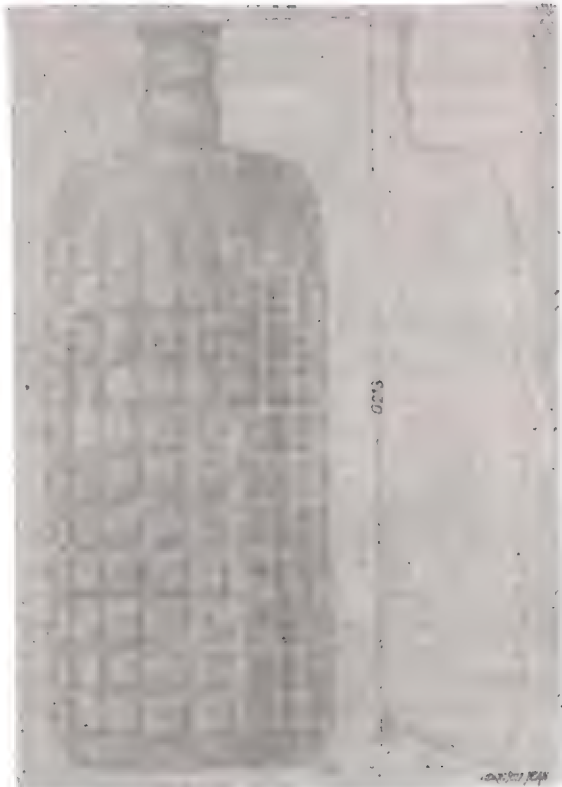

Fig. 2. Vas de sticlă, descoperit în mormîntul nr. 15 la Retevoiești (prima jumătate a secolului XVI).

Fig. 3 ***Fig. 4*** ***Fig. 5***

Fig. 3. Inel de argint găsit în gura unui mort la Suslănești (mormîntul *6)* secolul XVI ; 4—5 inele de argint din necropola de la Cetățeni (mormintele *19* și *14* secolul *XV*.

aceste morminte conţin de la o anumită dată, sub căpătîiul mortului, cărămizi purtînd scrijelituri, înainte sau după ardere, însemnînd numele, cinul, anul şi ziua morţii.

Ne vom strădui a demonstra că podoaba are aceeaşi însemnătate ca şi moneda, putînd s-o înlocuiască, tot aşa cum altă dată, în lipsa monedei în ritualul funerar mai vechi, se foloseau diferite obiecte în vederea aceluiaşi scop.

Începem prin a aminti faptul că lucrarea de faţă a pornit de la constatarea că într-un mormînt din necropola de la Suslăneşti [2] s-a găsit în gura mortului, în loc de monedă, un inel; mormîntul nu conţinea alt inventar funerar (fig. 3). S-a mai păstrat pe alocuri pînă astăzi credinţa că banul depus în gura sau la mîna mortului, era menit plăţilor impuse morţilor o dată cu trecerea lor în lumea umbrelor. Acest ritual este documentat din antichitate, prin descoperiri arheologice şi texte [3], fiind uneori ilustrat în sculpturi sau picturi [4].

La mîna morţilor, în locul monedei (într-o vreme cînd moneda era existentă) se punea uneori alt obiect, avînd aceeaşi menire. Amintim un mormînt din secolul IV e.n. de la Tîrgşor, avînd lîngă degetele mîinii stîngi o cataramă de bronz [5].

În mormintele evului nostru mediu, ritualul introducerii monedei în gură este mai puţin uzitat; în genere moneda era depusă la mîna mortului. În necropola de la Cetăţeni (jud. Argeş) am găsit într-un singur caz, într-un mormînt de la mijlocul secolului al XIII-lea, un denar unguresc in gura mortului care mai avea în dreapta, la înălţimea cotului un fragment dintr-o monedă bizantină de bronz şi un inel de argint (la mîna dreaptă) [6]. În schimb, în necropola de la Hobaia-Suslăneşti (în valea Argeşelului), situată la o depărtare de 6 km în linie dreaptă, de Cetăţeni, am dat, cum am menţionat mai sus, într-un mormînt din a doua jumătate a secolului al XV-lea sau prima jumătate a secolului al XVI-lea, peste un inel ce fusese introdus în gura mortului [7]. Întrebuinţarea unei podoabe în acest mod constituie, la noi, un caz foarte rar. Dacă ţinem seama de cele expuse pînă în prezent precum şi de cele ce vor urma, că podoaba poate substitui în ritualul funerar moneda şi că prezenţa acesteia

---

[2] Judeţul Argeş, lîngă Cîmpulung.

[3] Aristophanes (140, 270) şi Diodor (I, 2, 96).

[4] Scena introducerii obolului în gura mortului este redată pe unele vase funerare şi pe un sarcofag din Vila Albani, cf. Gerhard, *Antike Bildwerke*, pl. 109; Maury, *Religion de la Grèce Antique*, II, p. 153. Cunoaştem în antichitate şi monede depuse la mîna mortului, bunăoară într-un mormînt feminin din a doua epocă a fierului — Reineke C. — descoperit la Vevey, un obol massaliotic, aflat lîngă mîna dreaptă (*Anzeiger für Schweizerische Altertumskunde*, 1902—1903, p. 33). Monede se găsesc şi în morminte de inhumaţie etruşce (Maury, op. cit.). Monede funerare au fost găsite şi în morminte de incineraţie, la noi în necropola getică de la mănăstirea Snagov (Dinu V. Rosetti, *Săpăturile arheologice de la Snagov)*, Publicaţiile Muzeului Municipiului Bucureşti, nr. 2, 1935, p. 7—9; 15—18.

[5] Gh. Diaconu, *Tîrgşor, Necropola complexă din secolele III—IV e.n.*, Bucureşti, 1965, p. 72, nr. 281, pl. CXXXIV/1 (vezi şi Materiale, V, p. 624—625, fig. 7).

[6] Ritualul introducerii monedei în gura mortului este obişnuit şi la noi în epoca romană şi în vremea migraţiilor; în orînduirea feudală în necropola de la Suceava şi Cetăţeni, în Herzegovina la Biskup, cf. Marco-Vego, op. cit., p. 140 (sec. XIV); în Slovacia la Nitra; în Jugoslavia şi Ungaria (vezi nota 16, pag. 251).

[7] Dinu V. Rosetti, *Săpăturile de la Suslăneşti* (1959) în curs de redactare.

nu implică neapărat existența podoabei [8], că la baza ideii care a dus la introducerea unor astfel de obiecte în gura mortului stă o concepție cu rădăcini în timpuri mai îndepărtate, prezența unui inel în gura unui mort din epoca feudală este explicabilă.

Pentru a ne da mai bine seama va trebui să facem cîțiva pași înapoi, spre a privi faptele din perspectiva antichității.

Cunoaștem, în prima epocă a fierului, numeroase morminte răspîndite pe o mare arie teritorială, Grecia, Etruria, Germania meridională, Franța, Spania, Portugalia și Anglia în care s-au pus între dinții mortului o mică frigare de fier sau de bronz. Aceste frigări reamintesc obiecte asemănătoare folosite ca unități de schimb pînă la apariția monedei propriu-zise. Frigările erau denumite δβελος [9]. Aristotel ne spune [10] că regele Pheidon din Argos după ce a creat prima monedă de argint la Aegina, a depus în Heraionul din Argos toate frigările pe care le-a retras din circulație odată cu introducerea monedei. Acest text pare a fi confirmat prin săpături arheologice făcute în anul 1895, cînd în straturile cele mai adînci ale Heraionului s-a găsit un mănunchi de frigări mari de fier împreună cu alte obiecte, ce în mod vădit erau anterioare apariției monedei [11]. Numele grecesc al frigării δβελος a dat mai tîrziu denumirea celei mai mici unități a sistemului monetar δβολος (folosită și ca denumire pentru moneda funerară).

Frigarea din gura morților ne dă putința să înțelegem cauza care stă la originea datinei ce pare ciudată, a introduce moneda în gură, cînd era mai firesc să fie pusă la mînă. Explicația stă în faptul că frigarea nu a servit de la început ca obiect sau unealtă-monedă, ci ca sculă pentru mîncare, prevăzută cu sau fără bucăți de carne era introdusă între maxilarele mortului. Abia mai tîrziu, cînd frigarea dobîndește semnificația de uneltă-monedă, ea va fi utilizată în ritualul funerar în închipuirea că poate folosi plăților în lumea de apoi. Așa se tălmăcește obiceiul de a pune în gura mortului, în locul frigării, moneda propriu-zisă, obolul sau ortul de mai tîrziu. După părerea unora, această datină își are obîrșia în faptul că în antichitate nu puțini foloseau gura drept pungă, o explicație a proverbului grecesc : *„a avea un bou pe limbă“* adică a fi primit o monedă în schimbul tăcerii (boul era simbolul figurat pe moneda pe care cel corupt, cumpărat pentru a nu spune ce știe, o punea deîndată în gură [12].

Cunoaștem cazuri, tot în antichitate, cînd în gura mortului se introduce o podoabă, bunăoară la Schkenditz-Merseburg, anume o fibulă [13]. La Gamehl, lîngă Wismar, s-a găsit, în gura mortului, un obiect

---

[8] Fapt constatat aproape în toate necropolele feudale pe care le-am cercetat : Snagov, București, Cetățeni, Cîmpulung-Mușcel, Retevoești și altele, observație făcută și în cimitirul feudal nr. 1 de la București-Străulești unde mormintele cu monede (emise sub Mircea cel Bătrîn și Mihail) nu conțin podoabe iar în cele cu podoabe lipsesc monedele, cf. P. I. Panait, *Săpăturile de la Străulești-Măicănești*, Cercetări arheologice în București, vol. II, p. 190—222 și informații verbale.

[9] Revue Numismatique, 1911, p. 1.

[10] Frg. 481.

[11] Revue belge de numismatique, 1909, p. 115 ; M. Ebert, Reallexikon II. p 127—128.

[12] M. Bernadakis, *Journal des Economistes*, 3 sér t. XVIII, mai 1870, p. 225.

[13] Fibulă asemănătoare celei redate de Almgren, *Nordeuropäische Fibelformen*, fig. 15 ; W. Schulz, Manuns-Bibl., nr. 22, p. 98, I e.

ce este, în acelaşi timp, monedă şi podoabă : un bracteat de aur, monedă rebătută după o piesă a regelui Ethelred II (978—1016) prevăzută cu o tortiţă de bronz şi un ac spre a fi purtată ca pandativ sau broşă [14]. În necropola de inhumaţie de la Göda, lîngă Bautzen, se găsesc la majoritatea craniilor, între maxilare, cîte un cuţit de fier sau o bucată de fier ; poate altă interpretare a vechilui obicei al ortului, a monedei funerare care şi-a pierdut semnificaţia. „După o superstiţie răspîndită şi astăzi la popoarele slave, în gura mortului trebuie introdus un obiect tare, o bucată de fier, o piatră sau o monedă pentru ca mortul să nu plescăie cu limba sau să se reîntoarcă —, prezumţia că se înapoiază ca să-şi ia banul trebuincios trecerii în lumea umbrelor a fost dată uitării [15].

La români mai dăinuie, pe alocuri, crezul că banul se pune în gura mortului ca să nu se facă moroi.

După unii cercetători populaţia slavă din Moravia-Mare înlocuia, din cauza penuriei monedei, obolul funerar prin alte obiecte. În morminte, aparţinînd unei clase sociale superioare se puneau, uneori, mici bucăţi de aur. Subliniem faptul că la Cetăţeni, în morminte din secolul al XIII-lea, s-au găsit, la mînă sau pe piept, fragmente tăiate din monede bizantine de bronz. În alte necropole, din Moravia, în gura mortului se afla un cercel ; cerceii, înlocuind obolul, se depuneau la mînă sau pe piept. [16]. Dar să revenim la necropolele noastre din evul mediu.

Am dat drept mărturie, a persistenţei tradiţiilor, inelul găsit în gura unui mort din necropola de la Hobaia-Suslăneşti, fapt în măsură a întări postularea noastră, anume că podoabele, în cazul de faţă inelul, au în ritualul funerar aceeaşi menire ca şi moneda. Aducem şi alte fapte în sprijinul tezei noastre. Cum am mai relatat, în mai toate necropolele feudale unde sînt monede pot lipsi podoabele, prezenţa celor din urmă (inele, cercei şi altele, chiar şi bumbii de la veşminte), nu implică neapărat şi prezenţa monedei. Reamintim somptuoasa necropolă domnească de la Argeş, bogată în podoabe dar lipsită de monede.

La Hobaia-Suslăneşti am aflat, în cinci morminte (nr. 3, 17, 18, 30, 33), cîte o monedă găurită pentru a fi legată cu un fir de arnici sau cu o sîrmă la degetul mortului, în credinţa de a nu se pierde în peregrinările vieţii de apoi. Uneori moneda era prinsă într-un inel alcătuit dintr-o fîşie de tablă de aramă a cărei capete au fost petrecute în partea cen-

---

[14] M. Ebert, Reallexikon, XII, p. 262, pl. 72, b ; obiecte servind ca monedă şi podoabă pot fi socotite şi monedele antice montate în inele ; un exemplar a fost găsit la Cetăţeni (inel cu monedă de argint emisă sub împăratul Traian, într-un mormînt din veacul al XIV-lea, — inedit ; alt inel similar dar cu o monedă de argint emisă sub împăratul Octavian August, a fost găsită de Fl. Mîrţu în săpăturile din incinta bisericii Sf. Gheorghe din Cîmpulung (Revista Muzeelor, 5, 1968, p. 449—450).

[15] M. Ebert, *Reallexikon*, II, p. 303.

[16] Eva Kolnikova, *Totenobolus in frühmittelalterlichen Gräbern der Slowakei,* Slovenska Arheologia XV, 1, 1967, p. 189—254. La pagina 248 autoarea pune întrebarea corelaţiei dintre obolul funerar şi alte obiecte : cuţit, seceri, găsite în morminte, de asemenea, menţionează prezenţa cerceilor depuşi asemănător monedelor în privinţa obolului funerar, vezi şi lucrarea lui Pavel Radomirsky, *Obol mrtvych u Slovanú V Cechach a na Moravě,* Sbornik Národniho Musea V, Praze IX A, Hist, č. 2 (tratează descoperiri monetare din mormintele de inhumaţie din perioada mai nouă slovenică (950—1200 e.n.) din Boemia şi Moravia.

trală a monedei găurite [17]. În mormintele unor copii (nr. 14, 19) am dat peste inele-verigi legate de deget pentru că erau mult prea mari pentru inelarele în care au fost introduse (fig. 4—5), inițial aceste verigi au fost purtate de adulți. Astfel de inele, mult prea mari pentru degetele copiilor de care au fost legate, am găsit și în necropola de la Cetățeni (Argeș), morminte aparținînd veacului al XV-lea. Deci, vădit, și în aceste cazuri podoaba înlocuia moneda.

Inelul, purtat în timpul vieții, poate folosi ca podoabă, sau în orice clipă scos și dat drept obiect de schimb. Că putea sluji în același scop și după moarte reiese din Saga, anume cînd Frithjof își rupe inelul de aur și-l împarte între tovarășii săi, ca aceștia să nu ajungă lipsiți de mijloace pe lumea de apoi (în „Unterwelt").

Cu vremea mai nouă prezența monedei alături de podoabă devine tot mai frecventă, chiar în gropnițe domnești, mă refer la mormintele familiei lui Matei Basarab [18].

La Cetățeni am aflat, sporadic, în morminte feudale lipsite de alt inventar, cîte un disc de lut ars, tăiat dintr-un ciob provenind dintr-un vas geto-dacic sau dintr-o amforă de import, asemănătoare unei monede, simplu sau cu scrijilituri, redînd o cruce sau inițială, sau un ciob, neregulat ca formă, dintr-o amforă grecească, purtînd gravate o anumită

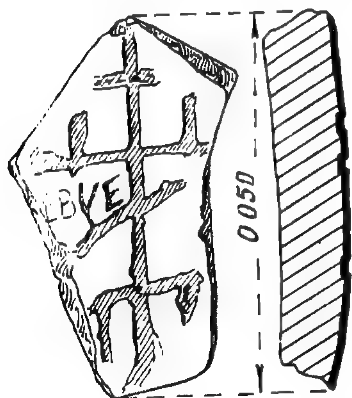

Fig. 6. Fragment dintr-o amforă grecească, purtînd gravate o cruce și o inscripție, găsit într-un mormînt din a doua jumătate a secolului al XIV-lea.

cruce și o inscripție (fig. 6). Înlocuind moneda, ele constituie aici exemplificări de *pia fraus* reamintind, totodată, teserele.

În încheiere credem că cele expuse mai sus sînt în măsură a susține teza noastră în privința rolului pe care l-au avut monedele și podoabele în ritualul funerar al evului mediu din Țara Românească.

---

[17] D. V. Rosetti, *Snagov, op. cit.*, p. 27, fig. 42.

[18] N. Constantinescu, *Considerații asupra mormintelor domnești de la Tîrgoviște*, S.C.I.V.

LA MONNAIE ET LES OBJETS DE PARURE DANS LE RITE FUNÉRAIRE EN VALACHIE PENDANT LE COURS DES XIII—XVI SIÈCLES

RÉSUMÉ

L'inventaire funéraire des siècles XIII—XVI contient souvent, comme une survivance de trés anciens rites, des vases de terre cuite ou de verre [1] (fig. 1—2). Plus persistante cependant est la présence de la monnaie (l'obole de Charon) ou des objets de parure. L'auteur nous fait savoir que les bijoux de l'époque mentionée ont le même role que la monnaie, c'est a dire pouvant servir aux morts pour payer leurs obligations dans la vie d'audelas.

Dans une tombe de la necropole feudale de Suslăneşti (district Argeş) on a trouvé dans la bouche du mort une bague en argent (fig. 3). En même temps on a constaté l'absence de la monnaie dans des nombreux tombeaux contenant des objets de parure ; la présence de la monnaie dans d'autres tombes n'impliquait pas celle des bijoux. On peut remarquer cela dans les nécropoles princières (comme celle de Curtea de Argeş) somptueuses par la richesse des parures mais privées de la monai, et aussi dans le cimetières ruraux où une bague, une boucle d'oreille et y souvent un simple bouton du vêtement servent d'obole, tandis que d'autres tombes contiennent simplement une monnaie. Souvent la monaie disposée dans la main du mort était perforée pour pouvoir être enfilée par un fil en soie et passée au doigt annulaire, dans la plupart des cas a la main droite.

A Cetăţeni et Suslăneşti on a trouvé, dans des tombes des siècles XIV—XVI a l'annulaire des enfants, des bagues ainsi liées, étant trop grandes pour leur doigt (elles avaient apartenu auparavant à des personnes adultes). Donc ces bagues ne pouvaient certainement pas servir d'ornement mais avaient très clairement le rôle d'obole funéraire (fig. 4—5).

La présence d'un objet de parure dans la bouche du mort n'est pas un cas singulaire. Nous trouvons des analogies en Moravie (boucle d'oreille) [16]. Coutume connue au Moyen-Age et dans l'Antiquité [13], [14].

Parfois la monnaie était montée pouvant servir d'ornement, portée comme pendatif ou broche — ou en bague (bagues feudales avec monnaies romaines à Cetăţeni et Cîmpulung-Muscel). Quelquefois on a trouvé des tombes qui ne contenait qu'une rondelle en forme de monnaie taillée dans un fragment de vase en terre cuite, simple ou portant gravé des initiales ou le signe de la croix ; on se contenait même d'un tesson gravé d'inscriptions et d'une certaine croix (fig. 6). Ces trouvailles peuvent être considérées comme *pia fraus*, rappelant en même temps les tessères.

ÎNCEPUTURILE ORAŞULUI PITEŞTI

AURELIAN SACERDOŢEANU

Oraşul este o colectivitate umană care ia fiinţă şi se dezvoltă în anumite condiţii istorice şi structurale. El a existat în toate societăţile, însă cu deosebiri sensibile după loc şi timp. La noi, „oraşul" a apărut relativ tîrziu, dovadă termenul sub care este cunoscut, dar mult înainte de a exista statul. Ne lipsesc studiile speciale asupra acestei probleme şi din care să rezulte ce oraşe sînt anterioare întemeierii şi cîte îşi trag originea după aceea. Considerăm deci că orice preocupare în acest sens ar putea aduce lumini interesante.

Ne îngăduim şi noi, în aceste pagini, să lămurim unele aspecte din perioada cea mai veche a oraşului Piteşti, oraş interesant din multe puncte de vedere.

Începem cu primele informaţii curente.

Din lucrările de informare rapidă aflăm că oraşul Piteşti este comună urbană în judeţul Argeş, cu 8.400 locuitori şi „oraş comercial, reşedinţa prefecturii, a tribunalului judeţean şi a subprefecturii ; are două şcoli primare de băieţi şi una de fete ; este staţia telegrafo-poştală şi a drumului de fier" şi se ţin acolo patru bîlciuri pe an „la 23 aprilie, Înălţarea Domnului, Duminica Mare şi Drăgaica". Cîndva a fost acolo *Argedava ;* părerea „aceasta este vrednică de credinţă, că Argedava înseamnă cetatea Argeşului" [1].

Cîţiva ani mai tîrziu se spune că oraşul Piteşti are 11.000 locuitori, este oraş comercial „servind de întrepozit producţiunilor judeţelor Muscel, parte din Vîlcea şi Argeş". Se mai notează că sînt 11 biserici ortodoxe, între care schiturile Beştelei, Buliga şi Trivalea şi biserica domnească sau Sf. Gheorghe „fondată de Constantin Şerban Basarab şi soţia sa doamna Bălaşa la anul 1656". După indicarea bîlciurilor anuale se mai spune : „Originea şi data fondării acestui oraş sînt încă necunoscute. Unii pretind că ar fi existat o cetate dacică numită Argidava şi că pe ruinele ei se află construit oraşul actual ; alţii (D. Butculescu) susţin că oraşul Piteşti a fost fondat în secolul al VIII-lea (?), iar numele îl derivă de la *pitire,* căci pe vremea cînd capitala ţării era la Curtea de Argeş, acest oraş era un loc de

---

[1] D. Frunzescu, ***Dicţionar topografic şi statistic al României,*** Bucureşti, 1872, s.v.

pitire, de ascuns". Se amintește și părerea lui Genilie, care atribuia fondarea lui Negru Vodă și că „mai recent se știe că în Pitești a petrecut Carol al XII-lea vreo zece zile (octombrie 1714), la trecerea sa din Turcia în statele sale". Apoi se adaugă : „La anul 1848 august 18, miercuri seara la 3 ceasuri, a luat foc orașul Pitești și a ars tot tîrgul, trei mahalale și trei biserici, Sf. Nicolae, Sf. Dumitru și Maica Precista (Mavrodolu). Focul a durat patru ceasuri și a mistuit tot, case, prăvălii, mărfuri și biserici" [2].

Marele dicționar geografic reproduce informațiile despre Pitești, pe care le-am dat mai sus, dar mai adaugă altele, din care reproducem : „Are populație de 15.570 locuitori (1899), 8.903 bărbați și 6.667 femei", ceea ce, credem noi, nu a fost de loc convenabil pentru piteștenii parte bărbătească : 2.363 bărbați mai mulți decît femeile !

Pe lîngă bisericile ortodoxe acum mai sînt arătate una catolică, una luterană, una protestantă, una armenească și o sinagogă, patru cimitire, o grădină publică, o fabrică de postav, una de produse chimice și un spital cu 40 de paturi. Se dă și un istoric mai dezvoltat, în care se spune că „în timpul dominației romane" acolo era orașul *Pirum*, ulterior ar fi descălecat Negru Vodă și că „morile, viile și drumul cel mare care trecea de la București spre Pitești la Cîmpulung și, de aci, prin pasul Branului, la Brașov, au dat o viață, o însemnătate politică și o bogăție comercială și industrială" orașului. Urmează cîteva informații corecte despre municipalitate (județul, pîrgarii și pîrcălabii) cu îndatoririle lor, despre viile din podgoriile de acolo (Ștefănești, Izvorani, Văleni, Huma, Coasta Cîmpului și Tîrg în Deal), cum și despre cojocărie, tăbăcărie și boiangeria cu roșul de Pitești [3].

Cam în același timp, Nicolae Iorga, în marile sale călătorii prin țară, vedea Piteștii așa : „O regiune de dealuri bine împădurite înconjoară capitala Argeșului. Strade drepte, case frumoase, cît se poate de bine întreținute, desăvîrșită lipsă de praf. Lumea nu stă închisă în casă ca la Rîmnic, ci circulă pretutindeni, gătită, dar nu prea mult ; vioaie, veselă. Clădirile statului : liceul, școli primare, sînt deosebit de frumoase. În mijloc o grădină publică, cu arbori bătrîni, avînd din toate părțile clădiri mari și un otel foarte frumos, vrednic de a fi într-o capitală. Încotro te uiți, vezi hărnicie și pricepere, însușiri nedezlipite de rasa noastră, acolo unde e curată și n-o împiedică nimeni în dezvoltarea ei" [4].

Informațiile și aprecierile acestea, deși sumare, sînt prețioase. Între altele, pentru că vădesc repeziciunea cu care se dezvolta orașul la sfîrșitul veacului trecut. Nu ne este în gînd să stăruim asupra acestei perioade. Saltul gigantic pe care îl face orașul *acum* îi arată vitalitatea nebănuită, pusă în mișcare și potențată în socialism. Vrem totuși să ne oprim cît putem mai mult asupra începuturilor acestui pitoresc oraș în măsura în care ne ajută mărturiile istorice necontestate. Însă trebuie să spunem că documente arheologice lipsesc, nu fiindcă nu vor fi fiind, ci pentru că astfel de cercetări nu s-au făcut încă spre a le scoate la lumină.

---

[2] G. I. Lahovari, *Dicționar geografic al județului Argeș*, București, 1888, p. 121—122.

[3] *Marele dicționar geografic al României, vol. IV*, București, 1901, p. 735—736.

[4] N. Iorga, *Drumuri și orașe din România*, București, 1904, p. 50. Reproducere idem, *România mamă a unității naționale, cum era pînă la 1918*, I., București, 1939, p. 138.

În consecinţă, iată problemele de istorie pe care le prezintă începuturile oraşului Piteşti.

Nu putem atribui Piteştilor nici unul din numele vechi, presupuse pînă acum, Argedava sau Pirum, pe care alţi cercetători le-au atribuit şi altor oraşe din ţară. Că a fost la Piteşti o aşezare străveche geto-dacică nu ne putem îndoi, numai că nu s-au făcut pînă acum cercetările necesare. Aşezarea corespunde întrutotul sistemului contemporan pentru aşezări principale : încrucişări de drumuri, confluenţe de rîuri, terase cu nivele diferite şi boturi de dealuri. Se pare însă că lunca Argeşului, datorită şi confluenţei acestuia cu rîul Doamnei, era zonă inundabilă şi nelocuibilă. Cele două toponime vecine, Găvan şi Prund sînt reminiscenţe ale acestei vechi poziţii geografice a terenului.

Cît priveşte perioada romană, ea rămîne vizibilă în special prin existenţa lui *limes transalutanus*, care, de pe Vedea continua pe apa Cotmenei (Urlueni şi Săpata de Jos) şi de acolo trecea prin Albota şi peste rîul Argeş, la Purcăreni. Valul nu putea fi aşezat pe terasa piteşteană inferioară, care, cum am spus, era inundabilă, ci pe cea superioară care devenea şi mai inaccesibilă invadatorului, avînd în faţă o luncă mocirloasă sau chiar cu bălţi mai întinse.

În perioada următoare, în timpul migraţiunilor, viaţa umană nu a putut fi întreruptă. A fost acolo un sat. Satul local a trăit mai departe cu obştea sa şi s-a dezvoltat continuu încît, în secolul al XIV-lea, era socotit oraş. În orice caz, cele mai vechi atestări documentare nu-i spun niciodată sat, ceea ce înseamnează că faza de sat fusese depăşită. Va fi fost *un mare sat adunat* pe o terasă.

Pentru vechimea aşezării piteştene pledează şi sufixul *-eşti*, pe care îl găsim frecvent în cele dintîi toponime atestate documentar în secolul al XIV-lea, de pildă Feleşti (1364 : Feleste) în Banat, Orleşti (1388) în Oltenia, Şurineşti şi Mînjeşti (1400) în Moldova şi altele. Nu i se poate da încă o explicaţie unanim acceptată, dar pare foarte probabil că acest sufix caracteristic românesc a apărut odată cu roirea obştilor săteşti. Numai întîmplător poate fi pus pe seama unui „întemeietor" sau moş eponim, care rămîne în domeniul mitic.

Dacă s-ar putea documenta un moş pentru Piteşti, atunci ar trebui căutat numele lui : Pita, Pitea, Pitu şi derivatele lor Pitaş, Pitău, Piteş, Pitiş. Însă ne putem gîndi mai bine la apelativul pită (pîine) [5]. În această privinţă sîntem încă în incertitudine [6]. Menţionăm că numele acesta, deşi rar, nu este singular : un sat Piteşti îl aflăm în Moldova atestat în secolul al XVII-lea [7]. Există şi derivatele Piteasca, Piteşteanca. Este consemnată şi comuna Pitvaroş [8]. În consecinţă, în nume trebuie admis ca sigur radicalul *Pit*.

---

[5] N. A. Constantinescu, *Dicţionar onomastic românesc*, Bucureşti, 1963, p. 348, sub *pită*.

[6] Pentru analogie trimitem şi la ciupercile : *pita lui Dumnezeu*, *pita vacii*, *pitarcă*, *pitoaşcă* etc.

[7] *Catalogul documentelor moldoveneşti din Direcţia Arhivelor Centrale*. IV, Bucureşti, 1970, s.v.

[8] S. Moldovan şi N. Togan, *Dicţionarul numirilor de localităţi din Transilvania*, Sibiu, 1919, p. 135.

Radicalul *pit* intrat în toponimie trebuie să fie foarte vechi, de vreme ce i s-a pierdut sensul. Adăugarea sufixul *-eşti* arată de asemenea o perioadă străveche. Raritatea toponimului *Piteşti* impune concluzia că nu provine prin fenomenul de roire a satelor.

Indiferent de originea şi vechimea numelui noi constatăm că dezvoltarea Piteştilor ajunsese la o treaptă superioară în momentul cînd apare statul românesc. Aceasta rezultă cu toată claritatea, chiar şi numai din simpla înşirare succesivă a laconicelor menţiuni oficiale ale vremii. Astfel, la 1388 mai 20, Mircea cel Bătrîn dăruieşte mănăstirii Cozia „o moară în hotarul Piteştilor“ [9]. Este cea dintîi atestare documentară. Urmează o a doua la 1421 iunie 19, cînd aceeaşi mănăstire are „două mori la Piteşti“ [10]. Numele dispare pentru cîtăva vreme spre a reapărea ca loc de sfat domnesc la 1481 august 16, cînd în o poruncă a lui Basarab Ţepeluş se spune că „Dragoi a scris în Piteşti“ [11]. Piteştii căpătase faimă şi ajunge punct geografic de orientare căci la 1499 iulie 13, se arată un hotar „pînă la drumul Topanei care merge la Piteşti“ [12].

Venirea şi şederea domnilor ţării în Piteşti ulterior nu mai este ceva neobişnuit. Dimpotrivă, era chiar plăcut să vii la Piteşti. Astfel, la 1508 iunie 6, Mihnea cel Rău dă hrisov „scris în Piteşti“ [13], iar la 1510 aprilie 1, în o carte a lui Vlăduţ se spune că „s-a scris în oraşul Piteşti“ [14]. Avem acum o nouă nomenclatură : *oraşul Piteştilor*.

Neagoe Basarab a petrecut şi el multă vreme în judeţul Argeş, cu deosebire în Argeş, numit acum mai adesea Curtea de Argeş, şi în Piteşti [15]. Este bine să reţinem datele şederii sale în oraşul Piteşti. Probabil în 1516, la 16 august, Basarab voievod scria Braşovenilor în afacerea lui Dobromir din Cîmplung [16]. În acelaşi an, la 3 noiembrie, într-o poruncă se spune : „eu Moisi, care am scris în Piteşti“ [17].

În 1517, prezenţa voievodului în Piteşti este arătată mai des : „am scris la Piteşti“ se spune la 18 iunie [18] şi tot aşa la 19 iunie [19]. La 22 noiembrie formula de datare este mult mai interesantă : „Şi eu Moisi, scriitor ce am scris în noile curţi din oraşul Piteşti“ [20]. Voievodul avea acum palatul său, dar „noile“ arată că o curte domnească fusese şi mai înainte.

---

[9] D.R.H., I, p. 26 (nr. 9) : **водоницѫ на хотары Питещском.**

[10] Ibidem, p. 98 (nr. 49) : **в҃ воденици ѿт Питещи.**

[11] Ibidem, p. 288 (nr. 178) : **Драгои писа ѹ Питещи.**

[12] Ibidem, p. 478 (nr. 293) : **до пѫт Топане що ходит на Питещи.** Formula se repetă şi la 1513 aprilie 1. DIR.

[13] DIR. B, veacul XVI, vol. I, p. 44 (nr. 39) : **пис ѹ Питещи.**

[14] Ibidem ; p. 55 (nr. 50) : **пис ѹ варош Питещи.**

[15] A. Sacerdoţeanu, *Argeş — cea mai veche reşedinţă a Ţării Româneşti*“, în Muzeul din Piteşti, *Studii şi comunicări* I, Piteşti, 1968, p. 120—121.

[16] Gr. G. Tocilescu, *534 documente istorice slavo-române din Ţara Românească şi Moldova*, Bucureşti, 1931, p. 251 (nr. 265). Data de an după I. Bogdan, *Documente şi regeste privitoare la relaţiile Ţării Româneşti cu Braşovul şi Ungaria*, Bucureşti, 1902, p. 260.

[17] DIR. I, p. 116 (nr. 117), facs. p. 277 : **азъ Мѡуси еже исписах ѹ Питещ.**

[18] *Ibidem*, p. 122 (nr. 123), facs. p. 279 : **пис ‹ѹ Пи›тещ.**

[19] *Ibidem*, p. 123 (nr. 125), facs. p. 280 : **и аз исписах ѹ Питещ.** Numele grămăticului nu a fost scris în actul original.

[20] *Ibidem*, p. 132 (nr. 131).

Şi din anul următor avem astfel de ştiri piteştene. La 1518 ianuarie 18, se spune: „Şi eu, Florea, care am scris în minunatul foişor al Piteştilor“ [21]. Se vede că Neagoe crease o nouă formă de arhitectură, care îl impresionase pe grămătic. La 28 ianuarie [22] şi la 29 iulie [23] au fost scrise alte acte în Piteşti, iar la 18 decembrie se scrie latineşte Sibienilor tot din Piteşti [24].

Mai continuă este şederea lui Neagoe la Piteşti în anul 1519. La 10 ianuarie se spune: „Eu, Florea am scris în Piteşti“ [25]; la 13 ianuarie: „Eu, Florea grămăticul am scris în Piteşti“ [26]; la 15 ianuarie: „am scris în Piteşti“ [27]; tot aşa la 21 ianuarie [28]; în aceeaşi zi însă: „eu Florea am scris în Piteşti“ [29]; la 28 ianuarie, formula este aceeaşi [30], reluată şi la 22 aprilie [31]. La 6 mai apare o informare revelatoare: „Eu Danciul cel mic între diaci care am scris în minunatul scaun în Piteşti“ [32]; la 28 iunie însă „eu Mihail am scris în Piteşti [33] şi iar „scris în Piteşti“ la 9 iulie [34]. Încheiem seria la 11 iulie cu ultimul act al lui Neagoe „scris în oraşul Piteşti“ [35].

Domnul şi sfatul său ţineau consilii ale căror hotărîri în pricini diverse se consemnau în hrisoave şi porunci domneşti. Iată însă că la Piteşti, desigur înainte de 1519, are loc o judecată despre care avem relaţie doar într-o scrisoare a lui Lazăr spătarul către braşoveni, în care se vorbeşte despre Dragoslav şi Mihăilă din Brăneşti în judecată cu un braşovean: „pentru pîra lor, că s-au pîrît în Piteşti cu Balmăş Hanăş, înaintea domnului şi s-au prins să meargă la Braşov, să le facă judecată să li se plătească. Dar el nu s-a ţinut de judecată. Deci ei au pus mîna pe un fecior al lui, pe care l-au ţinut la Brăneşti“ [36]. Aşadar la Piteşti s-a încercat aplanarea unui conflict internaţional!

Deci Piteşti: oraş şi scaun domnesc. Neagoe Basarab îi pregătea un mare viitor. Să fi avut şi el moşie personală aci?

Rămîne de explicat de ce numai la cîţiva ani mai tîrziu se vorbeşte de „satul Piteşti: 5 mai 1528. Radu de la Afumaţi dă mănăstirii Argeş „jumătate din Piteşti şi din sat şi din moară şi din vamă şi din tot ceea

---

[21] *Ibidem*, p. 133 (nr. 132), act cunoscut numai în traducere veche.
[22] *Ibidem*, p. 133 (nr. 133).
[23] *Ibidem*, p. 137 (nr. 137).
[24] Hurmuzaki-Iorga, *Documente*, XV, 1, p. 238: „Ex Pytesti“.
[25] DIR., vol. citat, I, p. 138 (nr. 139).
[26] *Ibidem*, p. 140 (nr. 140), traducere veche.
[27] *Ibidem*, p. 141 (nr. 141), facs. p. 287: **пис ѹ Питещı.**
[28] *Ibidem*, p. 141 (nr. 142), facs. p. 288: **иже пис ѹ Питещı.**
[29] *Ibidem*, p. 119 (nr. 120) anul lipseşte fiind dedus de noi, editorii punînd 1517—1519. Motivare la A. Sacerdoţeanu, *Sfatul Domnesc şi sigiliile din timpul lui Neagoe Basarab* (1512—1521). „Romanoslavica“, X (1964), p. 432.
[30] *Ibidem*, p. 142 (nr. 143), facs. p. 289: **аз Флорѣ исписах ѹ Питещı.**
[31] *Ibidem*, p. 142 (nr. 144), facs. p. 290: **азъ Радул написах ѹ Питещı.**
[32] *Ibidem*, p. 145 (nr. 146), facs. p. 292: **въ на стол дивна ѹ Питещı.**
[33] *Ibidem*, p. 146 (nr. 147).
[34] *Ibidem*, p. 147 (nr. 148).
[35] *Ibidem*, p. 148 (nr. 149), facs. p. 286 (trimiterea la nr. 139 este greşită): **пис ѹ варош Питещом.**
[36] I. Bogdan, *Documente şi regeste*, p. 226. Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, p. 421—422 (nr. 422). Johannes Balmoz a fost civis juratus în anii 1509—1523 şi judex în 1519; Friedrich Stenner, *Die Beamten der Stadt Brassó (Kronstadt)*, Braşov, 1916, p. 6.

ce a fost partea jupanului Oancea vistier" [37], iar la 25 mai același an „jumătate din satul Pitești, jumătate din vecini, jumătate din cîmpul care este pentru hrană și jumătate din moară" [38]. Credem că la această dată în aceleași hotare era atît tîrgul sau orașul, cît și satul, fără ca între ele să fie o delimitare teritorială precisă, ci numai una funcțională : oraș semiagrar. Că orașul Pitești era pe plan egal cu Argeșul și Rîmnicul o arată o poruncă a lui Vlad vodă Vintilă, prin care obligă pe orășeni (**Варошом**) să plătească mănăstirii Tismana vamă la vad la Diiu [39].

Orașul Pitești n-a fost singur în zonă. Condițiile sale geografice, politice și economice obligă crearea unor vecinătăți nu lipsite de importanță, vădită mai ales în perioada mai nouă. Nu vom stărui asupra acesteia, mai greu de deslușit fiind partea mai veche, în special perioada antestatală.

Sate atestate documentar în primele veacuri ale istoriei Țării Românești sînt surprinzător de puține, în raport cu ceea ce a fost. Explicația nu este decît una singură : documentul intervine numai cînd apare o cauză juridică deosebită față de obicei sau o schimbare în starea juridică a satului. Schimbările apar mai timpuriu și mai numeroase în zone cu valoare economică mai mare. O astfel de zonă a fost și este și la Pitești, unde o dată cu atestarea lui, sînt atestate și sate vecine. Cîteva le putem aminti acum.

La 1388 mai 20, Mircea cel Bătrîn făcînd numeroase danii mănăstirii Cozia, arată că și boierul său Stanciu Balcov a dăruit „o bucată (de pămînt) pe Argeș tot cu vii, pe care a cumpărat-o de la Ștef", alt loc (**Мѣсто**) tot acolo dăruit de Dude „după voia lui Dan voievod" și altă bucată (**комат**) „tot acolo împreunată cu locul lui Dude din hotarul lui Stancea Vranin, pe care a dăruit-o fratelui său Vladul și vie (**лозїе**) pe aceeași parte în patru locuri : una în hotarul Calineștilor și două bucăți în hotarul lui Voico și a doua în hotarul lui Stanislav Oreaov" [40]. Acest Ștef trebuie pus în legătură cu satul Ștefănești.

În adevăr, ceva mai tîrziu, la 1452 august 5, Vladislav voievod confirmă slugilor și boierilor săi Badea, Vlaicul și Radul stăpînire peste „jumătate (din satul) Ștefănești" și peste Golești [41]. Satul devenise atrăgător încît Mihnea cel Rău îl vizitează la 1508 noiembrie 1, ținînd acolo și sfat ca să dea un hrisov mănăstirii Tismana, precum consemnează scriitorul lui : „A scris Tudor diacul la Ștefănești în Podgorie" [42]. Astfel zona Piteștilor este recunoscută ca podgorie.

Al doilea topic atestat este satul Bascov. Cu alt prilej am propus o emendare paleografică în loc de Balcov în hrisovul lui Mircea cel Bătrîn din 1388 mai 20, pentru mănăstirea Cozia să se citească Bascov [43]. Cred

---

[37] DIR. I, p. 44 (nr. 41).

[38] *Ibidem*, p. 45 (nr. 42), cp. și p. 47 (nr. 44).

[39] *Ibidem*, p. 147 (nr. 147).

[40] D.R.H. I. p. 26 (nr. a) **на Аргїш комат ижего є кѹпил ѡт Щефа и съ винограды.** Celelalte locuri și vii au fost tot în apropierea Piteștilor. Vor putea fi localizate printr-o cercetare de teren și prin confruntarea cu documente ulterioare.

[41] DRH. I, p. 189 (nr. 108) : **и пол Щефанещи.**

[42] DIR. veacul XVI, vol I., p. 51 (nr. 45).

[43] A. Sacerdoțeanu, *Argeș — cea mai veche reședință a Țării Românești*, loc. cit., p. 112.

că e mai bine să îndreptăm în Baţcov, forma veche a numelui satului Bascov de azi, a cărui atestare documentară urcă la această dată. Cum însă acest nume este legat de al unei persoane, Stanciul Balcov [44], tradus de obiceiu Stanciu al lui Balco, trebuie să ne gîndim că poate fi atît numele moşiei lui Stanciu, cît şi al genitorului său. Înclin pentru numele moşiei. Aceasta pentru simplul motiv că un hrisov ulterior (1421 iunie 19) vorbeşte de un sat „Rădeşti pe Baţcov" [45], ca şi un altul (1451 august 5) de „Uieşti de la Baţcov" [46]. Deci hidronim. Dar mai este un document (1428), în care se vorbeşte de „ocina numită Merişani partea lui Baţcov" [47]. Deci antroponim. Aşadar în 1388 este cea mai veche atestare a satului.

La 1493 iunie 16, Vlad Călugărul dăruieşte ctitoriei sale de la Glavaciog o parte din satul Izvorani. El spune „să-i fie jumătate din Izvorani, partea jupanului Deatco paharnic şi a jupanului Radul paharnic, pentru că am schimbat domnia mea... de le-am dat balta toată (**блъта сва**) şi cu vinăriciul domnesc, dar să ia numai de la vecinii lor, iar la ţărani (**хорѹ**) să nu se amestece", care parte totodată o dă mănăstirii [48].

În acest mediu, întîietatea o avea oraşul. De aceea şi cartografic întîlnim pentru întîia oară Piteştii consemnat pe harta lui Sambucus la 1566 : *Pitesi coenobium*. Deci pentru cartograf atunci era acolo o mănăstire însemnată. Mai apare în 1570 la Lazius : *Pitesk* şi la 1593 pe harta lui Mathias Cinthius : *Pitesk* [49]. Nu mai este vorba de *coenobium*.

Pentru perioada din istoria Piteştilor de care am hotărît să ne ocupăm nu avem nici o posibilitate să cunoaştem demografia oraşului şi stratificarea lui socială. Abia la 25 mai 1528 se vorbeşte de „vecinii" mănăstirii Argeş din satul Piteşti [50], iar la 20 ianuarie 1539 de „5 oameni" daţi pentru vinărici, pe care îi are mănăstirea Rîncăciov în oraşul Piteşti [51]. Existînd deci feudalul,în cazul de faţă mănăstirile, încă de mai înainte stăpînea şi mănăstirea Cozia, trebuia să existe şi supuşi buni de muncă, exemplele noastre arătînd două categorii : *vecini* sau rumâni şi *oameni* liberi care dau vinărici.

Dacă prima cartografiere a Piteştilor îl caracterizează *mănăstire*, înseamnează că aceasta era un semn distictiv al oraşului. Documentele interne însă abia la 11 iulie 1519 [52] şi la 22 august 1526 [53] semnalează că mănăstirea Argeş are „mai jos de Piteşti metoh". Care era acesta şi ce înseamnează „mai jos de Piteşti" rămîne de precizat. Este foarte probabil că Biserica Domnească sau Sf. Gheorghe să fie foarte veche şi să cores-

---

[44] DRH. I, p. 26—27 (nr. 9) : **Станчо Балков.**

[45] DRH. I, p. 98 (nr. 49) : **Радещи на Бацковѣ.**

[46] DRH. I, p. 184 (nr. 105) : **ѹещи ѡт Бацковѣ.**

[47] DRH I, p. 113 (nr. 58) : **очиня завома Меришани ‹дѣл Б›ацков.** Originalul are o lipsă completată aşa cum am reprodus textul, dar în traducere (p. 114) editorii omit completarea înlocuind-o prin puncte. Din context nu poate fi altă completare decît cea propusă tot de ei.

[48] DRH. I, p. 388 (nr. 241).

[49] Marin Popescu-Spineni, *Rumänien in der zweiten Hälfte des XVI. Jahrhunderts*, Jena, 1936 p. 14—17. Idem, *România în istoria cartografiei pînă la 1600*, 2 vol ; Bucureşti, 1938. În amîndouă lucrările sînt reproduse şi hărţile.

[50] DIR II, p. 45 (nr. 42).

[51] *Ibidem*, p. 257 (nr. 254).

[52] DIR. I, p. 148 (nr. 149).

[53] *Ibidem*, II, p. 29 (nr. 26).

pundă termenului „mai jos“ de tîrg. Poate că şi Neagoe Basarab a contribuit la refacerea ei alături de care a ridicat palatul său cu foişor. În orice caz era la Piteşti o viaţă monahală care se impunea atenţiei călătorilor. Documentele mai noi vor aduce lămuriri şi în această privinţă.

Mărturiile vremii pînă la Neagoe Basarab nu ne arată nume de boieri stăpîni de ocine în Piteşti, dar aceştia nu întîrzie să apară, ca, de pildă, Oancea vistier [54] sau Ivaşcu, mare armaş care preia moara din oraşul Piteşti a lui Ion Pravilă [55]. Din toate rezultă că e vorba de stăpîniri mai vechi. Dată fiind importanţa viticolă a regiunii, boierimea nu a putut avea decît posesiuni mai mici, spre a fi satisfăcuţi cît mai mulţi.

Deci putem spune că în ocina Piteştilor stăpîneau laolaltă domnia, mănăstirile, boierimea şi ţărănimea. Este un caz foarte interesant de dezvoltare a vieţii săteşti către viaţa orăşenească. Aceasta ne-o dovedeşte pătura negutătorească, relativ cea mai bine documentată.

Piteştii nu au fost numai un oraş atrăgător prin podgoriile vecine. El a avut o însemnătate apreciabilă şi prin comerţul desfăşurat de-a lungul timpului prin import, export şi tranzit. După socotelile Braşovului cîte s-au păstrat din anii 1503—1554, cu multe întreruperi în ordinea lor, valoarea schimburilor comerciale între Braşov şi Piteşti se ridica la 1.915.960 aspri sau 38.319 florini (galbeni ungureşti) [56]. Un extras al acestui trafic se prezintă astfel : [57].

Anii	Aspri	Participanţi	Transporturi
1503	24.660	8	12
1529—1530	82.595	15	33
1542	107.150	36	114
1543	251.980	41	130
1545	77.600	25	72
1546	174.785	23	63
1547	261.100	37	100
1548	106.920	7	9
1549	253.120	35	80
1550	253.140	33	112
1551	43.950	32	82
1554	316.960	34	107
TOTAL	1.915.960	326	914

Pentru că prezintă un interes deosebit pentru viaţa economică a oraşului Piteşti reproducem aici datele complete publicate pînă acum [58]. Ele contribuie mult şi la cunoaşterea dezvoltării demografice a oraşului.

[54] DIR. II, p. 44—47 (nr. 41, 42 şi 44) la 5 şi 25 mai şi 3 iunie 1528.

[55] *Ibidem*, III, p. 268 (nr. 309), la 21 iulie 1568.

[56] Florinul avea pe atunci cam 3,5 gr aur şi echivala cu 50—55 aspri de argint, iar asprul era de circa 0,8 gr.

[57] După Radu Manolescu, *Comerţul Ţării Româneşti şi Moldovei cu Braşovul (Secolele XIV—XVI)*, Bucureşti, Edit. Ştiinţifică, 1965, p. 261—302.

[58] *Rechnungen aus dem Archiv der Stadt Kronstadt*, 3 vol. Braşov, 1886—1889—1896. (Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt in Siebenbürgen, vol. I—III).

1503[59]

Nago de Piteşti importavit parvalia pro fl. 65 solvit flor. 3 asp. 12

Oprea de Pitescht habet cinctoria simplicia 26 Kappenekas 7 capitergia simplicia 4	solvit flor. 0 asp. 10

Dragomir de Pitest importavit pro flor. 45 solvit flor. 2 asp. 12
Kynde de Pitest importavit pro flor. 50 solvit flor. 2 asp. 24
Dimitro de Pitest importavit pro flor. 81 solvit flor. 4 asp. 0

Oprea de Pitest habet cinctoria 23 Idem capitergia bona 6 Idem kappenekas 4	solvit flor. 0 asp. 25

Dan de Pitest importavit pro flor. 50 solvit flor. 2 asp. 25
Myrcza de Pitest importavit pro flor. 76 solvit flor. 3 asp. 39
Myhal de Pitest importavit pro flor. 67 solvit flor. 3 asp. 16
Kynde de Pitest habet ceram cent. $1^{1}/_{2}$ libr. 22 solvit flor. 0 asp. 35
Oprea de Pitest habet kappenekas -- solvit flor. 0 asp. 27

1529[60]

p. 174 : Bayle de Pitest
Dobre de Pytest
Growul de Pytescht
Mayne de Pytest
Manaele de Pytest
p. 175 : Yon de Pitest

1530

p. 218 : Mayne de Pittescht per f. 83 asp. 20
Dobro de Pittescht per f. 75 asp. 17
p. 219 : Iwan Grecus de Pittescht tapete 1 capitergia bona 100 s. 5 pelles karaschi 20 s. 1. Summa fl. 87 asp. 10.
Item pipper kant. 3 s. libr. $3^{1}/_{2}$ kant. pipper libr. $5^{1}/_{2}$ s fl. 3.
Gerge de Pittescht capitergia bona 80 s. 4 pelles karaschi 16 s. asp. 10 ; capit. simplicia 20 s. 1 extremitates panorum per fl. 4 s. asp. 8 ; culcitrae 2 s. asp. 4.
Dimittre de Pittescht capit. bonna 20 s. 2.
p. 220 : Gerge de Pittescht pipper kant. 1 s. libr. 3.
p. 223 : Myhay Grecus de Pittescht abba pec. 7 s. asp. 16 ; pipper kant. 2 s. 6.
p. 224 : Dobro de Pittescht per fl. 7 s. asp. 17.
Vladul de Pittescht per fl. 7 s. asp. 17.
p. 225 : Ywan Grecus de Pytescht stramatur pec. 80 s. 1 pec. 4.
p. 226 : Myhay Grecus de Pytescht lini pd. 1 s. asp. 12.

---

[59] *Rechnungen*, I, 1886, p. 1—35.
[60] *Rechnungen*, II, 1889, p. 174—267.

p. 229 : Myhay de Pitescht pro fl. 20 s. fl. 1.
p. 230 : Mayne de Pytescht pro fl. 6 s. asp. 15.
Opre de Pytescht pro fl. 6 s. asp. 15.
p. 232 : Gerge Grecus de Pytescht extremitates pannorum pro asp. 25 conturnorum paria 18 bogasy pec. 12. Summa fl. 9 asp. 40[61].

1532

p. 267 : Pro duobus tapetis per dominum iudicem nostrum die Viti et Modesti in necessitates civitatis et provinciae a Myhay Graeco de Pytescht emptis, flor. 19.

1542[62]

p. 187 : *ianuarie 1 :* Radul de Pytescht pro fl. 8 s. asp. 20.
Maine de Pitescht pro fl. 15 s. asp. 37.
Synckul de Pitescht pro fl. 4 s. asp. 10.
p. 188 : *ianuarie 8 :* Craczun de Pytescht.
p. 190 : *ianuarie 29 — februarie 5 :* Dragomir de Pitescht, Stoika, Thoma Stanschul, Maine, Stan, Jurvan.
p. 191 : *februarie 5—12 :* Stan de Pitescht, Gerge, Zaranden.
p. 192 : *ferbruarie 19—26 :* Onsche de Pytescht, Demietro.
p. 193 : *februarie 26 — martie 5 :* Radul de Pytescht.
p. 194 : *martie 10 — 26 :* Costa de Pitescht, Dimetro, Dudov. Stoika, Poitra, Opra, Myhyl.
p. 195 : *martie 26 — april 2—9 :* Costa de Pitescht, Boyda, Dobru, Ztoigam, Dobrud, Ztan, Radul.
p. 197 : *april 30 — mai 7 :* Opra de Pitescht.
p. 198 : *mai 21—28 :* Dobra de Pitescht, Ztoyka, Radul, Opra, Peterman.
p. 198—199 : *mai 28 — iunie 4 :* Dobra de Pitescht, Ztanschul, Gerge, Jancko, Ztan, Mycul, Woyna.
p. 200 : *iunie 11—18 :* Radul de Pitescht, Peterman, Ztoyka, Opra, Iwan, Gerge, Ztanssul, Nycole.
p. 201 : *iunie 18—25 :* Dobre de Pitescht, Ianko, Opra, Ztan.
p. 202 : *iulie 9—16 :* Mykul de Pitescht.
p. 203 : *iulie 16—23 :* Ztoyka de Pitescht, Opra, Gerge, Woyna.
p. 203 : *iulie 23—30 :* Gerge de Pitescht, Vntsche, Kreytshum, Ztamate, Dimitro, Dobra, Ztanssul, Ztan, Radul.
p. 204 : *auagust 6—13 :* Radul de Pitescht, Opra.
p. 205 : *august 20 :* Wladyslaw de Pitescht, Ztoyka, Opra.
p. 296 : *septembrie 3—10 :* Ztoycka de Pitescht, Peterman, Mayne.
p. 207 : *septembrie 17—24 :* Martha de Pitescht, Ztanschul.
p. 208 : *septembrie 24 :* Radul de Pitescht, Stanssul, Myckul.

---

[61] Pentru înțelegerea textului socotelilor explicăm cîțiva termeni : *capitergium :* basma, șapcă și cască ; *cinctorium :* cingătoare, brîu ; *culcitra :* pernă și pat ; *kappeneka :* manta ; *pelles karaschi :* probabil „blana neagră" sau „oaie neagră" ; *parvalia :* mărunțișuri, bagatele ; *stramatur ;* strămătură (lînă pestriță sau vopsită în culori felurite) ; *tapete :* covor.

[62] *Rechnungen,* III, 1896, p. 187—215. De data aceasta, extrasele tipărite sînt sumare, rezumîndu-se numai la persoane. Culegem numele neguțătorilor piteșteni

p. 209 : *octombrie 1—8 :* Dober de Pitescht, Ztanssul, Radul, Ztan, Dragomir, Iwan.
p. 210 : *octombrie 15—29 :* Ztoyka de Pitescht, Ztanssul, Myckul, Wawylon, Ztan, Stanssul.
p. 211 : *noiembrie 12—19 :* Maine de Pitescht, Opra.
p. 212 : *noiembrie 19—26 :* Peterman de Pitescht.
p. 213 : *decembrie 10—17 :* Radul de Pytescht, Domo, Ztoycko.
p. 215 : *decembrie 24 :* Ztoycka de Pitescht, Myckul, Ztanssul, Tschoyckyn.

1543[63]

p. 234 : Bythan de Pitescht.
p. 236 : Peterman de Pitescht.
p. 239 : Arszeny de Pitescht, Babylun, Bayle.
p. 240 : Bortsche de Pitescht, Danszul, Dyma, Dobre, Dragomir, Gauckol, Gerge.
p. 241 : Güne de Pitescht, Hartha, Isztrato, Iwan, Kosta, Ladiszla, Mayne.
p. 242 : Mychay de Pitescht, Myckol, Myhay, Myhele, Nan, Nyckula, Opra, Panna, Peterman, Radul.
p. 243 : Szanchul de Pitescht, Thuma, Wagdino, Wladiszlaw, Woyckul, Zenckul, Zenckul maior, Ztan.
p. 244 : Ztanszul de Pitescht, Ztanszul Manor, Ztoycka, Ztrathy.
p. 245 : Arseny de Pitescht, Arszen, Gyne, Iwan, Koszta, Myhay, Panna, Parawy, Schupan, Ztanszul.

1544

p. 248 : Arszen de Pitescht.
p. 249 : Exyn de Pitest, Gerge, Gyn, Iwan, Myhay, Paan, Steffül, Thudor, Tssupan.

1545

p. 297 : Radwl de Pitest.
p. 300 : Arszeny de Pitest, Bortsch.
p. 301 : Dragomir de Pitest, Dwma, Dobra, Dabbwl, Gerge, Iwan.
p. 302 : Igun de Pitest, Kyrste, Lawynon, Myckul.
p.303 : Nyckola de Pitest, Opra, Opra secundus, Panna, Radwl, Simkwl, Thudor.
p. 304 : Woyna de Pitest, Ztoycka, Ztanszul, Ztanyszlay, Ztan.
p. 305 : Arszen de Pitest, Panna.

Cu toată ortografia lor săsească, numele româneşti ori sînt exact transcrise, ori se recunosc uşor, ca în : Arsenie (Arszeny), Băilă (Bayle), Bitan (Bythan), Borcea (Bortsche, Bortsch), Caucul (Gauckol), Cioban (Tssupan), Ciochină (Tschoychyn), Cînde (Kynde), Cîrste (Kyrste), Crăciun (Craczun, Kraytchun), Dabul (Dabbwl), Danciul (Danszul), Dobre (Dober), Dobrotă (Dobrud), Duma (Dwma), Ghin (Gyn), Gună (Güne),

[63] *Ibidem*, p. 234—305.

Iancul (Jancko), Ioan (Juwan), Jincul (Zenckul), Jupan (Schupan), Mănăilă (Manaele), Micul (Mickol, Mykyl), Mircea (Myrcza), Miinea (Mayne, Maine), Neagul (Nago), Oancea (Onsche, Untsche), Para(schi)va (Parawy), Săranda (Zaranda, Zaranden), Stan (Ztan), Stanciul (Stanchul, Ztanschul, Stanssul), Stoica (Ztoyka), Stoican (Ztoigan), Şincul (Synckul), Toma (Thuma), Tudor (Dudor), Voinea (Woyna, Woyne).

Şi Sibiul a avut relaţii comerciale strinse cu Piteştii, nu însă în aceleaşi proporţii ca Braşovul. Ne orientăm după registrul vigesimal al Sibiului privitor la anii 1500—1509 [64]. Se scrie aci despre taxele plătite de 16 persoane, cronologic, în general întîlnite o singură dată : Danzwl (Danciul), Gergel, Stan, Dimetter (Dumitru), Scherban (Şerban), Syn (Sin), Stoyka, Stroza, Dragomir, Jerg (Iorgu), Stresa, Opre, Wlkam (Vîlcan), Neyn, Thabwst (Tabust) şi Nago (Neag). Numele oraşului apare în forma sa românească Pitest şi Pitescht în ortografie săsească.

Încheiem această listă cu piteşteanul Costea, sluga lui Mircea Vodă Ciobanul, trimis la Braşov să obţină de la judeţ o scutire de taxă vigesimală. La 27 noiembrie 1547 se scrie în registru : „Adventus ist dem Myrtsche wayde geben worden eyn rabyss durch senyen dyner Kosta ausz der Pytest ausz Vorlasz des herren Richters pro fl. 40". [65]

Se spune deobicei că negustorimea din ţara noastră era de origine străină şi că oraşele în special ar fi luat avînt prin aceşti străini. Cel puţin pentru Piteşti, această părere se desminte. Luînd seama la originea numelor din listele ce prezentăm, se vede cu toată evidenţa că sînt covîrşitor de româneşti. Numai cîteva par de rezonanţă alogenă : Domo, Ekyn, Hartha, Ladiszla, Lawynon, Peterman, Poitra, Thabwst, Wagdino, Wawylon (Babylun). Unii îşi spun că sînt greci : Gerge Grecus, Ivan Grecus şi Myhay Grecus, dar această poreclă nu impune neapărat şi o origine etnică. Interesant rămîne Grovul (Growul), care poate fi şi Greavul sau Gravul.

Piteştenii, pe lîngă comerţ, încă de la început au avut şi o industrie locală, morăritul, de vreme ce la 1388 Mircea cel Bătrîn dăruie mănăstirii Cozia „o moară în hotarul Piteştilor" [66]. În 1421, aceeaşi mănăstire va avea două mori [67], iar la 28 februarie (1522—1528) mănăstirea Argeş primeşte „două scocuri cu mori din ocina Piteştilor" [68], confirmate şi la 9 februarie 1524, drept „două mori la Piteşti cu toate locurile lor împrejur" [69].

La 5 şi 25 mai 1528 Radu de la Afumaţi mai adaugă mănăstirii Argeş cîte o jumătate de moară, pentru una din ele dînd o tristă explicaţie, la 3 iunie 1528 : „Pentru că acea jumătate (din Piteşti) a fost a lui Oancea vistier", iar „cînd se hicleni Oancea vistier, el a furat din averea răposatului Basarab voevod 400 de galbeni florinţi de cîte 55 de aspri unul, face cu totul 22.000 aspri, şi încă şi argint pentru nişte potire de

[64] *Rechnungen aus dem Archiv der Stadt Hermannstadt und der Sächsischen Nation,* I, Sibiu 1880, p. 270—299 (Quellen zur Geschichte Siebenbürgens aus Sächsischen Archiven).

[65] *Rechnungen,* III, p. 425.

[66] DRH. I, p. 26 (nr. 9).

[67] *Ibidem,* p. 98 (nr. 49).

[68] DIR, I, p. 172 (nr. 173).

[69] DIR, I, p. 180 (nr. 183).

8.000 aspri, împreună fac 30.000 aspri". Din acest motiv, averea şi agonisita vistierului delapidator devin domneşti. Domnul însă întoarce moştenitorilor lui Oancea totul „afară numai de această jumătate, partea lui care s-a ales de la Piteşti" drept paguba adusă lui Basarab voievod. Aceasta revenind doamnei Despina, Radul voievod o răscumpără de la aceasta şi o dăruieşte mănăstirii Argeş [70].

Fără îndoială că viticultura a fost una din ocupaţiile principale ale piteştenilor în întregul lor hotar şi în vecinătăţi. Însă pentru partea mai veche, documentele spun aşa de puţin, cum am arătat mai sus pentru „Ştefăneşti în Podgorie" şi despre vinăriciul din Piteşti. Această podgorie îşi aşteaptă istoricul.

Calitatea de oraş pentru Piteşti este atestată documentar în anul 1510, însă, cum am spus mai înainte, era oraş mult mai vechi. Cu toate acestea, în vremea la care ne referim, nu-i cunoaştem organizarea municipală. Cea mai veche atestare documentară este consemnată într-un hrisov al lui Mihnea voievod din 1582 august 27, în care se spune că o gloabă a fost plătită „în oraş în Piteşti, înaintea judeţului şi înaintea a 12 pîrgari" [71]. Ceva mai tîrziu, acelaşi domn spune, la 1586, septembrie 21, că „am văzut şi am citit şi cărţile judeţului şi a celor 12 pîrgari" [72]. Şi încă o dată tot el, la 1591, februarie 1, arată o mărturie făcută „înaintea judeţului şi a 12 pîrgari din oraşul Piteşti" [73].

Cărţile emise de aceşti judeţi ai oraşului nu le cunoaştem. Cea dintîi de care avem ştire este din 1596, ianuarie 22, a lui Ivan judeţul, din nefericire ajunsă pînă la noi doar în copie. Sfatul orăşenesc arătat aci sub *mărturii*, era compus din : Arseni clucer, popa Gherghe, popa Sava, Luca cupeţ, Ivan pîrcălab, Pătru postelnic, Ivan, Iorga Chircă, Bojichi, Duma, Mircea şi Stan [74]. În consecinţă, aparatul administrativ municipal exista şi lucra.

Fără îndoială că oraşul se bucura de dreptul de sigiliu. Pentru începuturi nu cunosc încă de existenţa unui astfel de sigiliu. Rîmnicul îl avea încă mai dinainte, iar Tîrgoviştei îi atribuise sigiliu însuşi Neagoe Basarab.

Am căutat să prezint aici începuturile oraşului Piteşti. Pentru cunoaşterea vieţii orăşeneşti din secolul al XVI-lea înainte există un material bibliografic şi documentar variat şi destul de bogat [75]. Este necesar să fie prelucrat într-un tot organic şi adăugat cu alt material documentar, care este încă necunoscut, aflător atît în depozite publice, cît şi în colecţii particulare, pe la biserici şi mănăstiri şi în general în fiecare sat. În special adunarea acestuia din urmă nu mai suportă întîrzieri deoarece dispare pe zi ce trece [76].

---

[70] DIR, I, p. 47 (nr. 44).
[71] DIR, V, p 73 (nr. 76).
[72] *Ibidem*, p. 265 (nr. 279).
[73] Idem, VI, p. 4 nr. 4).
[74] *Ibidem*, p. 201 (nr. 220).
[75] Vezi bibliografia la N. Stoicescu, *Bibliografia monumentelor feudale din Ţara Românească*, în „Mitropolia Olteniei", XVII, nr. 1—2 (1965), p. 145—149.
[76] Despre această sarcină şi o propunere metodică de adunare, am dat cîteva referinţe în *Metoda alcătuirii unui studiu de istorie*, în „Revista arhivelor", X (1967), nr. 1, p. 21—34.

Sub egida Muzeului judeţean, care se dovedeşte foarte activ, şi a Societăţii de ştiinţe istorice, secţia argeşeană, se pot organiza campanii sistematice de cercetare directă, sat cu sat, iar în oraşe monument cu monument, stradă cu stradă. Nu este greu. Iar cercetările de vară sînt chiar plăcute.

Încă două lucrări sînt urgente şi se pot face fără mari greutăţi : a) bibliografia studiilor privitoare la istoria oraşului Piteşti şi a judeţului Argeş ; b) bibliografia publicaţiilor tipărite în oraşul Piteşti şi în judeţul Argeş. Avem exemple numeroase şi bune de ce s-a făcut în alte judeţe.

Personal aş dori să nu întîrzie mult apariţia *Dicţionarului istorico-geografic al judeţului Argeş*, *Ghidul judeţului* şi un *Album de vederi din judeţ*. În acelaşi timp îndemn la revizuirea şi adaptarea la situaţia actuală a preţioasei călăuze *Din istoria culturii argeşene* de Augustin Z. N. Pop, din 1965.

La acestea aş mai adăuga utilitatea unei culegeri de studii şi documente deja publicate, dar acum ajunse aproape inaccesibile prin vechimea lor, prin raritatea revistelor în care au fost publicate, sau prin lipsa lor de circulaţie. Adunarea lor, eventual verificarea lecturii documentelor şi inscripţiilor folosite sau adăugate lor, reduce timpul de investigaţie pentru alţi cercetători, eventual îi scuteşte de a mai face o muncă deja făcută

„Argeşul" are *Alfa* în frunte. Să nu părăsească locul nici în ce priveşte manifestarea cultural-ştiinţifică !

LES COMMENCEMENTS DE LA VILLE DE PITESTI

RÉSUMÉ

C'est un tout petit essai sur l'histoire du commencement de la ville de Piteşti, résidence du département d'Argeş, depuis le temps le plus reculé jusqu-au XVI-e siècle.

Pendant l'antiquité, faut de recherches archéologique, nous ne savons presque rien sur cette habitation placé sur le *limes Transalutanus*. Quelque-uns à tort l-ont identifiée avec Argedava dacique ou Pirum romaine. Quand même pendant le moyen âge il était là un village important parce que au XIV-e siècle, quand son nom est attesté par de documents écrits, on parle dejà d-une ville.

Ensuite les voévods du pays maintes fois ont fait là halte à cause de son caractère démi-agraire et surtout étant le centre d'une fameuse vignoble *(podgoria)*. Il y eût été aussi un monastère *(coenobium)* et un très joli palais dans lequel le savant prince Neagoe Basarab séjournait souventes fois. Et puis la ville s'est agrandie à cause du commerce de toute sorte fait avec les villes de Transylvanie.

DATE NOI PRIVIND CETATEA POENARI (ARGEŞ) *

GH. I. CANTACUZINO

Cetatea ridicată pe un vîrf abrupt, în cheile Argeşului, la 25 km de vechea curte a voevozilor Ţării Româneşti, a putut de mult să aprindă imaginaţia populară şi să determine formularea unor variate ipoteze de către cercetătorii care şi-au oprit atenţia asupra ei. Letopiseţele de la sfîrşitul veacului al XVII-lea, preluînd probabil o tradiţie populară, o atribuie lui Vlad Ţepeş [1]. În documente cetatea Poienari apare începînd cu ultima parte a secolului XV şi, deosebit de frecvent, în prima parte a secolului al XVI-lea [2]. Avînd în frunte ca pîrcălabi sau mari pîrcălabi, boieri de seamă din Sfatul domnesc, uneori rude ale domnului [3], folosită ca punct de refugiu, dar uneori şi pentru întemniţarea unor primejdioşi duşmani ai voievodului [4] sau pentru adăpostirea visteriei ţării [5], cedată timp de cîţiva ani (1522—1529) lui Ioan Zapolya în schimbul cetăţilor ardelene Vinţ şi Vurpăr, primite ca feud de Radu de la Afumaţi [6], cetatea Poenari avea desigur o însemnătate considerabilă. Menţiunile documen-

* Comunicare prezentată la a VI-a sesiune ştiinţifică a muzeelor (dec. 1970).

[1] Istoria Ţării Româneşti, Ed. C. Grecescu — D. Simonescu, Buc. 1960 p. 4, 205 ; Istoriile domnilor Ţării Româneşti de Radu Popescu vornicul, Ed. C. Grecescu, Buc. 1963, pag. 15.

[2] Ratea, pîrcălab al Poenarilor, este menţionat într-un hrisov dat de Basarab cel Tînăr în iunie 1481 (Documenta Romaniae Historica, B., vol. I, Buc. 1966, pag. 287).

[3] Gherghina, înrudit cu Vlad Călugărul, este amintit de documente ca pîrcălab al cetăţii Poenari (vezi, D.I.R., B. Ţara Românească veac. XVI, vol. III, pag. 234 ; Ioan Bogdan, Documente privitoare la relaţiile Ţării Româneşti cu Braşovul şi Ţara Ungurească în secolele XV şi XVI, Buc. 1905, pag. 273 ; cf. Al. Lepădatu, Două vechi cetăţi româneşti : Poenarii şi Dîmboviţa, în B.C.M.I. III, nr. 4, 1910, pag. 182).

[4] Boierul Milea, fiul lui Voico al lui Tatul, vrînd să ridice alt domn peste capul voevodului, a fost trimis de Vlad Călugărul „să-l arunce în cetatea Poenari" (D.I.R., B., veac. XVI, vol. III, pag. 234).

[5] Geografia lui Sebastian Compagni din Ferrara, menţionează în 1509 cetatea Poenari „ridicată pe o stîncă ascuţită, unde se păstrează banii principelui ţării" (Geographiae Sebastiani Compagni liber VIII, în Florio Banfi, „Imago Hungariae" nella cartografia italiana del Rinascimento, Appendice, în Ianus Pannonius, I, nr. 2—3, 1947, pag. 416—417).

[6] Hurmuzachi — Densuşianu, II—I, pag. 721 ; cf. şi Al. Lepădatu, Din posesiunile domnilor noştri în Ardeal. Vinţul şi Vurpărul în B.C.M.I., II, 1909, I, pag. 40—44.

tare ale cetății nu mai sînt întîlnite în a doua jumătate a secolului al XVI-lea după ce fostele ei sate sînt dăruite unor particulari ; puțin timp după 1560 cetatea Poenari își încetase existența [7].

Cercetătorii au considerat în general fortificația din cheile Argeșului anterioară amintitelor mențiuni documentare și atribuirii tradiționale din cronicele secolului XVII. Unii învățați au căutat să localizeze aci acel „castrum Argyas" întîlnit în două documente maghiare, în legătură cu campania din 1330 [8], — localizare care este însă foarte problematică. Deosebind în cadrul cetății un nucleu inițial — un turn donjon pe plan pătrat — în jurul căruia au fost ridicate ulterior zidurile și bastioanele ce alcătuiesc fortificația în ansamblul ei, cercetătorii care, în cadrul unor lucrări de sinteză [9], au abordat și problema ce ne preocupă, nu au putut ajunge la un consens în privința datării. Efectuarea unor săpături arheologice se impunea, pentru obținerea unor date concludente privind datarea, planul și structura fortificației, ca și alte elemente legate de evoluția și însemnătatea istorică a acestor vestigii.

Cercetările arheologice efectuate în legătură cu restaurarea ruinelor cetății au fost începute în octombrie 1968 și continuate în mai-august 1969 și septembrie 1970. Au fost practicate o serie de secțiuni care au asigurat sesizarea situației stratigrafice în principalele puncte ale cetății, concomitent cu degajarea în suprafață efectuată în intervalele dintre secțiuni, prin care, pe lîngă dezvelirea de dărămături — (moloz și cărămizi) — a ruinelor, s-au putut recolta materialele arheologice de pe cea mai mare parte a ariei acoperite de construcții.

Degajarea ruinelor a permis cunoașterea destul de exactă a planului cetății, în părțile ce se mai păstrează, și a furnizat amănunte interesante privind structura ei. Turnul pătrat, cu ziduri de piatră groase de peste 2 m, avînd acces numai la nivelul superior, constituia nucleul inițial al fortificației. Zidurile curtinelor și bastioanelor ridicate în jurul turnului pătrat au fost construite după o tehnică deosebită de a acestuia : pînă la o anumită cotă cu paramental de piatră și emplecton de piatră innecată în mortar, iar în partea superioară cu paramentul de cărămidă și emplecton de piatră spartă și mortar, consolidat cu bîrne de lemn longitudinale și transversale. Această tehnică are un evident caracter balcanic de tradiție bizantină [10].

În partea de sud cetatea era apărată de trei bastioane semicilindrice, din care s-au conservat ceva mai bine două, cu partea inferioară din zidărie masivă, încăperile din interiorul lor aflîndu-se numai în partea superioară, corespunzătoare nivelului de călcare din interiorul cetății.

---

[7] Fostele sate ale cetății Poenari au fost dăruite de Radu Paisie lui Radu vistier în 1542—1543 (DIR, B, veac. XVI, vol. II, pag. 294—295). Ultima mențiune a unui pîrcălab al cetății Poenari datează din 1560 (DIR, B, veac. XVI, vol. III, pag. 138).

[8] Vezi pentru analiza acestora : Maria Holban, Despre raporturile lui Basarab cu Ungaria angevină... în Studii, XX, 1967, nr. 1, pag. 27—28.

[9] V. Vătășianu, Istoria Artei Feudale în Țările Române, I, Buc., 1959, pag. 131—132 ; Gr. Ionescu, Istoria Arhitecturii în România vol. I, Buc. 1963, pag. 109—111 ; Istoria artelor plastice în România, vol. I, Buc. 1968, pag. 150.

[10] Vezi, pentru cisterna cetății Poenari, Gh. I. Cantacuzino și arh. Olga Bîzu, „Date noi cu privire la un element din arhitectura cetății Poenari, recent descoperit" în Buletinul Monumentelor Istorice, an. XXXIX, IV, 1970. (sub tipar).

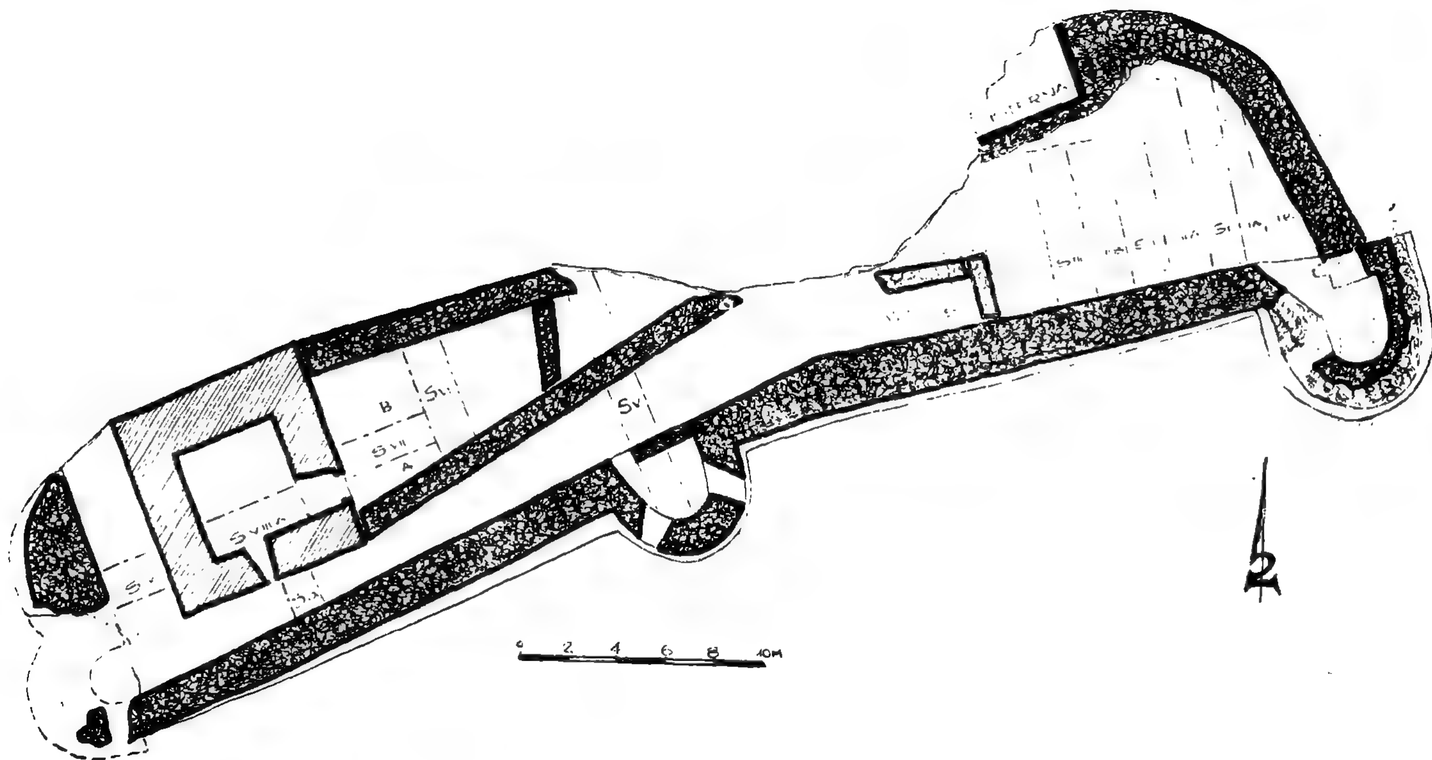

Fig. 1. **Planul cetăţii Poenari. Releveu arh. Olga Bâzu şi arh. Gh. Sion**

Deschiderile acestor turnuri au fost probabil reamenajate într-o etapă ulterioară, după cum o indică în singurul loc unde părțile laterale unei astfel de deschideri se mai păstrează, cărămizile întrebuințate la acestea (36 x 17 x 6 cm) diferite ca dimensiuni de cele folosite în restul cetății care au dimensiunile de cca. 25 x 15 x 4,5 cm).

În partea de nord, din zidul de incintă (mai îngust, avînd grosimea sub 2 m, sau numai 1,30 m pe latura dinspre nord-vest, față de 2,60—2,90 m pe latura sud) se mai păstrează foarte puține resturi în partea de nord-est și o porțiune de cîțiva metri în partea de nord-vest, în vecinătatea turnului pătrat. Întreaga parte mediană a cetății, pe latura ei nordică, s-a prăbușit o dată cu stînca pe care era construită ; după spusele unor localnici acest fapt a fost provocat de un cutremur, în jurul anului 1915. Și în partea de nord-est tehnica de construcție a zidului de incintă este asemănătoare cu cea de pe latura sudică.

Pe lîngă zidurile de incintă au apărut și o serie de ziduri interioare : un zid lung, aproape paralel cu latura sudică a zidului de incintă și destul de apropiat de acesta, alcătuind un fel de culoar — construit după cum o indică observațiile stratigrafice și tehnica construcției, o dată cu incinta — și mici ziduri transversale, unele ulterioare construcției cetății.

Un interes special îl prezintă încăperea desvelită în zona de nord a fortificației, păstrată încă pe suprafață de cca. 4 x 3 m, restul fiind prăbușit o dată cu stînca. Tehnica construcției ei vădește o grijă deosebită. Atît partea inferioară cît și pereții sînt construite din blocuri de piatră fățuită, îmbinate prin falțuri ; suportul părții inferioare a fost amenajat în mod special ; între stîncă și blocurile de piatră se află mai multe straturi de nivelare : unul de bolovani legați cu mortar, al doilea cu mortar și pietriș, și în fine, un altul, de cărămizi de 24,5 x 15 x 4,5 cm. Atît partea inferioară cît și părțile laterale ale încăperii amintite sînt acoperite cu un strat gros de cîțiva cm de tencuială din mortar roșu cuprinzînd praf de cărămidă, aplicat în două rînduri și rotunjit la colțuri. Funcția acestei încăperi trebuie să fi fost cea de cisternă, dată fiind deosebita grijă acordată construcției pereților și îndeosebi tencuirea lor și a părții inferioare, explicabilă doar prin necesitatea de a asigura o perfectă impermeabilitate. Ca analogii ar putea fi menționate cisternele unor cetăți din Bulgaria (Oustra, Tzepina, Asenovata Krepost) [11] sau din Jugoslavia, (Jeleč, Sokolac lîngă Sokodanja, Zvečan) [12], avînd un plan dreptunghiular și dimensiuni asemănătoare cu cea de la Poenari și care, dacă sînt zidite din piatră brută și nu din piatră fasonată, cu pereții acoperiți, ca și în cazul nostru, cu mortar roșu cu praf de cărămidă.

În turnurile de pe latura sudică, ca și în turnul pătrat, au fost găsite la bază, pardoseli din cărămidă dreptunghiulară, destul de bine conservate ; deasupra lor, peste un strat subțire (20—25 cm) de depunere ulterioară părăsirii cetății, cuprinzînd ceramică și fragmente de cahle

[11] Vezi D. Concev, La forteresse Тзепина — Cepina, în Byzantinoslavica, XX, 2, 1959, pag. 294, 295 ; idem La chateau medieval Оустра, dans les Rhodopes, în Byzantinoslavica, XXV, 2, 1964, pag. 259 ; D. Țoncev, St. Stoilov, Asenovata Krepost, Plovdiv, 1960, pag. 22—25 ; D. Țoncev, Vodnosnabdiavaneto na krepostite, în Godișnik na Plovdivskata narodna biblioteka i muzei, 1935, p. 104, și urm.

[12] A. Deroko, Srednjevekovni gradovi u Srbiji, Crnoj Gori i Makedoniji, Beograd, 1950, p. 114, fig. 98 ; p. 146, fig. 147 ; p. 167, fig. 174.

din a doua jumătate a secolului XVI, se află stratul gros pînă la cîţiva metri de dărîmătură din moloz şi cărămidă. În interiorul turnului pătrat, în stratul de dărămătură, la aproape 2 m deasupra pardoselii au fost

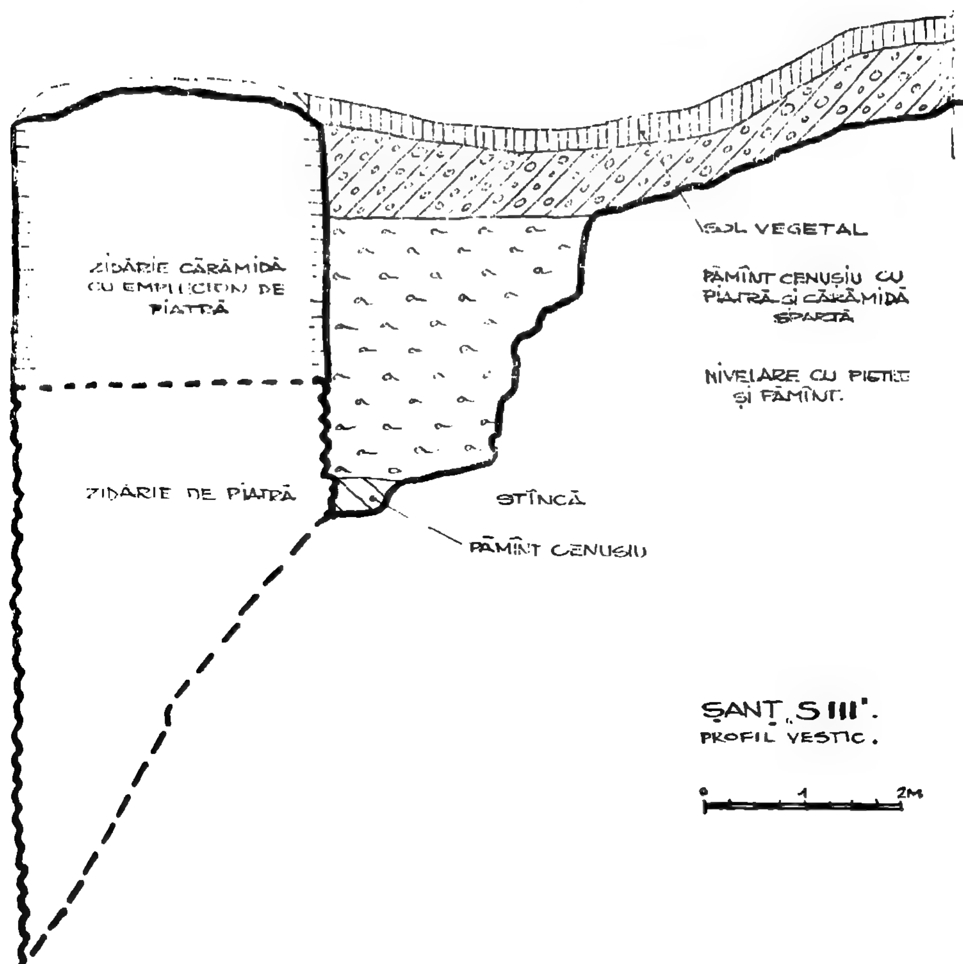

Fig. 2. Cetatea Poenari. Profilul vestic al secţiunii III

găsite, în afara unor resturi de grinzi ce susţineau planşeele nivelelor superioare, foarte multe cărămizi hexagonale. Locul găsirii acestor cărămizi pune problema provenienţei lor (o pardoseală de cărămidă susţinută de grinzi de lemn şi scînduri, deşi greu de admis, ne este sugerată de prezenţa lor acolo).

Un element demn de remarcat este numărul destul de mare de blocuri sau fragmente arhitectonice de piatră făţuită, a căror funcţie este însă greu de precizat, ca şi a cahlelor şi a discurilor ornamentale, smălţuite sau nesmălţuite ; toate dau, alături de amenajarea deosebit de în-

grijită a cisternei, o anumită notă de somptuozitate acestei construcţii, mărturie a însemnătăţii pe care a cunoscut-o cetatea Poenari.

În privinţa accesului în cetate, urmele descoperite pe rîpele alăturate arată că el se făcea pe un drum susţinut de un zid de sprijin ce ocolea

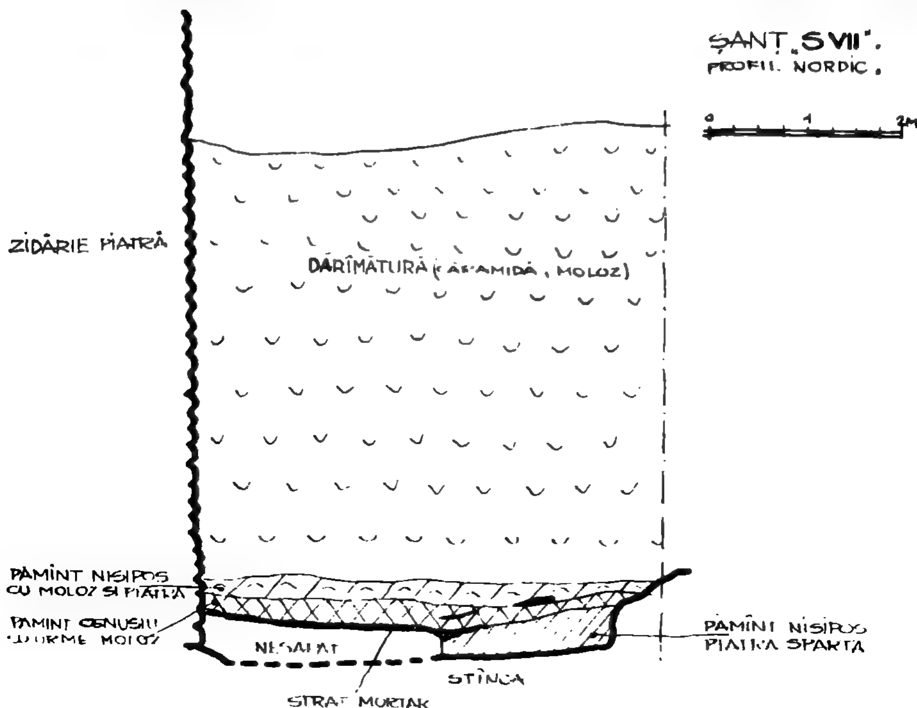

Fig. 3. Cetatea Poenari. Profilul nordic al secţiunii VII

fortificaţia în părţile de vest şi nord-vest, ducînd la intrarea ce se poate vedea în această parte, lîngă turnul pătrat.

Una din problemele cele mai importante — cea a datării celor două principale etape de construcţie de fortificaţie, necesită o examinare specială; rezultatele cercetărilor impun în această privinţă a prudenţă deosebită.

În zona de la est de turnul pătrat, observaţiile stratigrafice au dus la distingerea nivelului de construcţie şi de folosire a acestui turn-donjon pe de o parte, şi a zidului median sau a zidului nordic de incintă pe de altă parte, nivele reprezentate, amîndouă, de straturi de mortar mai groase lîngă zid. Stratul de mortar foarte gros din faţa laturii estice a turnului pătrat are ca suport un strat gros de 20—30 cm de pietriş (rocă sfărîmată) aşezat pe stîncă şi lipsit de urme arheologice. În stratul aflat între cele două nivele de construcţii amintite, materialele sînt foarte sărace; fragmentele ceramice ce pot fi datate la mijlocul secolului XIV, permit presupunerea că turnul pătrat poate data din prima parte a secolului XIV, sau în orice caz că este anterior ultimei părţi a sec. XIV.

Au fost efectuate sondaje şi la cele două ziduri de piatră aflate pe versantul sudic al înălţimii pe care se află cetatea, la cca. 100 m deasupra

văii Argeşului. Nu au fost găsite aci nici un fel de materiale arheologice, fapt explicabil datorită pantei accentuate care a dus la spălarea de ploaie a tuturor urmelor ce s-ar fi putut afla aci. Observaţiile efectuate în aceste secţiuni indică existenţa unei singure faze de construcţie. Prin tehnica constructivă şi aspect, aceste ziduri se aseamănă mai mult cu turnul pătrat ; este singurul element de care dispunem în susţinerea ipotezei contemporaneităţii lor posibile cu acesta.

În partea de est a cetăţii, ca şi în zona „culoarului" dintre latura sudică a zidului de incintă şi zidul median longitudinal, observaţiile stratigrafice au dovedit că deasupra stîncii se află un strat de nivelare amenajat de constructori, din piatră şi pămînt, strat a cărui parte superioară corespunde nivelului de călcare din interiorul cetăţii şi din interiorul turnurilor semicilindrice în timpul folosirii lor. Deasupra acestei nivelări — deranjată uneori de intervenţii ulterioare — se află depuneri din perioada folsirii cetăţii şi mai ales de după părăsirea şi distrugerea ei. Materialul găsit în depunerile amintite constă în fragmente ceramice, ghiulele de piatră, obiecte de fier, lame de cuţit, cuie, un vîrf de săgeată, ca şi un inel (în stratul de nivelare materialele arheologice au apărut în cantităţi mici).

Fragmentele ceramice — găsite în special în partea de est a cetăţii — provin în covîrşitoare majoritate de la vase de uz casnic : oale cu o toartă, oale-borcan, căni etc. Printre cele mai răspîndite sînt oalele cu o toartă, cu buza înaltă (uneori uşor curbată), cu o serie de uşoare incizii orizontale la exterior : sînt forme apropiate sau derivate din cele răspîndite îndeosebi în cîmpia munteană (Zimnicea, Coconi, Frumoasa, Străuleşti-Măicăneşti) în ultima parte a secolului al XIV-lea şi începutul secolului al XV-lea, dar mai ales de cele care le continuă pe acestea în a doua jumătate a secolului al XV-lea). În număr foarte redus a apărut la Poenari fragmente de vase cu buza îngroşată cu secţiunea triunghiulară, puţin întoarsă în jos, tip răspîndit mai ales în zona deluroasă şi muntoasă a Munteniei (Curtea de Argeş, Cetăţeni, Podul Dîmboviţei, Cetatea Oratia, Cozia) sau în sudul Transilvaniei, dar întîlnit — mai rar — şi în cîmpie. Un tip des întîlnit este cel al unor vase cu gît drept, uneori uşor evazat, cu buza îngroşată deobicei spre interior, uneori spre exterior (cunoscute şi sub numele de „cahle cilindrice"), databile în secolul XV—XVI. Mai pot fi menţionate fragmentele de căni cu gura trilobată şi picior înalt, ca şi cele provenind de la vase decorate cu dungi lustruite sau acoperite cu slip de culoare roşie, cu dungi lustruite verticale, avînd analogii în materialele de la sfîrşitul secolului XIV — începutul secolului XV sau ceva mai tîrzii de la Cetăţeni sau Podul Dîmboviţei (cetatea Oratia). Ceramica smălţuită este cu totul sporadică, reprezentată prin fragmentele unor vase de mici dimensiuni. De menţionat sînt însă şi numeroasele fragmente de discuri ornamentale — smălţuite şi mai ales nesmălţuite, decorate cu cercuri concentrice în relief, ca şi unele cahle decorate cu motive vegetale, aflate în zona turnului pătrat.

Condiţiile în care au apărut materialele arheologice nu sînt peste tot dintre cele mai concludente. În partea de răsărit, majoritatea materialului se află în depunerile din perioada folosirii cetăţii suprapuse în bună parte direct stîncii, şi sînt mai rare în stratul de nivelare al constructorilor (unde provin şi din deranjamente ulterioare).

Faptul că întîlnim în stratul de nivelare al constructorilor curtinelor și bastioanelor cetății, alături de materiale de la sfîrșitul sec. XIV — începutul sec. XV, și unele databile la mijlocul sau în a doua parte a sec. XV, și că multe din tipurile surprinse la Poenari, datînd de la sfîrșitul sec. XIV — începutul sec. XV își continuă existența în deceniile următoare, ne duce, împreună cu tăcerea izvoarelor scrise privind această cetate pînă în a doua jumătate a sec. XV, la propunerea unei datări a fortificației și forma sa complet închegată, pe la mijlocul sec. XV (unele transformări, ca micile ziduri interioare adăugate, iar modificările turnurilor, se pot plasa la începutul sec. XVI). Tradiția populară consemnată de cronici asupra „cetății lui Țepeș Vodă“ își poate astfel găsi o confirmare în rezultatele cercetărilor arheologice.

NEUE DATEN DIE FESTUNG POENARI (ARGES) BETREFFEND

ZUSAMMENFASSUNG

Die Festung Poenari, welche sich in der Argescher-Schlucht befindet, ist in den Urkunden, angefangen von der letzten Hälfte des XV. Jahrhunderts bis die sweite Hälfte des XVI. Jahrhunderts, erwähnt. Die Chroniken aus dem XVII. Jahrhundert, welche wahrscheinlich den alten Volksbrauch übernahmen, weisen ihren Bau Vlad Tepeş zu. Viele Forscher haben ein höhers Alter (der Festung) vermutet. Einige suchen eine Identifizierung mti dem „Castrum Argyas“, welche in einigen ungarischen Quellen erwähnt wurde, im Zusammenhang mit dem Feldzug aus dem Jahre 1330, eine wenig wahrscheinliche Annahme.

Schon lange konnte man innerhald der Festung, einen aufänglichen Kern (Nukleus) feststellen — einen Turm-donjon aus Stein, auf Viereckigem Plan, um welchen im machhinein die Mauern und halbzylindrischen Türme der Festung in ihrem fortgeschrittenen Teil erhoben wurden. Die arheologischen Ausgrabungen haben die genaue Angabe des Festungplanes erlaubt, aus welcher ein Teil zusammenstürzte, zussammen mit dem Felsen auf welchem sie erbaut war, und dessen Mauern im Innaren mit Trümern bedeckt waren. Es wurden interessante Daten erhalten, die Struktur der Festung betreffend. Man konnte zum Beispiel den inneren Aspekt der Türme beobachten, und so wurde der Behälter der Festung entdeckt, welche durch die Qualität ihrer Einrichtung bemerkenswert ist -sowie auch die angewandte Konstruktionstechnik betreffend. Die Datierung betreffend weisen die entdeckten arheologischen Materiale vor (im Besonderen die Keramik), dass der anfängliche Viereckige Turm, in der Zweiten Hälfte des XIV. Jahrhunderts erbaut wurde (wahrscheinlich aus der ersten Hälfte dieses Jahrhunderts datierend) ; die restliche Festung, mit den Mauern und Türmen aus Stein und Ziegeln kann man annehmen, dass sie in der Zweiten Hälfte des XV. Jahrhunderts errichtet wurde.

Einige kleine Reparaturen und Änderungen wurden wahrscheinlich am Anfang des XVI. Jahrhunderts gemacht. Die Festung hat in der zweiten Hälfte des XVI. Jahrhunderts, aufgehört tätig zu sein.

RUCĂRUL MEDIEVAL ŞI EVENIMENTELE POLITICE DIN ŢARA ROMÂNEASCĂ, DINTRE ANII 1655–1660

M. CRISTUDOR

Rucărul, străveche comună argeşeană, cu rezonanţă istorică în trecutul zbuciumat al patriei, aşezat în depresiunea văii Dîmboviţei, a fost martorul multor evenimente sociale şi politice din Ţara Românească, ades vatra sa strămoşească fiind teatrul de desfăşurare a unora din ele.

Datorită aşezării sale într-o zonă prin care trece drumul comercial, ce lega Ţara Românească de Transilvania prin trecătoarea Bran, şi mai ales a poziţiei sale strategico-militare, Rucărul a fost folosit din vremea cuceririi Daciei de către romani, o dată cu ridicarea castrului de la Scărişoara — loc de cartiruire a cohortei a II-a Flavia Bessorum [1], castru distrus o dată cu cele de la Drajna, Tîrgşor şi Mălăeşti, care împreună cu cel de la Rucăr, aveau rolul preponderent, de-a apăra trecătorile carpatine. Ridicarea în timpul împăratului Antoninus Pius a limesului transalutan [2], avea să găsească castrul evitat de acest limes ce trecea mult mai la apus de acesta, pledînd pentru părăsirea sa intenţionată [3].

Dezvoltarea acestei comune în perioada de mijloc a istoriei patriei, prezumează o evoluţie similară altor comune din Ţara Românească, cu remarca impusă de avantajele oferite de aşezarea sa de-a lungul drumului comercial ce lega cele două ţări surori, drum folosit din epoca dacică şi romană, şi care cunoaşte o intensă circulaţie în Evul Mediu, odată cu înflorirea relaţiilor comerciale. Beneficiind de avantajul oferit de aşezarea sa în faţa trecătorii Bran, Rucărul a fost folosit ca vamă de tranzit al comerţului, motiv în plus de înflorire economică şi culturală. Aşa cum atestă documentele medievale, evoluţia social-economică a Rucărului a mers paralel cu evoluţia sa toponimică, în sensul că într-o perioadă istoriceşte determinată, este cunoscut sub nume diferite, în contrast cu diferite epoci, cînd este atestat sub acelaşi nume, dar, majoritatea acestor documente îi relevau caracterul de vamă.

---

[1] Cărămida cu ştampila acestei cohorte se află la Muzeul Muscel sub numărul de inventar 200.

[2] M. Cristudor, Limes transalutanus, (lucrare de licenţă). Lucrarea se află la Biblioteca, Fac. de istorie a Univ. „Al. I. Cuza" din Iaşi.

[3] D. Tudor, Cercetările arheologice făcute pe limes transalutanus, S.C.I.V 1—2, VI, 1955, pp. 93—94.

Prima apariţie documentară a Rucărului, datează din anul 1377 cînd regele Ludovic al Ungariei, promitea saşilor din Braşov, că, dacă Ţara Românească va ajunge sub puterea sa, atunci va muta vama de la Rucăr la Bran — noua cetate construită : „Item spondemus quod, si Deo volente, terra transalpina, ut speramus ad manus nostros deveniet, et tunc tributum iuxta ruffam arborem pro nostra Majestate dare consuetum, circa ipsum novum castrum exigi comittemus [4]. Denumirea de vama de la „Ruffa Arbor" pe care I. Bogdan [5], N. Iorga [6] şi alţii o acceptă pentru Rucăr, o mai întîlnim şi într-un alt document dat la Cîmpulung la 25 august 1413, din vremea lui Mircea cel Bătrîn [7]. În hrisovul emis în vremea lui Mihai urmaşul la domnia Ţării Româneşti a lui Mircea cel Bătrîn, datat în 7 iunie 1419, se întîlneşte pentru prima dată forma slavo-română Рукел (Ruchel) [8], formă ce se menţine şi în documentele emise în timpul domnilor Dan al II-lea [9] şi Vlad Ţepeş [10]. Interesant de remarcat este faptul, că forma RUCHEL coexistă toponimicului RUKER [11] şi REKER [12], atestat documentar în vremea domniilor lui Dan al II-lea, Vladislav al II-lea şi Vlad Ţepeş. Din enumerarea acestor forme arhaice ale Rucărului medieval, remarcăm variatele forme toponimice, forme ce se vor stabiliza definitiv la începutul sec. XVI-lea. Toate documentele citate mai sus se refereau la vama de la Rucăr, vamă, care va fi menţinută şi secolele următoare, influenţînd prin aceasta în mod favorabil dezvoltarea sa demografică şi economică, ştiut fiind, că o sarcină a locuitorilor acestor sate de graniţă era de-a veghea în vederea unui tranzit de mărfuri controlat şi oprirea oricăror încercări de trecere frauduloasă peste şi dinspre graniţa munteană şi aceasta atrăgea implicit, multe privilegii din partea domnilor Ţării Româneşti [13]. Prevalîndu-se de veniturile obţinute de pe urma vamei de la Rucăr, Matei Basarab, dăruia prin hrisovul de fundaţie al mănăstirii Cîmpulung, cu data de 10 aprilie 1647, jumătate din ele acestei ctitorii [14], în timp ce Antonie Vodă — cel care înfiin-

---

[4] E. Hurmuzaki, Documente privitoare la istoria Românilor. Vol. 12, (1346—1455), Buc. 1890, pp. 242—243, doc. nr. CLXXXIX.

[5] I. Bogdan, Culegerea de documente, relaţiile Ţării Româneşti cu Braşovul şi Ţara Ungurească, Buc. 1905, pp. 36.

[6] N. Iorga, Istoria comerţului românesc, Vol. I, Buc. 1925, pp., 52.

[7] Hurmuzaki E., Documente, Vol. XV, pp. 9, „Prima ut omnes cives, hospites et incole civitatis brassovensis et tocius tistrictus barczensis Walachiam cum rebus sem mercimoniis suis intrates in tributo ad Ruffam Arborem, per solvant"... E vorba de privilegiul de comerţ dat de Mircea cel Mătrîn braşovenilor.

[8] E. Hurmuzaki, Documente, Vol. XV, pp. 20, nota 2. Pentru această problemă trimitem şi la N. Iorga, op. cit. pp. 64, şi la I. Bogdan, op. cit. pp. 6, documentul nr. II.

[9] I. Bogdan. op. cit. pp. 21, documentul nr. XI.

[10] Ibidem, doc. nr. LXXVI.

[11] Ibidem, documentele : nr. XVII, LXVI, şi nr. LXXIII (VAMEŞEM OT RUKER).

[12] Ibidem, doc. de la pp. 26, emis de Dan II în 1425.

[13] Pentru paza vamei de la Rucăr era afectat şi satul Lereşti, cf. N. Stoicescu, Organizarea pazei hotarelor în Ţara Românească în sec. XV—XVII, Rev. Studii şi materiale de istorie medie, IV, 1960, pp. 165, în, F. Mîrţu, Biserica necunoscută din secolul al XV-lea descoperită la Lereşti-Muscel, în, Rev. Biserica ortodoxă română, pp. 450, nota 17.

[14] Mss. Acad. R.S.R. nr. 3683, fila 16 şi urm, în, Ioan Răuţescu, Dragoslavele (monografie), Ed. II, C. Lung Muscel, 1937, pp. 23.

ţase prima şcoală din Ţara Românească, la Cîmpulung, în hrisovul din 28 martie 1670, hotăra: „Şi după ce făcui Domnia mea şcoală, socotit-am Domnia mea că nu se putea ţine fără mila domnească, ci am dat Domnia mea şi am miluit cu jumătate din vama Rucărului i Dragoslavele să aibă a luare pre an, să hie de plata dascălilor şi de hrana copiilor“ [15].

Favorizat de privilegiile domneşti, Rucărul a cunoscut o permanentă înflorire economică materializată prin transformarea sa într-un adevărat tîrg [16], loc de interferenţă a negustorilor din cele două ţări, aşa cum îl descrie în memoriile sale un contemporan al evenimentelor din ultimii áni de domnie ai lui Matei Basarab şi anume Paul de Alep, însoţitorul patriarhului Macarie de Antiohia, prin Ţările române.

Pe plan politic, domnia lui Matei Basarab „domn bun“, care a guvernat ţara „foarte bine şi cu dreptate“ avea să ia sfîrşit în mijlocul frămîntărilor generate de nemulţumirile în continuă creştere a majorităţii păturilor sociale, în special armata, frămîntări ce vor culmina cu marea răscoală populară cu profund caracter antifeudal — răscoala seimenilor. Urmaşul la domnia Ţării Româneşti, Constantin Şerban, pentru a putea face faţă răscoalei apelează la ajutorul armat al principelui Transilvaniei, Gh. Rákoczi, ajungîndu-se la o veritabilă bătălie armată, aceea de la Soplea, din vara lui 1655. După această luptă, rămăşiţele răsculaţilor s-au împrăştiat prin părţile muntoase şi prin bălţi. Pentru apărarea lui Constantin Şerban, Gh. Rákoczi, lasă în Ţara Românească detaşamente armate sub comanda lui Ioan Boroş şi Gaudi, după care începe retragerea armatelor sale spre Transilvania. Într-o scrisoare către mama sa, Susana Lorantffi, scrisă de principele transilvănean, la data de 9 iulie 1655, lîngă apa Prahovei se spune: „ne aflăm pe drumul de ieşire din (Ţara Românească), dacă Dumnezeu ne va îngădui, vom aşeza joi (tabăra) la Bran iar noi cu cîţiva dintre ai noştri, vom merge în Ţara Făgăraşului“ [17]. Într-o altă scrisoare, cu aceeaşi destinaţie şi acelaşi emitent, trimisă de la Porumbacu de lîngă Sibiu, se arată că: „alaltăieri la prînz am ajuns la Bran“ [18]. Deci pe data de 9 iulie 1655 armata lui Rákoczi a părăsit Ţara Românească mergînd pe drumul văii Dîmboviţei spre Rucăr, atingînd această localitate în jur de 12—13 iulie, după care s-a îndreptat spre Bran. Abia sosit la Făgăraş, Gh. Rákoczi este înştiinţat de Ioan Boroş, comandantul detaşamentului lăsat pe lîngă domnul Constantin Şerban, că mişcarea a reizbucnit, fapt pentru care solicita judelui Braşovului, Mihai Herman şi lui Toma Pavai, comandantul de frontieră la Bran, „ca d-ta domnule primar să trimiţi dinspre Rucăr, măcar 600 sau 700 de oameni saşi dintr-aceia puşcaşi, pentru că se răspîndeşte ştirea că vin ungurii în Ţara Românească; aceasta este cauza d-le (primar) că toată ţara şi poporul de rînd vrea să se ridice împotriva noastră. Acest (lucru) să nu întîrziaţi însă, ci cît mai repede să-i pornească Domnia Ta spre Rucăr. Dacă domnul meu Toma Basa s-ar afla acolo să-i trimiteţi

[15] Ibidem, pp. 25.

[16] Paul de Alep, Călătoriile patriarhului Macarie de Antiohia în Ţările Române, 1653—1658, trad. E. Cioranu, Buc. 1900, pp. 225.

[17] L. Demeny, L. Demeny şi N. Stoicescu, Răscoala seimenilor sau răscoală populară? Ed. Ştiinţifică, Buc. 1968, pp. 240, anexa, XLII.

[18] Ibidem, pp. 244, anexa, XLV.

scrisoarea mea Dumnealui, şi Dumnealui să vină tot pe acolo spre Rucăr"[19]. Nu cu mult timp înaintea scrisorii către principele Transilvaniei în care îl informa că răscoala s-a pornit din nou dar că „el cu ostaşii săi cît va fi cu putinţă nu se vor lăsa", anunţa pe Rákoczi că a scris lui Toma Basa[20], să vină la drumul Rucărului şi să-l apere pînă la moarte, căci noi nu vom lăsa drumul Rucărului, dar cu toate acestea dacă va fi cu putinţa noastră, zău ne vom lupta cu ei"[21]. Aceste informaţii par a indica o deplasare în părţile Rucărului a unor cete de răsculaţi, prezumţie care pînă la o atestare documentară sigură o dăm cu rezerva impusă de păstrarea riguroasă a adevărului istoric, dar n-ar fi exclus ca aceste cete să-şi fi găsit refugiu aci, ştiut fiind că aceste părţi prezentau o securitate deosebită, şi în plus, populaţia era simpatizanta răsculaţilor, sprijinindu-i cu alimente şi dîndu-le adăpost. Evenimentele următoare aveau să ducă însă la înăbuşirea răsculaţilor, distrugerea ultimelor puncte de rezistenţă ale acestora, în special după prinderea şi uciderea lui Hrizea Spătarul — domnul de „facto" al răsculaţilor.

Din prezentarea succesivă a evenimentelor, s-a desprins ideea că acestea au avut un larg cîmp de acţiune şi în zona Rucărului, a cărui viaţă cotidiană a fost tulburată de vîlvătaia acţiunilor social-politice din Ţara Românească şi n-ar fi exclus ca locuitorii acestui sat să fi luat parte la aceste evenimente aşa cum o atestă o scrisoare a lui Constantin Şerban către principele Transilvaniei, în care îl înştiinţa pe acesta din urmă „să ne creadă Măria Ta, că ne vom arăta mila faţă de cei din Rucăr şi Dragoslavele"[22]. În această scurtă frază noi vedem mai de grabă o recompensă de ordin fiscal sau administrativ pentru locuitorii acestor comune limitrofe, ca urmare a ajutorului dat armatelor lui Rákoczi în trecere prin aceste sate spre Bran, decît o iertare a unor fapte săvîrşite în contra armatelor transilvănene. Dacă sesizăm şi faptul că Şerban oferă această „iertare" la sugestia lui Rákoczi (probabil că acesta îi solicitase această „milă" într-o anterioară scrisoare), deci venind de la principele ce trecuse pe acolo, şi coroborînd aceste date cu lipsa de dovezi peremptorii care să ateste ridicarea la răscoală a locuitorilor, întărim ipoteza recompensării pentru ajutorul dat armatelor lui Rákoczi.

În ceea ce priveşte mişcarea populară, ea a mai continuat sporadic şi-n anii 1657 şi 1658, dar de o mai mică intensitate. Tot în acest an avea să ia sfîrşit şi domnia lui Constantin Şerban, urmare firească a unei politici ce nu avusese darul să mulţumească pe turci, concretizată în dezavuarea totală, în special după încheierea tratatului cu Rákoczi, prin care era atras în sfera politicii externe dusă de principe, ce-a culminat cu acţiunea de cucerire a tronului polon, în ciuda faptului că acest stat era aliat cu turcii. Această perioadă a intervenţiei turcilor pentru înlocuirea celor trei domni ai ţărilor române avea să găsească din nou Rucărul în centrul evenimentelor. Martor ocular al acestora, Paul de Alep, ne prezintă o sugestivă frescă a frămîntărilor politice din Ţara Românească şi Moldova, descriind panica ce cuprinsese masele la vestea intrării turcilor

---

19 Ibidem, pp. 274, anexa, LXX.

20 Toma Basa de Zobola, comandant de frontieră.

21 L. Demeny ş.a., op. cit, anexa, LXIV. pp. 268.

22 Ibidem, pp. 265, doc. LXIII.

şi tătarilor în ţară pentru instaurarea noului domn, Radu Mihnea al III-lea, încercările tardive de rezistenţă ale lui Constantin Şerban, domnul mazilit, la Bucureşti, Tîrgovişte, Cîmpulung şi Rucăr [23]. Surprins de aceste evenimente la Cîmpulung, patriarhul Macarie, împreună cu Paul de Alep, se retrag la Nucşoara în munţi, în timp ce Constantin Şerban, după ce-şi „trimite soţia cu întreaga curte cu toată averea [24] şi cu tot bagajul „într-un mic tîrg mai sus de Cîmpulung pe drumul către Ungaria, numit Rucăr, începu să sape un şanţ pe drumul către Cîmpulung, astfel că dacă soarta lui va fi să fie bătut şi învins să se poată retrage acolo spre apărare, de unde apoi să se refugieze în Ţara Ungurească [25].

O schiţare de rezistenţă, dar destul de superficială încearcă Şerban la Bucureşti şi Tîrgovişte, rezistenţă ce se bucura de asentimentul maselor largi, favorabile luptei antiotomane, dar numărul armatei sale era mult inferior tătarilor şi turcilor , astfel că părăseşte capitala ţării, Tîrgovişte, urmărit de tătari, ajunge pe valea Dîmboviţei la puntea lui Socol [26] şi „intră pe drumul Rucărului, care e în adevăr foarte greu, fiind între doi munţi, cu o potecă numai pentru un cal, încît abia putură cu multă trudă oamenii săi să tragă carele de artilerie“ [27].

Ajungînd la Rucăr „stă cîteva zile“ încercînd o nouă rezistenţă în acest tîrg, în care scop făcu un şanţ în jur lucrat numai cu arbori ca să se poată apăra pînă ce trimise pe Doamna dinpreună cu toate femeile boierilor în Ungaria [28]. Dacă luăm ca sigură intrarea turcilor şi tătarilor cu noul domn Mihnea în Ţara Românească data de 5 ianuarie 1658 înserată în „Letopiseţul Cantacuzinesc“ [29] prezumăm şederea Doamnei Nedelea soţia lui Constantin Şerban [30] la Rucăr pe durata lunii februarie 1658 după care se retrage în Transilvania. În timp ce ostaşii lui Şerban se baricadau în spatele tranşeelor din arbori, tătarii care-l urmărise de la

[23] Paul de Alep, op. cit. pp. 225 şi urm.

[24] E vorba de întreg tezaurul lui Matei Basarab, pe care domnul mazilit avea să-l ia cu el în Transilvania (cf. Istoria României, Ed. Acad. vol. III, 1964, pp. 192).

[25] Paul de Alep, op., cit., pp. 222, şi urm.

[26] Cf. unei informaţii de la F. Mîrţu, în comuna Lăicăi, pe proprietatea locuitorului Ilina, se află o cruce din anul 1647, care atestă existenţa acestei punţi a lui Socol.

[27] Paul de Alep, op. cit. pp. 229—230.

[28] Ibidem.

[29] Cf. C. Cantacuzino, Istoria Ţării Româneşti, 1290—1690, Letopiseţul Cantacuzinesc (ed. critică), întocmită de C. Greceanu şi D. Simonescu, Ed. Acad. Buc. 1960, pp. 130—131, „Cînd a fost ghenar 5 dni 7166 (1658) trimis-au împăratul Mehmet paşa şi Vezirazemul Giupruliul Mehmet paşa de au mazilit pre Constandin Vodă şi au trimis pre alt domn, ce-i zice Mihnea însă cu oşti turceşti cu 30 000. Iar Costandin Vodă dacă prinse de veste au trecut muntele la Ardeal, cu toată Casa lui întreagă şi cu toţi boierii ţării“.

[30] Căsătorit după moartea primei soţii-doamna Bălaşa, cu Doamna Nedelea o roabă caucaziană vestită prin frumuseţea ei, Constantin Şerban, va face nuntă după datină, ce va fi celebrată de însuşi patriarhul Macarie acelaş care o botezase „căci ea venise păgînă din patria ei“, (Paul de Alep, op. cit. pp. 214—216). Tatăl ei se numea Psisav şi mama sa Ecaterina. Ca o fostă roabă i-a fost credincioasă pînă la moartea Domnului, ivită la Waniowice lîngă Sambor în Galiţia, între 28 februarie—7 iulie 1685, el lasă prin testament soţiei sale toată averea sa (cf. P.P. Panaitescu, Pribegia lui Constantin Şerban Basarab şi a lui Ştefan Petriceicu şi testamantele lor, în, Anal. Acad. Rom., Mem., Secţ., Ist., Serie III, tom, XXI, pp. 24—27)

Tîrgovişte, s-au apropiat de Cîmpulung „apoi se retrase prădînd, arzînd, luînd prinşi“ [31]. Speriaţi de apropierea tătarilor şi mai ales de consecinţele rămînerii în continuare lîngă domnul mazilit o parte din boieri „şi cea mai mare parte din oaste se desfăcuse de Constantin cît timp era încă la Rucăr şi se împrăştiase“ [32]. Părăsit de armată, cu un număr mic de boieri, şi în urma insistenţelor lui Gh. Rakoczi, domnul mazilit părăseşte Rucărul şi prin trecătoarea Bran, se retrage la Făgăraş, aşteptînd ca principele, să-l sprijine armat pentru a-şi relua tronul. Abia urcat pe tronul Ţării Româneşti, Mihnea al III-lea, şi făureşte un plan îndrăzneţ de-a reînvia vremea lui Mihai Viteazul. Cel dintîi semn al acestui proiect este schimbarea numelui de Mihnea în acela de Mihai[33] urmată de tăierea boierilor filoturci, sprijinirea domniei pe negustori, slujitori, moşneni, ţărani, dintre care îşi alegea chiar dregători.

Găsind în persoana lui Gh. Rakoczi, un fidel exponent al luptei antiotomane, Radu Mihnea întreţine cu acesta o vastă corespondenţă, în care pun la cale o cruciadă împotriva turcilor. În acelaşi timp Rakoczi ţine la Curtea sa pe domnii maziliţi din cele două ţări — Moldova şi Ţara Românească — pe care, într-un moment prielnic să-i poată instala pe unul din ei pe tronul Moldovei ; avînd şi din partea aceasta simpatizant al planurilor sale. Mai mult încă, printr-o abilă politică împăciuitoristă între domnul în scaun şi cel mazilit al Ţării Româneşti, Rakoczi îi distrage pe aceştia de la pasiunile lor particulare pentru domnia Ţării Româneşti, manevrînd astfel între ei, încît să-i atragă scopurilor generale — lupta contra turcilor. „Prietenul nostru Măria Sa Voevodul (Mihnea al III-lea) să nu aibă grijă pentru aceia (domnie n.n.) căci desigur nu va avea nici-o supărare din partea lui Constantin Vodă, chiar de n-am avea niciodată cinste“ [34], (scrie Principele comitelui Francisc Kornis, „şi dacă Domnia Sa vrea să fie faţă cu noi, noi sîntem gata, şi pentru aceea

---

[31] Este momentul critic ce-a dus la ascunderea tezaurului cu cele 22 de monete de argint de pe Creţişoara-C-Lung Muscel (vezi, M. Cristudor, Un tezaur monetar din perioada frămîntărilor social-politice din a doua jumătate a sec. XVII-lea, descoperit la C-Lung Muscel, lucrare prezentată la Sesiunea Ştiinţifică a Muzeelor pe anul 1970, aflată la Muzeul Muscel (dactilografiat). Paul de Alep descrie în op. cit., pp. 230, apropierea tătarilor de Cîmpulung.

[32] Paul de Alep, op. cit., pp. 230.

[33] În tratatele de alianţă, titulatura lui Radu Mihnea este : MICHAEL RADULEUS DEI GRATIA REGNI TRANSALPINAE VAJVODA ET HAERES PERPETUS (Monumenta Comitialia Regni Transilvaniae, Budapest, 1882, pp. 412), similar cu MICHAEL VOEVODA VALACHIAE TRANSALPINAE HAEREDITARIUS“ cum apare pe o gravură contemporană (Istoria României, vol. III, Ed. Acad. Buc. 1964, p. 191, fig. 36) În schimb pe stema publicată de Veress A., Documente privitoare la istoria Ardealului şi Ţara Românească, Buc. 1929—1939, vol. X, pp. 341, apare RADULIS D(EI) G(RATIA) PRINCEPS ET ARHIDUX VALACIAE TRANSALPINAE“. Deosebit de aceste titulaturi, este aceea de pe un steag aflat într-un muzeu din Belgrad pe care se poate citi : **Іѡ Мїхаиль Радꙋль мастїю Бжїею оѵгровлахїискїи їгемонь и омежаших страць архидꙋзь** adică, Io Mihail Radul cu mila lui Dumnezeu domn (ηγεμων) al Ungrovlahiei şi al părţilor megieşe arhiduce (cf. N. Iorga, Steagul lui Mihnea Vodă Radul, în, Anal. Acad. Rom., Ser. II, Mem.. Secţ., Ist., Tom XXXVI, pp. 533—534), reluînd o titulatură mai veche din vremea lui Vlaicu Vodă ? Mircea şi Vlad Dracul, ca semn al posesiunii depline faţă de ţinuturile Almaşului şi Făgăraşului.

[34] Scrisoare publicată de, Veress A., în op. cit., pp., 338—339, doc. nr 225.

aşteptăm veşti prin Harsanyi". Nu multe zile mai apoi Mihnea trimite doi plenipotenţiari (mitropolitul Ignatie şi postelnicul Radu) cărora li se adaugă Gabriel Thomasy, vicarul apostolic al Moldovei şi încheia la 4 octombrie 1659 o înţelegere [35], cu Rakoczi din care relevăm următoarele:

1. Să fie între cei doi domni pace eternă şi indisolubilă.
2. Amîndoi să fie prietenilor prieten şi duşmanilor duşman.
3. Toate tratatele încheiate înainte de Mihnea sînt nule fără ştirea şi aprobarea lui Rakoczi.
4. Se vor ajuta reciproc cu armata.
5. Va semnala comploturile contra lui Rakoczi.
6. Tratatul va fi aprobat de Divanul Ţării Româneşti ca în vremea lui Constantin Vodă.
7. Dacă Mihnea va supravieţui lui Rakoczi, înţelegerea rămîne valabilă şi sub viitorul principe Francisc Rakoczi.

Tratatului de la Tg. Mureş i-a urmat un tratat încheiat la Bran [36] la 12 octombrie 1659, între Constantin Şerban şi Gh. Rakoczi care stipulează în preambul: „Ne-am legat solemn ţinînd mîna pe inimă că dacă nu voi încheia nici un tratat cu voevodul actual al Valahiei, mai repede m-ar ajuta să revin pe scaunul Valahiei ocupat de Radu Mihnea împotriva voinţei noastre, dar văzînd împrejurările de faţă în care orice silnicie ar fi în paguba creştinătăţii, preferăm înţelegerea între Rakoczi şi actualul domn al Valahiei de supunere datorată în orice moment de Ioan Radu Mihnea, iar noi am renunţat la orice pretenţie, în favoarea actualului domn, el în schimb legîndu-se să mă ajute cu armată şi cu bani pentru înscăunarea mea în scaunul Moldovei. Iar sunumitul voevod Rakoczi va da ajutorul său necondiţionat pentru instaurarea mea în scaunul Moldovei şi menţinerea ei (drept care a consemnat în scris cu pecetea şi semnătura sa). În cele 10 puncte cîte cuprinde tratatul de la Bran se stipulează sprijinul ce trebuie să şi-l dea reciproc precum şi obligaţia lui Constantin Şerban de a-i da principelui 150 000 taleri, în momentul înscăunării sale în Moldova. Sistemul acesta de alianţe reprezintă preliminariile făcute de Rakoczi pentru a lega pe cale diplomatică cele trei ţări, alianţă al cărui scop ofensiv nedisimulat avea să culmineze cu întreverea şi corolarul ei, tratatul dintre Radu Mihnea şi Gh. Rakoczi la Podul Dîmboviţei, lîngă Rucăr [37]. Avînd încheiate aceste tratate bilaterale cu fostul domn şi cu cel în funcţie, Gh. Rakoczi înştiinţează pe Mihnea că este gata să se întîlnească cu el. „De la Făgăraş Rakoczi trimite nenumărate solii în Ţara Românească la Mihnea şi-l înduplecă să vină cu întreaga sa oştire la Rucăr, care este aşezat aproape la poalele munţilor spre Transilvania, pentru a se întîlni cu el, potrivit înţelegerii lor şi

[35] Documentul este publicat în Törö-magyar okmánytár, V. Pesta, 1870, pp. 456—457, nr. 245, cf. St. Meteş, Domni din principatele române pribegi în Transilvania în veacul XVII-lea, Cluj, 1934, pp., 38—39.

[36] Traducerea acestui document s-a făcut după textul din l. maghiară de către d-l Ludovic Ressler, căruia îi mulţumim şi pe această cale. Tratatul se află în Monumenta Comitialia Regni Transilvaniae, Budapest, Vol. XII, doc. nr. XVII, pp. 212 şi urm. şi amintit şi-n Veress A., Documente, pp. 226.

[37] Pe vremea aceea Podul Dîmboviţei făcea parte din Rucăr, despărţirea lor administrativ teritorială făcîndu-se recent. De aceea uneori acest tratat este cunoscut ca fiind semnat la Rucăr.

pentru a-şi strînge şi mai mult legăturile dintre ei"[38], scrie un cronicar al acelor timpuri, Georg Krauss. Aflînd însă că Rakoczi are alături, pe Şerban, Mihnea se teme de o cursă şi nu a vrut să participe la o întrevedere la care acesta ar lua parte, şi ca urmare, domnul mazilit al Ţării Româneşti rămîne la Braşov, pe cînd principele însoţit de o luxoasă escortă trecu hotarul în Muntenia către Rucăr. Mihnea trece prin Cîmpulung apropiindu-se de Rucăr, dar ezită să se apropie de locul unde staţiona Rakoczi, pînă cînd nu-şi „trimiseseră iarăşi solii unul altuia dar fiindcă amîndouă părţile erau înspăimîntate aşteptară neîncrezătoare, în cele din urmă făcură schimb de ostateci"[39]. În aceste condiţii de iniţiale suspiciuni cei doi domnitori se întîlnesc la Podul Dîmboviţei, lîngă Rucăr, în ziua de 15 octombrie 1659. Un martor ocular al acestei întîlniri Ioan Nemeş descrie astfel această întrevedere dintre Rakoczi şi Mihnea: „La 14 octombrie 1659 ne-am dus la porunca principelui nostru cu Mikés şi cu alţi nobili din Trei Scaune la Rucăr la voevod. La 15 (octombrie n.n.) ne-am întors şi ne-am dus înaintea Domnului pe dealul cel de dincoace de cîrciume; de acolo ne-am întors cu principele care a stat faţă în faţă cu Mihai dincolo de drumul de ţară pe livadă, cu mare solemnitate. Domnul s-a dus cu Voevodul în cortul lui, care era lîngă Dîmboviţa, acolo s-a unit Domnul cu Voevodul şi Ardealul cu Ţara Românească; prînzul l-am luat în cortul Voevodului. Voevodul i-a dat Domnului un cal turcesc cu toată armătura şi o mantie roşie de catifea cu guler, căptuşită cu blănuri de rîs, nobililor cîte un caftan şi cîte o bucată două de postav. Tot în acea zi am plecat înapoi la Bran"[40]. Din descrierea acestei istorice întîlniri, reiese că cu o zi înainte de întîlnirea celor doi, o suită de nobili s-au deplasat la Rucăr unde se afla Radu Mihnea, probabil pentru a-l anunţa că Principele este gata pentru întrevederea de a doua zi, şi pentru a face schimb de ostateci, ceea ce se coroborează cu citatul din „Cronica Transilvaniei" al istoricului Krauss. Pe data de 15 octombrie ei au dus răspunsul lui Mihnea, Principelui ce staţiona undeva pe dealul Posada, de unde însoţit de suita sa va întîlni pe domnul Ţării Româneşti", se primiră cu mare strălucire unul pe celălalt, se învoiră repede ce aveau să facă, făcură un legămînt pe viaţă şi pe moarte şi se despărţiră"[41]. La această întîlnire de la Rucăr s-a semnat cel de-al doilea tratat dintre domnul Ţării Româneşti şi Principele Transilvaniei. Putem spune fără a estompa adevărul istoric, că spre Rucăr locul de întîlnire al celor doi principi, se îndreptau nădejdiile nu numai ale românilor din cele trei provincii, ci ale întregii creştinătăţi, dacă relevăm faptul că atît Rakoczi cît şi Radu Mihnea, trimesese emisari la Roma şi Veneţia prin care solicitau sprijin armat în vederea reuşitei lor împotriva turcilor[42].

---

[38] Georg Krauss, Cronica Transilvaniei, 1608—1665, Trad. de G. Duzinchievici şi M. Reus-Mîrza, Ed. Acad. R.P.R. 1965, pp. 305.

[39] Ibidem, pp. 306.

[40] Această descriere a apărut în, Történelmi Tár, 1902, pp. 278, cf. St. Meteş, op. cit. pp. 38 şi urm. Pentru podoabele donate mai vezi şi E. Hurmuzaki, Documente, Vol. LX[1], pp. 146, 149, 153, 155; E. Ciorănescu, Documente privitoare la domnia lui Mihai (Radu (Mihnea al II-lea), în, Bul. Comisiei Istorice a României, XII (1934) pp. 96.

[41] Georg Krauss, op. cit. pp. 306.

[42] C. Daicoviciu, St. Pascu ş.a., Din istoria Transilvaniei, Vol. I, Ed. III-a, Buc., Ed. Acad. R.P.R. 1963, pp. 213—214.

Vom da mai jos textul integral al acestui document care consfinţea o rodnică colaborare şi înţelege, ce viza planuri de viitor cu profunde implicaţii politice [43].

„Noi, Mihail Radu, din mila lui Dumnezeu voevod şi moştenitor veşnic al regatului transalpin etc. Facem cunoscut prin prezenţii, acest legămînt pe care noi de curînd l-am încheiat cu strălucitul principe Gh. Rakoczi [44] prin harul lui Dumnezeu principe al Transilvaniei, stăpîn al unei părţi din regatul Ungariei şi comite al secuilor. Acum de comun acord cu acelaşi principe şi prin întîlnirea personală pe care am avut-o, acest legămînt sus menţionat, în toate articolele, clauzele şi punctele sale le ratificăm, le confirmăm şi totodată jurăm să le păstrăm şi promitem cu buna credinţă creştină.

Pentru care cauză, mărturie în viitor, cu aceste mîini proprii şi înzestrate cu sigilii, dăm lîngă fluviul Dumbrăviţa [45], în ziua de 15 octombrie 1659.

Noi subsemnaţii, (veniţi) din toate regiunile şi părţile regatului transalpin al Valahiei pentru a încheia cu strălucitul principe al Transilvaniei, stăpîn al unei părţi a regatului Ungariei şi comite al secuilor, acest legămînt şi a întări prietenia necesară nouă ca vecini, cu strălucita autoritate a regatului Transilvaniei, prin prezentul facem cunoscut, că regatul nostru cu mulţi ani în urmă a înflorit printr-o pace îndelungată, prin înţelegere internă şi printr-o vecinătate sinceră, şi-am dori ca aceasta să fie de exemplu şi vecinilor care se duşmănesc, se distrug şi ajung de rîs :

1. Aşadar, la fel ca pe vremea de mare amintire a strălucitului domn Matei Basarab — atunci principe al regatului nostru al Valahiei, să nu se pretindă de nici o parte tribut.
2. Comerţul în folosul ambelor părţi, să se exercite liber şi în siguranţă, să nu se ceară vămuiri, tribut, dăjdii.
3. Să nu fie de acum în colo invazii, răpiri de vite, arestări, condamnări de nici o parte, ci ambele părţi să trăiască frăţeşte.
4. Celor care fac plîngere, să lie se facă imediat dreptate şi executarea dreptăţii să nu se tărăgăneze.
5. Dacă se va ivi vreo neînţelegere din cauza graniţelor, acolo să se trimită persoane experte şi potrivite şi această aplanare să se facă prieteneşte.
6. Dacă în cele două regate ar apărea frica de calamităţi, pentru persoane sau vite, să li se dea azil sigur şi găzduire, şi dreptul de ospitalitate să nu fie niciodată violat.
7. Pe prieteni şi pe duşmani să-i aibă la fel.
8. Sînt obligaţi să-şi aducă servicii reciproce şi mutuale, potrivit după mărimea primejdiei.

[43] O redare integrală nu s-a făcut pînă acum, ci numai fragmentară, de către E. Ciorănescu, în, op. cit., pp. 25—180 şi A. Veress, Documente, Vol. X, pp. 340—341, ultima parte a tratatului cu semnăturile celor 28 de boieri munteni. Traducerea s-a făcut după textul din lb. latină, aflat în Monumenta Comitialia Regni Transilvaniae, Budapest, 1887, pp. 412 şi urm.

[44] E vorba de tratatul de la Tg. Mureş din 4 oct. 1659 care la punctul 2 şi 4 stipula alianţa militară şi ajutor militar contra duşmanilor comuni (turcii n.n.)

[45] Este o formă eronată menţiunea de Dumbrăviţa, în loc de Dîmboviţa.

9. Fiecare să poarte interesul celuilalt şi ceea ce este necesar pentru relaţiile de bună prietenie şi vecinătate, să presteze şi să nu consimtă la uneltiri, una contra alteia ci pe cît posibil să le împiedice.

Aceste puncte cuprinse în tratatul de mai sus, noi cei semnaţi în numele strălucitului regat al Transilvaniei Valahice [46], jurăm şi promitem să le respectăm sincer, cu buna noastră credinţă creştină, rămînînd ca şi de cealaltă parte, toate să fie păzite minuţios şi să nu fie violate nici direct nici indirect. În amintirea şi mărturia căruia, acestea le semnăm, cu mîinile noastre şi le pecetluim. Dat lîngă fluviul Dumbrăviţa, în ziua de 15 (stil nou) şi pe stil vechi în ziua de 5 octombrie 1659.

Tratatul încheiat la Rucăr, prezintă semnăturile şi sigiliile celor 28 de boieri munteni, ce-au însoţit pe domn la tratative.

Făcînd o comparaţie între acest tratat şi cel încheiat cu două săptămîni înainte la Tg. Mureş observăm mai degrabă o completare a unuia făcută celuilalt, ideile amîndoura convergînd către o vecinătate sinceră-condiţie sine qua non pentru „un ajutor reciproc după mărimea primejdiei şi o politică de prietenie faţă de prieteni şi de duşmănie faţă de duşmani". O analiză atentă a documentului de la Tg. Mureş lăsa impresia că Rakoczi se erija în parte protectoare, poziţie totalmente schimbată la tratativele de la Rucăr, unde articolele din tratat, se adresează în aceeaşi măsură şi mai ales obligă în aceeaşi măsură ambele părţi. Motivarea schimbării de formulare, rezidă într-o convingere definitivă a principelui, de sentimentele sincer antiotomane şi filopopulare ale lui Mihnea, sentimente pe care probabil nu le nutrea la Tg. Mureş cînd nu discutase personal cu domnul muntean, ci cu plenipotenţiarii săi. Ambiguitatea formulării articolelor referitoare la clauzele militare, prezumează o prudenţă reclamată de cîştigarea unei perioade de relativă linişte, necesară pregătirilor militare prudenţă ce-avea darul să atenueze temerile turcilor. Este un fapt acceptat de toţi, că la aceste tratative s-a perfectat în amănunt planul cruciadei antiotomane cu obiective precise pentru fiecare parte. Un pasaj din „Cronica Transilvaniei" a lui Krauss evidenţiază tocmai acest moment : după ce Rakoczi şi cu Mihnea „făcură legămîntul pe viaţă şi pe moarte" „Mihnea plecă cu oastea lui spre Dunăre unde îşi rîndui trupele pentru a opri trecerea turcilor şi mai ales a paşei din Silistra" în timp ce „Rakoczi se aşeza în tabără în Ţara Bîrsei cu Constantin Vodă pe care-l trimise apoi (în Moldova) cu oaste şi alte lucruri trebuincioase, poruncindu-i că, potrivit înţelegerii cu Mihnea Vodă să se aşeze în scaunul Moldovei" [47]

„Cronica" lui Krauss nu relevă misiunea pe care o avea Rakoczi în cadrul planului întocmit la tratativele de la Rucăr, şi anume recucerirea cetăţilor Lugoj şi Caransebeş, acţiune preliminară în vederea asedierii puternicei cetăţi Timişoara. Tot în cadrul aceluiaş plan Mihnea urma să pornească o campanie peste Dunăre spre Balcani, iar Constantin Şerban după ce-ar fi ocupat tronul Moldovei, trebuia să pornească împotriva tătarilor.

---

[46] Transilvania are etimologicul „trans" „silva"=ţara de peste păduri. Probabil că aceasta este explicaţia pentru Transilvania valahică=ţara de peste munţi fiind de data aceasta Valahia.

[47] Georg Krauss, op cit., pp. 306.

Acţiunea aceasta antiotomană specula şi o ridicare la revoltă din Asia Mică sub conducerea lui Hasan-paşa. Ajutat de oştile lui Rakoczi conduse de Mihai Mikes, Constantin Şerban reuşeşte să ocupe tronul Moldovei izgonind pe Gh. Ghica. La rîndul său Mihnea avînd alături „o ceată de 500 ostaşi cu leafă, şi în plus încă 500 sub comanda lui Andrei Gaudi, plecînd de la Rucăr“ [48], obţine succese împotriva turcilor la Frăteşti şi Călugăreni, cuceresc Giurgiu şi Brăila, făcînd incursiuni peste Dunăre. Încă odată alianţa celor trei ţări româneşti închegată în lupta antiotomană, reuşeşte să ridice puterea acestora, dînd maselor populare nădejdea scuturării jugului otoman. Dar această ridicare a fost de scurtă durată, datorită intervenţiei turco-tătare, care-i răstoarnă de la domnie pe ambii domni din Moldova şi Ţara Românească. Mihnea surprins de tătari în timp ce asedia cetatea Giurgiu, se retrage spre Bucureşti, dar trădat de boieri se retrage în Transilvania unde moare în aprilie 1660, la Satul Mare. Constantin Şerban răsturnat din Moldova, revine în Ţara Românească, alungă pe Gh. Ghica pus de turci în locul lui Mihnea, dar nu poate rezista presiunii armate turco-tătare şi revine în Transilvania. Turcii trec munţii în Ardeal şi-n lupta decisivă de la Floreşti din 22 mai 1660 oastea lui Rakoczi este înfrîntă el fiind rănit mortal.

Astfel ia sfîrşit o perioadă de 4 ani de lupte, ce-au reînviat epoca de glorie a lui Mihai Viteazul cînd cele trei ţări au găsit în lupta antiotomană liantul necesar apropierii lor armate, şi mai mult, au cimentat aspiraţiile spre unire şi independenţă naţională.

În contextul frămîntărilor generale ale acelor timpuri, Rucărul avea să fie învăluit de aceste evenimente, făcînd ca numele său să fie incrustat în istoria politică şi socială a Ţării Româneşti.

RUCĂR-AU MOYEN ÂGE ET LES ÉVÊNEMENTS POLITIQUES DE LA VALACHIE AU COURS DES ANNÉES 1655—1660

RÉSUMÉ

Connue depuis l'époque romaine, la localité de Rucăr, sera au moyen âge, la douane de transit de la Valachie.

Parmi les eveniments politiques de premiere importance attachés a cette localité, il faut citer, le passage des armées de prince de la Transsylvanie Georges Rakoczy aprés le combat de Şoplea, la retraite de famille et de la cour de C. Şerban le prince de la Valachie destitué par les turcs, la tentative de résistance de celui-ci aux armées reunies des turcs et des tartares et sourtous le traité d'amitié conclu et signé à Rucăr par Rackoczy et Radu Mihnea le prince de la Valachie.

On présente les circonstances histoniques qui on precedées la conclusion du traité, son contenu integral, et les conséquences pour le signataires.

[48] E. Hurmuzaki, Documente, IX [1], pp. 149.

DOUĂ DOCUMENTE INEDITE DIN VREMEA LUI ANTONIE VODĂ DIN POPEŞTI PRIVIND DOMENIUL FAMILIEI BRÎNCOVEANU *

SP. CRISTOCEA

În colecţia de documente a Muzeului judeţean Argeş-Piteşti, se află două documente din vremea lui Antonie Vodă din Popeşti (1669—1672), documente ce constituie subiectul prezentei comunicări **. Documentele, unul din 29 aprilie 1669 şi altul din 10 iunie 1669, ne dau relaţii despre o familie boierească din Oltenia mai puţin cunoscută şi despre cumpărarea de către Stanca Brîncoveanu, mama lui Constantin Brîncoveanu, a unei jumătăţi de sat din judeţul Romanaţi. Începem prezentarea documentelor cu cel din 29 aprilie 1669.

Documentul din 29 aprilie 1669 este un zapis, prin care Gorgan postelnicul fiul lui Barbul cupariul din Bîrza, judeţul Romanaţi, vinde jupînesei Stanca Brîncoveanu şi copiilor ei Barbul şi Constantin jumătate din satul Bîrza. Din document reiese că satul Bîrza fusese cumpărat de Barbul cupariul cu mult timp înainte, fără a se menţiona însă de la cine. La moartea lui Barbul cupariul satul Bîrza rămîne în proprietatea fiilor săi Datco paharnicul, Gorgan postelnicul şi Drăguşin. Aceştia, din cauza datoriilor pe care le aveau de plătit, sînt nevoiţi să zălogească acest sat. Mai apoi, Datco şi Drăguşin renunţă la dreptul lor de stăpînire asupra satului în favoarea celuilalt frate, căruia îi dau zapis la mînă. Gorgan răscumpără satul şi-l stăpîneşte singur. Însă nici stăpînirea lui Gorgan asupra satului nu durează mult, deoarece tot pentru datorii merge la jupîneasa Stanca Brîncoveanu şi în urma tocmelii cu ea îi vinde jumătate din satul Bîrza cu morile, heleşteele, viile şi cu tot venitul, însă fără rumâni, pentru 106 şi jumătate ughi şi 33 bani. Satul Bîrza, din care jupîneasa Stanca cumpără jumătate, era înconjurat de moşiile cumpărătoarei.

Zapisul poartă iscăliturile a 26 boieri care au asistat la vînzarea acestei jumătăţi de sat, boieri mai puţin cunoscuţi sau cunoscuţi ca dregători din acte mai tîrzii ca acesta ***.

---

* Comunicare prezentată la a VI-a Sesiune de comunicări ştiinţifice a muzeelor din România (decembrie 1970).

** Documentele au fost achiziţionate în octombrie 1967 de la Cîrlănaru N. Ion, din satul Poeniţa, comuna Bălileşti, judeţul Argeş.

*** Mulţumesc călduros şi pe această cale prof. univ. Aurelian Sacerdoţeanu pentru lectura celor mai dificile semnături.

Al doilea document, cel din 10 iunie 1669, este hrisovul lui Antonie Vodă din Popeşti prin care întăreşte stăpînirea jupînesei Stanca şi a copiilor ei, Barbul şi Constantin, asupra jumătăţii satului Bîrza din judeţul Romanaţi.

Din hrisov reiese că datoriile pentru care cei doi fraţi zălogesc satul fuseseră făcute de către Barbul cupariul, tatăl lor.

Hrisovul ne dă posibilitatea să cunoaştem numele a 9 din cei 11 boieri, care făceau parte din sfatul domnesc în această perioadă. Ceilalţi doi, al căror nume este necunoscut, sînt marele stolnic şi marele vornic. Dacă despre lipsa numelui marelui stolnic se poate spune că a fost omis din neatenţia diacului, lipsa numelui marelui vornic, pentru care s-a lăsat loc liber în text, se datoreşte schimbării vornicului, care se producea în acele zile. Primul vornic din divanul lui Antonie Vodă din Popeşti este Neagoe Secuianul, care ocupă această funcţie, probabil, din 10 aprilie 1669 şi pînă la 9 iunie 1669. La 12 iunie 1669 apare în demnitatea de mare vornic Radu Popescu Sintescu [1].

Numai în intervalul de 9—12 iunie 1669 putea fi schimbat vornicul. Dar cum primul vornic pe 9 iunie încă mai apare în această funcţie, iar în documentul din 10 iunie 1669 este loc liber pentru numele vornicului, se poate preciza că schimbarea lui Neagoe Secuianul cu Radu Popescu Sintescu s-a produs în a doua jumătate a zilei de 9 iunie 1669 sau în cursul zilei de 10 iunie 1669.

Cît priveşte jumătatea de sat Bîrza, cumpărată de jupîneasa Stanca Brîncoveanu la 29 aprilie 1669 de la Gorgan postelnicul, ea va fi întîlnită în documentele următorilor ani ca făcînd parte din domeniul domnului Constantin Brîncoveanu. Astfel, în testamentul său din 1708, domnitorul Constantin Brîncoveanu, lasă fiului său Constantin, pe lîngă alte moşii şi „jumătate de moşie den Bărza şi cu morile den Olteţ" [2].

Ne oprim cu semnalarea jumătăţii de sat Bîrza la raportul inspectorului cameral August Ernst Procop din 14 aprilie 1722, privitor la moşiile brîncoveneşti din Oltenia care vorbeşte despre „Bărza (Bîrza), un sat locuit, în care este o moară cu trei roţi, jumătate din sat şi o roată de moară aparţine unui boier cu acelaşi nume Brzuze; restul e proprietatea familiei Brîncoveanu, dar se află încă în deplină stăpînire a numitului boier" [3].

Ca metodă de publicare a documentelor am adoptat sistemul de transcriere cu < > pentru întregirile necesare. Totuşi am completat tacit următoarele cuvinte:

Млстїю = милостїю; бжїю = божїю; гсднъ = господинъ;

гсдво = господство; гсдва = господства; вл = вел; лт = лѣт;

Prescurtarea **пл** (a cuvîntului **половина**) am transcris-o **п‹о›л.**;

---

[1] Ion Ionaşcu, *Marii dregători în domnia lui Antonie Vodă din Popeşti (1669—1672)*, în Revista Arhivelor nr. 2/1966, p. 42.

[2] St. D. Grecianu, *Viaţa lui Constantin Vodă Brîncoveanu de Radu vel. logofăt Grecianu*, Buc., 1906, p. 271.

[3] I. Lupaş, *Documente istorice privitoare la moşiile brîncoveneşti din Transilvania şi Oltenia 1654—1823*, Cluj, 1933, p. 10.

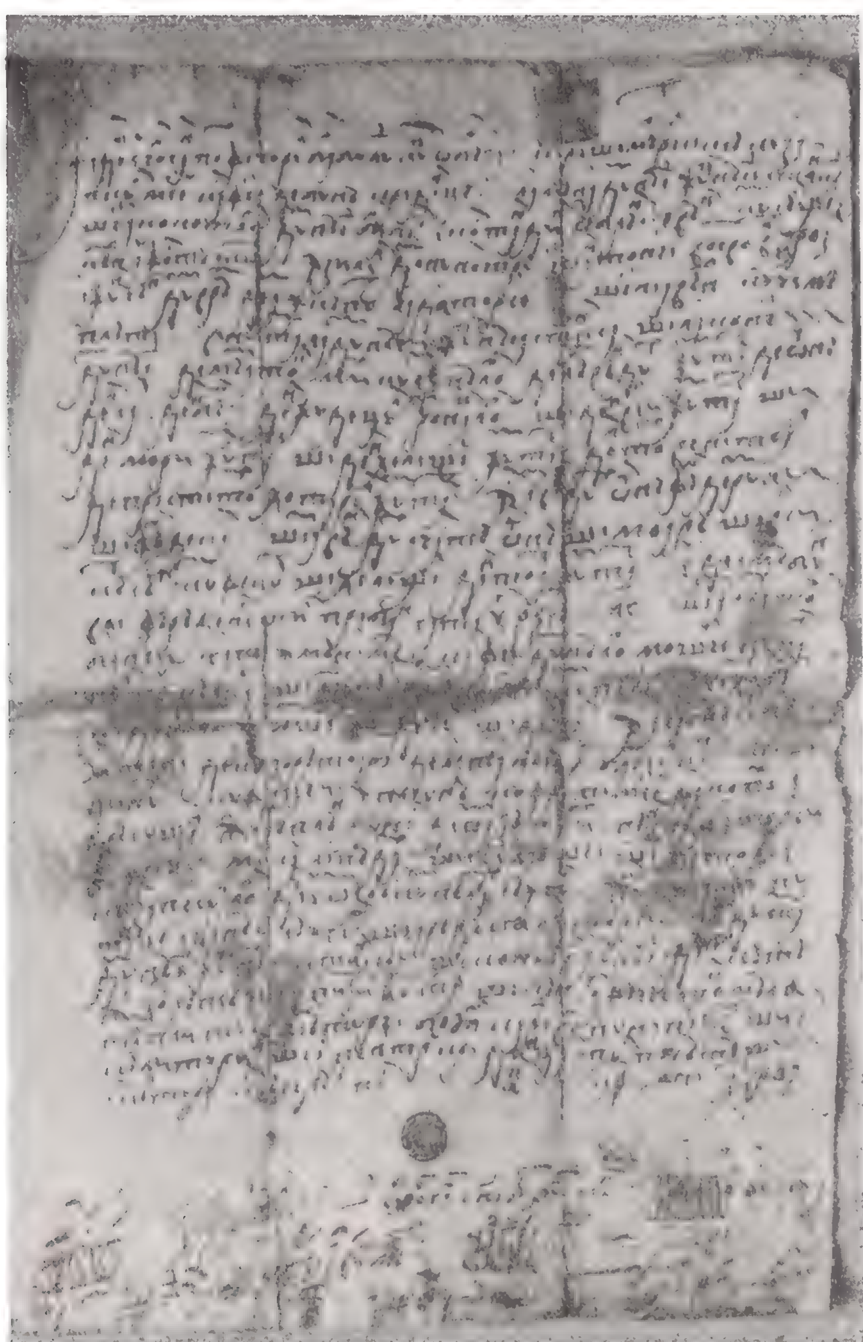

Fig. 1. Zapisul lui Gorgan postelnicul din 29 aprilie 1669 — recto.

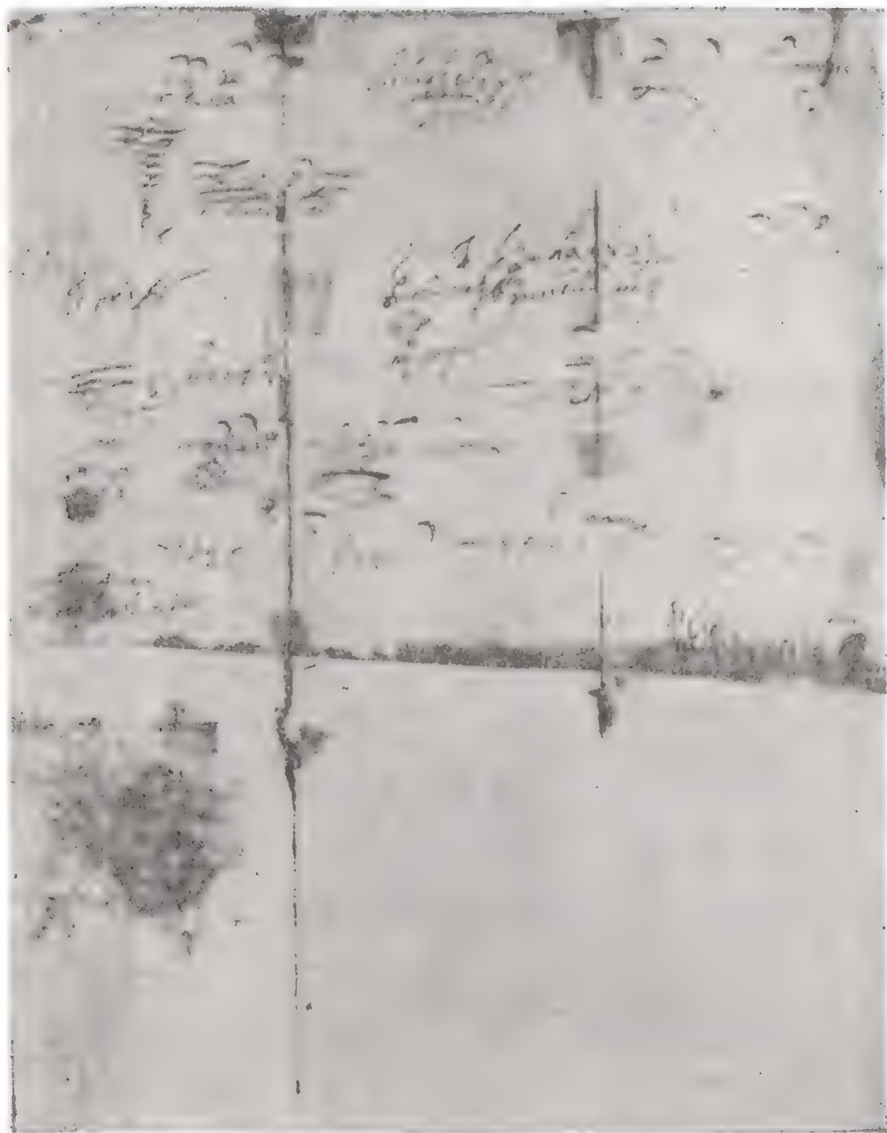

Fig. 2. Zapisul lui Gorgan postelnicul din 29 aprilie 1669 — verso

ANEXE

1

1669 (7177) aprilie 29.

Zapisul lui Gorgan postelnicul, fiul lui Barbul cupariul din Bîrza, prin care vinde jupînesei Stanca Brîncoveanu şi copiilor ei Barbul şi Constantin, nepoţii vornicului Preda Brîncoveanu, jumătate din satul Bîrza, judeţul Romanaţi, cu

viile, heleşteele, morile şi tot venitul însă fără rumâni, pentru 106 şi jumătate ughi şi 33 bani.

Adec<ă> eu Gorgan post<elnicul>, feciorul Barbului cup<ariul> ot Bîrza, care şi mărt<u>risesc cu zapisul meu, ca s<ă> fie de bună credinţă la mîna dumneaei jup<î>neasei Stancăi şi a coconilor dumneaei Barbul i Costandin ot Brîncovean<i> cum să s<ă> ştie cînd au fost acum în zilel<e> domnu<lui> nostru Io Antonie Voevod vă leat 7177, ajungîndu-m<ă> vream<ea> de am încăput la datorie şi neavînd cu ce mă plăti venit-am la dumneaei jup<î>neasa Stanca şi la coconii dumneaei de m-am tocmit cu dumnealor de le-am vîndut jum<ă>tate de oc<i>nă den sat, den Bîrza, den judeţul Rom<a>naţ<i>lor şi den vii jum<ă>tate şi den mori jum<ă>tate şi den heleştii jum<ă>tate den tot venitul de preste tot hotarul jum<ă>tate. Însă am vîndut oc<i>nă făr de rumâni şi făr de cas<e.> Şi am vîndut această oc<i>nă şi moară şi vii cîte sînt acum făcute şi heleştii din toate jum<ă>tate eu de a mea bun<ă> voe fără de nici o sil<ă> pri<n> ban<i> gata ugh<i> 106 p<o>l 33. Şi am luat toţi banii gata în mîna mea ca să fie dumnealor moşie cu pac<e> păntru că li s-au şi mai căzut dumnealor a cumpăra că ne hotărîm cu dumnealor <în mo>[1]şii şi den sus şi den jos.

Îns<ă> această oc<i>nă iaste-ne de cumpărătoare de la tat<a> no<stru>[1] Barbul cup<ariul> şi o am ţinut cu fraţii înpreună, cu fratemieu Datco păh<arnic> i Drăguşin, întîmplîndu-mi-s<ă> de o am zălojit păntru datorii, iar fraţii mei s-au lepădat şi de moşie şi de datorie cu zapisul lor, deci eu o am răscumpărat sîngur.

Iar neavînd putinţă a ţine-o sîngur şi a rădica datoriil<e> vîndut-am dumneaei jup<î>neasei Stancăi şi coconilor dumneaei din cît i-am hot<ă>rît şi înpitrit jum<ă>tate.

Şi cînd am făcut tocmeala tîmplatu-s-au mărturii boiari carii vor pune peceţil<e> şi iscălitura ca s<ă> să crează.

Пис ап<рилїе> кѳ дни лѣт ҳзрок.

Eu Gorgan s<i>n Barbul cup<ariul>.
Mareş vel ban mărturie.
Gheorghie Băleanul biv vel ban.
Hriza vel vist<ier> mărt<urie>.
Neagul vel vor<nic>.
Pîrvul logofăt Fălcoian mărturie.
Nica ceauş za aprozi.
Radul văt<af> za aprozi.
Mareş vel serdar mărturie.
Ilie vel armaş mărt<urie>.
Vîlcul vel slujer.
Ivaşcu vel agă mărturie.
Pătraşco Bălăceanul biv şăt<rar>.
Vintilă vt<ori> vist<ier> mărturie.
Barbul logofăt Fărcaş mărturie.
Barbul log<ofăt> Milescul mărt<urie>.
Mihul log<ofăt> Brătşan mărturie.

[1] Loc rupt.

Stroe vel medeal<ni>cer.
Ianeş căp<itan> mărturie.
Curulia med<e>l<nicer> mărturie.
Pîrvul Farcaş mărturie.
Tudoran post<elnic> mărturie.
Preda cup<ariul> Urdăreanul.
Ghidul com<is>.
Barbul vel c<ă>p<itan> za călăraşi.
Matei Filipescul mărturie.
Grigorie Buneavici [1].

Originalul românesc se află în colecţia de documente a Muzeului judeţean Argeş, inventariat la nr. 4. Este scris pe hîrtie cu cerneală neagră. Hîrtia nefiligranată. Dimensiunile 31,5/22 cm. Zapisul are pecete în tuş negru. Are 27 de semnături de boieri, 9 pe recto şi 18 pe verso.

2

7177—1669 iunie 10, Bucureşti.

Hrisovul lui Antonie vodă din Popeşti, domnul Ţării Româneşti, prin care întăreşte jupînesei Stanca Brîncoveanu şi copiilor ei Barbul şi Constantin, nepoţii vornicului Preda Brîncoveanu, stăpînirea asupra unei jumătăţi din satul Bîrza, judeţul Romanaţi, sat pe care l-a cumpărat de la Gorgan postelnicul, fiul lui Barbul cupariul din Bîrza.

† Милостїю божїю, Iѡ Антонїе воевода и господинъ въсое земле Ѹгровлахиское. Даватъ господство ми сїю повеленїю господства ми jupîneasei Stancăi şi coconilor ei anume Barbul i Costandin, nepoţii Predei vornicul Brîncoveanul şi cu ai lor feciori cîţi Dumnezeu le va dărui, ca să le fie lor ocin<ă> în satul Bîrza ot sud Rom<anaţi> însă jumătate de sat, den cîmpu, den pădure şi den apă şi den mori, den apa Olteţului jum<ă>tate şi den şăzutul satului şi den viile boereşti jum<ă>tate şi cu heleşteaie jum<ă>tate ş<i> cu tot venitul de pr<e>ste tot hotarul ver cît să va aleage.

Pentru că acel sat ce scrie mai sus Bîrza, fost-au al lu Datco şi a lu Gorgan şi a lu Drăguşin, feciorii Barbului cupariul, de cumpărătoare încă mai denainte de vreme de tata al lor Barbul cup<ariul> şi tot l-au ţinut cu bun<ă>pace.

Iar după aceaia fiindu ei rămaşi în multe datorii făcute de tata al lor, Barbul cupariul, şi neavînd cu ce s<ă> plăti atuncea a<c>[1]est sat, l-au zălojit pentru aceale datorii. Decii, Datco şi Drăguşen ei s-au lepădat şi de datorii şi de moşii cum cine va plăti datoriile acela să ţie moşiile.

Într-aceaia fratele lor Gorgan nu s-au îndurat ci au luoat asupra lui datoriile să le plătească şi să ţie acel sat Bîrza făcîndu-i fraţii lui Datco i Drăguşin şi zapis de la mîna lor la mîna lu Gorgan cum scrie mai sus.

---

[1] Semnăturile sînt autografe.

[1] Loc rupt.

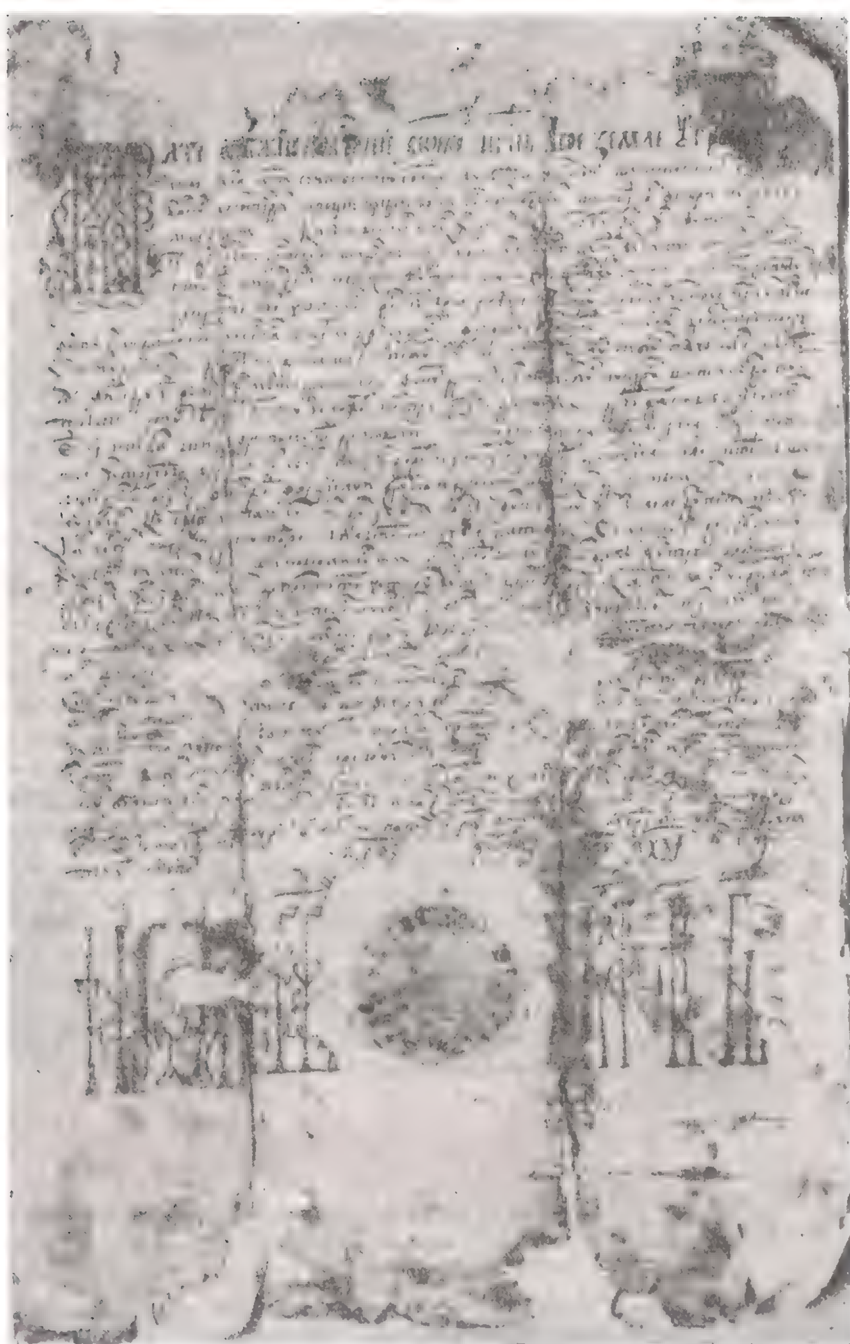

Fig. 3. Hrisovul lui Antonie vodă din Popești din 10 iunie 1669

Iar dup<ă> aceaia, cînd au fost acum în zilele dumnia meale, iar Gorgan neavîndu puteare să plătească aceale datorii sculatu-s-au de au vîndut jupîneasei Stancăi și coconilor ei, Barbului și lu Constandin, jum<ă>tate de moșie den Bîrza, însă făr de rumâni de preste tot hotarul jum<ă>tate derept ban<i> gata ₓₓКатлг чин ѹг‹и› р҃ѕ п‹о›л. бан‹и› л҃г[5].

Și am văzut dumnia mea și zapisul lu Gorgan de vînzare la mî<n>[1]a jupîneasei Stancăi și a cuconilor ei <că a>[1] vîndut de bun<ă> voe fără de nici o... [1] știrea tuturora boiarilor și a vec<cinilor care sînt>[1] împrejurul locului.

Dere<pt aceaia dă>[1] dumnia mea jup<îneasei>[1] Stancăi și a coc<onilor>[1] ei Barbului i Costandin... [1] jum<ă>tate de sat de<n> Bîrza ocin<ă> de moșie o<hab>[1]nică lor și feciorilor lor ș<i nepoț>[1]ilor și strănepoțiloru.

И неотложго непок<о>[1]лѣбимѹ по порезам господство ми. Сеж<е>[1] оѵбо сведѣтел<їи> поставлѣем господство ми: жѹпан Мареш велик<ї>и бан Краловескїе и пан [2]вел дворник и пан Радѹл Крецѹлескѹл велик<ї>и лѡг<офет> и <п>[1]ан Шърбан Катакозино вел спат<ар> и Хриза вел вис<тї>iар и пан Геца вел ключ<ар> и пан Михаи Катакозино вел пост<елник> и Геѡргїе вел пъх<арник> и пан вел[3] столник и Папа вел ком<ис> и Влъкѹл вел слѹж<ер> и Тоѵдоран вел пит<ар>. И ис<правник> Тома Радѹл Нъстоѵрел вт<ори> лѡг<офет>.

И написах аз, Радѹл Фисѣнценевиć, оѵ град Бѹкѹрещ<и> ѡт Адама тьче<ни>и лѣтом ₓзроз и ѡт рождество Х<ристо>вѹ ₓахз҃ѳ, юн<їе> ї дни.

† Iѡ А<нтонїе>[1] воевода, милостїю божїю, господин.

Иѡ Антонїе воевод <m. p.>.

[Pe verso-ul filei a doua, contemporan :] Cartea lui Antonie vodă pre jumătate de sat den Bîrza de jos.

Originalul românesc se află în colecția de documente a Muzeului județean Argeș inventariat la nr. 5. Este scris pe hîrtie, o hîrtie groasă, gălbuie. Întrucît este deteriorat i s-a aplicat pe verso o coală albă, astfel că nu se poate vedea dacă hîrtia are filigran sau nu. Dimensiunile sînt de 42/28 cm. Este scris cu cerneală neagră. Hrisovul are inițiala frumos scrisă cu chinovar și negru decorată cu flori. Numele domnului, monograma și cîteva litere din hrisov sînt scrise cu chinovar. Peste monogramă cu cerneală neagră, este iscălitura autografă a domnului „Io Antonie voievod" scrisă citeț. Hrisovul avea pecetea de ceară aplicată și după urma lăsată avea diametrul de 5 cm.

---

[1] Loc rupt.
[2] Loc alb.
[3] Omis numele stolnicului.
[4] Și de către nimeni neclintit după porunca domniei mele. Iată dar martori punem domnia mea : jupan Mareș mare ban al Craiovei și pan..................2 mare vornic și pan Radul Crețulescul mare logofăt și pan Șărban Cantacuzino mare spătar și Hriza vistier și pan Gheța mare clucer și pan Mihai Cantacuzino mare postelnic și Gheorghe mare paharnic și pan[3] mare stolnic și Papa mare comis și Vîlcul mare slujer și Tudoran mare pitar. Și ispravnic, Toma Radu Năsturel al doilea logofăt.
Și am scris eu, Radul Fiseanțevici, în orașul București, de la Adam cursul anilor 7177 și de la nașterea lui Hristos 1669, iunie 10 zile.
Io Antonie voievod, din mila lui Dumnezeu, domn.
Io Antonie voievod <m. p.>.
[5] 21, 333 fac ughi 106 jumătate bani 33.

ZWEI NOCH NICHT VERÖFFENTLICHTE URKUNDEN AUS DER ZEIT VON ANTONIE VODA AUS POPEŞTI DAS BEREICH DER FAMILIE BRÎNCOVENU BETREFFEND

ZUSAMMENFASSUNG

Die vorliegende Mitteilung weist zwei Urkunden vor, eine vom 29. April 1669, und die andere vom 10. Juni 1669, welche sich in der Urkundensammlung des Bezirkmseums Argeş befinden.

Die Urkunde vom 29. April 1669, ist ein Schriftstück durch welches der Hofmarschall Gorgan, der Sohn von Barbu-Mundschenk aus Bîrza, aus dem Bezirk Romanaţi, der Bojarenfrau Stanca Brîncoveanu und ihren Kindern Barbu und Constantin, die Hälfte des Dorfes Bîrza verkauft. Aus der Urkunde geht hervor, dab das Dorf Bîrza vom Mundschenk Barbu schon lange vorher gekauft wurde, ohne aber anzuführen von wem. Nach dem Tode von Barbu-dem Mundschenk bleibt deb Dorf Bîrza, Eigentum seiner Söhne Datco — Mundschenk, Gorgan-Hofmarschall und Drăguşin. Wegen der Schulden, die sie zu zahlen hatten, sind sie gezwungen das Dorf zu verpfänden. Nachher verzichten Datco und Drăguşin auf ihr Herrscherrecht über dem Dorf, zum Vorteil des anderen Bruders, welchem sie ein Schriftsück zur Hand geben. Gorgan kauft das Dorf frei und beherrscht es alleine. Aber, auch die Herrschaft Gorgan über dem Dorf, dauert nicht lange, weil er ebenfalls wegen Schulden sich an die Bojarenfrau Stanca Brîncoveanu wendet, und nach dem Handeln mit ihr verkauft er ihr die Hälfte des Dorfes Bîrza mit den Mühlen, Teichen, Weingärten und dem ganzen Einkommen, aber ohne Rumänen (rumâni) für 106 und einen halben (altenungarischen) Dukaten und 33 Bani. Das Schriftstück enthält die Unterschriften von 26 Bojaren, welche beim Verkauf dieser Hälfte des Dorfes beigewohnt haben.

Die zweite Urkunde, die vom 10. Juni 1669, ist der Freibrief von Antonie Vodă aus Popeşti, durch welchen er die Herrschaft der Bojarenfrau Stanca Brîncoveanu und ihrer Kinder-Barbu und Constantin, über des Dorfes Bîrza aus dem Bezirk Romanaţi, verstärkt.

1848 ÎN ARGEŞ

(Documente noi)

AUGUSTIN Z. N. POP

1.

DIN RETRAGEREA DE LA RUCĂR

Proclamaţia de la Islaz, redactată de N. Bălcescu şi Ion Eliade Rădulescu, cuprinde prin „punturile" 1—22 tezele revoluţiei de la 1848 în Ţara Românească, mişcare cu caracter burghezo-democrat, care în durata-i de trei luni, n-a adus la îndeplinire aspiraţiile economice, politice, sociale şi culturale de veacuri ale poporului nostru. Prin lipsa unor normative sociale ferme şi a bunei organizări a aparatului administrativ de stat, regimul guvernului provizoriu de la 1848 n-a putut atrage de partea sa forţele armatei regulate şi masele largi populare, în special pe cele plugăreşti, interesate în reforma desfiinţării clăcăşiei, fapt pentru care coaliţia contrarevoluţionară, în frunte cu mitropolitul Neofit, preşedintele guvernului şi cu colonelul Ion Odobescu, ministrul oştirii, complicitînd cu forţele imperiale de peste hotare, a încercat în două rînduri răsturnarea ordinei revoluţionare.

Pentru părăsirea Bucureştiului în panică de către membrii guvernului provizoriu, apucînd, în noaptea de 29 iunie 1848, drumul Tîrgoviştei şi pentru ce s-a numit „retragerea la Rucăr", sînt mai multe izvoare, dar în primul rînd relatările lui Eliade din *Mémoires sur l'histoire de la Régénération roumaine ou sur les événements de 1848 accomplis en Valachie,* Paris, Libraire de la Propagande démocratique et sociale européenne, 1851 şi din *Equilibru între antithesi sau Spiritul şi materia (Issachar sau Laboratorul),* Bucuresci, publicat de la 1859 pînă la 1869, pp. 116—117. Vin apoi memoriile căpitanului Alexandru Cristofi şi corespondenţa emigranţilor, publicată de Ion Ghica. Acum li se adaugă — pentru scurtul cantonament al fruntaşilor revoluţiei în nordul Muscelului — scrisoarea inedită, cu informaţii directe, a lui Gheorghe Rucăreanu, din partea „celorlalţi", către fratele său Mihalache Rucăreanu.

Se ştie că Rucărenii, între care se număra şi poetul eliadist Nicolae Rucăreanu — ceea ce-i explică neparticiparea la mişcările progresiste ale veacului —, stăpîneau domenii întinse de munţi, pădure şi păşune în zona Rucărului.

Comunicăm mai jos importantul, pe cît de explicitul document epistolar :

Bran, 3 iulie, 1848

Frate Mihalache !

Îţi scriu călătoria mea la Braşov. Joi cînd am plecat de aici, m-am întîlnit pe Pravăţ cu un vătăşel din Rucăr, care avea un raport către Ghiţă Ruseiu, îl deschiz şi văd că zic aleşii satului Rucaru că, au sosit vreo 40 : de băjenari cu 9 trăsuri şi toţi înarmaţi carii nu au pasporturi cerînd deslegare să-i lase or nu. Am închis scrisoarea şi am dat(-)o să o ducă. Apoi ajungînd în Dragoslavele am găsit pe un Bălăcian (căpitan de gvardă din Bucureşti), carele venea să întoarcă pe Ministri în apoi căci lucrurile au rămas iarăşi în starea dintîi, şi îl arestuiseră aleşi(i) la Streajă.

L-am luat cu mine şi am ajuns într-un sfert la Rucăr, unde i-am găsit pe toţi cîţi veţi fi auzit opăriţi de tot (,) îngrijoraţi ; dar cum m-a văzut s(-)au bucurat şi au început a mă îmbrăţişa. Satul era tot adunat împrejuru(-le), însă : ce se vede că a bănuit ceva despre mine, căci îndată pe de o parte au pus cîţiva înşi să se ţie după mine ca să nu vorbesc ceva cu sătenii, iar pe de alta Grigore Grădişteanu, cumnatu D-lui Tache Fălcoianu, au venit la mine, şi mi-a apuvat pistoalele de la briu dar nu cu vrăşmăşie ci cu mijloc de prieteşug, zicînd că-i prea plac şi nu mi le mai dă, eu a trebuit să mă fac că nu pricep, şi să i le dau.

Apoi le-am dat o pereche de saci de pîine ce adusesem şi zece caşuri. Şi, ca să-şi iasă din toată bănuiala, am zis şi sătenilor ca să le facă toată înlesnirea ori încotro vor vrea să pornească, în auzul tuturor (acestea temîndu-mă să nu mă poprească cu dînşii). După aceea vrînd să plec mă tot poprea Magherul, dar nu cu vre un ţel, ci ca să mai şez cu ei pînă a înoptat de tot, apoi le-am zis că nu pociu să mai rămîi, fiind că nu am vreme să ajund a doua zi la Braşov.

Şi aşa m-au lăsat dar cu condiţie ca să mă întorc încă odată de la pod în noaptea aceia îndărăt. Eu cum am venit la pod am găsit pe Maior Voinescu al 2-lea. Acolo şi m-a poprit cam supt arest de ofiţeru, şi vreo optzeci de cordonaşi înarmaţi cu scop ca să nu-i lase să treacă, l-a sfătuit în toate chipurile şi nu a stat mijloc să se înduplece, apoi pe la doă din noapte după 12 am plecat şi eri vineri la prînz am fost în Braşov, unde mergînd la vodă şi spunîndu-i cele întîmplate s-a supărat prea mult.

Astă noapte la 1 ceas după 12 a sosit Ailvagen al lui Franţ de la Bucureşti, plecat de joi la trei după prînz şi au adus veste că în urma plecării Guvernului Provizoriu s-au întărîtat gvarda naţională, şi au

alergat la mitropolitu, silindu-l să trimită după dînşii să-i intoarcă şi au făcut al doilea jurămînt desfiinţind Căimăcămia, consfinţind Constituţia, apoi astăzi ferbea lumea românească ce se află venită aici în Braşov unii de bucurie alţii de întristare.

Pe la zece ceasuri însă cînd mă duceam în cetate mă întîlnii cu unul şi-mi spune că pă Bucea, vrînd să vie aici l-au poprit să nu descalice şi l(-)a luat înapoi şi că eri noaptea văzînd că nu mă întorsei de la pod la Rucăr, precum le-am făgăduit, ar fi trimis după mine să mă întoarcă, dar trecusem podu. De aceia te îndatorez să mă înştiinţezi ori cu vre un sigur ocazion sau cu vreun dorobanţ într-adins, de ce s-au întîmplat cu Bucea aşa, cum şi ce opinie au ei despre mine căci eu pînă nu voi vedea lucrurile aşezate într-un fel nu mai vin acasă.

Bani pentru cheltuiala casii luaţi ori dela cumnatul Grigore sau dela Bucea, şi îi voi da după ce voi veni.

Muscalii au trecut graniţa negreşit, dar nu vin în Bucureşti *dar nu vin* pînă nu vor veni mai întîiu turci, Adio.

frate doritor
G. Rucăreanu

Acum cînd isprăveam scrisoarea sosi aice în Bran Voinescu al doilea şi Golescu Alecu al lui Iordache Golescu, împreună cu Generăreasa lui Tel, trecînd la Braşov. Spune-mi alte relaţii încotro au apucat.

II.

AMINTIRI DE LA 1848

Fiu al banului Constantin Bălăceanu, sprijinitorul lui Gheorghe Lazăr în perioada întemeierii învăţămîntului democratic la români, Ion Bălăceanu (n. 1828—1912), a militat sub steagurile revoluţiei la 1848, a fost prefect în acel an, după D. Jianu, C. Cerchez, I. Paleologu în Muşcel, a însoţit pe Nicolae Bălcescu în misiuni grele peste Balcani şi în Transilvania, împărtăşi soarta exilului cu fruntaşii revoluţiei brughezo-democratice ; s-a remarcat în luptele pentru Unire, a slujit regimul domnitorului Cuza în primii ani şi a dus la bune rezultate misiunile diplomatice prin care a reprezentat ţara noastră la Paris, Constantinopol, Viena, Roma, Londra în veacul trecut.

Spre sfîrşitul vieţii, Ion Bălăceanu şi-a dictat între 1908—1909, amintirile în limba franceză fiicei sale, Anghelina, şi ginerului său, Nicot de Villemain. O versiune fidelă, în copie dactilografiată, a fost donată de către aceştia Bibliotecii Academiei R. S. România şi a intrat în evidenţă prin înregistrarea Nr. 1/1948 astăzi Mapa I-a a Arhivei Ion Bălăceanu.

Din Souvenirs de Ion Bălăceanu, pag. 8—16, traduc în cele ce urmează paginile memoriale inedite referitoare la Muşcel în anul revoluţiei de acum peste o sută douăzeci de ani :

PREFECT

Dintre noii prefecţi numiţi de guvernul provizoriu cel de la Cîmpulung-Muşcel, un fost profesor, fusese pus pe goană de populaţia oraşului. El fu neîntîrziat înlocuit cu Dl. Iano care, deasemenea, trebui să fugă dinaintea unei răscoale a slujitorilor (= străjerilor, mică jandarmerie locală, care făcea serviciu o săptămînă din lună, aducîndu-şi şi caii. Guvernul le dădea armele şi erau scutiţi de orice bir). La Bucureşti se comenta cu aprindere aceste două întîmplări, cînd fui convocat înaintea guvernului provizoriu şi colonelul Nicolae Golescu, ministru din Lăuntru, îmi spune :

— Dragă Bălăceanu, te-am chemat pentru că e nevoie de dumneata ! Pentru ce ? Să mergi să restabileşti ordinea la Cîmpulung oraşul reacţionar, în care ne-au fost gonit toţi prefecţii. Dacă-i aşa, trimiteţi într-acolo trupe şi nu mai e nevoie de mine !

— Nu ! Un prefect trebuie să restabilească ordinea şi noi te rugăm să primeşti această misiune. E nevoie să pleci chiar astă seară. Am şi trimis o ştafetă maiorului Pleşoianu, pe care ai s-o întîlneşti în drumul dumitale. Te cunosc bine şi sînt liniştit asupra rezultatului sarcinii dumitale. Poftim şi decretul de numire !

Pe deasupra, mă îmbrăţişă, fără să-mi îngăduie măcar una din acele obiecţii pe care le-aşi fi putut face împotriva acestei numiri de prefect la 20 ani, într-un judeţ vestit ca greu de condus. Cu toate acestea, punînd la mijloc şi amorul propriu, primii şi, peste două ore, întorcîndu-mă acasă, după ce-mi rezolvasem la minister cîteva treburi, găsii gata de drum caii de poştă şi plecai însoţit de un subofiţer de jandarmerie aşezat pe capra trăsurii.

Avusesem timpul să chibzuiesc adînc înaintea sosirei mele la prima staţie de poştă, unde m-aştepta comandantul Pleşoianu, cu batalionul său. Pe cînd el se-ndrepta spre mine, îi spusei :

Dragă comandante, cum sînt zorit să ajung cu poştalionul cît mai degrab, şi devreme ce dumneata şi oamenii dumitale sînteţi pedestraşi, rămîneţi aici că n-am trebuinţă de d-voastră.

— Dar cum aşa ? asta contravine dispoziţiilor primite.

— Sînteţi sau nu sub ordinele mele în ăst moment ?

— Da !

— Ei ! Vă ordon să nu mă însoţiţi

— Dar e-o adevărată nebunie să vă expuneţi astfel, de unul singur, să fiţi insultat şi eventual maltratat de turbaţii ăia de-acolo !

— Dacă sînt singur, nu mă tem de nimic ; în vreme ce dacă veniţi cu mine, mi-e mai teamă de dumneata şi de oamenii dumitale decît de mine.

Comandantul se văzu obligat să se supună şi continuai calea în galopul a opt cai către Cîmpulung.

La ultima staţie de poştă, viziţii întrebîndu-mă unde trebuiau să oprească după ce-or ajunge în oraş, eu le indicai sediul poliţiei, al cărui şef, singur, era informat despre numirea mea.

După trei ore, fui oprit înaintea clădirei poliţiei din Cîmpulung.

LA CÎMPULUNG

Cînd poliţaiul mi s-a prezentat, mă găsii în faţa unui omuleţ negru ca fundul ciaunului, dar ale cărui trăsături energice era plăcut să le privesc. După felul cum îmi relată despre evenimentele petrecute la Cîmpulung, înţelesei că administraţiei nu-i mai rămăsese de făcut nici o greşeală.

Pretextînd molima holerei, o adunătură de reacţionari şi zvonişti notorii din Bucureşti se refugiaseră la Cîmpulung. Ei exercitau o acţiune foarte puternică asupra micii boierimi şi asupra burgheziei din tîrg şi, cum populaţia acestui judeţ era docilă, nu le fu prea greu s-o rătăcească de tot.

Pe de altă parte, cei cinci comisari (prima mea grijă, dealtminteri, a fost ca pe din cei cinci comisari de propagandă să-i trimit la Bucureşti, cu toate protestele lor înfocate) se rupseră de clasa conducătoare şi în special, de mica boierime, împotriva căreia aţîţau pe ţărani şi pe ţigani. Aceşti proprietari, cărora desrobirea ţiganilor lor, impusă de constituţie, li se părea o monstruozitate, se refugiaseră şi ei în tîrg dinaintea atitudinii ameninţătoare a iobagilor şi robilor : aceşti boiernaşi îngroşeau şleahta nemulţumiţilor.

Mulţumii poliţaiului pentru expunerea destul de limpede pe care mi-o făcuse asupra situaţiei şi-i dădui întîlnire pe seară la prefectură, unde m-am şi dus ca să cinez. Dealtfel nici n-am primit pe nimeni pînă seara. Şeful poliţiei sosi şi-atunci eu îi înmînai o listă de boierii sosiţi de la Bucureşti,listă pe care se aflau chiar numele unor rude de-ale mele. I-am recomandat ca el să se ducă personal la fiecare din aceşti domnişori, să-i informeze în chipul cel mai politicos că contracciul de poştă primise dispoziţie să le pună la îndemînă oricîţi cai ar fi dorit şi că aveau pentru această doleanţă timp de gîndit 24 ore ; peste acest soroc urmă să li se trimită caii la domiciliu.

— Şi-apoi ? întrebă poliţaiul

— Peste asta, nicio îngăduire.

El se înclină, semn că-nţelesese.

În altă ordine de idei — reluai cu vorba — să convoci toate notabilităţile oraşului Cîmpulung la primărie ca să le cunosc şi să mă prezint. Vreau să le notific temeiurile numirii şi sosirii mele.

Trebuie s-adaog că a doua zi vîrfurile aristocraţiei erau şi pornite, unele la Bucureşti, altele la Braşov pentru a se alătura prinţului Bibescu.

Cînd ajunsei la primărie, unde se aflau întruniţi fruntaşii oraşului şi cîţiva boernaşi din vecinătăţile, mă mărginii să le spun că fusesem numit prefect, nu numai pentru a restabili ordinea, dar şi pentru ca să iau cunoştinţă de toate motivele de nemulţumire pe care ei le-ar putea ridica împotriva administraţiei anterioare.

— Sînt hotărît — adăogai eu — să vă dau întreaga satisfacţie unde aveţi dreptate, căci dispun de puteri depline în acest scop. Aş fi putut să-mi fac intrare în oraşul dumneavoastră în fruntea a 500 de oameni...

— O ştim asta, o ştim...

— ...dar eu m-am prezentat singur, ca să vă dovedesc încredere şi să vă conving că, în ce mă priveşte, nu vă consider oameni de dezordine. Ca prefect al Revoluţiei, sînt dator să aplic de-a-ntregul principiile pe care le-aţi citit în Constituţie, între altele organizarea gvardiei naţionale, pe care n-aţi acceptat-o ; la fel cu eliberarea ţiganilor, la care nu voiţi s-o conveniţi sub pretext că de cînd e lumea s-au pomenit robi. Dar noi am făcut revoluţia pentru a pune capăt unei asemenea stări de lucruri — şi trebuie să acceptaţi ce vi se cere.

Ascultătorii mei părură că se-nvoiesc cu acest argument şi, cînd eu îi întrebai dacă au de ridicat vreo obiecţie, ei îmi răspunseră unanim că nu, adogînd :

— Vom îndeplini tot ce ne veţi pretinde legal, dar nu vrem să fim trataţi cu asprime !

La sfîrşitul acestei convorbiri, un boer bătrîn, Rudeanu, îmbrăcat în costumul său străvechi, mi-a spus :

— Auziţi : Unul dintr-ai noştri, un Bălăceanu, revoluţionar... ! ? Nu-mi vine să cred !

— Şi pentru ce nu ! ? Ideile au progresat. Da ! Sînt cu revoluţia pentru că ea reprezintă actualitatea, dar dacă ea ar lua-o prea departe, fiţi pe pace, că m-aş retrage.

Între mica boerime, formînd clasa conducătoare a Cîmpulungului, familia Rucăreanu era cea mai importantă şi exercita prin poziţia sa o serioasă influenţă asupra tîrgului şi judeţului. Totodată era socotită singura familie care arătase cîteva concesii ideilor moderne, căci cel mai mare din cei patru fraţi, cîţi număra această familie, studiase la Paris, iar al doilea făcuse parte din oştire, din care se retrăsese cu gradul de căpitan. Nu mi-era greu să-nţeleg că ei rămăseseră oricum supăraţi pentru faptul că guvernul provizoriu îi nesocotise. Pentru a îndrepta astă scăpare din vedere, rugai pe căpitanul Rucăreanu să primească să fie comandantul gvardei naţionale, cu condiţia ca în trei zile să o pună pe picior de funcţionare, ceea ce el consimţi.

Pe frate-său îl numii subprefect şi de-atunci totul merse admirabil, bravii locuitori ai Cîmpulungului nu-mi mai vorbiră o singură clipită de nesiguranţă. Am depline temeiuri să cred, chiar şi-acum cînd scriu (în 1909) că cei cîrmuiţi erau tot aşa de mulţumiţi de mine, cum eu eram de ei. Această linişte domnea în întreaga ţară ; era o adevărată binefacere dumnezeiască : atare schimbare se îndeplinise fără nicio răzmiriţă.

Am primit o depeşe confidenţială, prin care ministru Nicolae Golescu mă însărcina, în numele guvernului, ca să organizez în districtul meu un punct de rezistenţă, în jurul căruia s-ar fi putut grupa într-un caz special. În acelaşi timp trebuia s-adun arme oricîte se puteau găsi şi de orice fel ar fi fost.

Avusesem norocul să găsesc la Cîmpulung doi oameni de toată încrederea. Pe unul : şeful poliţiei ; celălalt „tistul“, şeful „slujitorilor“, comandantul jandarmeriei. Acesta din urmă era un evreu botezat cu numele de Solomonescu. Îl însărcinai să facă o triere printre slujitorii judeţului, pe care îi cunoştea, pe toţi, foarte bine, pentru că-i comanda de 10 ani şi să convoace neîntîrziat la reşedinţa distrinctului pe cei pe care-i socotea în stare să îndeplinească o funcţie militară. După două

zile, au fost adunaţi 200 slujitori, destul de rău înarmaţi, dar dîrzi ca ţinută. Voind să-i feresc de contactul cu populaţia, le-am făcut, sub pretextul holerei, pentru că se şi arătaseră cîteva cazuri, un cantonament în afara oraşului şi-l însărcinai pe Solomonescu să execute cu ei mînuiri de arme. Mă gîndeam că este mai prudent să nu mai chem alţi slujitori decît cînd am avea cadre bine instruite pentru a desăvîrşi tot ce-mi propusesem.

DUPĂ 13 SEPTEMBRIE 1848

În această epocă, în care cele mai rapide mijloace de informaţie erau ştafetele călări, eu nu aflasem nimic, cînd chiar a doua zi după ceea ce se întîmplase, la Bucureşti, poliţaiul îmi prezentă pe un voluntar din armată, sosit în misiune de curier şi care încercase să ocolească oraşul pentru a ajunge la frontieră. Cînd fu adus înaintea mea îi cerui hîrtiile pe care le avea asupră-i şi el nu făcu nici-o greutate pentru a mi le încredinţa. Aceste înscrisuri conţineau un ordin către comandantul român de la trecătoarea Branului, înştiinţîndu-l despre numirea unui singur caimacam, despre schimbarea intervenită la Bucureşti şi învederîndu-i porunca de a nu recunoaşte altă autoritate decît aceea care decurge din această nouă împuternicire. Îi cerui iunkerului să-mi povestească cu deamănuntul cele ce se petrecuseră în tabăra turcă şi datorită lui cunoscui toate aceste detalii. Era tare neliniştit de ceea ce aveam să-i fac! După ce a fost percheziţionat de către şeful poliţiei şi m-am încredinţat că nu mai purta asupra sa niciun fel de act, i-am invederat că-i liber. El m-a întrebat dacă trebuia să răspîndească noutăţile pe care le purtase cu sine şi-i răspunsei afirmativ. Astfel, locuitorii Cîmpulungului, mai favorizaţi decît ceilalţi locuitori din provincie, aflară chiar în seara ce se apropia evenimentele din capitală.

Dornic eram să ştiu care va fi atitudinea populaţiei faţă de mine şi dădui ordin şefului poliţiei şi „tistului" să păstreze pe mai departe. de-ar fi fost nevoie, chiar prin mînă forte [1], drapelul tricolor peste tot unde fusese arborat după Revoluţie. Le cerui celor doi funcţionari să-mi spună dacă se socoteau încă depinzînd de mine şi îmi răspunseră din adîncul convingerii şi cu elan că atît timp cît eu mă voi găsi acolo, ei vor face ca mine. Le cerui atunci să poarte pe mai departe cocarda tricoloră cît voi purta însumi eşarfa tricoloră.

Ei respectară acest angajament, fără să-şi pună întrebare cu ce preţ aveau să plătească actul lor de bună credinţă. A doua zi eu ieşii ca de obicei pe jos şi străbătui oraşul; primii din partea tuturor aceleaşi semne de respect. Trecui pe la Cerc, unde aflai întreaga protipendadă a oraşului şi discutarăm asupra evenimentelor din Bucureşti, ca şi cum s-ar fi întîmplat foarte departe. Observai totuşi că o oarecare nelinişte stăpînea spiritele. În fine unul dintre ei, cel mai sincer, aduse discuţia asupra pregătirilor de rezistenţă, pentru care ştia că guvernul provizoriu muncise şi mă întrebă ce-aveam de gînd cu slujitorii cantonaţi în tabără. Răspunsei cu un aer rece că turcii se găseau la Bucureşti. Lui

[1] Revoluţia adoptase drapelul tricolor: albastru-galben şi roşu. Era o combinare a culorilor valahice şi moldoveneşti. Valahia avea un drapel albastru şi galben. Moldova avea un drapel albastru şi roşu.

nu-i păsa că ţara devenise provincie turcească, în timp ce pentru mine guvernul român era în ceasul de faţă tabăra lui Magheru şi de acolo aşteptam ordine, dispoziţii, pe care îmi rezervam dreptul să le aduc la cunoştinţă prin sunete de trompete şi tobă îndată ce le-aş primi. Nimănui nu-i mai trecu prin minte să-mi mai adreseze întrebări.

În această stare de nesiguranţă s-a scurs o zi întreagă pînă cînd, în clipa cînd eram gata să mă culc, primii vizita poliţaiului, care mă vesti conspirativ că şeful poştii din Piteşti doreşte să mă vadă. Primindu-l imediat, el îmi spuse c-a venit într-adevăr deşelîndu-şi cei mai buni cai numai ca să mi-aducă la cunoştinţă că a doua zi, disdedimineaţă, un polc de cazaci trebuia să plece de la Piteşti la Cîmpulung şi că prefectul numit de caimacămie [2] deja sosise cu trupele ruseşti. Aveau de gînd să trimită o sotnie de cazaci ca să mă ia prin surprindere. Din Tîrgovişte — adăogă el — deja a pornit un batalion turcesc cu acelaşi obiectiv. Şi dintr-o parte şi din cealaltă instrucţiunile primite erau să mă aresteze şi să mă ducă la Bucureşti sub excortă.

Şeful poştii era un revoluţionar înflăcărat şi convingerile sale îl puseseră pe drum să mă vestească. Îi mulţumii cu înflăcărare acestui erou patriot pentru serviciul pe care mi-l făcuse şi el se reîntoarse peste noapte la Piteşti, unde nimeni n-a ştiut vreodată despre fuga sa.

Ştirile pe care mi le adusese interziceau orice alt drum în afară de cel către Transilvania, singurul pe unde mai puteam să scap, căci nu mi-era poftă să mă-ntorc la Bucureşti între doi cazaci.

De la Magheru din Cîmpul lui Traian nicio veste, dar mă amăgeam cu gîndul că el trebuia să fie acolo cu armata sa. Mi-era totuşi scris să-mi pierd şi această iluzie, căci, în aceeaşi zi, chiar un curier — ofiţer m-a încunoştiinţat că Magheru, dînd urmare unei intervenţii presante a agentului diplomatic englez făcută în numele guvernului său, se refugiase în Transilvania pe la Turnu-Roşu, cu toţi cei care, ca şi el, fuseseră implicaţi în Revoluţie şi că se despărţise de trupă şi de ofiţerii săi după ce-i deslegase de jurămîntul de credinţă faţă de revoluţie.

Aşa dar, la această oră, drapelul tricolor nu mai fîlfîia în Valahia decît asupra prefecturii de Muşcel.

Situaţia devenise atît de încordată încît nu-mi mai rămînea o clipită de pierdut. Îl chemai pe Solomonescu şi-i declarai că, hotărît să trec în Transilvania, îi cer o călăuză de încredere, căci voiam să pornesc la drum chiar în aceeaşi noapte, şi că un ghid mi-era trebuitor pe cărăruile de munte. El îmi spuse :

— Am o călăuză, dar vă voi însoţi eu pînă în Austria şi acolo numai mă voi despărţi de dumneavoastră !

Încercai să-l abat de la hotărîrea lui, reamintindu-i că are copii, o fărîmă de avere şi c-ar urma să plătească scump acest act de loialitate şi devotament ; el nu voi să renunţe şi mă văzui obligat să primesc oferta sa. Ne învoirăm ca la miezul nopţii, să trec pe la el pe-acasă unde să fie gata călăuza şi ca propriul meu cal de călărie, al lui Solomonescu şi al însoţitorului să fie pregătiţi, de asemenea. Apoi adresîndu-mă şefului de poliţie, îi dădui ordinul următor : la ora 7 dimineaţa — căci presupuneam că turcii şi ruşii nu vor ajunge la Cîmpulung decît către

---

[2] Prietenul şi vărul meu Iorgu Grădişteanu.

ora 8 sau 9 — să scoată drapelul, să-l ascundă sau mai înainte să-l distrugă, pentru a le răpi cazacilor mulţumirea de a-l tîrî prin noroi, şi după aceea, el să se ducă la birou şi să aştepte liniştit pe noul prefect. Seara trecui pe la Cerc, unde regăsii pe toţi cunoscuţii, care-mi rămăseseră aşa cum fusese din ziua sosirii mele. Erau la curent cu evenimentele şi cu toate acestea nu le-a ieşit din gură nici o vorbă neplăcută sau răuvoitoare. La ora 10,30 mi-am luat bun rămas de la ei, zicîndu-le :

— Domnilor, voi avea plăcerea să vă revăd... ! dar fără să le precizez cînd.

Reîntors la prefectură, dădui dispoziţii credinciosului meu slujitor, el urma să plece a doua zi cu caii şi trăsurile mele la Bucureşti. Mă înbrăcai şi mă dusei la tist. Trecuse cu puţin de miezul nopţii cînd ieşirăm din Cîmpulung.

În ziua de 22 septembrie călătorirăm pe o ploaie cu băşici, care nu peste mult timp s-a schimbat în zăpadă şi această vijelie ne-a urmărit pînă la primul sătuc maghiar, la Bran.

Această călătorie s-a înfăptuit în condiţiuni neprielnice. Într-atît era intunecimea încît îţi trebuiau, ca să fi condus, ochi de lynx şi priceperea călăuzei mele. Cum nu ne-am prăbuşit în prăpastiile pe lîngă care mersesem împreună în acea noapte ! A fost un noroc că minunatul cal pe care mă suisem nu s-a poticnit o dată măcar pe potecuţele abrupte pe care trebuia să le străbatem.

Sosit la Bran, dăruii calul meu acestui brav Solomonescu şi, pe deasupra, îl îmbrăţişai.

Aşa precum îi dădusem ordin verbal, „tistul", înainte de plecarea noastră, se dusese la cantonamentul slujitorilor şi le dăduse drumul acasă. A doua zi, se-nţelege, nu mai era nici urmă din tabăra lor. Am aflat că „tistul" meu a fost arestat la înapoiere, întemniţat la Bucureşti, destituit şi apoi persecutat. Era făcut pentru şefia de poliţie, pentru că şi avea puţintică avere.

Mai tîrziu, peste cîţiva ani, am fost prea încîntat, cînd amicii mei reveniră la putere, ca să despăgubesc pe aceşti doi curajoşi bărbaţi de tot răul pe care li-l prilejuisem. Fostul meu poliţai a murit membru al Curţii de apel din Bucureşti, „tistul" deveni şeful poliţiei la Olteniţa, doi din feciorii săi încă slujesc cu cinste în armata română.

Adăstam atunci în Braşov, către care mă îndreptasem după sosirea mea la Braşov, ca urmare a fugii de la Cîmpulung şi luai cunoştinţă că mă aflam la loc de cinste pe lista celor 44 patrioţi români surghiuniţi pentru totdeauna din ţara lor. Eram cel mai tînăr şi-n ceasul de faţă, cînd scriu, sînt singurul supravieţuitor din acest grup.

Sînt pagini care reconstituie, prin viziunea unui martor ocular, ambianţa muşceleană în trimestrul revoluţionar 1848.

Despre peripeţiile exilului şi bravura revoluţionară a lui Ion Bălăceanu la 1848 şi 1849, cînd el a fost tovarăş de drum lui Nicolae Bălcescu, am scris în Contribuţii la biografia lui Nicolae Bălcescu (extras), Bucureşti, 1962, p. 472—487.

1848 EN ARGEŞ (DOCUMENTES)

RÉSUMÉ

La présente étude basée sur des témoignages inédits contient deux contributions importantes pour la connaissance de la révolution de 1848 dans le département d'Argesch et à savoir dans la zone historique de Mouscel.

La première partie atteste, en utilisant les informations d'une lettre provenue de la famille Rucareano, des incertitudes que recontraient les membres du gouvernement provisoire réfugié à Roucar après l'essai de contre-révolution des forces réactionnaires de 30 Juin 1848.

La deuxième partie réproduit en roumain les mémoires inédits d'un des cinq préfets révolutionnaires de cette année, à savoir le dernier, Ion Bălăceanu.

Le matériel présente les péripéties de sa confirmation, le tacte et la bravoure qui l'ont caractérisé durant la période où les libertés citadines de la région ont été étouffée par les corps expéditionnaires des envahisseurs.

PRESA PROGRESISTĂ LA PITEŞTI ÎN PERIOADA 1930—1940

ION CRUCEANĂ

Procesul de fascizare a ţării a luat în deceniul al IV-lea al secolului nostru o amploare de aşa proporţii că la 6 septembrie 1940 a înlesnit guvernului Antonescu să preia puterea.

Aproape toate partidele politice burghezo-moşiereşti de atunci au privit cu indiferenţă evenimentul, iar unele (Goga-Cuza, Vaida, Cantacuzino etc.), chiar cu simpatie.

Singur Partidul Comunist Român, deşi în ilegalitate, a reacţionat dirz împotriva aservirii — pe faţă — a intereselor politico-economice ale României cauzei hitlerismului. În perioada premergătoare celui de-al doilea război mondial el a adoptat o tactică de luptă potrivit timpului şi intereselor majore ale fiinţei patriei. Datorită situaţiei de ilegalitate, neputînd duce pe faţă lupta contra fascizării ţării, conducerea Partidului Comunist Român a hotărît crearea unor organizaţii de masă legale (Blocul democratic, Asociaţia Amicilor U.R.S.S., Comitetul pentru eliberarea deţinuţilor antifascişti etc.), care să poată acţiona, de la om la om sau prin manifestări publice, contra procesului de fascizare. Concomitent a organizat şi îndrumat presa partinică. Pe lingă publicaţiile ilegale au apărut o serie de periodice legale menite să susţină, să popularizeze şi să facă cunoscut maselor largi de locuitori pericolul ce se pregăteşte patriei, libertăţii de gîndire şi acţiune a cetăţenilor, tezaurului nostru cultural şi însăşi existenţei neamului românesc.

I

În Piteşti presa progresistă a prins contur şi grai în mai multe încercări, unele izbutite, dar cu existenţă de scurtă durată, altele cenzurate şi omorîte în faşă, cum este cazul ziarului „AMICII U.R.S.S." cunoscut ca organ de presă al Asociaţiei legale „Amicii Republicilor Socialiste Sovietice". Asociaţia avea sediul în Bucureşti pe strada Ing. Anghel Saligny nr. 6 şi normal era ca şi ziarul să apară tot acolo.

Data tipăririi primului număr s-a fixat la 14 octombrie 1934, dar de la 3 ianuarie era la putere partidul liberal condus de G. Tătărăscu, care, simulînd starea de asediu nu a dat autorizaţie pentru tipărirea zia-

rului în Capitală. Atunci „Comitetul Asociației Amicii Republicilor Socialiste Sovietice“ a hotărît să tipărească ziarul la o tipografie dintr-un oraș care nu intra în zona stării de asediu, la *Pitești*“ [1]. Și cînd primul număr gata paginat era scos din zaț și urma să fie trecut la multiplicat, agenții ordinei publice au oprit tipărirea și au distrus zațul. Sub formă de microfilm primul număr se află la Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România unde a fost cercetat de Titu Georgescu — Mircea Ioanid [2].

Tiparul s-a executat la tipografia „Română“ a lui Ștefan Voiculescu, din str. Doamna Bălașa nr. 25, unde — dealtfel — s-au tipărit toate publicațiile progresiste antifasciste de dinainte de 23 August 1944, după cum vom vedea și cu alte ocazii.

„În editorialul primului număr, semnat de «Comitetul Central al Asociației Amicii U.R.S.S.», se arată printre altele : În condițiile actuale în care omenirea este bîntuită de fascism și hitlerism, în care toate izvoarele de creație sînt secate și toate cuceririle omenirii distruse în mod sălbatic, Uniunea Sovietică deschide noi orizonturi în mersul lumii mereu înainte“ [3]. În continuare editorialul precizează că sarcina „noastră“ (a Asociației — n.n.) este de a apropia muncitorii, țăranii, tineretul, pe femeile noastre, pe savanții, inginerii, medicii, învățătorii și profesorii din România de colegii lor din Uniunea Sovietică de la care au de învățat multe lucruri utile. În cuprinsul ziarului au mai fost înserate materiale ca : „Rostul nostru“ de P. Constantinescu-Iași, „Electrificarea în U.R.S.S.“, „Legislația sovietică“, „Ce ne scriu aderenții“ etc. [4].

II

O încercare reușită, dar strangulată probabil după apariția pe piață a primului număr, este „*GAZETA TINERETULUI*“ *pentru știință, artă și literatură*“. Din examinarea singurului număr identificat la Biblioteca Academiei R.S.R. (cota P. II, 1500, vol. XI), apărut la 3 august 1935, reținem că publicația își propunea să apară bilunar, în patru pagini, într-un format 47×32, avînd ca director pe Al. N. Măgeanu [5]. Redacția și administația erau în str. Vasile Lupu nr. 5 [6], iar tipărirea se făcea la tipografia „Română“, Șt. Voiculescu.

Scrisă îndrăzneț, în mare parte de membri ai unor organizații de masă democratice sau tineri intelectuali cu convingeri antirăzboinice și antifasciste (avocații Theo Simionescu [7] și Constantin Chiriac [8], membri

---

[1] I. Eschenazi, ziarul „Amicii U.R.S.S.“, organ al Asociației „Amicii U.R.S.S.“. An. I, nr. 1. 1934, în Analele Inst. de Ist. a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R., Anul V. nr. 2. 1959, pag. 114—121.

[2] Titu Georgescu — Mircea Ioanid. Presa P.C.R. și a organizațiilor sale de masă, 1921—1944, edit. Științifică, 1963, pag. 248—249.

[3] Ibidem.

[4] Ibidem.

[5] Al. N. Măgeanu, ziarist, născut la 20 aug. 1912 și mort la 21 aprilie 1968. Înmormîntat la Constanța.

[6] La locuința lui Al. N. Măgeanu.

[7] Theo (Theodor) Simionescu, avocat, Pitești, născut la 15 oct. 1898 și mort la 8 dec. 1963.

[8] Constantin Chiriac, avocat, Pitești.

ai „Grupului avocaţilor democraţi“ [9], Gheorghe Bădescu-Aref, învăţător etc.), publicaţia lua poziţie făţişă contra măsurilor ordonate de guvernanţi împotriva libertăţilor fireşti ale poporului şi dădeau un semnal de alarmă pentru trezirea celor mulţi şi cinstiţi contra pericolului iminent de fascizare a ţării [10].

Ca drept prezentare articolul de fond semnalează: „Evenimente extrem de variate se succed pe dinaintea noastră cu o viteză nebănuită. Căutăm să prindem mersul evenimentelor spre a ne orienta. Cu astfel de intenţii pornim la drum. Aportul tuturor ne este preţios, indiferent de mediul din care porneşte“. Gazeta, deşi adresată *tineretului,* nu exclude contribuţia vîrstnicilor, ba chiar solicită concursul acestora, cînd este cinstit. Mai mult, îşi înscrie în program să primească sugestii din orice mediu, indiferent de unde porneşte, dacă acestea contribuie la demascarea fascismului.

În articolul „Imperialismul colonial“ directorul gazetei Al. N. Măgeanu face ample comentarii pe marginea lucrării lui Romain Rolland — „Quinze ans de combat“. „Spectacolul lumii actuale este un infern“, scrie el, iar „Istoria umanităţii a fost în toate timpurile aceea a opresiunii popoarelor, a claselor şi a efortului desnădăjduit a celor asupriţi pentru a se elibera“. Discuţia se referă în principal la situaţia economică din Indii şi Extremul Orient, din Indochina etc.

„Răsfoind o carte“ este titlul articolului semnat de avocatul democrat Theo Simionescu. Se comentează cu date statistice preţul excesiv de scump al „cărţii“ faţă de punga „celor care îşi permit luxul cititului“. Cauza: crizele economice, nestabilitatea monedei, scumpetea mărfurilor şi puterea de cumpărare mult scăzută faţă de salariul mic realizat de muncitori şi parte din intelectuali, aproape singurii cititori de noutăţi literare sau ştiinţifice.

Al. N. Măgeanu mai publică şi un articol de analiză sociologică, „Un proces social — problema universitară“, în care operează o documentată incizie a cauzelor care frînează accesul tineretului în învăţămîntul universitar. În toamna acelui an (1935 n.n.) Universitatea Bucureşti anunţa primirea a 800 studenţi în anul I la Facultatea de drept, 600 la ştiinţe şi numai 200 la toate ramurile medicinei. Pe drept cuvînt autorul se întreabă: „Reprezintă aceste cifre cantitatea fixă de studenţi care ar asigura armonia perfectă între stat şi intelect ?“. Nicidecum, este răspunsul care se desprinde din context. După primul război mondial tineretul a dat năvală spre şcoli, dar inflaţia şi crizele economice au pus capăt acestui entuziasm, căci conducătorii burghezo-moşiereşti, constatînd că ţara s-a umplut de prea mulţi intelectuali „cînd nici nu erau“ şi-au zis: „N-avem nevoie de atîţi licenţiaţi. Să le punem stavilă la intrarea în facultăţi, să restrîngem numărul celor ce vor voi să înveţe“. Nu şcoala este de vină şi nici tineretul, îşi lămureşte autorul cititorii ci „conducătorii care îşi închipuie că prin restricţiunile puse aduc armonie în bunul mers al societăţii“. Iar mai departe semnatarul articolului întreabă: „Ce se va face

[9] Elena Georgescu „Din activitatea antifascistă a Grupului avocaţilor democraţi“. Studii, nr. 6. 1963, pag. 1226—1229.

[10] Titu Georgescu, Nic. Iorga împotriva hitlerismului, edit. st. 1966, pag. 17.

tineretul oprit în pragul facultății, ce atitudine va lua, ce va gîndi cînd nemîncat, îmbrăcat prost și fără nici o perspectivă va încerca zadarnic pe la ușile celor mari ?". O soluție sau o rezolvare concretă și imediată a „problemei universitare" ce frămînta tineretul studios din acel timp nu se dă. Se constată numai cauzele și vinovații, lucru destul de îndrăzneț și de important dacă ținem seama că publicația era forfecată cuvînt cu cuvînt de cenzură și greu se strecurau prin furcile caudine ale acesteia materialele antirăzboinice, antifasciste sau antiguvernamentale.

Avocatul democrat C. Chiriac face o temeinică discuție pe marginea materialului „Naționalism și democrație" de profesorul C. Demetriad [11], cu urmare în numerele viitoare.

Este tratată sumar problema mic burghezului în societate, situația lui în fața prăpastiei dintre „baza societății formată din clasa țărănească și muncitorească" și „cei de la vîrf, așa-zișii diriguitori". Reiese că intelectualitatea (mic burgheză) trebuie să se trezească la o conștiință de grup, apărînd interesele sale și ale celor de jos. Rubricile „Caleidoscop" și „Cronica științifică" semnate, prima de Constantin G. Dinu, iar a doua de I. N. Iliescu aduc în dezbatere știri importante din domeniile respective.

Bogat redactată și cu multiple nuanțe se prezintă rubrica de „Cărți — reviste".

Din subiectele abordate reținem : „Le Japon dans le Monde" sau dezvoltarea statului japonez de la 1854 pînă azi (data apariției cărții — n.n.) de Antoine Zischka ; „Par la Revolution la Paix" de Romain Rolland; „Foc în hanul cu tei", proză aparținînd scriitorului român I. Peltz sau „America tragică" de Theodore Dreiser. Din periodice se discută revistele : „Munca", nr. 7—8 ; „Viața Românească", nr. 4—5 și „Cuvîntul liber", care „aduce săptămînal articole ce semnalează nedreptăți, schițează revolte, arată infamii și crime, făcînd operă tonică și morală". Și toate acestea sînt opera unui grup de intelectuali strînși în jurul redactorului șef Tudor Teodorescu-Braniște care „spun cu sinceritate și fără menajamente adevăruri simple și directe".

Ultima pagină, a patra, este rezervată „Informațiunilor", material destul de bogat în conținut. Pe lîngă „Antrenamentul în vederea zborului deasupra Polului Nord" și „Dintr-ale zilei", acesta semnat de Al. N. Cristescu, se dau ample informații asupra dificultăților financiare prin care trecea Italia acelor timpuri sau se comentează „Tragedia înfometaților englezi", unde un grup de 2 000 șomeri au luat cu asalt un birou de plasare.

Veriga din multiplele forme de luptă organizate de Partidul Comunist Român contra fascizării țării, Gazeta tineretului, a cărei apariție, deși scurtă, se înscrie, totuși, cu vigoare în lanțul acestor acțiuni. Ea promitea a deveni tribună de mari proporții „antirăzboinică și antifascistă" [12].

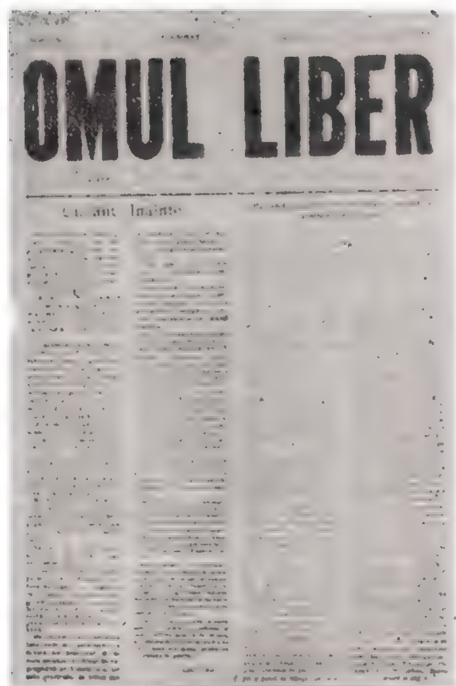
---

[11] C. Demetriad, profesor de istorie între 1927—1941 la liceul „N. Bălcescu" din Pitești.

[12] Titu Georgescu — Mircea Ioanid, op. cit. pag. 262.

III

Dar tribuna cu viaţă mai lungă, intrată în conştiinţa maselor de cititori şi care a servit la informarea acestora a fost „OMUL LIBER". Primul număr a apărut (cenzurat) în noiembrie 1935, în patru pagini, avînd ca director pe Constantin Stănescu [13]. Din titlu reiese că „apare lunar", în formatul 48×30, dar din cauza incertitudinii timpului datele de apariţie nu au fost respectate. Numărul doi apare în aceeaşi lună, la data de 23; numărul 3 la 14 decembrie; numărul 4 la 12 ianuarie 1936, ca numărul 5 să apară la 8 martie, după două luni, urmat de ultimul număr, 6 din 25 martie, închinat complet cauzei „Procesul antifasciştilor". Redacţia şi admniistraţia erau în str. Brîncoveanu nr. 42, la locuinţa avocatului C. Chiriac, dar „redactarea materialelor" se făcea şi în strada 1 Mai, nr. 6, la locuinţa avocatului Theo Simionescu [14].

OMUL LIBER

Cuvînt înainte

Imprimarea s-a făcut la tipografia „Română", a lui Fănică (Ştefan) Voiculescu, din str. Doamna Bălaşa nr. 25, în localul, acum transformat, al restaurantului „Victoria", unde era sediul tipografiei şi nu în strada Şerban Vodă nr. 83 cum, eronat, apare în unele publicaţii.

„Cuvînt înainte" (nr. 1), articol de fond cu care ziarul se prezintă cititorilor, caută să depisteze cauzele care îşi „fac loc în lume şi se înfruntă, paşnic sau cu mijloace violente, iar omul, în majoritatea cazurilor, asistă neputincios la fapte cari îl privesc de aproape, de cari depinde viaţa sa şi nu-şi dă seama cărei forţe oarbe este supus fără putinţă de scăpare. O cercetare amănunţită a acestor tendinţe şi puteri necunoscute se impune cu atît mai mult cu cît se încearcă o amorţire a minţii celor mulţi, prin mijloace şi cu explicaţii care n-au nimic comun cu realităţile sociale cauzatoare ale răului de care suferă omenirea actuală. Ne declarăm deci de la început adversari ai teoriilor rasiste, ai teoriilor care propagă ura între oameni sub pretext că fac operă naţionalistă. Ne este silă de şovinismul diverşilor amatori de dictatură fascisto-hitleristă, deoarece cunoaştem îndeajuns interesul personal ce-i îndeamnă să se facă apologeţii unui regim

---

[13] Constantin Stănescu, născut la 9 martie 1911, în Piteşti. Licenţiat în drept, avocat; în prezent face parte din corpul diplomatic din R. S. România.

[14] D. Tudor. Din tradiţiile de luptă ale presei comuniste şi publicaţiilor antifasciste din Argeş pentru pace şi democraţie, în revista „Argeş" An IV, nr. 8 (39), august 1969.

în care fiecare din acești caraghioși imitatori ai dictatorilor din alte țări ar deține toată puterea într-un stat îngenuncheat și fără opinie publică.

Nu putem confunda interesele lor personale cu acelea ale poporului și de aceea socotim că, oricît de nepregătită ar fi mulțimea, tot este preferabil să trăim sub un regim democratic în care fiecare să-și poată spune în voie convingerile și credințele sale. Vrem însă o democrație reală, nu o caricatură compromițătoare". În continuare articolul face apel la „adevărații intelectuali", precum și la toți cei care, citind ziarul, vor căuta să-și exprime liber și sincer părerile lor despre situația politică din țară și din lume, chiar trimițînd materiale spre publicare.

Pe aceeași pagină a numărului de început (coloanele 3 și 4) avocatul Constantin Chiriac semnează incisivul articol : „Partidele politice de dreapta și partidele politice de stînga". După o incursiune în trecutul istoriei universale și al Revoluției franceze în special, el conchide că „acolo unde domnește dreapta, adică partidul reacțiunei sau fascist, libertatea alegerilor, a întrunirilor, a scrisului, a omeniei a dispărut. Oamenii nu pot striga durerea. Ei poartă jugul sclaviei. Partidele de dreapta sînt contra păcii. Ele prepară războiul". Și avea dreptate. Peste nici cinci ani zeul Marte a început însîngerarea Europei de sud-est. Articolul se continuă și în nr. 2.

În paginile interioare, ziarul face loc materialelor : „Cascada proceselor" de Petre Pandrea, reprodus din ziarul „Adevărul" din 21.X.1935 ; unui foileton semnat de Krausz Maximilian „Pentru Frontul Popular, organizație politică în care trebuie să se înglobeze toate forțele cinstit democratice, deasupra partidelor, în unire cu toți muncitorii, în special populația țărănească și mic burgheză ca să formeze o opoziție puternică și eficace împotriva fascismului șovin, rasist și obscurantist". În continuare se arată că „este o stare nejustificată ca o țară să fie guvernată permanent cu cenzură și stare de asediu".

Constantin Stănescu publică „Modificarea Constituției germane", iar nume pe care le-am întîlnit și în „Gazeta tineretului", scriu : profesor C. Demetriad „Ceva despre libertatea presei" ; Al. N. Măgeanu „Variațiuni pe o temă" (un foileton despre botniță și baionetă) ; avocatul Theo Simionescu semnează competentul articol „Politica externă a României", în care se arată ororile războiului și se demască pregătirile furibunde ale Germaniei, a cărei deviză de expansiune în răsărit „Drang nach Osten" dacă va reuși, se va îndrepta spre apus „Drang nach Westen". Autorul trage concluzia că într-un viitor război (noi — Românii n.n.) nu putem merge lîngă Germania și Ungaria de partea cărora sînt și unele partide politice Goga-Cuza, Vaida, Cantacuzino, ci de partea aliaților noștri firești — Franța, Anglia și Rusia.

Tribună locală de atitudine proletară, „Omul liber" relevă protestele muncitorilor de la textila „Găvana". concretizate printr-o grevă de 48 de ore împotriva neplății „restanțelor și a reținerilor din salariile recente", stabilindu-se un termen de 8 zile pentru discuții, în care scop s-a dat mandat pentru ducerea tratativelor lui Traian Novacovici, Mihail Schusster și Dumitru Stănciulescu.

O știre confirmă faptul că muncitorii de la textila „Găvana" și „Țesătoria Română", Pitești-gară s-au constituit în sindicat, știre infirmată în numerele ulterioare.

Nu lipsesc, din paginile primului număr nici versurile, slabe, lipsite de substanţă estetică, dar partinice şi mobilizatoare.

„Am ridicat mîniat pumnul spre boltă.

. . . .

Un glas a tunat. Şi odată cu el
Mii glasuri la fel“.

semnate de George Streinu

Primul articol din numărul 2 „Precizare“, ia poziţie împotriva defăimărilor aduse de partidele de dreapta ziarului — „Omul liber“ , care „a apărut în urma convingerii pe care ne-am făcut-o că o bună parte din populaţia acestei ţări poate şi vrea încă să gîndească“.

„La 25 ani de la moartea lui Leon Tolstoi“ este articolul, de factură literară, publicat de avocatul C. Chiriac, iar sub iniţialele P.N., muncitorul comunist ilegalist, Petrică Năstăsecu [15], demască condiţiile inumane în care lucrează 800 de muncitori şi muncitoare la Textila „Găvana“, cărora la sfîrşitul săptămînii li se aruncă cîte 100 de lei şi dacă încearcă să zică ceva sînt făcuţi „bolşevici“, „răzvrătiţi“, maltrataţi şi goniţi acasă. Semnatarul articolului trage concluzia că dacă ei ar fi uniţi în sindicat, „singura cale pentru a obţine satisfacerea revendicărilor“, lupta unită ar impune patronilor recunoaşterea contractului colectiv de muncă. Ştirea apărută în numărul despre constituirea sindicatelor la textila „Găvana“ şi „Ţesătoria Română“ — Piteşti se dovedeşte deci a nu se fi realizat, pînă la această dată.

Se publică şi de data aceasta versuri neizbutite, un desen „Familie în frig“, aparţinînd graficianului N. Cristea. desenatorul permanent al ziarului şi ştiri, între care se recomandă cititorilor cartea lui Al. Sahia „U.R.S.S. — Azi“ şi se informează publicul că a început judecarea procesului intentat profesorului universitar Petre Constantinescu-Iaşi“ şi altele.

Numărul 3 aduce în dezbatere publică cazul „Profesorului T. Bugnariu“, al cărui curaj mărturisit public contra tendinţelor mereu crescînde de fascizare a ţării a fost pedepsit de legiuitorii coaliţiei burghezo-moşiereşti cu 8 luni închsoare, 10.000 lei amendă şi 10 ani interdicţii politice.

Războiul italo-abisinian, este demascat de Iuliu Valerian ca un act inuman, de agresiune şi cotropire, de forţă şi pornit din dorinţa de expansiune şi ucidere sub masca civilizaţiei, accentuez a „civilizaţiei fasciste“, contra „necivilizaţilor“ abisinieni. Un desen, avînd explicaţia „Civilizaţia italiană pătrunzînd în Abisinia“, înfăţişează doi tineri privind cerul senin brăzdat de sute de avioane de bombardament. Nimic nu putea fi mai semnificativ.

În cuprinsul articolului citim şi explicaţii ca : „Realitatea este că regimul fascist, instaurat de Mussolini avea nevoie de o justificare a existenţei lui şi, cum în interior dăduse faliment în toate domeniile, a încercat o aventură în Africa, crezînd că în cîteva săptămîni îşi va reface o popularitate pierdută încă de mult timp“.

---

[15] Născut la 17 septembrie (stil vechi) 1898 în comuna Stîlpeni, fostul judeţ Muscel.

„Nevoile studențimii", de Sandu Nicoară, înfățișează peisajul trist al vieții tinerilor aflați în pragul formării lor ca viitori intelectuali, iar lupta pe frontul muncii de la Textila „Găvana" continuă să ocupe atenția colegiului redacțional. C. Barbu semnează articolul „Pilda Franței", cu referire la frontul unic de luptă care în această țară a învins, precum și la Conferința plenară a mișcării mondiale contra războiului și fascismului ținută în Palatul Mutualității din Paris, sub președinția lui Paul Langevin, la care au participat delegați din țările democratice. C. Stănescu, directorul, face să apară un foileton „Minciuna".

Combativ și bine închegat, numărul 4 se bucură de semnătura lui Petre Constantinescu-Iași, „O nouă forță politică se încadrează vieței sociale românești : Blocul pentru apărarea libertăților democratice". „Căci rostul Blocului democratic, scrie el mai departe, este acela de a lua asupra-și apărarea ultimelor libertăți constituționale ce au mai rămas". De asemenea, Blocul avea menirea de a lupta „împotriva permanentizării cenzurii și stării de asediu", la adăpostul căror măsuri anticonstituționale s-au dizolvat „toate formațiunile legale pentru apărarea intereselor de masă și de cultură", arătînd că în perioada 1934—1935 au fost suspendate 34 de foi (publicații) antifasciste.

În cursivul „1935—1936", semnat — Omul liber — se face bilanțul „privind starea lumii" de atunci și se ajunge la concluzia că „linia dreaptă a progresului s-a frînt definitiv". Peste tot apele sînt tulburi. „Numai unirea lumii producătoare va opri asaltul fascismului. Oamenii democrați, partidele democratice să facă zid contra fascismului. Iată porunca anului 1936".

Se publică în traducere „Tineretul și revoluția", un subsol pe două pagini, cu continuare și în numărul 5, de Romain Rolland. Problema războiului italo-abisinian este dezbătută din nou de C. Stănescu.

La informații se publică știrea, importantă pentru piteșteni, că un grup de muncitori „au alcătuit o secție locală a Blocului democratic" —, alegînd un comitet de acțiune și ca președinte pe muncitorul armurier, Petrică Năstăsescu, iar ca secretar pe Constantin Stănescu, de profesie avocat.

Numărul 5 aduce în articolul de fond, „După victorie", știrea că în urma alegerilor de la Hunedoara și Mehedinți au ieșit candidații Frontului popular.

„Imperativul vremii : coalizarea stîngii", semnat de S. Țintea, pune accentul pe unitate, pe lupta comună a organizațiilor democratice. Pe aceeași pagină este publicată și „scrisoarea deschisă a comunistului Ilie Pintilie către social-democratul Titel Petrescu, în care se arată necesitatea unirii în luptă a clasei muncitoare" [16].

Ilie Pintilie scria : „Noi muncitorii credem că dumneata care ai văzut și auzit duminică 16 februarie, ce vor masele, ca fruntaș al P.S.D. îți vei spune cuvîntul cu toată autoritatea ce o ai că lupta izolată a forțelor democrate este un pericol care ne va aduce fascism, război, foamete, lagăre de concentrare".

„Mișcarea antifascistă" este titlul articolului semnat de C. Stănescu, iar în alte coloane se informează publicul cititor că : „Intelectualii trec

[16] Mihail Rusenescu. O publicatie progresistă la Pitești în anii 1935—1936, în revista „Argeș". An. I. nr. 1, iunie 1966.

la luptă“, arătîndu-se acţiunea avocaţilor care au făcut bloc contra reacţionarilor, constituindu-se în „Blocul avocaţilor democraţi“.

Ultimul număr din ziarul piteştean „Omul liber“, este închinat odiosului act antidemocratic intitulat „Procesul antifasciştilor: Prof. Constantinescu-Iaşi şi alţi 8 intelectuali în faţa Consiliului de război“ — cu subtitluri ca: presa democrată şi procesul; opinia publică şi procesul; antifascismul în discuţia parlamentului; Petre Andrei şi mişcarea antifascistă.

Cu aceasta se încheie istoria unei tribune locale care a luptat pentru „demascarea fascismului şi războiului“ [17]; demascînd, chiar şi sub starea de cenzură, restrîngerea libertăţilor democratice, starea de mizerie a muncitorilor, nesiguranţa zilei de mîine a tineretului, precum şi toate samavolniciile politicii reacţionare a guvernanţilor.

Omul liber, organ local de presă antifascistă, a reuşit, datorită cursivităţii şi stilului autorilor materialelor publicate, să închege, în Piteşti, o mişcare de rezistenţă contra tendinţei de fascizare, contra partidelor de dreapta, cărora şi aşa le fugea „ţărîna“ (căci numai ţărînă a rămas din ele) de sub picioare.

Tirajul ziarului era, în medie, de 500 exemplare. Cînd numărul ieşea de la tipar, se aducea în strada Sf. Vineri nr. 8, la locuinţa lui Petrică Năstăsescu. Acesta, cu ajutorul muncitorului electrician Francisc Valoczi [18], scriau adresele şi făceau pachetele, pe care le expediau prin poştă la adresele indicate de membri organizaţiilor de luptă antifascistă.

IV.

A mai apărut la Piteşti, în afară de publicaţiile de mai sus, în 1936, în aceeaşi tipografie, „PROCESUL MIŞCĂRII ANTIFASCISTE DIN ROMÂNIA“. Broşura (20 x 13) cuprinde 56 de pagini şi are prima copertă din hîrtie roşie, subţire. Pe ultima copertă autorităţile ordinei publice şi-au spus cuvîntul: „Cenzurat“. Dedesubt: „Această broşură cuprinde extrase, fără nici o modificare, din ziare şi reviste, privitoare la procesul mişcării antifasciste din România“. Pe pag. a doua din text fotografia prof. T. Bugnariu, acum profesor universitar la Facultatea de filozofie a Universităţii Bucureşti.

Tiraj — 3 000 de exemplare. Manuscrisul broşurii, întocmit de prof. Petre Constantinescu-Iaşi, a fost adus la Piteşti de avocatul Alexandru Mihăileanu, fost secretar al Comitetului naţional împotriva războiului şi membru în secretariatul Asociaţiei Amicii U.R.S.S. În procesul mişcării antifasciste el a depus ca martor în apărarea acuzaţilor.

O dată tipărită, broşura a fost expediată conspirativ: 2 000 de exemplare la Cluj, prin grija comunistului Petrică Năstăsescu; 800 la Braşov

[17] Titu Georgescu-Mircea Ioanid, op. citate, pag. 268.

[18] Născut la 15 septembrie 1911 la Arad.

pe numele doctorului Radu Olteanu din strada N. Iorga nr. 4 și 200 la București, lui Alexandru Mihăileanu, în strada Ing. Saligny nr. 6.

După cum notează într-o scrisoare din 9 august 1963, adresată Comitetului județean P.C.R. al fostei regiuni Argeș, avocatul Theo Simionescu, „fondurile necesare tipăririi s-au dat de organizațiile P.C.R. din Pitești".

TRADITIONS DE PRESSE PROGRESSISTE À PITESTI

RÉSUMÉ

Le procès d'introduire le fascisme dans le pays a pris dans la quatrième decennie du nôtre siècle une ampleur de telles proportions que, en 6 septembre 1940, a facilité à le gouvernement Antonescu qu'il prît la pouvoir.

Seul le Parti Communiste Roumain, encore que dans clandestinité, a répliqué courageaux contre l'asservissement d'intérêts politiques et économiques de la Roumanie sous la cause d'hitlérisme. Il a adopté dans la période antérieure de la Seconde Guerre mondiale une tactique de lutte conformément à le temps et les majeurs interets de la patrie. Étant dans *clandestinité* et ne pouvant pas porter ouvertement la lutte contre du fascisme, la direction du Parti Communiste Roumain a décidé la création des organisations de masse légales comme : „Le bloc démocratique", „l'Association des amis d'U.R.S.S.", „Le Comité pour la libération des détenus antifascistes" etc., qu'elles pussent actionner contre du procès d'introduire le fascisme.

Dans le même temps il a organisé et a dirigé la presse de parti, faisant qu'ils aparussent, aux côtés des publications clandestines une serie des periodiques légales destinées à soutenir, à populariser et à faire connaître, dans le vaste monde, le péril qui se prépare pour la patrie.

Entre les publications progressistes laquelles ont apparu dans la periode 1930—1940, sont dignées de retenu et celles publiées dans la ville Pitesti.

Prime publication signalée de Titu Georgescu et Mircea Ioanid dans l'oeuvre „La presse de P.C.R. et des ses organisations" est „Les amis d'U.R.S.S. Organe de l'Association «les Amis des Républiques Soviétiques Socialistes»". Ne pouvant pas être imprimée dans Bucarest à cause d'état de siège instituée du gouvernement G. Tătărăscu, qui n'a pas donné l'autorisation d'impression, le Comité de l'Association „Les Amis des Républiques Soviétiques Socialistes" a decidé l'impression du journal, dans une ville qui n'entrait pas dans la zone d'état de siège et, cette ville, a été Pitesti.

Quand le premier numéro était paginé et était prêt qu'il fût donné à la multiplication les agents de l'ordre publique ont arrêté l'impression et ont détruit la composition. Sous forme du microfilm, le premier numero il y a à la Bibliothèque de l'Academie de la République Socialiste Rou-

maine. L'impression se réalisé à la typographie „Roumaine" de Ştefan Voiculescu, dans Pitesti, la rue „Madame Bălasha" 25.

L'article de fond entourait des ameres constatations pour ce temps. Dans le contenu du journal sont introduites materiaux comme : „Notre sens", de Petre Constantinescu-Iashi, „L'electification dans l'U.R.S.S.", „La législation soviétique", „Que nous écrivent les adhérent" etc.

A suivi dans l'ordre chronologique le journal „La gazette des jeunesse pour science, art et littérature", qui a paru en 3 août 1935, dans même typographie. Ecrit hardi, pour la plupart des membres des organisations démocratique de masse, le journal prenait position anti-guerrier et antifasciste. Parmi des collaborateurs d'unique numero, lequel nous l'avons vu à la Bibliothèque de l'Académie, nous signalons par Al. N. Măgeanu, journalist, comme directeur, les avocats démocrates (qu'ils faisaient partie du Groupe des avocats démocrates ainsi que indiquait Elena Georgescu dans „Les Etudes", nr. 6, 1963, pag. 1 226—1 229), Theo Simionescu et Constantin Chiriac ou bien les intellectuels progressistes comme l'instituteur Gerge Bădescu-Aref et d'autres.

En novembre 1935 un groupe des intellectuels progressistes, à la direction de l'avocat Constantin Stănescu — maintenant membre du Corps diplomatique — a imprimé le journal „L'Homme libre". Ont paru dans cet six numero. Le dernier, en 25 mars 1936, a été consacré complet à la cause du „Procès des antifascistes : P. Constantinescu-Iashi et autres 8 intellectuels devant du Conseil de guerre". L'impression executé en outre à la typographie de Fănică Voiculescu. Dans ses pages, le journal publie variés et substantiels materiaux comme : „Les partis politiques de droite et les partis politiques de gauche", de l'avocat C. Chiriac ; „La cascade des procèses", de P. Pandrea ; „La politique extérieure de la Roumanie", de l'avocat Theo Simionescu ; „A 25 ans de la mort de Leon Tolstoï" ; „Les mouvements ouvrières de la Textile Găvana", du communiste, combattant dans la clandestinité, Petrică Năstăsescu ; „La guerre italo-abyssiniene" ; „1935—1936" ; „Après victoire" etc., où ont été prises positions courageuses, pour ces temps de censure, contre de la dictature fascisto-monarchique. Le tirage était de 500 exemplaires et de sa expédition s'occupaient les communistes Petrică Năstăsescu et Francisc Valoczi.

En 1936, en outre à la typographie de Voiculescu, a été imprimée en 3 000 exemplaires une brochure regardant „Le procès du mouvement antifasciste de la Roumanie", élaborée de P. Constantinescu-Iashi, d'après les materiaux parus dans les journaux et les revues antifascistes du temps. Les brochures a été expédiée, clandestin, de cette manière : 2 000 exemplaires à Cluj, 800 à Brashov et 200 à Bucarest.

FRĂMÎNTĂRI SOCIALE ÎN JUDEŢUL ARGEŞ ÎNTRE ANII 1934–1940

C. I. DUMITRESCU şi F. DUMITRESCU

În perioada care a urmat crizei economice din anii 1929—1933, viaţa economică a jud. Argeş a cunoscut o înviorare sensibilă, cu toate acestea ea rămîne totuşi slab dezvoltată din punct de vedere industrial, după cum rezultă din tabelul de mai jos. [1]

Nr. crt.	Ramura industrială	Nr. întreprinderilor	Capitalul învestit în lei	Puterea instalată în H.P.	Numărul lucrătorilor
0	1.	2	3	4	5
1.	Metalurgia	2	3.750.000	39	76
2.	Industria lemnului	7	12.069.000	1.218	274
3.	Ind. textilă	4	121.054.663	1.237	1.409
4.	Pielărie	3	10.600.000	380	125
5.	Ind. Alimentară	4	33.581.000	423	91
6.	Alte ramuri	3	20.916.000	86	96
	TOTAL...	23	201.970.663	3.383	2.071

Marea majoritate a populaţiei argeşene se ocupa cu agricultura. Acest sector economic se dezvoltă mai lent ca urmare a insuficienţei inventarului agricol, a folosirii pe scară foarte redusă a tehnicii moderne, a rămăşiţelor relaţiilor de producţie feudale etc.

Cu toate că, în aceşti ani, faţă de etapa anterioară, forţele de producţie se dezvoltă într-un ritm mai susţinut, nivelul de trai al maselor muncitoare rămîne cu mult în urma acestei dezvoltări şi mai ales în

[1] Tabelul este alcătuit după „Indicatorul industriei româneşti" 1939—1940, editat de M.E.N.; s-au luat în considerare obiectivele industriale cele mai importante, cu excepţia depoului C.F.R. Piteşti.

raport cu creşterea profiturilor marii burghezii. Aceasta va fi cauza principală a nemulţumirilor şi frămîntărilor continue a celor ce muncesc.

În fruntea luptelor de clasă au fost muncitorii de la fabrica „Textila" Găvana. Din cauza nerespectării de către direcţie a contractului colectiv de muncă, salariilor mici şi neachitate la timp — existînd restanţe pe cîte 6—8 luni în urmă, nerespectarea zilei de muncă, ajungînd la 11—12 ore, nerespectării sărbătorilor legale, din cauza condiţiilor grele de muncă din fabrică, grevele şi conflictele de muncă se ţin lanţ. Astfel, în ziua de 28 aprilie 1934 muncitorii au întrerupt lucrul şi în grupuri s-au îndreptat spre sediul Camerei de muncă din Piteşti, impunînd conducerii întreprinderii începerea imediată a tratativelor şi satisfacerea revendicărilor lor.[2] În ianuarie şi iunie 1935 au loc mai multe conflicte de muncă din aceeaşi cauză[3], iar în octombrie 1935 izbucneşte o nouă grevă care se încheie prin promisiunea patronatului de a satisface revendicările muncitorilor[4]. În lunile aprilie şi iulie 1936 au loc noi conflicte de muncă, iar în decembrie 1936 muncitorii textilişti intră iar în grevă[5].

O trăsătură caracteristică a luptelor muncitorilor textilişti argeşeni a fost că la ele au participat şi maiştrii, funcţionarii de la toate secţiile întreprinderii, desfăşurîndu-se sub lozinca unităţii de acţiune. Iniţiatorii, organizatorii şi conducătorii luptelor au fost muncitorii comunişti, îndrumaţi şi sprijiniţi îndeaproape de către Comitetul judeţean P.C.R. Argeş[6].

Puternice nemulţumiri şi frămîntări au avut loc şi printre muncitorii ceferişti de la depoul Piteşti. Într-un raport al poliţiei din Piteşti către prefectura Argeş se sublinia teama de care erau cuprinse autorităţile din cauza posibilităţii „izbucnirii unei mişcări puternice printre muncitori, mai ales printre cei de la C.F.R." ; în continuare se evidenţiază „pericolul ce-l prezintă curentul comunist", care a cuprins pe muncitori. Pentru a preîntîmpina izbucnirea unor mişcări şi greve, se cere insistent, în raportul amintit, mărirea efectivului de poliţişti, arme, gaze lacrimogene, înfiinţarea lîngă centrele muncitoreşti, mai ales la gară, a unor depozite speciale cu mijloace de reprimare[7].

Nemulţumiri se semnalează şi în rîndul muncitorilor de la cele două fabrici de tăbăcărie din Găvana[8].

Minerii de la Schitu-Goleşti, din cauza zilei de lucru de 10 ore, concedierilor, salariilor mici şi-au manifestat în mai multe rînduri nemulţumirea faţă de patronat. În telegrama prefecturii cu numărul 834/31.I.1938 către Ministerul Muncii se arăta : „minerii din bazinul carbonifer Schitu-Goleşti sînt în plină agitaţie..."[9]. Pentru o mai bună

---

[2] Arh. st. Argeş, fond Camera de Muncă Piteşti, dos. 9/1935, f. 194 ; Gazeta Argeşenilor, anul II, nr. 7/1934.

[3] Idem fond. Pref. Argeş., dos. 21/1935, fil. 1 şi urm ; 27/1935.

[4] Idem, fond. Trib. Argeş, S. I., dos. 9/1935, f. 154, „Omul liber", anul I, nr. 1/1935.

[5] Idem, fond. Prefectura Argeş, dos. nr. 35/1936, „Presa", anul VIII, nr. 160/1936 ; „Cuvîntul Argeşului", anul II nr. 28/1937.

[6] Idem fond. Tribunalul Argeş, S. I., dos. 2009/1935, fil. 15,27 ; „Gazeta Argeşenilor", anul II, nr. 7/1934.

[7] Arh. st. Argeş, fond Pref. Argeş, dos. nr. 131/1936, f. 10

[8] Idem „ 55/1938, nepag.

[9] Idem „ Muscel „ 122/1938, „

mobilizare la luptă în vederea apărării intereselor lor, minerii se organizează în sindicat [10]. Lupta minerilor s-a bucurat de simpatia locuitorilor din împrejurimi. Aceasta rezultă și din faptul că minerii au ales ca președinte de onoare al sindicatului lor pe un învățător pensionar din comună, fapt ce a alarmat autoritățile locale [11].

Pentru menținerea ordinei, pentru a interveni cu promptitudine în conflictele de muncă, conducerea bazinului carbonifer Schitu-Golești era sprijinită de jandarmi, care, în schimb, erau recompensați cu diferite cadouri [12].

Agitații și frămîntări au loc și în rîndul altor categorii de muncitori. Astfel, la 15 ianuarie 1936, poliția informa prefectura că „brutarii din localitate se agită și vor să facă grevă" [13]. Oficiul bisericii calvine din Pitești, într-un referat către prefectură, arată că muncitorii care lucrează în Poiana Țapului la tăierea pădurii și facerea traverselor pentru calea ferată „nu primesc salariu, dorm în mizerie în pădure, n-au hrană suficientă, unul dintre ei a murit de mizerie și alții sînt bolnavi" [14] și din aceste cauze toți sînt într-o continuă agitație.

Muncitorii de la C. F. Stîlpeni reclamă Camerei de Muncă faptul că muncesc mai mult de 8 ore pe zi dar salariul este același. Cer să se reglementeze situația, că altfel vor declara grevă [15].

Un alt motiv de agitație și nemulțumire a muncitorilor și a altor categorii de oameni ai muncii l-a constituit nerespectarea de către patronat a repaosului duminical și sărbătorilor legale. În adresa nr. 2909/2 martie 1934 a Camerei de Muncă Pitești către prefectura Muscel se arăta : „În urma anchetelor făcute... s-a constatat că nu se respectă repaosul duminical de către comercianți, patroni, instituții industriale și comerciale. Plîngerile salariaților și lucrătorilor fiind numeroase și pentru a păstra liniștea între patroni și salariați...", să se intervină pentru respectarea legilor [16]. Aceasta era o situație care se repeta an de an, organele statului rămînînd pasive, fiind nevoite a interveni numai atunci cînd frămîntările sociale amenințau interesele exploatatorilor. În acest sens amintim adresa nr. 3786 A/12. apr. 1937 a Ministerului de interne către prefectura Muscel, în care se arăta : „față de starea de spirit ce se manifestă de la un timp pe motive contrarii intereselor statului și ordinei publice, nemulțumirile ce rezultă din nerespectarea suscitatei legi (legea repaosului duminical)... ar putea contribui la întinderea stării de spirit menționată..." [17] să fie luate măsuri pentru ca patronatul să respecte legile statului.

Zonele cele mai „sensibile" din fostul județ Argeș, după cum rezultă dintr-un memoriu către Min. de interne, erau : „orașele Pitești și Curtea de Argeș, comunele rurale : Găvana, ca centru industrial avînd o fabrică textilă și mai multe fabrici de încălțăminte, Prundu și Cos-

---

10 Idem „ 171/1937, f. 217 și urm.
11 Idem
12 Idem „ 179/1936 ; fond. Cab. instrucț. dos. nr. 71/1936, f. 26.
13 Idem fond Pref. Argeș, „ 35/1936
14 Idem, „ 1/1939.
15 Idem „ Muscel „ 181/1939, f. 16
16 Arh. st. Argeș, fond Pref. Muscel, dos. 174/1940, f. 14 și urm.
17 Idem „ 141/1937, f. 26

tești ; ca centre muncitorești, avînd depouri C.F.R. și Țițești, ca centru muncitoresc, avînd exploatări forestiere particulare"[18]. Prefectul cere mărirea numărului polițiștilor pentru supravegherea centrelor muncitorești amintite.

Mișcarea muncitorească argeșeană, deși nu a cunoscut amploarea și intensitatea din centrele industriale mari, totuși, în raport cu numărul relativ scăzut al proletarilor de pe aceste meleaguri, ea s-a manifestat cu putere. Un rol important în conștientizarea și radicalizarea oamenilor muncii, l-au avut comuniștii. Propaganda comunistă se intensifică în ultimii ani ai perioadei analizate, chiar organele aparatului de stat sînt nevoite să remarce, cu regret amplificarea „propagandei comuniste în toate straturile sociale"[19].

Viața țărănimii muncitoare era la fel de grea ca și a proletariatului. Țărănimea suportă povara unor impozite funciare mari, datorii contractate la bănci și cămătari cu dobînzi înrobitoare ; ea suferea de pe urma repartizării inechitabile a pămîntului, precum și din cauza înăspririi exploatării moșierești și chiaburești etc.

Țărănimea argeșeană trăia o viață plină de lipsuri. „Niciodată n-au fost în mai neagră mizerie țăranii români... Niciodată nu i-au ros mai multe boli..."[20].

Cauza principală a acestei situații a fost lipsa de pămînt. Prefectul a scris pe petiția unor țărani : „ei nu au pămînt de muncă și se plîng de aceasta... sînt oameni harnici, liniștiți, dar foarte strîmtorați și au familii numeroase"[21]. Situația se agravează și mai mult în anii 1939—1940, cînd încep concentrările. La 9 decembrie 1939 soțiile concentraților din Mozăceni arătau prefectului : „ne luptăm cu mare sărăcie..., noi nu avem pămîntul nostru, iar bărbații și copiii noștri muncesc în jumătate ogoarele celor bogați... Azi ei sînt chemați la oaste...", iar ele cu cîte 1—4 copii mici, „mor de foame, de frig, căci sînt toate sărace"[22].

O altă cauză a nemulțumirii țărănimii era cea legată de felul cum se desfășurau lucrările reformei agrare, legiferată după primul război mondial, care nici în deceniul al IV-lea al sec. al XX-lea nu se terminase. Din această cauză „sătenii împroprietăriți — arăta Ministerul Agriculturii și Domeniilor la 23 ianuarie 1934, sînt nevoiți să rămînă mai departe în neplăcuta situație de a continua să plătească statului, sub titlu de arendă, sume destul de însemnate și care — adăugate la cele achitate în trecut — au acoperit de mult cota cuvenită pentru răscumpărarea terenului luat în folosință și deci pentru obținerea titlului definitiv de împroprietărire, neeliberat încă"[23]. Astfel, în com. Țigănești, 98 țărani fuseseră împroprietăriți cu 49 ha, avînd încă în 1936 o datorie către stat de 97.020 lei ; în com. Călinești, 102 locuitori împroprietăriți

[18] Idem, fond Pref. Argeș „ 131/1936.

[19] Arh. st. Argeș, fond Pref. Muscel, dos. 174/1940 ; „Cuvîntul Argeșului", an. I., nr. 12—13/1935 ; „Presa", an. VIII, nr. 156/1936.

[20] „Cuvîntul Argeșului", an. II, nr. 2/1935.

[21] Arh. St. Argeș, fond. Pref. Argeș, dos. 8/1939.

[22] Idem, dos. 161/1940.

[23] Idem, Pref. Muscel, 173/1934, f. 2.

cu 51 ha, aveau o datorie de 100.980 lei pentru acest pămînt. Situații asemănătoare sînt numeroase.

Pentru a stăvili frămîntările țărănești, guvernul liberal se angajează să termine în 1934, toate lucrările restante privitoare la aplicarea reformei agrare, dar nu s-a ținut de cuvînt [24]. Din aceleași motive, guvernul a aplicat în aprilie 1934 legea conversiunii datoriilor agricole. De fapt acestea erau atît de mari, încît plata lor devenise o imposibilitate. Țărănimea a primit cu satisfacție această lege, dar ea continuă lupta pentru anularea completă a datoriilor [25]. De aceea, Min. Agriculturii și Domeniilor în octombrie 1939, cerea prefecturii că pentru „lămurirea plugarilor, veți lua cît mai des contact cu satele și împreună cu căpeteniile locale (preoți, învățători, primari, notari) veți aduce la cunoștința generală avantagiile legii și gravele urmări în caz de neexecutare de bunăvoie [26].

Scumpirea produselor de larg consum a constituit o altă sursă de nemulțumiri și frămîntări sociale.

În com. Mălureni, raporta la 25 noiembrie 1939 șeful postului de jandarmi „domnește o indignată nemulțumire din cauza scumpetei excesive ce a acaparat strictul necesar alimentării, îmbrăcămintii și gospodăriei... Prin culise se critică conducerea administrativă a țării care nu poate opri dezmățata și obraznica lăcomie a întreprinderilor industriale și comerciale și care lăcomie amenință cu provocarea la dezordine... Oricîtă bunăvoință și disciplină este în popor, poate sosi timpul cînd stomacul flămînd, iar corpul istovit de mizerie și amărăciune să reacționeze altfel“. Propune să fie luate măsuri „din timp împotriva turburătorilor în cauză, speculanților, în cap cu fabricanții și marilor firme comerciale... cît mai în grabă, căci mai tîrziu ar fi poate de prisos“ [27].

O situație asemănătoare este descrisă într-un raport din 25 aprilie 1940, în care se arată : „făcînd o razie din casă în casă, am găsit multe familii care se hrănesc cu puțină mămăligă rece, adesea amară, însoțită de praz, ceapă, ridichi, poșircă și varză acră și numai o dată pe zi... Numărul acestor familii sporește din zi în zi“ [28], ca urmare a scumpirii traiului care provoacă „o adîncă îngrijorare în toată lumea și îndeosebi în lumea nevoiașă“ [29]. Șefii de post din Berislăvești, Păduroiu, Merișani, Vîlcele, Stroiești, Nămăiești, Valea Mare-Pravăț, Negrești, Golești, raportează o situație asemănătoare [30].

În acești ani, o problemă acută a fost procurarea porumbului, care era adus din alte județe și care era scump în comparație cu puterea de cumpărare a țăranilor. La 7 mai 1940 jandarmeria raporta prefectului : „populația comunelor din raza postului Boișoara, în special familiile celor concentrați, sînt îngrijorați pe tema urcării zilnice a prețului porumbului de către comercianții din comune... Cum porumbul este aliment de primă necesitate, populația este foarte îngrijorată de aceste urcări de

---

[24] Idem, Pref. Muscel, 173/1938, fond. Pref. Argeș, dos. nr. 9/1940.
[25] Idem, fond. Pref. Muscel, dos. nr. 184/1936, f. 2.
[26] Idem dos. nr. 209/1934, f. 23.
[27] Idem, fond. Pref. Argeș, dos. nr. 182/1940.
[28] Idem.
[29] Idem.
[30] Idem, dos. nr. 2/1940 ; fond. Pref. Muscel, dos. nr. 171/1935.

prețuri... cei săraci care nu dispun de mijloace bănești, spre a face față acestor prețuri, sînt nevoiți a-și vinde ultimele bunuri spre a putea trăi"[31]. Din această cauză, în ziua de 21 iunie 1940, în gara Pitești a izbucnit o răzmeriță. Cu ocazia descărcării mai multor vagoane de porumb și grîu o mulțime de oameni săraci din oraș au luat la bătaie pe cei care descărcau și au început să împartă între ei cerealele. Pentru potolirea mulțimii înfometate a fost nevoie de intervenția jandarmilor[32].

O altă formă de luptă folosită de țărani era sustragerea de la plata impozitelor[33]. Pentru ca impozitele să fie încasate, organele fiscului cer sprijinul jandarmilor. Astfel, în procesele-verbale încheiate cu ocazia inspecțiilor în comune, pretorul plasei Podgoria specifica: „se va da tot concursul agenților fiscali pentru încasarea impozitelor"[34]. Primăria Golești cerea prefectului să ordone șefului de post de jandarmi „a da concursul necesar sechestrării și ridicării obiectelor de la contribuabilii răi platnici"[35]. Administrația financiară solicita prefectului: „să dea zilnic doi sergenți în uniforme care să însoțească agenții noștri la îndeplinirea formelor de urmărire"[36].

Țărănimea în acești ani a dus o continuă și susținută luptă pentru obținerea de islazuri, atît de necesare pentru creșterea vitelor[37]. În multe sate au loc agitații și frămîntări împotriva taxelor mari pentru pășunat. Astfel, în comuna Goranu, din această cauză, țăranii s-au strîns la primărie, ocupînd-o, cerînd să fie reduse taxele. Ei au eliberat-o după ce a venit pretorul și a promis satisfacerea cererilor lor[38].

Țărănimea și-a manifestat opoziția față de regimul burghezo-moșieresc și prin rezistență la rechiziții. Rechizițiile care erau suportate în special de cei săraci, abuzurile săvîrșite cu această ocazie au dezlănțuit o puternică nemulțumire în jud. Argeș[39]. Numeroase sînt petițiile prin care cei săraci protestează împotriva abuzurilor înfăptuite cu acest prilej. Astfel, mai mulți țărani din comuna Gliganu arătau prefectului: „În comuna noastră o parte dintre locuitori am fost rechiziționați anul trecut, iar o parte dintre locuitori care aveau vite bune... nu au dat nimic atît anul trecut cît și anul acesta"[40]. Un grup de locuitori din Boscov arătau că „s-au pus de primărie... pe tablourile de rechiziții numai caii și căruțele oamenilor săraci și ale concentraților; bogătașii și persoanele favorizate parte fiind excluse, iar parte figurînd pe tablouri numai cu cîte un cal și fără căruță"[41]. La 21 iunie 1940, în com. Gliganul de Jos, caporalul Voicu Tudor, concentrat în reg. 4 Dorobanți, „a început a manifesta și face propagandă contra autorităților comunale, referitor

---

31 Arh. st. Argeș, fond. Pref. Muscel, dos. nr. 55/1940.
32 Arh. st. Argeș, fond. Pref. Argeș, dos. nr. 127/1940.
33 Idem, dos. 3/1940.
34 Idem, fond. Pref. Muscel, dos. nr. 83/1934, f. 325 și urm.
35 Idem, dos. nr. 161/1935, f. 6.
36 Idem, fond. Pref. Argeș, dos. nr. 3/1940.
37 Idem, dos. nr. 38/1935 ; 69. 70/1939 ; 55. 76/1940 ; Pref. Muscel, dos. 142/1934 ;
38 Idem, fond. Pref. Argeș, dos. nr. 76/1940.
39 Idem, Pref. Argeș, dos. nr. 119, 120, 124. 155, 159/1940 ; 142/1935 ; 204/1939.
40 Arh. st. Argeș, fond pref. Argeș, dos. nr. 154/1940.
41 Idem.

la ridicarea vitelor și vehicolelor, îndemnînd pe locuitori să nu dea supunere ordinelor"[42], deoarece și aici ca pretutindeni, rechizițiile se făcuseră numai de la cei nevoiași.

O situație foarte grea o aveau familiile celor concentrați, de aceea ele se află în continuă nemulțumire[43]. Elocventă în acest sens este petiția lui N. P. Jupînu din com. Bîrlogu către prefect, în care se arăta : „Sînt om sărac, nu am nici o palmă de pămînt și am o povară de 11 oameni la masă, pe care îi întreţin cu mîinile". Are trei băieți concentrați și nu înțelege „de ce pe ei nu-i pune pentru ajutor și alții care au gospodării și pămînt îi trec la ajutoare, iar la dare, vin să le plătească deși ei sînt concentrați încă din luna august 1939"[44]. Concentrații din Costești, veniți în concediu, sînt nemulțumiți din cauza autorităților comunale pentru faptul că familiilor lor nu li s-a dat ajutor"[45].

Abuzurile de tot felul, săvîrșite de autoritățile locale, au constituit o altă cauză care a provocat numeroase nemulțumiri în rîndul oamenilor muncii[46]. Astfel, locuitorii „com. Valea Popii sînt supuși de cîtăva vreme de către sergentul de jandarmi la persecuții groaznice, mai rău ca pe timpul inchiziției..."[47]. Stamate I. Neagoe se plînge prefectului că „după ce a plătit mai mult decît debitul său rezultat din costul pămîntului atribuit la împroprietărire"[48], este din nou urmărit și amenințat cu ridicarea din casă. I. M. Cochinete din Bălcești reclamă șefului guvernului că el fiind în armată primește scrisori de acasă că perceptorul și gardianul i-au spart ușa casei cu securea, luîndu-i mai multe obiecte, pe motiv că are de dat dări la comună[49]. Prefectul într-o adresă din 9 decembrie 1939 către administrația financiară arăta că „am dese reclamații că domnii perceptori se poartă barbar cu încasarea impozitelor"[50], iar în adresa din 28.03.1940 către aceeași instituție cerea „să luați măsuri fiindcă oamenii fiscului, prin felul de a se purta, duc la revoltă"[51]. De data aceasta el a intervenit mai cu hotărîre nu pentru apărarea celor ce muncesc, ci pentru ca nemulțumirea acestora să nu se transforme într-o revoltă împotriva celor bogați, punînd în primejdie regimul burghezo-moșieresc.

Și celelalte pături și categorii sociale : intelectualii, păturile de mijloc, pensionarii, invalizii etc., erau nemulțumiți din cauza condițiilor grele de muncă și viață.

Astfel, congresul învățătorilor din jud. Argeș, care a avut loc în martie 1936, în Pitești, a votat următoarea moțiune : „Față de scumpirea excesivă a vieții, care crește în fiecare zi, învățătorimea nu mai poate face față nici celor mai elementare necesități cu salariile de mizerie, asupra cărora s-au năspustit toate curbele de sacrificiu"[52]. În aceeași

---

[42] Idem, dos. nr. 120/1940.
[43] Idem. dos. nr. 31, 32, 55, 123, 124, 125, 152/1940.
[44] Idem, dos. 123/1940.
[45] Idem, dos. 55/1940.
[46] Idem, dos. 2, 3, 15, 17, 18/1939 ; 1, 3, 32, 125, 129/1940 ; „Presa", VIII, nr. 145/1936.
[47] Idem, Pref. Muscel, dos. nr. 161/1935, f. 24.
[48] Idem, dos. nr. 3/1938.
[49] Idem, Pref. Argeș, dos. nr. 32/1940.
[50] Arh. st. Argeș, fond. Pref. Argeș, dos. nr. 3/1939.
[51] Idem.
[52] Idem, „Presa", VIII, nr. 151/1936, pag. 6.

lună are loc, tot în Pitești, adunarea generală anuală a corpului didactic secundar, la care se votează în unanimitate moțiunea : „noi profesorii secundari din Pitești, cu atît mai mult protestăm contra nerespectării drepturilor noastre și rugăm pe domnul ministru“ [53] să sprijine revendicările noastre de mărire a salariilor. De asemenea, se hotărăște să se facă apel la toți profesorii din localitate să se lege prin cuvînt de onoare că dacă Congresul Asociației Generale va hotărî ca ultimă armă de luptă să fie suspendarea temporară a cursurilor, să se supuie acestei hotărîri. Deci, greva, ca formă specifică luptei proletariatului este însușită și de alte categorii sociale.

În ziua de 13 decembrie 1936, are loc congresul funcționarilor publici de la toate instituțiile de stat din județ, punînd bazele frontului unic al funcționarilor de stat, filiala „Argeș“, în vederea susținerii intereselor lor. Președinte e ales un profesor de la liceul de băieți. A luat cuvîntul un număr însemnat dintre participanți ; un funcționar de la C.F.R. a subliniat condițiile grele de muncă și viață ale lucrătorilor de la depoul Pitești ; învățătorul Popescu deplînge starea de mizerie a cadrelor didactice „arătînd că sînt învățători întreținuți de elevi și a văzut colegi care au venit desculți ca să-și încaseze salariile“ [54].

Personalul inferior sanitar se agită din cauză că din martie pînă în octombrie 1935 nu li s-au plătit salariile [55].

Pensionarii sînt și ei nemulțumiți și se agită pentru că nu li s-au plătit pensiile de 6 luni [56]. Din aceleași cauze se manifestă nemulțumiri și în rîndul văduvelor și invalizilor, dezvăluite în toată profunzimea lor, la congresul invalizilor, văduvelor și orfanilor de război din Pitești [57].

Rezultă că în anii 1934—1940, jud. Argeș a fost cuprins de numeroase frămîntări sociale, care au antrenat pe toți cei exploatați ; frămîntări ce au îmbrăcat mai ales forme latente, mai puțin violente.

În această perioadă, în domeniul vieții politice se face simțită tot mai mult influența cercurilor monopoliste reacționare, se accentuează procesul de limitare a democrației burgheze, a drepturilor și libertăților cetățenești. Împotriva acestei politici, masele largi populare argeșene se ridică cu hotărîre la luptă.

Oamenii muncii, opinia progresistă și democratică din Argeș a luat atitudine vehementă împotriva fascismului și războiului, militînd pentru unire în front popular. Într-un articol din ziarul „Omul liber“ se arată : „se impune strîngerea într-un larg Front Popular a tuturor partidelor și grupărilor sincer democratice... Trebuie să se lucreze însă repede deoarece cea mai mică întîrziere poate fi fatală“ [58].

Forțele progresiste și democratice din jud. Argeș au acționat cu fiecare zi mai unite împotriva politicii cercurilor reacționare, forțelor fasciste. În acest sens, la începutul anului 1936 se înființează la Pitești o secție locală a „Blocului Democratic“. În ședința din 2 martie 1936

---

[53] Idem, 150/1936, pag. 4.
[54] Idem, an. VIII, nr. 161—162/1936, pag. 2.
[55] „Cuvîntul Argeșului“, an. I, nr. 9/1935.
[56] Arh. st. Ageș, fond. Pref. Argeș, dos. nr. 1/1936 ; „Presa“, an. VIII, 154/1936.
[57] „Presa“, an. VIII, nr. 151/1936 ; Arh. st. Argeș, fd. Pref. Argeș, dos. 35/1936 ; Pref. Muscel, dos. nr. 180/1934.
„Omul liber“, an. I, nr. 4/ian. 1936.

ce s-a ţinut la sediul Blocului democratic din strada Brătianu nr. 2, toţi vorbitorii au relevat necesitatea ca „în faţa ofensivei fasciste din ţara noastră, în faţa toleranţei de care au dat dovadă autorităţile faţă de amatorii de dictatură" să se opună Blocul democratic care „s-a născut ca o reacţie a populaţiei muncitoare şi dornică de libertate şi pace, în contra partidelor şi grupărilor care vor să ne bage la jugul sclaviei fasciste şi să ne conducă la război" [59]. S-a mai evidenţiat necesitatea de a se crea secţii ale blocului democratic şi la sate. Tot la această şedinţă se elaborează un program în 14 puncte, care întruchipa cele mai arzătoare năzuinţe ale poporului muncitor [60].

Atitudinea împotriva fascismului a locuitorilor din Argeş s-a manifestat şi prin organizarea unor acţiuni de solidaritate cu luptătorii antifascişti. Astfel, C. Argentianu — profesor şi I. Toma — învăţător şi alţii, „au cutreierat prin judeţ şi au obţinut semnături pentru eliberarea profesorului Constantinescu-Iaşi, în procesul din 28 iunie. Susnumiţii intenţionează a căuta aderenţi cari să meargă la Iaşi în ziua procesului" [61]. Cu ocazia asasinării lui Armand Călinescu de legionari, la 21 spetembrie 1939, pretorul plăşii Dîmbovnic relata că „toată lumea a rămas profund indignată" [62].

În jud. Argeş au fost organizate mai multe manifestaţii antirevizioniste, pentru pace, pentru apărarea integrităţii, independenţei şi suveranităţii patriei noastre. La 24 ianuarie 1935, în oraşul Cîmpulung, „Liga antirevizionistă Muscel" a organizat o mare întrunire publică, protestînd cu hotărîre împotriva acţiunilor revizioniste întreprinse de duşmanii neamului [63]. La 1 decembrie 1936, în grădina publică din Piteşti are loc un miting, încheiat cu o demonstraţie pe străzile oraşului, iar după masă în sala teatrului, o mare manifestaţie prilejuită de aniversarea unirii Transilvaniei cu România. Toţi care au vorbit au condamnat politica revizionistă, exprimîndu-şi hotărîrea de apărare a patriei. „Acum după atîtea jertfe ale strămoşilor noştri — arăta un vorbitor — credem că avem dreptul să trăim liniştiţi în ţara noastră. Cu jertfe de la vechii voevozi şi pînă azi, am plătit destul de scump acest ideal. Fiecare petec de pămînt e frămîntat cu sîngele nostru. N-am jinduit bogăţia nimănui. Luptele noastre au fost numai pentru apărarea patrimoniului nostru" [64].

Ziarele democratice apărute la Piteşti şi Cîmpulung, printre care amintim : „Gazeta tineretului pentru ştiinţă, artă şi literatură", (1935) şi mai ales „Omul liber" (1935—36) etc. au făcut cunoscută pe plan local şi naţional, hotărîrea maselor largi populare din Argeş de a lupta pentru apărarea drepturilor şi libertăţilor democratice, independenţei şi suveranităţii naţionale, de a se opune acţiunilor cercurilor fasciste interne sau externe de a instaura dictatura legionară în ţara noastră. Lupta oamenilor muncii, a forţelor progresiste şi democratice din Argeş, va cunoaşte noi dimensiuni în anii dictaturii militaro-fasciste.

---

[59] Idem, nr. 5/1936.

[60] Idem.

[61] Arh. st. Argeş, fond. Pref. Muscel, dos. nr. 171/1935.

[62] Idem, dos. nr. 22/1939.

[63] Idem, dos. nr. 171/1935.

[64] „Presa", an. VIII, nr. 160/1936.

MOUVEMENTS SOCIAUX AU DISTRICT D'ARGEŞ ENTRE 1934—1940

RÉSUMÉ

Après la crise économique de 1929—1933, on enregistre un développement sensible de l'économie du district d'Argeş. Malgré cela, le niveau de vie des travailleurs reste beaucoup en arrière par rapport au développement industriel et surtout par rapport à l'augmentation des profits de la grande bourgeoisie.

Ceci a constitué la cause principale des mouvements de cette période, à laquelle s'ayonte la transgression du contrat collectif de travail, du repos de dimanche, des fêtes, légales, de la journée de travail.

D'autres facteurs qui ont généré les mouvements de la période mentionnée-ci dessus, ont été aussi les petites salaires, qui n'étaient pas poyés à temps, les conges, les bourdes conditions de travail et les abus des autorités locales.

Des actions pareilles ont été organisées par les ouvriers des ateliers C.F.R. Piteşti, de Schitu-Goleşti et les ouvriers de Curtea d'Arges, Stîlpeni, Prundu et Costeşti.

À la même époque la paysannerie s'est levée à cause des grands impôts et des dattes contractées aux bangues et aux usuriers, à cauze de la répartition inégale de la terre et de l'aggravation de l'exploitation exercitée par des grands proprietaires funciers et par les paysans cassus.

Des actions des payssans sont signalées dans des villages comme : Mălureni, Călineşti, Goleşti.

Mécontentes sont aussi les autres catégorie sociales, par exemple les intellectuels, les fancționnaires et les retratés.

Les formes de lutte sont variées.

Les initiateurs, les organisateurs et les dirigeants de ces combats ont été les communistes guidés et aidés par le Comité du P.C.R. du district d'Argeş.

LUCREŢIU PĂTRĂŞCANU ŞI ANTIFASCIŞTII DIN ARGEŞ

DUMITRU TUDOR

La Piteşti, Lucreţiu Pătrăşcanu era cunoscut ca un activist de frunte al Partidului Comunist şi cu o îndelungată activitate. In perioada anilor 1930—1940 el a fost trimis de conducerea partidului în mai multe rînduri să sprijine lupta antifascistă în judeţul Argeş. El venea, cîte odată, însoţit de Constantin Agiu care l-a pus în legătură cu Petre Năstăsescu, Chiriac Constantin şi alţi antifascişti. Lucreţiu Pătrăşcanu era stimat în rîndurile intelectualilor din Piteşti, pentru convingerile sale democratice, pentru inteligenţa şi cultura sa. Prin întîlnirile sale a reuşit să creeze un grup de intelectuali antifascişti care au sprijinit acţiunile partidului în timpul ilegalităţii.

Prin anul 1935 s-a tipărit la Piteşti broşura intitulată „Procesul Antifasciştilor". Pentru tipărirea ei au activat : Chiriac C-tin, Stănescu C-tin şi tipograful Ştefan Voiculescu de pe strada D-na Bălaşa. Ieşită în 3 000 exemplare, broşura a fost expediată în oraşele Bucureşti, Braşov şi Cluj. Pe la sfîrşitul anului 1935, sub îndrumarea organizaţiei de partid locale, s-a luat iniţiativa înfiinţării unui ziar local, cu o largă colaborare în rîndul intelectualilor cu idei progresiste, în scopul răspîndirii printre masele largi de oameni de la oraşe şi sate a ideilor Partidului Comunist, demascarea propagandei fasciste. Ziarul a primit denumirea „Omul liber", avînd ca director pe Stănescu Constantin, iar redactarea materialelor se făcea în locuinţa din strada 1 Mai nr. 6. Ziarul „Omul liber" era scos în număr de 500 exemplare şi trimis în toată ţara pe anumite adrese şi în special în judeţele Argeş şi Muşcel la diferiţi cetăţeni cunoscuţi ca simpatizanţi ai democraţiei, păcii şi progresului care urau fascismul. Expedierea acestui ziar se făcea de la sediul organizaţiei locale a P.C.R. din strada Sf. Vineri nr. 8, iar o contribuţie însemnată şi-a adus-o Valotzi Francisc. Reuşind să apară pînă la al şaselea număr, ziarul „Omul liber" a fost împiedicat apoi să mai apară, poliţia interzicînd cu brutalitate tipografiei să mai lucreze.

În anii 1934—1936 au fost culese sute de semnături prin care oamenii muncii de diferite categorii sociale se solidarizau cu lupta pentru pace, împotriva războiului şi a pericolului fascist. Asemenea acţiuni de solidarizare s-au manifestat pregnant cu ocazia Congresului Universal pentru pace de la Paris, la care erau reprezentate şi unele grupări po-

litice din România, ce se pronunțau pentru pace. În funcție de condițiile concrete, în fața cărora se aflau, de interesele specifice ale diferitelor grupări sociale, comuniștii au militat și au găsit calea pentru antrenarea maselor la acțiuni antifasciste. Organizațiile de partid din Cîmpulung, Livezeni și Bădești, au reușit, în anul 1936, să strîngă numeroase adeziuni prin care se cerea eliberarea antifasciștilor din închisori. O acțiune asemănătoare s-a organizat împotriva războiului cînd au fost trimise Comitetului antirăzboinic peste 2 000 de semnături publicate apoi în ziarul „Adevărul".

Masele muncitoare au înfruntat măsurile organelor represive ale statului burghezo-moșieresc, în lupta pentru îmbunătățirea condițiilor de trai, păstrarea și lărgirea libertăților democratice. În 1936 muncitorii de la mina Poienari, cu sprijinul comuniștilor din Cîmpulung, au pornit o acțiune grevistă pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă în subteran și mărirea salariilor. Autoritățile au reprimat însă prin cruzime greva muncitorilor mineri. Legiunea de jandarmi Mușcel l-a arestat pe Ticu Apostol Ion, întemnițîndu-l la închisoarea din Iași, iar alți patru muncitori din Cîmpulung au fost arestați și torturați pentru manifestele răspîndite în curțile minerilor de la Întreprinderea Pescăreasa. Printre materialele de propagandă trimise de Petre Năstăsescu de la Pitești spre Cîmpulung, primite de Iulian Vasilescu, erau : „Scînteia" care avea ca lozincă scrisă cu roșu pe prima pagină „Trăiască frontul unic antifascist" și două din manifestele Comitetului Central al P.C.R., iar în orașul Pitești se răspîndise un manifest al Comitetului județean Argeș al partidului comunist.

În pofida teroarei, activitatea antifascistă a continuat, împletindu-se cu lupta pentru revendicări a maselor muncitoare. La Întreprinderea textila Găvana s-a dezlănțuit în 1936 greva muncitorilor. Prin legăturile sale, organizația de partid din Pitești a sfătuit pe muncitorii înaintați să folosească arma lor de luptă, greva, împotriva salariilor de mizerie, amenzilor, concedierilor, bătăilor și a altor umilințe. Astfel, la îndemnul comuniștilor, muncitorii și muncitoarele au ieșit în stradă, au venit cu toții la prefectură în număr de 500. Apoi s-a format o delegație din rîndul muncitorilor care a mers la București însoțită de Theo Simionescu. Acțiunea muncitorilor a fost susținută de ziarul local „Omul Liber". În acelaș timp sînt arestați pentru activitatea lor printre țărani, soții Dora și Constantin Manda din comuna Livezeni, de plutonierul de jandarmi Chiroiu, înaintîndu-i Tribunalului Mușcel. Se fac percheziții asupra locuinței lui Radu Vochin din comuna Rădești, de către șeful postului de jandarmi Boteni, plutonierul Lăzăroiu. Minerii de la Uzina de uscare a cărbunelui din Bazinul carbonifer Schitu-Golești au cerut mărirea salariilor, înaintînd un memoriu în acest sens. Direcția minelor a respins memoriul minerilor, motivînd aceasta prin lipsă de fonduri. Minerii nu s-au lăsat intimidați și după o săptămînă au intrat în grevă, avînd în frunte pe Hulubeanu Petre. Direcțiunea întreprinderii a refuzat să trateze cu reprezentanții muncitorilor. Directorul Paul Stroe îi spunea muncitorului Hulubeanu Petre că nu poate vorbi cu el întrucît este comunist. Greviștii, însă, oprind mașinile au încetat orice activitate în uzină. Luînd act de hotărîrea muncitorilor, direcțiunea minelor a acceptat discuțiile și după șase ore de tratative, greviștii au obținut mărirea sa-

lariilor. Sindicatele, în această perioadă, luptau pentru respectarea dreptului muncitorilor la repaus duminical, asigurări sociale, concedii plătite, etc. Aceste acţiuni au avut influienţă asupra îmbunătăţirii parţiale a condiţiilor de trai şi creşterii conştiinţei de clasă a muncitorilor, frînarea influienţei reacţiunii, misticismului şi propagandei fasciste.

De la început P.C.R. a văzut în fascismul german un mare pericol pentru destinele popoarelor din Europa şi a preconizat o politică de măsuri eficace privind întărirea capacităţii de apărare a ţării, organizarea rezistenţei armate împotriva unui eventual atac din partea Germaniei hitleriste. P.C.R. a militat pentru întărirea combativităţii şi vigilenţei maselor muncitoare, sporirea sprijinului acordat unor organizaţii şi asociaţii pentru obţinerea revendicărilor ce preocupau diverse categorii sociale. Printre acţiunile întreprinse se înscrie poziţia luată în anul 1937 de comuniştii din comuna Livezeni în frunte cu Manda Constantin care au distrus stocurile de ziare fasciste ce veneau în centrul Livezeni aşa cum au fost „Porunca vremii“ şi „Sfarmă piatră“. Tot sub influenţa partidului, prin Lucreţiu Pătrăşcanu şi Constantin Agiu, a luat fiinţă la Piteşti organizaţia de masă „Blocul Democratic“ prin care se puteau organiza întruniri publice şi trezirea în mase a conştiinţei despre pericolul ce-l reprezenta fascismul pentru omenire. Această organizaţie a fost un mijloc de luptă, în condiţiile cînd în ţară reacţiunea sprijinea organizaţiile fasciste, cînd agenţi hitlerişti travestiţi în turişti se infiltrau. La 1 ianuarie 1936, în locuinţa lui Vasile Ilina din strada Craiovei nr. 100 s-au adunat 25 de persoane sub pretextul serbării onomasticii. În fond s-a propus constituirea Blocului Democratic, avînd ca preşedinte pe Petre Năstăsescu, iar ca secretar a fost desemnat Constantin Stănescu. După aceea s-au organizat întîlniri cu Petre Constantinescu-Iaşi, la Bucureşti, preşedintele Blocului Democratic pe ţară care a dat indicaţii pentru activitatea politică a organizaţiei din Piteşti. Primul sediu al organizaţiei Blocul Democratic din Piteşti a funcţionat pe strada 1 Mai nr. 2, în imobilul lui Victor Lehrer. Timp de cîteva luni de zile au fost organizate mai multe întruniri publice. Greutăţile erau nemăsurat de mari din cauza prigonirilor poliţiei ce supraveghea fiecare întrunire. Agenţii poliţiei umblau din atelier în atelier şi împreună cu elementele fasciste ameninţau şi persecutau cetăţenii participanţi la întrunirile Blocului Democratic. Existenţa organizaţiei Blocului Democratic, pătrunderea în conştiinţa oamenilor, le dădea speranţa că există încă o organizaţie de luptă pentru interesele păcii şi dreptăţii sociale. Antifasciştii se bazau pe propriile lor puteri, pe curajul şi convingerile lor, dar aveau de luptat împotriva unor forţe înarmate, ce dispuneau de toate mijloacele şi care puteau lovi din toate părţile. Văzînd că influenţa Blocului Democratic creşte, reacţiunea devine mai violentă, trimiţînd agenţi să urmărească zi şi noapte şi să păzească sediul acestei organizaţii. Astfel că, pe la sfîrşitul anului 1936, poliţia i-a sigilat sediul şi agenţii însoţiţi de legionarii ce stăteau la pîndă, au încărcat mobilierul în camioane, sub privirile îndurerate şi protestele îndîrjite ale democraţilor din Piteşti. Comisarul Petreanu Victor în fruntea unei patrule militare şi a unei brigăzi de poliţişti a început să violeze locuinţele antifasciştilor şi a confiscat în mod samavolnic documentele organizaţiei Blocului Democratic. Arestările şi anchetele organizate de poliţaiul

Guther, urmate de arest şi judecată la tribunal, al cărui complet era format din primul procuror Tomiţă Popescu, Mihai Marmulea, judecător de instrucţie şi Guther, a urmărit să pună capăt activităţii Blocului Democratic. Intelectualii democraţi din Piteşti, Chiriac Constantin, Stănescu Constantin şi alţii, au protestat cu hotărîre şi au depus multă stăruinţă pentru eliberarea lui Năstăsescu Petre şi Valotzi Francisc. În 1937 s-a înaintat o acţiune către Ministerul de Interne, prin care se arăta că măsurile luate de poliţie şi închiderea sediului Blocului Democratic contraveneau art. 25 din Constituţie, care prevedea libertăţi politice, libertatea scrisului şi a întrunirilor pentru toate categoriile sociale. Se cerea cu hotărîre anularea măsurilor luate de poliţie şi tribunal.

În oraşul Cîmpulung, acţionau pe linie antifascistă Iulian Vasilescu, N. Bercaru, A. Nicolaescu, I. Mincu şi Mitu Constantin. Ei demascau politica organizaţiilor fasciste şi sprijinul acordat de cercurile reacţionare din partidele istorice în propaganda de pregătire a unui nou război.

Comuniştii au susţinut o politică de unire a tuturor forţelor patriotice antifasciste, pentru un regim democratic, capabil să se opună expansiunii Germaniei hitleriste şi promovarea unei atitudini realiste faţă de Uniunea Sovietică. Printre materialele de propagandă răspîndite de comuniştii din Cîmpulung erau : „Brazda ţăranului“, „Jos regele“ şi revista „Tînărul leninist“. Acestea erau depozitate, în mod secret, la cinematograful Jinga din oraş sau cafeneaua Europa şi apoi difuzate. Comuniştii au găsit puncte comune în anumite perioade cu membri ai P.N.T. şi ai altor grupări, cu privire la împiedicarea activităţii organizaţiilor fasciste. Cu ocazia manifestaţiei politice organizate de P.N.T. la Bucureşti, în vara anului 1937, au participat şi comuniştii din Piteşti şi Cîmpulung-Muşcel, dar cu lozincile lansate de P.C.R. „Vrem pace“, „Jos războiul“, „Trăiască pacea cu U.R.S.S.“, „Trăiască Partidul Comunist“.

În 1938 s-a publicat în ziare cuprinsul proiectului Constituţiei carliste, urmînd ca într-o zi de joi şi duminică să se facă votarea. Această constituţie lovea în drepturile democratice şi în cuceririle oamenilor muncii. Antifasciştii din Piteşti au luat atitudine împotriva prevederilor acestui proiect, care nega regimul parlamentar şi consultarea poporului, mai ales că articolul 4 dădea depline puteri regelui, să declare oricînd şi împotriva oricui război, iar poporul să fie legat de mîini şi de picioare, să nu poată spune nici un cuvînt. Comuniştii au lansat cuvîntul de ordine, să se pronunţe pentru anularea votului, să nu se aprobe noua constituţie. Printre democraţii din Piteşti unii sau manifestat împotriva constituţiei în mod făţiş, deşi au urmat arestări împotriva lor.

Legătura dintre organizaţia de partid din Cîmpulung şi centru, s-a făcut în anul 1937 prin Tănase Borţoi, Petre Năstăsescu şi Constantin Agiu, ultimul vizitînd de două ori, în 1939—1940 şi organizaţia din comuna Stîlpeni. Pe linia sprijinului în munca cu femeile, a sosit în 1938 la Cîmpulung Stela Moghioroş, care a scos în evidenţă metodele ce trebuiau folosite pentru antrenarea femeilor în activitatea organizaţiilor de masă, împotriva războiului, pentru pace şi libertate. Cu difuzarea materialelor de propagandă şi organizarea muncitorilor tîmplari în sindicate era însărcinat Nicolae Bercaru.

Începutul dictaturii regale, desființarea celor 19 partide politice existente în țară, a atras după sine o intensificare a reacțiunii și dezlănțuirea bandelor de legionari înarmați împotriva democraților. În aceste condiții grele de luptă, Lucrețiu Pătrășcanu a sosit la Pitești și a descris grupului de comuniști de aici noua situație creată, masacrele săvîrșite împotriva comuniștilor și a intelectualilor progresiști. Lucrețiu Pătrășcanu a indicat metode de luptă adecvate noilor condiții în care activa Partidul Comunist, pentru o legătură permanentă cu masele și în același timp ferirea cadrelor de sălbăticia atacurilor poliției și a organizațiilor fasciste. Astfel, era evitată eșirea împreună pe străzi a mai multor cadre de partid, iar legăturile se asigurau prin întîlniri personale și la ore potrivite. Pe străzi treceau în marș coloane de fasciști înarmați și orice om cu vederi democratice era în pericol de a fi asasinat. În aceste împrejurări tulburi, de nesiguranță, Lucrețiu Pătrășcanu a produs o puternică impresie asupra antifasciștilor din Pitești cu care a venit în contact, atît prin ținuta și gîndul său lucid, cît și prin curajul plin de demnitate, față de pericolul ce-l pîndea din partea poliției. Pe fața lui nu se trăda nici un fel de teamă, iar pe lîngă vorba sa blîndă și calculată, se manifesta puterea convingerii sale, în țelul eliberării poporului român, în viitorul socialist al României.

În condițiile cînd România intra tot mai mult în sfera de interese ale Germaniei fasciste, cînd datorită cercurilor guvernante s-a încheiat, în martie 1939, Tratatul economic Romåno-german, clasa muncitoare în frunte cu P.C.R. a privit această politică cu ostilitate, căci era menită să subordoneze economia României, Germaniei hitleriste, să știrbească suveranitatea și independența țării. Pericolul asupra României s-a mărit. Polonia a fost atacată la 1 septembrie 1939, la 3 sept. a intrat în război Franța și Anglia, în timp ce guvernul român rămînînd în espectativă a declarat la 7 sept. neutralitatea țării. Sub influiența P.C.R. diverse categorii sociale, țărani, intelectuali, meseriași, au protestat împotriva agresiunii hitleriste, în diferite părți ale Europei și s-au pronunțat în sprijinul popoarelor austriac, cehoslovac și polonez, lăsate pradă Germaniei de către marile puteri europene. În comuna Livezeni și Rădești, Vasile Tudose, activînd pe linia U.T.C. aducea diverse broșuri, manifeste și alte materiale cu ocazia sosirii sale în satul Pițigaia, ce ținea de comuna Rădești. În anul 1940 el a înmînat lui Radu Vochin material de propagandă antifascist, care a fost difuzat printre muncitorii Întreprinderii forestiere din Stîlpeni. Prin activitatea lui Radu Vochin și a fraților Manda, a fost zădărnicită acțiunea legionară din comunele Rădești și Stîlpeni, de a trimite în Germania tineri de 15—18 ani sub diferite motive.

După moartea lui Radu Ionescu la 15 decembrie 1939 — vechi membru al Partidului Comunist — au fost dezgropați banii lăsați de el în sumă de 64.000, moștenire partidului, împreună cu nota scrisă de mîna lui, cu creion roșu. În acel timp conducerea partidului a trimis la Pitești pe Lucrețiu Pătrășcanu, care a explicat membrilor organizației locale de partid greutățile prin care trecea partidul și criza financiară de care suferea. Comuniștii din Pitești au hotărît să predea către conducerea partidului suma de bani lăsată de Radu Ionescu. Petre Năstăsescu vizita pe Lucrețiu Pătrășcanu într-o locuință în București pe

strada Polonă nr. 100 la etaj. Radu Ionescu înainte de a muri făcuse act de vînzare, pe casa lui, din strada Exercițiu nr. 122 bis din Pitești, pe numele a trei membri de partid din oraș. Această casă a fost vîndută cu 60.000 lei, iar banii, trimiși partidului pe Constantin David.

Abnegația și vigoarea luptei antifasciștilor, conduși de comuniști se datora păstrării în inimile și conștiința lor revoluționară, a sentimentului dreptății și libertății, moștenit din generație în generație, de la străbuni. Antifasciștii erau strîns legați de soarta poporului, de cauza propășirii patriei, pe calea progresului economic și social, independenței și suveranității naționale.

LUCREȚIU PĂTRĂȘCANU ET LES ANTIFASCISTES D'ARGEȘ

RÉSUMÉ

A Pitești, Lucrețiu Pătrășcanu était connu comme un militant d'élite du Parti Communiste, ayant une activité remarcable. Pendant les annés 1930—1940 il a été envoyé plusieurs fois par les dirigeants du parti afin d'aider la lutte antifasciste du département d'Argeș. Il y venait accompagné parfois par Constantin Agiu et par d'autres antifascistes Lucrețiu Pătrășcanu était respecté parmi les intellectuels d'Argeș pour ses convictions démocratiques, pour son intelligence et sa culture. Il a réussit ainsi à créer un groupe d'intellectuels antifascistest qui ont aidé les actions du parti pendant la période de l'illégalité. Ainsi, sous la direction du P.C.R. (Parti Communiste Roumain) on a édité la brochure intitulée „Le procès des antifascistes", ayant un tirage de 3.000 exemplaires qui ont été expédiés à Bucarest, Brașov et Cluj, on a fondé le journal local „L'homme libre", qui démasquait la propagande fasciste, on a diffusé le journal „Scînteia" et des manifestes du Comité Central du Parti Communiste Roumain — ainsi qu'un manifeste du Comité départamental Argeș du parti, adressé aux ouvriers textilistes. On a accordé l'aide et on a organisé les actions des mineurs de la mine de charbon „Bătaia" de Schitu-Golești, des textilistes de Găvana, ainsi que celles des paysans de Stîlpeni, Rădești et d'autres communes situées sur la vallée Rîul Doamnei. D'importantes actions antifascistes ont eu lieu à Cîmpulung et Pitești, consistant dans la collecte des signatures et la participation aux démonstrations contre le guerre, par la fondation de l'organisation „Le bloc démocratique". A Cîmpulung ont été répandus des matériaux de propagande : „Le sillon du paysan", „A bas le roi" et la revue „Le jeune léniniste".

Dans les rudes conditions de la dictature royale et celle des bandes des légionaires, Lucrețiu Pătrășcanu est venu à Pitești où il a expliqué au grope communiste la véritable situation qui s'était crée. Il a indiqué les meilleures méthodes à suivre dans les nouvelles conditions dans

lesquelles luttait le Parti Communiste, pour maintenir une liaison permanente avec les masses et, en même temps, pour protéger les cadres contre les excès barbares de la police et des organisations fascistes.

Dans ces circonstances troubles et pleines d'incertitude, Lucreţiu Pătrăşcanu a exercé une puissante influence sur les antifascistes d'Argeş par sa lucidité, son courage et sa dignité, son mépris vis-à-vis des dangers et des risques qui découlait de la part de la police. Sur sa figure on ne laisait aucune crainte et sa parole calme laissait comprendre la force de ses convictions dans le but du parti — l'éliberation du peuple et l'avenir socialiste de la Roumanie.

L'activité des antifascistes d'Argeş s'est déroulée dans le contexte général de la lutte du peuple entier, guidé par l'initiative du Parti Communiste Roumain.

ACTIVITATEA POLITICĂ A FORȚELOR DEMOCRATICE DIN ORAȘUL PITEȘTI ÎN PRIMA ETAPĂ A REVOLUȚIEI POPULARE

PETRE POPA

Revoluția populară din România, declanșată prin insurecția națională antifascistă din August 1944 — „act istoric organizat și condus de partidul comunist, prin care s-a deschis poporului calea luminoasă a făuririi orînduirii socialiste[1]" —, a impus cu hotărîre pe arena politică, încă din primele zile de după 23 August, forțele democratice. Sprijinindu-se pe masele largi populare, acestea au exercitat o puternică înrîurire asupra întregii vieți sociale din România.

Condițile concret-istorice ale începutului revoluției populare din țara noastră, au determinat afirmarea tot mai puternică a clasei muncitoare, a țărănimii și a altor categorii sociale interesate în realizarea obiectivelor majore ce stăteau în fața poporului român : eliberarea întregului teritoriu al patriei și participarea la lupta pentru victoria finală împotriva fascismului, intensificarea luptei pentru apărarea intereselor celor ce muncesc, înfăptuirea unor reforme economice și îndeosebi a reformei agrare, democratizarea țării, instaurarea unui guvern care să garanteze realizarea tuturor acestor țeluri.

Un factor esențial, care a influențat în mod determinant desfășurarea revoluției populare, a fost reorganizarea Partidului Comunist Român și a activității sale în noile condiții legale. Printre organizațiile care își reiau activitatea imediat după 23 August, este și organizația comunistă de la Pitești. Aici, la cîteva zile după insurecție, se formează cu ajutorul instructorului C.C. al P.C.R. — A. G. Vaida, un comitet local provizoriu care a înmănunchiat pe comuniștii cei mai hotărîți aflați în activitate în anii grei ai ilegalității, în fruntea cărora se afla muncitorul Petre Năstăsescu, secretarul organizației locale a P.C.R. [2].

Organizația P.C.R. de la Pitești se afirmă cu hotărîre în viața politică locală depunînd eforturi susținute pentru mobilizarea muncitorilor și a altor categorii sociale la realizarea liniei politice a partidului comunist.

---

[1] *Nicolae Ceaușescu,* „România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste". Vol. I, edit. politică, București, 1968, pagina 111.

[2] Arhiva Comit. județean P C R. Argeș, fond I, dosar nr 1, pag. 12.

Munca de organizare a partidului a fost împletită cu o largă activitate politică de masă, cu puternice acţiuni şi mari demonstraţii desfăşurate în întreaga ţară, la care au participat oameni ai muncii de toate categoriile. Asemenea acţiuni au avut loc şi în oraşul Piteşti.

Astfel, organizaţia locală a P.C.R. a acordat o mare atenţie organizării maselor populare, cu deosebire muncitorilor din întreprinderi, precum şi activizării celorlalte forţe cu orientare democratică. Această acţiune nu a fost uşoară. Ea era mult îngreunată datorită dispersării muncitorilor în mici întreprinderi şi ateliere — o bună parte din aceştia locuind chiar la sate, cît şi influenţei, deloc de neglijat, pe care o exercitau în zona Argeşului partidele reacţionare.

Prin măsuri operative şi energice, s-a reuşit în mare măsură să se depăşească aceste impedimente şi să se organizeze încă din cursul anului 1944 puternice comitete muncitoreşti, cum au fost cele de la Fabrica Textila Găvana, Depoul şi mişcare C.F.R., Fabrica de Încălţăminte „Petrescu", Fabrica de tăbăcărie „Titu Dumitrescu", Moara „Progresul", Brutăria populară. După 1 septembrie 1944 — cînd se constituie comisia de organizare a sindicatelor din România, un număr însemnat de salariaţi din oraşul Piteşti, din cele mai diverse domenii, se îndreaptă cu mare încredere spre sindicate — ceea ce va constitui un ajutor preţios pentru activitatea revoluţionară viitoare.

Un raport al organizaţiei locale a P.C.R. arată că în această perioadă „aproape 600 de muncitori de la Textila Găvana, 350 muncitori de la Depoul C.F.R., 200 muncitori de la mişcare C.F.R., precum şi un număr însemnat de salariaţi din întreprinderile comunale, funcţionari publici şi alţii sînt organizaţi în sindicate puternice care sprijină activitatea comitetelor de fabrică" [3].

Atenţie deosebită s-a acordat şi la Piteşti organizării celorlalte forţe interesate în dezvoltarea progresistă a ţării, care să acţioneze în strînsă legătură cu partidul comunist în activitatea politică. Astfel, la 24 septembrie 1944 într-o adunare la care participă peste 400 de intelectuali, mici meseriaşi şi alte categorii sociale, se constituie la Piteşti „Uniunea patrioţilor" iar la 8 octombrie 1944 se organizează „Apărarea patriotică" [4]. Un însemnat succes al forţelor progresiste din Piteşti îl constituie organizarea comitetului local al U.T.C., eveniment petrecut în primele zile ale lunii noiembrie 1944 [5]. Se amplifică de asemenea colaborarea în cadrul Frontului Unic Muncitoresc a organizaţilor locale ale P.C.R. şi P.S.D.

În acţiunile de făurire a Frontului Naţional Democrat — iniţiată de Partidul Comunist Român, în lupta pentru formarea unui guvern care să reprezinte toate forţele naţionale şi democratice ale ţării, sînt prezente, printr-o muncă politică şi organizatorică susţinută şi forţele politice progresiste din oraşul Piteşti.

Pentru explicarea şi popularizarea obiectivelor fundamentale ale Platformei F.N.D. şi în Piteşti se desfăşoară acţiuni politice şi întruniri populare de mare amploare. Printre acestea, adunarea din 15 octombrie 1944, cînd masele populare piteştene îşi arată atitudinea potrivnică faţă de modul cum este guvernată ţara, constituie o concludentă manifestare

---

[3] Arhiva Comit. jud. P.C.R. Argeş, fond I, dosar nr. 1, pag. 9.
[4] Idem, fond 1, dosar nr. 1, pag. 12 şi 53.
[5] Idem, fond 1, dosar nr. 1, pag. 11.

a stării de spirit de care era dominată cea mai mare parte a populaţiei locale. În cadrul adunării, la care participă un însemnat număr de muncitori, cu deosebire din cadrul unităţilor C.F.R., se exprimă cu însufleţire adeziunea faţă de proiectul de platformă al F.N.D., propus tuturor partidelor şi organizaţiilor politice. În moţiunea adoptată cu acest prilej se arată : „Cerem un guvern în care să fie reprezentate toate forţele democratice..., cerem pentru oraşul şi judeţul nostru primar şi prefect aleşi din oamenii din popor, libertate de organizare pentru muncitori". Participanţii la adunare se angajează să acţioneze pentru deplina realizare a platformei de luptă şi de construcţie a F.N.D. care „de azi înainte devine programul de luptă al întregului popor, pentru România liberă, democratică şi independentă" [6].

Refuzul colaborării în cadrul aceleiaşi platforme a P.N.T. şi P.N.L. nu opreşte acţiunea dezlănţuită irezistibil de a consolida unirea P.C.R. cu celelalte forţe progresiste în scopul constituirii unui guvern reprezentativ democratic. Această tendinţă este vizibilă şi pe plan local.

Astfel, la 23 octombrie 1944 se constituie la Piteşti, fără colaborarea P.N.T. şi P.N.L., Consiliul judeţean al F.N.D. Prin intermediul acestui consiliu, cu sprijinul direct al organizaţiei locale a P.C.R. şi al celorlalte forţe cu orientare democratică, se va desfăşura o susţinută activitate politică pentru democratizarea aparatului de stat şi rezolvarea unor probleme economice acute [7].

Aşa de exemplu, sub egida Consiliului judeţean Argeş al F.N.D. se desfăşoară la 19 noiembrie 1944, adunarea generală a profesorilor secundari din judeţul Argeş, la care participă ca invitaţi delegaţi ai muncitorilor, învăţătorilor şi funcţionarilor publici. Din moţiunea adoptată cu acest prilej se desprinde mai ales ideia democratizării învăţămîntului, crearea de condiţii pentru a pătrunde în şcoală elemente merituoase provenite din cele mai largi categorii sociale [8].

La 27 noiembrie 1944 se impun în conducerea primăriei oraşului Piteşti, prin voinţa maselor populare, elemente democrate care vor susţine îndeplinirea platformei şi a programului de lucru ale Consiliului judeţean al F.N.D., în special în ceea ce priveşte îmbunătăţirea aprovizionării, combaterea speculei, mărirea producţiei în fabrici şi altele. Pentru rezolvarea acestor cerinţe masele populare din Piteşti, participă cu însufleţire la marea întrunire publică din 2 decembrie 1944 în cadrul căreia pe lîngă unele cerinţe economice, se solicită cu insistenţă un guvern cu adevărat democratic [9].

Preocupîndu-se de orientarea unitară a forţelor progresiste şi democratice locale, organizaţia P.C.R. convoacă la 22 noiembrie 1944 în sala Teatrului comunal din Piteşti, o întrunire a reprezentanţilor comitetelor muncitoreşti, sindicatelor, Uniunii Patrioţilor, Apărării Patriotice şi U.T.C. Cu acest prilej, Constantin Doncea — activist de seamă al Partidului Comunist, explică pe larg principalele evenimente aflate la

[6] Arhiva Comit. jud. P.C.R. Argeş, fond 1, dosor nr. 1, pag. 18.
[7] Arhiva Comit. jud. P.C.R. Argeş, fond 1, dosar nr. 6, pag. 7.
[8] Idem, dosar nr. 6, pag. 36.
[9] Idem, dosar nr. 6, pag. 12.

ordinea zilei, precum și obiectivele care stăteau în fața luptei poporului român [10].

În vederea întăririi numerice și calitative a organizației locale a P.C.R., pentru creșterea influienței ei în rîndurile populației și cîștigarea de noi poziții în viața politică locală, în zilele de 18 octombrie, 8 și 23 noiembrie, 18 decembrie 1944, au loc ședințe ale grupului de comuniști de la Pitești, în cadrul cărora se stabilește poziția organizației față de diferite evenimente, adoptîndu-se totodată noi măsuri pentru o mai temeinică activitate politică și organizatorică.

Unul dintre cele mai de seamă evenimente din activitatea comuniștilor de la Pitești în această perioadă, îl reprezintă organizarea și desfășurarea lucrărilor primei conferințe județene a P.C.R. în ziua de 20 decembrie 1944, etapă în care efervescența politică la nivelul întregii țări este deosebită, întrevăzîndu-se cu tot mai multă claritate victoria forțelor democratice. Cu acest prilej s-a constituit primul comitet județean Argeș al P.C.R. [11].

La sfîrșitul anului 1944 și începutul anului 1945, cînd lupta pentru putere intră în faza sa hotărîtoare, masele populare din Pitești, organizațiile cuprinse în F.N.D., vor fi o prezență activă în marea bătălie pentru formarea primului guvern democrat din istoria României. Centrul de greutate al muncii de partid, pentru cîștigarea maselor, se deplasează acum în întreprinderile orașului, unde se constituie puternice celule de partid, se amplifică activitatea sindicală și a comitetelor de fabrică, se duce lupta pentru mărirea producției.

La 21 ianuarie 1945 are loc plenara Comitetului județean Argeș al P.C.R. care stabilește noi măsuri pentru îmbunătățirea muncii organizațiilor de partid de la plăși, a celulelor, a sindicatelor și comitetelor de fabrică [12]. După publicarea la 28 ianuarie 1945 a programului de guvernare al F.N.D., și în județul Argeș începe să se producă o dezagregare a organizaților partidelor reacționare, ceea ce determină o însemnată deplasare de forțe spre stînga. Semnificativ în acest sens este și comentariul ziarului „Scînteia" referitor la întrunirea P.N.T. de la Pitești din 12 octombrie 1944, în cadrul căreia unii membrii ai acestui partid „au cerut unirea tuturor forțelor democratice în lupta pentru stîrpirea fascismului și a elementelor legionare și totodată realegerea unui guvern compus din toate forțele democratice, guvern revendicat de masele populare, dar pe care conducătorii oficiali ai partidului țărănist nu vor să-l aprobe. În acest fel — concluzionează „Scînteia" — democrația cîștigă noi poziții, mărindu-și sfera ei de influență" [13].

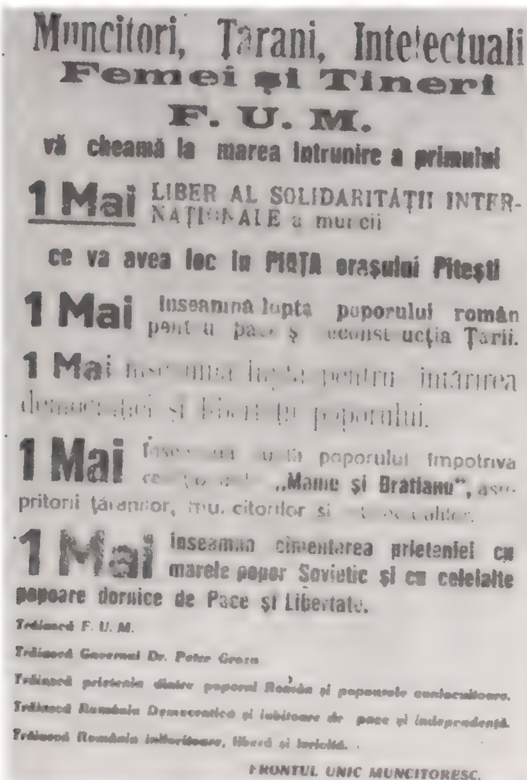
O statistică a vremii, apreciază că în județul Argeș forțele progresiste aveau o influiență în mase de 60—65%, influiență ce va crește pe măsura apropierii victoriei de la 6 Martie 1945 [14].

Delegați din Pitești sînt prezenți la primul congres general al sindicatelor unite (26—30 ianuarie 1945), care a hotărît crearea C.G.M. În județul Argeș erau la începutul anului 1945, peste 6 400 membri

[10] Idem, dosar nr. 1, pagina 10.
[11] Idem, dosar nr. 1, pag. 25.
[12] Idem, dosar nr. 1, pag. 25.
[13] Scînteia nr. 31, an. 1, 22 oct. 1944, pag. 4.
[14] Arhiva Comit. jud. P.C.R. Argeș, fond. 1, dosar nr. 13, pag. 9—10.

de sindicat [15]. Acțiuni însemnate desfășoară în cadrul F.N.D. și organizația din Argeș a Frontului plugarilor.

În perioada 24 februarie — 6 martie, prin adunări desfășurate în întreprinderile și instituțiile din Pitești, sau direct în stradă, masele populare din acest oraș — avînd în frunte comuniștii, organizațiile democratice și progresiste și-au adus o însemnată contribuție la formarea stării generale de spirit favorabilă instaurării guvernului democrat condus de dr. Petru Groza. În acest fel piteștenii au devenit coautori la unul dintre cele mai însemnate evenimente ale istoriei noastre contemporane.

Muncitori, Țarani, Intelectuali
Femei și Tineri
F. U. M.
vă cheamă la marea întrunire a primului
1 Mai LIBER AL SOLIDARITĂȚII INTERNAȚIONALE a muncii
ce va avea loc în PIAȚA orașului Pitești
1 Mai înseamnă lupta poporului român [illegible] reconstrucția Țarii.
1 Mai [illegible] poporului.
1 Mai [illegible] poporului împotriva [illegible] „Maniu și Bratianu", [illegible] țăranilor, muncitorilor și [illegible]
1 Mai înseamnă cimentarea prieteniei cu marele popor Sovietic și cu celelalte popoare doritoare de Pace și Libertate.
Trăiască F. U. M.
Trăiască Guvernul Dr. Petru Groza
[illegible]
[illegible]
[illegible]
FRONTUL UNIC MUNCITORESC.

Figura 1: Manifestul Comitetului din Pitești al Frontului Unic Muncitoresc (1 Mai 1945)

După 6 Martie 1945, oamenii muncii din orașul Pitești, organizațiile politice progresiste din această parte a țării au apărat și consolidat regimul democrat-popular, aplicarea în viață a programului F.N.D. Datorită eforturilor comune ale celor din fabrici, se mărește producția, se refac unitățile distruse de război, se sprijină prin diferite forme frontul anti-hitlerist. Numeroși muncitori din Pitești merg la sate pentru a ajuta la înfăptuirea reformei agrare și desfășurarea campaniilor agricole. Așa de exemplu, în comunele Recea, Ionești, Humele și altele se deplasează din Pitești caravane cu unelte și echipe muncitorești care sprijină țăranii împroprietăriți [16].

În aprilie 1945, comunistul Petre Năstăsescu este impus de către masele populare ca primar al orașului Pitești — ceea ce reprezintă un mare succes al forțelor politice democratice, al Partidului Comunist. La 22 aprilie 1945, într-o adunare publică, apoi cu prilejul sărbătoririi zilei de 1 Mai, populația orașului Pitești își arată deplinul atașament cu noile măsuri ale guvernului democrat [17]. Se întărește de asemenea colaborarea în cadrul F.U.M., se organizează în Pitești mari întruniri ale Frontul Plugarilor, la care participă Dr. Petru Groza și alți membri ai guvernului, așa cum a fost de exemplu, adunarea de la 21 mai 1945

[15] Idem, dosar nr. 4, pagina 24.
[16] Idem, dosar nr. 8, pag. 30.
[17] Idem, dosar nr. 12, pag. 4.

la care au luat parte peste 4 000 de țărani din județele Argeș, Muscel și Dîmbovița [18].

Intelectualitatea piteșteană, majoritatea ei făcînd parte din Uniunea Patrioților, se alătură cu hotărîre organizațiilor politice progresiste, participă cu entuziasm la acțiunile de culturalizare a maselor, susține atît reformele democratice cît și politica externă a României [19].

Un moment însemnat în lupta P.C.R. pentru refacerea economică a țării îl reprezintă Conferința Națională din 16—21 octombrie 1945. Prin adunări organizate în unitățile industriale din zona gării, la Fabrica de Încălțăminte și în alte locuri, se susțin hotărîrile Conferinței Naționale a P.C.R., se acționează cu fermitate pentru îndeplinirea lor [20]. În acest sens, se detașează eforturile depuse de muncitorii de la Întreprinderea Textila și unitățile C.F.R. care reușesc să readucă nivelul producției în primul trimestru al anului 1946, la indicii antebelici.

La începutul anului 1946, în orașul Pitești se întăresc numeric și calitativ organizațiile P.C.R., de sindicat și ale altor organizații cu orientare democratică. La 10 ianuarie, are loc plenara lărgită a Comitetului județean P.C.R. care adoptă hotărîrea pentru îndeplinirea rezoluțiilor Conferinței Naționale, iar în primele zile ale lunii februarie 1946, se reorganizează comitetul local Pitești al P.C.R. compus pentru început din 11 membrii, ca responsabil fiind ales Florea Ispas [21].

În lunile februarie-martie 1946, orașul Pitești devine centrul unor însemnate întruniri politice ale organizațiilor democratice, la care au participat adeseori conducători de seamă ai partidelor respective cum sînt : Emil Bodnăraș (P.C.R.), Petru Groza (Frontul Plugarilor), Ștefan Voitec (P.S.D.), Vlădescu-Răcoasa (P.N.P.), Gheorghe Vîntu (P.N.L. Tătărăscu) și alții. Activitatea de bază a tuturor forțelor politice în anul 1946 este orientată cu precădere spre pregătirea și desfășurarea alegerilor parlamentare. În acest sens remarcăm și în Pitești influiența tot mai crescîndă în rîndul maselor muncitoare a forțelor democratice, în frunte cu partidul comunist, ceea ce se va amplifica, cu deosebire după crearea Blocului Partidelor Democrate.

Campania electorală în Pitești cunoaște două etape : mai-iulie și august-noiembrie 1946. În prima etapă, predomină activitatea politică de grup (întruniri, consfătuiri, mitinguri etc.) iar în cea de a doua, lupta electorală se duce mai ales de la om la om, prin acțiuni directe în întreprinderi, instituții, cartiere.

În preajma campaniei electorale, în județul Argeș forțele democratice angajate în bătălia parlamentară, aveau o însemnată forță numerică : P.C.R.-6 044 membri, P.S.D.-5 000 membri, Frontul plugarilor — peste 12 000 membri, P.N.L.-Tătărăscu — 2 400 membri, P.N.Ț.-Alexandrescu 3 500 membri, P.N.P.-6 500 membri etc [22].

În orașul Pitești, pentru alegerile din 19 noiembrie 1946 s-au depus 10 liste electorale : B.P.D.-1, P.N.L. Brătianu-1, P.N.T.-Maniu-1, P.S.D.-

---

[18] Idem, dosar nr. 4, pag. 37.
[19] Idem, dosar nr. 4, pag. 23.
[20] Ibidem.
[21] Idem, dosar nr. 10, pag. 13.
[22] Idem, dosar nr. 14, pag. 23—24.

Titel Petrescu-1, P.N.T. Dr. Lupu-1, Mişcarea Naţională Ţărănistă-1, precum şi 4 liste independente [23]. După depunerea listelor, febrilitatea electorală sporeşte şi mai mult, B.P.D. desfăşoară o amplă propagandă scrisă şi verbală, se tipăresc manifeste şi chemări adresate muncitorilor, ţăranilor, tinerilor, micilor comercianţi şi industriaşi, femeilor şi văduvelor de război, intelectualilor. În perioada imediat premergătoare alegerilor se obţin, cu sprijinul maselor largi populare, succese în democratizarea aparatului de stat, îndeosebi la sate. Se înlătură din comunele judeţului Argeş — 36 primari, 3 pretori şi 18 notari reacţionari.

Desfăşurarea alegerilor a dovedit forţa şi influienţa de necontestat a B.P.D. — expresie a năzuinţelor maselor populare din România spre o viaţă nouă, spre democratizarea parlamentului ţării. Muncitorii, ţăranii, intelectualii, celelalte categorii sociale au răspuns cu entuziasm chemărilor B.P.D., participînd în masă la vot, acordînd cu încredere sufragiul lor candidaţilor Blocului democratic. În oraşul Piteşti, peste 85% din cei ce s-au prezentat la vot, şi-au exprimat voinţa pentru B.P.D. [24].

FRATI MUNCITORI,

La 19 Noembrie, adică peste câteva zile se va da lupta cea mare, între noi muncitorii din ateliere, fabrici, birouri şi ogoare şi aceia care ne-au exploatat fără milă o viaţă întreagă.

VOTAŢI SOARELE

Fraţi muncitori,

La 19 Noembrie, sunteţi chemaţi să faceţi zid în faţa [illegible] care [illegible] sprijinite pe baionete, ne îndobitoceau minţile şi ne sleiau puterile, pentru ca din sudoarea noastră, să poată trăi, în belşug şi trândăvie, ei şi odraslele lor.

Fraţi muncitori,

La 19 Noembrie, sunteţi chemaţi în faţa urnelor de vot, unde se vor hotărî pentru veacuri, soarta noastră, a celor mulţi şi trudiţi, a celor ce vor să şi asigure azi, în locul traiului de câine [illegible] o viaţă mai omenească [illegible] o viaţă demnă de un om liber şi conştient de drepturile lui.

Fraţi muncitori,

La 19 Noembrie, trebue să înlăturăm pentru totdeauna din viaţa [illegible] pe [illegible] şi toată [illegible] lor de exploatatori ai claselor muncitoreşti, care ne-au târât în războiu, ne-au vândut Ardealul grofilor, şi-au ciuruit cu gloanţe pe ceferiştii dela Griviţa, care cereau pâine în 1933.

VOTAŢI „SOAREL E"

Semnul Blocului Partidelor Democrate.

Şi votând „Soarele" trimiteţi în primul parlament democrat pe

CONST. DONCEA

Vlăstar al Argeşului şi erou al mişcărei din 1933 dela atelierile C.F.R. Griviţa, [illegible] gloanţele reacţiunei, atunci când cereau dreptul la viaţă.

Nicolae Tudose — Muncitori C.F.R. — Marin I. Şerban
Şerban Nicolae — Muncitoare [illegible]

Figura 2: Chemarea adresată muncitorilor din Piteşti în campania electorală din anul 1946

În perioada 19—29 noiembrie, în marea majoritate a întreprinderilor şi instituţiilor oraşului Piteşti au loc însufleţitoare adunări, mitinguri, şedinţe lărgite ale organizaţiilor de partid şi de masă, care susţin succesul istoric în alegeri al B.P.D., prin aceasta contribuind la consolidarea regimului democrat popular. Cea mai mare manifestare cu acest scop, are loc la 23 noiembrie 1946 cînd în centrul oraşului Piteşti se desfăşoară un impunător miting, prin care se sărbătoreşte victoria în alegeri a forţelor democratice [25].

Noua situaţie politică a ţării de la sfîrşitul anului 1946 şi începutul anului 1947 a determinat un însemnat reviriment al activităţii de partid

[23] Idem, dosar nr. 13, pag. 7.
[24] Idem, dosar nr. 27, pag. 20—121.
[25] Idem, dosar nr. 27, pag. 180.

şi de stat în toate domeniile. În întreprinderile din oraşul Piteşti, s-au obţinut creşteri însemnate în producţia industrială, se întăresc şi mai mult organizaţiile de partid şi organizaţiile de masă, colaborarea în cadrul F.U.M. este tot mai bună, observîndu-se o aderenţă accentuată a interesului celor mai largi mase populare spre politica democratică a guvernului. Treptat, din aparatul local de stat sînt înlăturate elementele reacţionare, se consolidează spiritul partinic în justiţie, procuratură, armată.

Prin diverse forme şi manifestări, oamenii muncii din oraşul Piteşti, sprijină acţiunile întreprinse de guvern, participă tot mai mult la viaţa politică locală. În cadrul organizaţiilor din Piteşti care formau B.P.D., se fac treptat unele clarificări în sensul izolării celor care nu susţineau întregul complex de măsuri iniţiate de puterea democrat-populară, de organele politice şi de stat locale.

Spre sfîrşitul anului 1947, viaţa politică, economică şi culturală a oraşului Piteşti, ca de altfel în întreaga ţară, este dominată cu insistenţă de ideia unor noi transformări cu caracter revoluţionar. Este tot mai mult sprijinită ideia desăvîrşirii complexului de măsuri care vizau un pas hotărîtor spre o nouă etapă, calitativ superioară a revoluţiei. Se constată o stare de spirit favorabilă rupturii definitive cu „aliaţii vremelnici" ai proletariatului şi ţărănimii, cu acea parte a burgheziei cu care se colaborase pentru un timp.

Ideia republicii era şi la Piteşti tot mai mult susţinută. De aceea, abolirea la 30 Decembrie 1947 a monarhiei, ultimul reazim al reacţiunii, a fost primită de către masele largi populare din oraşul Piteşti cu o mare însufleţire — convinse fiind de utilitatea unei asemenea schimbări fundamentale a formei de stat, pentru viitorul României.

La 31 decembrie 1947, populaţia oraşului Piteşti sărbătorea acest excepţional eveniment printr-o impunătoare adunare publică, la care au participat peste 3 000 de oameni.

Cuvintele scumpe tuturora „Trăiască Republica Populară Română", „Trăiască Partidul Comunist Român", „Trăiască guvernul Groza" [26], au fost scandate minute în şir, reprezentînd crezul miilor de cetăţeni cinstiţi, ataşaţi politicii promovate consecvent în toţi anii care au trecut de la 23 August, de către Partidul Comunist Român.

În acest mod, începutul revoluţiei socialiste a fost primit de către masele populare din zona Argeşului, ca de altfel pretutindeni în România, cu hotărîrea fermă de a lupta neabătut pentru victoria deplină a idealurilor socialiste, ale democraţiei şi progresului, susţinute şi promovate cu clarviziune de Partidul Comunist, forţa politică conducătoare a măreţei opere de transformare structurală a României.

---

[26] Idem, dosar nr. 34, pag. 68.

L'ACTIVITÉ POLITIQUE DES FORCES DEMOCRATIQUES DE LA VILLE DE PITESTI DANS LA PREMIERE ETAPE DE LA REVOLUTION POPULAIRE

RÉSUMÉ

L'étude „L'activité politique des forces démocratiques de la ville de Pitești dans la première étape de la révolution populaire" est consacrée à la mise en relief des événements et des moments importants de l'histoire contemporaine de la ville de Pitești comprise entre 1944—1947.

Les principales sources de documentation ont été les archives politiques du département d'Argeș, les publications quotidiennes du temps et aussi les souvenirs des ceux qui ont activé dans les rangs du Parti Communiste Roumain, dans cette partie du pays, à l'étape immédiatement suivante à la liberation.

En suivant chronologiquement l'organisation et le déploiement de l'activité des forces démocratiques de la ville de Pitești, l'auteur se réfère surtout aux conditions qui ont permis à l'organisation locale du Parti Communiste Roumain de polariser autour d'elle les actions des autres forces politiques progressistes, ce qui représente un grand succès de la lutte générale pour la réalisation des principaux commandements de l'époque. Ensuite, l'auteur présente la contribution des organisations politiques démocratiques, des masses larges populaires de Pitești à la réalisation du Front National Démocratique et l'instauration du premier gouvernement démocratique de l'histoire de la Roumanie, dans l'action entreprise pour refaire l'économie du pays et la soutenance des décisions de la Conférence Nationale du Parti Communiste Roumain, à l'obtention de la victoire par les forces démocrates dans les élections de 1946 et à la proclamation de la République.

Par cette étude on apporte une importante contribution à la connaissance d'une étape agitée de l'histoire contemporaine de la ville de Pitești, en établissant avec plus de précision le lieu et le rôle qu'elle occupe à cette époque, la lutte des organisations politiques démocrates et progressistes locales dans le cadre des actions déployées au niveau du pays entier.

Responsabilitatea asupra conţinutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Corespondenţa privind schimburile de publicaţii se va trimite pe adresa muzeului, str. Horia, Cloşca şi Crişan nr. 44 Piteşti.

Lucrare executată sub comanda nr. 3400 la Oficiul Economic Central „Carpaţi", Întreprinderea poligrafică „Bucureştii-Noi", str. Hrisovului nr. 18 A, sectorul 8, Bucureşti